Riksdagens protokoll
1992/93:7

Torsdagen den 15 oktober

Kl. 09.00–21.05

Protokoll
1992/93:7

---

1 § Anmälan om partiernas företrädare i talmanskonferensen

Med stöd av 1 kap. 7 § och 7 kap. 12 § riksdagsordningen hade partigrupperna till talmannen anmält följande personer att utgöra partiernas företrädare i talmanskonferensen:

Jan Bergqvist (s)
Lars Tobisson (m)
Lars Leijonborg (fp)
Per-Ola Eriksson (c)
Göran Hägglund (kds)
Ian Wachtmeister (nyd)
Bertil Måbrink (v)

Till suppleanter hade nominerats:

Kurt Ove Johansson (s)
Wiggo Komstedt (m)
Charlotte Branting (fp)
Rosa Östh (c)
Liisa Rulander (kds)
Johan Brohult (nyd)
Eva Zetterberg (v)

Talmannen förklarade de anmälda personerna utsedda till partigruppsföreträdare och suppleanter i talmanskonferensen för tiden till dess nästa lagtima riksmöte börjar.

2 § Avsägelse

Talmannen meddelade att *Hans Göran Franck* (s) avsagt sig uppdraget att vara suppleant i finansutskottet.

Kammaren biföll denna avsägelse.

1 *Riksdagens protokoll 1992/93. Nr 7*

3 § Anmälan om kompletteringsval till vissa utskott

Talmannen meddelade

dels att Centerns riksdagsgrupp på grund av uppkommen vakans anmält Karin Starrin som ny suppleant i finansutskottet efter Gunnar Björk samt som suppleant i lagutskottet och kulturutskottet under Stina Eliassons ledighet anmält hennes ersättare Erik Artur Egervärn,

dels att Socialdemokratiska riksdagsgruppen på grund av uppkommen vakans anmält Lars Ulander som ny suppleant i finansutskottet efter Hans Göran Franck.

Talmannen förklarade valda till

suppleanter i finansutskottet
Karin Starrin (c)
Lars Ulander (s)

suppleant i lagutskottet
Erik Artur Egervärn (c)

suppleant i kulturutskottet
Erik Artur Egervärn (c)

4 § Ledighet

Talmannen meddelade att *Björn Samuelson* (v) ansökt om ledighet för FN-uppdrag under tiden den 16 november–den 16 december.

Kammaren biföll denna ansökan.

Talmannen anmälde att *Thommy Ohlsson* (v) skulle tjänstgöra som ersättare för Björn Samuelson.

5 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades
Propositionerna
1992/93:24 till skatteutskottet
1992/93:74 till utbildningsutskottet

Motion
1992/93:T1 till trafikutskottet

Europafrågor, bistånd, säkerhetspolitik

Anf. 1 MATS HELLSTRÖM (s):

Fru talman! De senaste veckornas häftiga omkastningar, närmast ett kaos, på Europas olika valutamarknader, har gjort tydligt för många vad diskussionen om EG:s utveckling handlar om. Det är mera, inte mindre, politiskt samarbete Europa behöver.

I en tid då kapitalrörelserna är globala, klotet runt, dygnet runt, är det fåfängt att tro att man inom nationalstaten ensam förmår fullfölja de ekonomisk-politiska målsättningar man demokratiskt har beslutat sig för. De blir till en skrift på vattnet.

Man kan bekämpa kriser med brandkårsutryckningar i olika länder, en, två eller tre gånger. Men som permanent politik håller det inte. Det är också ett av de starkaste skälen till att en ekonomisk och monetär union är viktig för Europa. Den ekonomiska politiken måste kunna återupprättas gentemot marknadskrafternas massiva och häftiga spekulationer. Det gäller att åstadkomma en stabilitet i den ekonomiska omgivning där den nationella politiken skall föras.

Det finns mycket som kan behöva förändras och konkretiseras efter Maastrichtbeslutet om en ekonomisk och monetär union, inte minst i fråga om sysselsättning och arbetsmarknadspolitik. Det är dessa grundläggande frågor det handlar om.

Den svenska regeringen har i förra veckan presenterat förhandlingsmålen inför medlemskapsförhandlingen. Det är bra att man där uttryckligen tar upp många av de frågor som Socialdemokraterna har yrkat på, dels i vår partimotion från januari i år, dels i den prioritering vi har gjort som en kommentar till EG-kommissionens avis till Sverige i somras. Det gäller nu att regeringen också i praktiken följer upp frågorna kring arbetsmarknad och arbetsrätt, de fackliga organisationernas ställning, en aktiv konsumentpolitik, starka miljökrav, jämställdhet, jordbruk, offentlighetsprincipen, en regionalpolitik som syftar till arbete åt alla och andra frågor som blir aktuella i förhandlingarna. Vi socialdemokrater kommer att här i riksdagen mycket noga bevaka dessa frågor.

Samtidigt är det beklagligt att regeringen, såsom Pierre Schori påpekade i förra veckan, återigen har varit oklar och svävat på målet kring utrikes- och säkerhetspolitiken i sin regeringsdeklaration. Det krävdes den särskilda deklarationen om Europaförhandlingarna från statsrådet Dinkelspiel för att få klarlagt för offentligheten att grunden för förhandlingarna är de uttalanden som utrikesutskottet med stor majoritet gjorde i våras i riksdagen.

Fru talman! I morgon hålls det viktiga EG-mötet i Birmingham, där frågor om ökad offentlighet inom EG, större närhet och decentralisering av besluten och om en förstärkning av den demokratiska strukturen inom EG skall diskuteras. Det är den politiska debatten i många länder i samband med folkomröstningar och ratificeringen av Maastrichtavtalet som har utlöst den in-

tensiva diskussionen om dessa frågor. Det är viktigt och nödvändigt att den debatten leder till konkreta resultat.

Samtidigt är frågan om demokratins funktionssätt i ett modernt, hypersnabbt, delvis globaliserat samhälle ingalunda enbart en fråga om EG:s sätt att fungera. Vi har många brister också i Sverige och andra EFTA-länder. Förvisso pågår en debatt om hur demokratisering skall ske i andra delar av världen. Medborgarnas berättigade krav på ökad delaktighet i beslutsfattandet och möjlighet att påverka sin vardag och verklighet kommer till korta inför snabba och svåröverskådliga ekonomiska och sociala processer, som utvecklas i ett alltmer stegrat tempo.

Det är viktigt att vi i Sverige verkligen bidrar till att söka finna nya lösningar på demokratins problem under 90-talet. Vi skall inte behöva huka oss i den debatten. Med vår djupt rotade demokratiska tradition och det folkliga engagemanget i ett land som Sverige, kan vi ha något väsentligt att bidra med i en diskussion tillsammans med andra folk, länder och organisationer, i EG men också i förhållande till Östeuropa, för att finna nya vägar för ett ökat demokratiskt deltagande.

Förutsättningarna finns, med kunniga medborgare med ett stort mått av självrespekt och kritisk distans. Förutsättningarna finns också genom de dramatiskt förbättrade möjligheter till information och dialog som utvecklas i det s.k. informationssamhället.

Jag tror inte att någon nation eller politisk gruppering på ett tillfredsställande sätt ännu har kunnat utveckla formerna, i den mycket annorlunda värld vi nu lever i. Låt oss därför grundligt tillsammans ta oss an frågan om demokratins fördjupning i det nya samhället. Det är också en av de frågor som vi, tillsammans med EG och efter mötet i Birmingham, bör diskutera.

Anf. 2 RICHARD ULFVENGREN (nyd):

Fru talman! Knappast någon kan ha undgått att notera att Ny demokrati är för ett svenskt medlemskap i EG/EU. Det händer mycket i Europa just nu, och det går fort. Det folkomröstas litet här och var. Resultaten kanske inte är så där väldigt övertygande. Det är en stor kris både i Sverige och ute i det övriga Europa. Därför tror jag att det är viktigt att man från regeringens sida ger en saklig information för att vinna förtroende hos det svenska folket. Man måste nog för att skapa förtroende också drista sig till att belysa de eventuellt negativa sidorna av ett inträde i EG.

Som riksdagsmän överöses vi av olika skrifter om EG, EES m.m., men hur är det med vanligt folk? Får man den information som man behöver, eller kan regeringen göra mer för att öka kunskapen?

Jag vill till statsrådet Ulf Dinkelspiel ställa ett par frågor som diskuteras på gator och torg.

Hur tror regeringen att scenariot med folkströmningar kommer att se ut under de första EG-åren? Kommer svenskarna att dra nedåt kontinenten, eller kommer våra kompisar från kontinenten att söka sig norrut? Har man målat upp något scenario när det gäller arbetstillfällen, ökad eller minskad folkmängd osv.? Hur kommer det att se ut?

Min andra fråga till statsrådet blir: Vad är det egentligen för stora skillnader mellan att ha ett påskrivet EES-avtal och att i framtiden ingå i EG/EU?

Är inte mycket vunnet i och med EES? Om statsrådet kunde belysa detta något vore jag tacksam.

Eftersom vi bara har sex minuter till förfogande, flera ämnen skall behandlas i samma debattavsnitt och vårt parti fortfarande inte har så många ledamöter, går jag raskt vidare. Jag vill kort redovisa en vision av hur ett framtida UD skulle kunna se ut. Jag skulle vilja dela in utrikesfrågorna i tre huvudområden:

- Diplomatiska frågor, som självklart sköts av en utrikesminister.
- Export, import och turism, som handläggs av en utrikeshandelsminister.
- Utveckling/bistånd/flyktingfrågor, som sköts av en kombinerad biståndsoch flyktingminister.

I utlandet delar dessa funktioner samma lokaler och administration, kanske i vad som skulle kunna kallas ett Sweden House.

Vad gäller utrikeshandeln vill jag kort säga att vi naturligtvis skall främja svensk export i världen, men även söka nya produkter och affärsidéer som kan passa den svenska marknaden. Det gäller såväl i-länder som u-länder. Jag tycker därför att Sverige skall fortsätta sitt engagemang för ett slutförande av GATT-rundan.

Inom utrikeshandelsfunktionen bör man självfallet också ägna sig åt att sälja Sverige som det fantastiska turistland det är, även om det är litet dyrt för närvarande.

Huvudområdet Utveckling/bistånd/flyktingfrågor vill jag dela upp i tre undergrupper:

- Utveckling/projekt – Swedecorp, BITS och delar av SIDA, kanske i en ny och fräsch tappning.
- Katastrofhjälp/flyktinghjälp i en operativ katastrofbrigad.
- En FN-koordinator som har ansvaret för de samlade FN-satsningarna.

Dessa nya funktioner ersätter kanske i mångt och mycket SIDA och ryms inom ett reformerat UD, med en kompletterande operativ enhet.

Beträffande huvudområdet Utveckling/projekt vill jag säga följande.

Satsa rejält i vårt närområde och minska radikalt på de programländer som vi har i dag! Vi har åtskilliga gånger i denna kammare pläderat för detta, bl.a. för stora miljö- och infrastruktursatsningar i Baltikum, Polen, Ryssland osv. Det gynnar både deras och vår miljö. Det skapar arbetstillfällen hos dem och hos oss. Det får fart på deras och vår industri.

Våga också ställa större krav på mottagarländerna vad beträffar säkerhet, skatter, tullar, arbetstillstånd och allmän byråkrati, allt för att få en så effektiv och snabb hjälp som möjligt.

Litet kort om katastrof- och flyktinghjälp: Vi skall skapa en operativ enhet – man kan kanske kalla den en katastrofbrigad – av något lämpligt regemente, med närhet till hamn, järnväg, väg och självfallet flygplats. Detta har jag talat om tidigare och t.o.m. motionerat om. Jag kommer igen med en ny, litet modifierad och kanske litet mer innehållsrik motion.

Detta skulle bli ett center för bistånd, katastrofer och flyktingfrågor. Det

skulle bli en uppsamlingsplats för material av olika slag från insamlingar bland hushåll, företag och myndigheter. Alla skulle veta att det är dit som man skall skicka det insamlade. Där skall finnas en professionell stab, som kan sortera och skicka materialet vidare till dem som behöver det bäst.

Brigaden skulle drivas dels av anställda, dels av värnpliktiga och kanske t.o.m. av flyktingar, i nära samarbete med de frivilliga organisationerna.

Brigaden ställer självfallet upp i olika katastrofdrabbade områden ute i världen. Policyn skall vara att flyktingar i första hand skall hjälpas i sitt närområde. Är detta inte möjligt måste hjälpen självklart sättas in i Europa eller i Sverige.

För frivilliga organisationer tror jag att en sådan satsning blir en fantastisk resurs. De skall naturligtvis ha representanter på brigaden för att koordinera och hjälpa till. Det kan vara Rädda barnen, Röda korset, Lutherhjälpen, UFF, kyrkor m.fl. I stället för att få rena ekonomiska anslag skulle de i stället få nyttja denna resurs. Det skulle inte bli som i dag, när SIDA bara allokerar pengar. Det kan kanske delvis vara fråga om att ge vissa ekonomiska medel, men i första hand skall man få tillgång till denna resurs för koordinering av transporter och leveranser. Stordriftsfördelarna är uppenbara.

Också värnpliktiga kunde alltså delta, inte nödvändigtvis sådana som bär vapen, utan över huvud taget sådana som vill göra en bra insats för sitt land. Jag menar också att en sådan här brigad skulle kunna fungera som en central för alla som arbetar inom dessa områden, kanske bl.a. för dem som jobbar utomlands inom UD-organisationen. De kunde få passera brigaden innan de går ut till ett internationellt projekt eller till en flyktingförläggning i Sverige.

Beträffande en FN-koordinator vill jag till slut säga att Sverige självklart även i fortsättningen skall inta en kraftfull position i FN. Men vi skall renodla våra åtaganden och satsa på:

- FN som världspolis,
- befolkningsfrågan; det görs alldeles för litet i den frågan i dag,
- MR-frågor, med tonvikt på barnkonventionen, och
- åtgärder avseende miljö, katastrofer och nedrustning

Fru talman! Jag tänker inte i detta läge gå in på några ekonomiska detaljer. Jag tycker att vi varje gång förstör debatten genom att diskutera ekonomi, procentsatser osv. Det handlar om att få en bra organisation. Jag vill hellre att vi i Sverige skall kunna vara stolta över att vi gör bra satsningar för våra pengar än att vi ligger högt i tabellerna.

Anf. 3 BENGT HURTIG (v):

Fru talman! Den 26 maj slog riksdagen fast den nya formuleringen att Sveriges alliansfrihet syftar till neutralitet i händelse av krig i vårt närområde. I årets regeringsförklaring finns inte den formuleringen. Där nöjer man sig med att konstatera att Sverige står utanför militära allianser.

Detta har uppfattats som ett nytt led i den pannkakspolitik som går ut på att lägga sig så platt som möjligt för att behaga hökarna inom den blivande Europeiska unionen. Oron över vart Sverige är på väg har ökat.

Enligt den s.k. avin skall Sverige avge särskilda och bindande försäkringar

om sitt deltagande i den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken. Vänsterpartiet vidhåller för sin del som enda parti att Sverige genom ett medlemskap i unionen försätter sig i en moraliskt och politiskt omöjlig situation. Det kommer inte i längden att gå att delta i en gemensam utrikes- och säkerhetspolitik och samtidigt inte vara beredd att delta i den militära delen av samarbetet.

Troligtvis har en majoritet av svenska folket samma uppfattning – det visar opinionsmätningarna. Därför är det också troligt att det kommer att bli ett nej till medlemskap i unionen under nuvarande förhållanden.

De flesta som följer den här debatten tolkar situationen så att ni EG-anhängare redan nu är beredda att i framtiden binda er för att skicka folk ut i krig runt om i världen på de f.d. europeiska kolonialmakternas sida. I dag har ni chansen att lämna ett annat besked.

Enligt besluten i Maastricht skall medlemsländerna samordna sin politik gentemot u-länderna. EG:s handelspolitik har varit katastrofal för u-länderna, i synnerhet för länderna söder om Sahara. ACP-länderna, som har särskilt starka förbindelser med EG enligt Lomé-avtalet, har sett sin andel av EG-ländernas import minska från 8,8 % år 1962 till 4,5 % år 1988. För bearbetade varor är nedgången ännu mer dramatisk. Hur tänker Sverige agera för att få en ändring på EG:s handelspolitik gentemot u-länderna?

Efter den danska folkomröstningen med ett knappt nej och den franska med knappt ja till Maastrichtfördraget har en ny situation uppstått. Valutaspekulanterna har torpederat de fasta växelkurserna, och EG-debatten rasar ute i Europa. Kritiken mot Maastrichtfördraget har varit skarp. Till och med herr Delors själv har kallat den för en krånglig kompromiss mellan unionister och federalister.

Danmarks krav på mer öppenhet, närhet och demokrati väcker intresse från många håll. Danmark kan komma att kräva undantag från bestämmelser om gemensam valuta, EG-medborgarskap och gemensamt asyl- och polissamarbete. England har sina undantag redan tidigare.

Det är bara i Sverige som uppslutningen bakom Maastricht verkar riktigt omfattande från de främsta EG-partierna. Vore det inte läge att nu föra en offentlig debatt om hur det svenska alternativet till Maastricht skulle kunna se ut, eftersom så stora delar av Europas befolkning och befolkningen även i vårt eget land inte gillar denna traktat? Särskilt gäller detta det försvarspolitiska och monetära samarbetet.

Jacques Delors använde i går den svenska ansökan som bevis på att EG inte är så dåligt som man hävdar ute i Europa. Tänk på ert demokratiska anseende inför Europas kritiska folk!

Majoriteten i EG-parlamentet anser att avtalet trots allt skall drivas igenom, även om den anser att det har stora brister. Vad är det för ansvar från EG-parlamentets politiker?

I det EG som vårt land nu med full kraft anpassas till, är klyftorna mellan rika och fattiga och mellan olika regioner ofantliga med våra mått mätt. Dessa klyftor hämmar också, enligt min mening, den ekonomiska utvecklingen.

I de två rikaste regionerna är den genomsnittliga inkomsten fyra fem

gånger högre än i de fattigaste regionerna. I de tio sämsta regionerna är arbetslösheten ca 25 %, medan den är ca 3 % i de tio bästa regionerna.

Även inom länderna är klyftorna mellan människors olika levnadsnivåer av en helt annan dimension än i vårt land. Genomsnittsinkomsten i Sveriges bästa region är kanske 30 % högre än i den sämsta regionen, medan i t.ex. Italien skillnaden är ca 270 %.

När Danmark gick med i EG var arbetslösheten i storleksordningen 1 %. I dag, efter 20 års medlemskap, har Danmark 11 % arbetslöshet. I dag stiger arbetslösheten återigen i EG.

Den Internationella valutafonden tror att om planerna på en ekonomisk och monetär union blir verklighet kommer arbetslösheten att öka med ytterligare tre miljoner individer, dvs. till bortemot 18 miljoner de närmaste tre åren.

Ett marknadsanpassat jordbruk i EG skulle ytterligare späda på arbetslösheten. Vissa säger att det finns upp till tio miljoner för många bönder i EG.

EG:s egna undersökningar av effekterna av den inre marknaden redovisar att klyftorna ökar mellan fattiga och rika. Av den rapport om regionala frågor som fastställdes förra hösten framgick det att det fanns en risk för att Danmark, som ett perifert område, skulle bli ännu mer ett utkantsområde än det är nu. Den rapport som vi i dagarna har fått från ERU pekar på samma utveckling för Sverige när det gäller den skattepolitik som regeringen i EG-anpassningssyfte vill driva. I ERU-rapportens räkneexempel visas tydligt risken för ökade regionala klyftor på grund av dels skattepolitiken, dels den typ av tillväxt som förväntas.

Är det inte rimligt att Sverige med sina erfarenheter i EG-förhandlingarna kraftfullt driver kravet att kampen mot arbetslöshet och regionala klyftor måste vara två fundament för en långsiktigt uthållig ekonomi? Är inte också en sådan kamp en förutsättning för att inte den monetära unionen skall leda till en katastrof?

Anf. 4 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Fru talman! Det är nu drygt ett år sedan statsministern från denna talarstol avgav sin första regeringsförklaring. Där skisserades fyra huvudmål för politiken under innevarande mandatperiod. Det första var att fullt ut föra Sverige in i det europeiska samarbetet genom förhandlingar om medlemskap med EG.

Nu när ett år har gått kan vi konstatera att viktiga steg har tagits i riktning mot ett närmare samarbete med EG.

EES-förhandlingarna har avslutats. Ratificeringsprocessen har inletts. För Sveriges del väntas riksdagen ta klart ställning för EES-avtalet i november.

Några orosmoln skymtar vid horisonten. Det viktigaste är att Schweiz skall ha en folkomröstning i frågan den 6 december. Det mesta talar emellertid för att avtalet som planerat kommer att träda i kraft den 1 januari 1993. Detta innebär deltagande i väsentliga delar av EG:s inre marknad och samarbete på en rad andra områden.

Fru talman! Det är med stor tillfredsställelse som jag konstaterar att det

finns ett brett, med Dagens Nyheters ord, dånande stöd för EES-avtalet i Sveriges riksdag.

Det är bara Bengt Hurtig och Gudrun Schyman och deras Vänsterparti som anmäler avvikande mening. De förnekar sig inte. De säger bara: "Nej, nej, nej!" Nej till ekonomisk union. Nej till medlemskap i EG. Nej till EES-avtalet. De väljer isoleringens väg. De alternativ som de anvisar, till den del de inte utgör ett komplement till ett EG-medlemskap, och därmed ett led i vår egen politik, leder in i en återvändsgränd.

Fru talman! Förberedelserna för förhandlingar om medlemskap i EG har intensifierats. EG har vid sitt toppmöte i Lissabon i juni i år givit principiellt klartecken för förhandlingar om utvidgning av Gemenskapen med intresserade EFTA-länder. Två villkor har uppställts.

Det första villkoret är att EG skall klara av arbetet med budgeten för de närmaste fem åren, det s.k. Delors II-paketet.

Det andra villkoret är att Maastrichtfördraget skall ha ratificerats dessförinnan.

Vi har inga garantier för att man kommer att klara budgetpaketet före årsskiftet. Men av alla uppgifter att döma är siktet fortsatt inställt på att klara av det till EG:s toppmöte i Edinburgh i december.

Det är klart att Maastrichtfördraget inte kommer att ha ratificerats av alla medlemsländer vid årsskiftet. I Danmark sker folkomröstningen tidigast i mitten av nästa år. Icke desto mindre har vi anledning att tro – det finns en hel del tecken som tyder på detta – att fördjupningen av EG:s samarbete har kommit så långt vid årsskiftet att förutsättningar finns att starta förhandlingar efter årsskiftet.

Fru talman! För någon vecka sedan redovisade jag här i riksdagen svenska förhandlingsfrågor och svenska förhandlingsmål, nämligen Sveriges femton tuffa krav, som Aftonbladet rubricerade dem. Bengt Hurtig, vi lägger oss inte platt på marken. Några dagar därefter redovisade jag dem för det brittiska ordförandeskapet. Jag hade då två budskap.

Det första budskapet var att vi kommer väl förberedda till förhandlingarna. Vi har få problem, och vi ser inga oöverstigliga hinder.

Det andra budskapet var att vi har viktiga intressen att bevaka i förhandlingarna. Det gäller jordbruket – särskilt Norrlandsstödet – och regionalpolitiken. Det berör miljöpolitiken, handelspolitiken, alkoholpolitiken, Euroatom och en rad andra frågor som jag har redovisat i riksdagen tidigare. Vi vill dessutom försäkra oss om att vi får ett med andra länder jämförbart inflytande i EG:s olika organ och att svenska blir officiellt språk.

Allt det här är viktiga svenska intressen som vi skall slåss för i förhandlingarna.

Jag förklarade också att vi utgår ifrån att EG inte ställer större krav på kandidatländerna än på medlemsländerna själva. Det gäller inte minst det utrikes- och säkerhetspolitiska samarbetet. Med den utgångspunkten ser vi inga speciella svårigheter för Sveriges del här. Vi kan och vill medverka i det utrikes- och säkerhetspolitiska samarbetet utan förbehåll. Samtidigt består den militära alliansfriheten. Något deltagande i ett försvarspolitiskt samarbete är för närvarande inte aktuellt för Sveriges del.

Fru talman! EES-avtalet utgör ett viktigt etappmål på vägen mot ett med-

lemskap i EG. Men det räcker inte. Utan medlemskap kan vi inte delta i EG:s ekonomiska och monetära samarbete. Utan medlemskap kan vi inte delta i EG:s utrikes- och säkerhetspolitiska samarbete. Utan medlemskap får vi inte säte och stämma i EG:s olika beslutande organ. Det gäller vår rösträtt i Europa! Det är några av skillnaderna, Richard Ulfvengren, jämfört med ett EES-avtal.

Fru talman! Europa har under de senaste åren genomgått snabba förändringar. Denna process fortsätter. Risken är stor för en ytterligare fragmentering och uppsplittring med nya motsättningar som följd. Men förutsättningar finns också att skapa en ny säkerhets- och samarbetsordning för att säkra fred och välstånd i Europa. Det är därför som den fortsatta fördjupningen av EG-ländernas utrikes- och säkerhetspolitiska samarbete är så betydelsefull.

Sverige har ett starkt intresse av att delta fullt ut och solidariskt i detta samarbete för att på så sätt kunna ge vårt bidrag till en fredlig utveckling i Europa.

Genom medlemskap i EG vill vi främja sysselsättning och välfärd. En stark ekonomi – och ett medlemskap i EG bidrar till detta – är den främsta garanten för att vi skall kunna trygga jobben och klara välfärden. Sverige har kommit på efterkälken. Från en sjätte plats i OECD:s välfärdsliga så sent som 1980 har vi halkat ner till elfte plats i dag. På 60-talet låg vi bland de främsta. Det här beror bl.a. på att Sverige har stått utanför EG. Den industriella utslagningen i Sverige under de senaste åren har ingen motsvarighet i EG. Där har industriproduktionen hållits uppe, eller t.o.m. ökat, medan den har fallit drastiskt i Sverige. Den här utvecklingen kan inte och får inte fortsätta. När det nu inte längre finns några utrikespolitiska hinder mot ett medlemskap, är det på tiden att Sverige intar sin plats i kretsen av EG:s medlemsländer. Målet måste vara likabehandling.

Fru talman! Händelserna under de senaste veckorna visar också på betydelsen av ett europeiskt valutasamarbete. Däri ligger visserligen ingen garanti mot räntechocker och valutakriser. Det visar erfarenheten från andra länder. Grunden för en stabil valuta läggs genom en sund ekonomisk politik på hemmaplan. Men alla skall veta att det är betydligt lättare att möta spekulationsvågor mot en valuta om regeringar och centralbanker samarbetar. Ett förstärkt och påskyndat valutasamarbete i riktning mot en ekonomisk och monetär union ligger i Sveriges intresse.

Fru talman! Det finns i dag en stor osäkerhet i väljarkåren. Det är inte överraskande. EG är inte lätt att greppa. Det finns starka överslag i debatten – inte bara på nej-sidan. EG är varken ett paradis eller ett helvete. Men det är regeringens fasta övertygelse att fördelarna klart överväger. Det är genom att medverka till ökad information och stimulera till debatt som vi skall övertyga de tvehågsna härom. Vi kommer att satsa mycket på informationsfrågorna med sikte på att nå ut till alla medborgare.

Vårt arbete för ett svenskt medlemskap i EG går vidare. Regeringen skall inte spara någon möda för att förverkliga den ambitiösa tidsplan som vi har ställt upp, dvs. ett svenskt medlemskap i EG 1995. Vi skall göra allt vad vi kan för att slå vakt om den breda enighet som finns här i riksdagen om Europapolitiken. Den har ett värde i sig, och den är en styrka i förhandlingarna. Det vet jag av egen erfarenhet.

Fru talman! GATT-förhandlingarna befinner sig i ett kritiskt skede. EG:s och USA:s förhandlare möts nu för att söka bryta dödläget i förhandlingarna. Det är av avgörande betydelse att de lyckas. Misslyckas förhandlingarna riskerar de att skjutas upp på obestämd tid, och vi riskerar en fragmentering av världsekonomin. Går förhandlingarna i lås, kan vi sända en god signal till världsekonomin. Det ger en stimulans. Ingen möda får sparas för att föra förhandlingarna i hamn, och Sverige kommer att satsa stenhårt på detta.

Anf. 5 MATS HELLSTRÖM (s) replik:

Fru talman! Jag hoppas att den beskrivning som Ulf Dinkelspiel har givit av förhandlingarnas snabba förlopp också blir verklighet, liksom att vi kan åstadkomma den samling här hemma som han, och även jag, givit uttryck för.

Men beskrivningen av samlingen här hemma är väl något glättad. Ulf Dinkelspiel kommenterade inte ett, som jag tycker, uppseendeväckande faktum, nämligen att frågan om neutraliteten över huvud taget inte fanns med i den regeringsförklaring statsministern läste upp. Den återkommer i stället på ett i förhållande till riksdagens beslut korrekt sätt i statsrådet Dinkelspiels föredragning inför riksdagen. Det här väcker dock farhågor om att det finns starka spänningar i regeringen, där statsministern egentligen inte riktigt står för den uppläggning vi här i riksdagen har samlats kring.

I Dagens Nyheter i dag finns en artikel skriven av Centerns talesman i EG-frågor – som också är här i kammaren. Det som står i artikeln strider inte formellt mot den deklaration som regeringen har avgivit. Men alldeles uppenbart är det en helt annan inriktning av förhandlingarnas uppläggning som Centerns främste talesman ger uttryck för. Han talar om en mellannivå samlad kring Danmark. Det är något som, såvitt jag förstår, regeringen och Ulf Dinkelspiel ingalunda tänker sig i förhandlingarna. Spänningarna i regeringen måste väl på den punkten vara ganska stora.

Anf. 6 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Fru talman! Mats Hellström hänger sig åt önskedrömmar, dvs. att det skulle finnas spänningar gällande dessa frågor i regeringen. Regeringen står helt bakom – det är en självklarhet – den klara entydiga förklaring som statsministern avgav i riksdagen för någon vecka sedan.

På samma sätt står en enad regering bakom den information jag lämnade här i riksdagen förra torsdagen och de synpunkter som jag har framfört här. Det råder inte den minsta tvekan om vilken hållning Sverige kommer att inta i förhandlingarna när det gäller utrikes- och säkerhetspolitiken och när det gäller ett eventuellt framtida samarbete på försvarsområdet. I grunden ligger utrikesutskottets betänkande.

Anf. 7 MATS HELLSTRÖM (s) replik:

Fru talman! Jag hänger mig sannerligen inte åt önskedrömmar. Jag är djupt och uppriktigt engagerad i den förhandling som nu skall starta. Jag hoppas att den skall gå bra. Den kommer att gå bra enbart om det finns en ordentlig sammanhållning såväl i regeringen som i riksdagen.

Därför är det beklagligt att vi i oppositionen gång på gång måste återkomma till att regeringen inte kan stå på riksdagens ståndpunkt i varje viktigt sammanhang när det gäller utrikes- och säkerhetspolitiken. Det försvagar vår förhandlingsposition om man inom EG får föreställningen att regeringen inte riktigt står för det som uttrycks här i riksdagen. Det är den kritiken vi har framfört såväl mot statsministern som mot försvarsministern i olika sammanhang. Vi hade hoppats att slippa upprepa den. Tyvärr tvingades vi göra det efter den regeringsförklaring som kom.

Jag har samma inriktning som Ulf Dinkelspiel. Det är viktigt att åstadkomma samling. Jag hoppas att han kan ägna sig åt det också i regeringen.

Anf. 8 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Fru talman! Mats Hellström och jag är eniga om vikten av en bred politisk förankring och en bred uppslutning bakom de svenska förhandlingsmålen och bakom den svenska förhandlingsuppläggningen. Mot bakgrund av mitt tidigare uttalande hoppas och tror jag att Mats Hellström skall känna sig lugnad på den punkt som han tog upp i sitt första inlägg.

Anf. 9 BENGT HURTIG (v) replik:

Fru talman! Det låter ju ganska hyggligt detta att ett deltagande i försvarspolitiken inom EG inte är aktuellt. Men jag tycker att alla EG-partierna borde tänka på dynamiken i hela processen. När man integrerar säkerhetspolitik och utrikespolitik kommer det av moraliska och politiska skäl att bli oerhört tungt och svårt att stå utanför ett försvarssamarbete.

Det sägs att Sverige skall försvara sitt eget territorium med egen kraft. Men om vi har en annan uppfattning än t.ex. stormakterna i EG om hur det skall försvaras, vad händer då om vi skall ha en gemensam utrikespolitik? Jag tycker att man ibland tar litet för lätt på dessa frågor.

Ulf Dinkelspiel säger att det finns 15 tuffa krav. Före EES-förhandlingarna fick vi upprepade försäkringar från dåvarande handelsministern Anita Gradin och Ingvar Carlsson om att det nu ställdes tuffa krav i EES-förhandlingarna. Vi vet att man också skulle få permanenta undantag på en rad områden. Vi vet att det inte blev något av det. Det finns naturligtvis en oro att det skall gå samma väg den här gången.

Vidare konstaterar jag att Ulf Dinkelspiel inte svarar på min fråga om hur han tänkte att Sverige skulle agera för att få en ändring av EG:s handelspolitik gentemot u-länderna.

Slutligen vill jag konstatera att vi har markerat vad vårt alternativ är. Det är ett frihandelsavtal och även en förbättring och utvidgning av alla de övriga avtal vi har med EG på områden som gäller standardisering av produkter, forskning, utbildning, miljösamarbete osv.

Anf. 10 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Fru talman! Jag svarade helt enkelt inte på Bengt Hurtigs fråga i mitt första inlägg därför att tiden gick ut.

Han tog upp en tidigare fråga som gällde personers rörlighet. Han undrade om jag väntade en stor rörlighet över gränsen, antingen mot Sverige eller från Sverige, som följd av EES-avtalet. Svaret är att jag tror att det blir

en mycket begränsad rörlighet. Det visar erfarenheten från andra länder. Det visar också erfarenheten från den nordiska arbetsmarknaden som nu har fungerat i flera tiotals år. Även när Danmark hade en arbetslöshet på 10 % och Sverige hade en arbetslöshet på 2 % var rörligheten över gränsen mycket begränsad.

Den andra frågan gällde handelspolitiken och vad Sverige gör för att påverka EG:s handelspolitik. Vi har gjort en jämförelse och funnit att det finns vissa avvikelser mellan vår egen handelspolitik och EG:s. De är inte stora. De gäller bl.a. tekopolitiken. Där kommer vi att verka för att vår lösning kommer att fortsätta att gälla inom EG och att alla textilrestriktioner på sikt avskaffas också av EG. I övrigt kommer vi givetvis som medlemmar i EG att driva vår traditionella frihandelslinje.

Anf. 11 BENGT HURTIG (v) replik:

Fru talman! Jag tackar för det svaret. Jag fick uppenbarligen svar på en fråga om rörligheten som jag inte upplever att jag själv hade ställt, men den kanske kan vara av värde ändå.

Jag vill upprepa att Jacques Delors i går bemötte den massiva kritiken som finns bland Europas politiker och folk mot Maastrichtavtalet med att det inte kunde vara så dåligt, eftersom Österrike och Sverige såg det så positivt. Det använde han i ett engagerat anförande för att driva igenom en ratificering av detta avtal, även om alla är överens om att det har stora brister. Känns det inte litet egendomligt att ha den positionen och användas som ett slagträ i denna debatt ute i Europa?

Anf. 12 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Fru talman! Jag känner stolthet över att Sverige sällar sig till den stora majoritet av EG:s medlemsländer som redan har ratificerat Maastrichtfördraget. Det är ett svenskt intresse att EG-samarbetet fördjupas. Det är vår förhoppning att Maastrichtfördraget kommer att ratificeras och att förutsättningar därmed öppnas för förhandlingar med utomstående länder.

Talmannen anmälde att Bengt Hurtig anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 13 HADAR CARS (fp):

Fru talman! Det är svåra tider i Sverige. Många svenskar oroar sig av naturliga skäl för sin framtid. Därför är det inte heller egendomligt att de oroar sig för förändringar som kan bli en följd av svensk medverkan i de stora, viktiga och för vår framtid avgörande europeiska samarbetssträvandena.

Vi som är övertygade om det här samarbetets betydelse har inte lyckats göra klart vad det är vi vill åstadkomma och varför vi vill göra det. På de punkterna behöver vi förvisso skärpa oss.

Samarbetet mellan demokratierna i väst och framstegen genom europeisk integration avgjorde utgången av det kalla kriget. Det är, sett i backspegeln, ett enastående resultat. Vi behöver inte längre frukta att kärnvapenbestyckade missiler står uppställda med spetsen pekande mot Paris och London, mot Stockholm och Karlskrona och inte heller mot Moskva och Warszawa. Det

är en oerhörd landvinning och en seger för demokratin och för de liberala värdena.

Det duger dock inte att vila på lagrarna. En ny gigantisk utmaning står framför oss. Sönderfallet i Östeuropa, i Jugoslavien och det forna Sovjetunionen, den ekonomiska krisen, den utbredda fattigdomen och det mänskliga eländet i dessa våra grannländer kan och får bara inte bli bestående. Förhållandena där utgör ett hot också mot vår säkerhet och vår välfärd. Om Europa skall bli en fredlig kontinent, kan vi inte stänga dörren mot öst. Om vi inte hjälper dem nu sitter vi på en kruttunna, som Percy Barnevik uttryckte saken i en intervju i Dagens Industri nyligen.

Insatserna för Östeuropa måste öka. EG har också de andra OECD-staternas, dvs. Amerikas och Japans, uppdrag att samordna insatserna. Sverige har också viktiga insatser att göra här, i t.ex. Baltikum, Polen och S:t Petersburgsområdet. Men vår största möjlighet att påverka utvecklingen är att delta i den europeiska gemenskapen och tillsammans med de andra länderna se till att något verkligt rejält sker. Kampen för Östeuropa är ett viktigt skäl till att Sverige skall vara med i den europeiska gemenskapen.

Ett annat skäl är vår vilja att i eget intresse vara med och bygga upp det europeiska monetära samarbetet syftande till en monetär union. Det var bra att Mats Hellström, liksom Ulf Dinkelspiel, tog så klart ställning för att detta är ett svenskt intresse. Jag vill också understryka betydelsen av det monetära samarbetet. Jag gör det i medveten polemik med de tankar på en begränsning av detta monetära samarbete till enbart Norden som Pär Granstedt gett uttryck för i en artikel i Dagens Nyheter i dag.

Det går inte att skapa valutastabilitet för Sverige inom en så begränsad krets av små länder som Norden utgör. Inom ramen för en starkt fördjupad europeisk samverkan, en samverkan som tenderar att sträcka sig från Atlanten till öster om Ural, kan nordisk sammanhållning visa sig meningsfull och framgångsrik, men som handelsområde, valutaområde, som område för kampen mot de regionala miljöhoten eller som område för att lösa europeiska freds- och säkerhetsproblem är Norden för litet.

Att ställa fram Norden som alternativ till den europeiska integrationen och föreslå t.ex. en nordisk enhetskrona som alternativ för Sverige till en europeisk valuta bidrar inte till någon lösning. Det är vad man på engelska brukar kalla en non-starter. Resultat blir endast ökad förvirring, oro och obeslutsamhet.

Fru talman! För att inte riskera att missförstås vill jag starkt understryka att i de förhandligar som står framför oss om medlemskap i EG, skall våra förhandlare bara ha en ledstjärna. Den ledstjärnan är att hårt och konsekvent föra fram och driva svenska intressen. Jag har en stark tilltro till regeringens förmåga i de avseendena. Vi skall inte heller i någon slags pojkscoutsnit genomföra anpassningar till EG:s bestämmelser och EG-mål som de nuvarande EG-länderna inte själva tagit till sig och inte själva följer.

Europa har mycket att ge Sverige, men vi har också mycket att bidra med i det europeiska samarbetet, i kampen mot arbetslöshet, för jämställdhet och en bättre miljö. EES-avtalet utgör, som Ulf Dinkelspiel sade, ett viktigt etappmål i de strävandena. Vi vill komma med i ett enat Europa. Om Europa vill ha med oss får de visa att de uppskattar och respekterar vårt land

och det vi svenskar står för. Innehållet, fru talman, i avtalet är viktigare än något annat, t.o.m. viktigare än tidpunkten för när detta avtal träffas.

Anf. 14 TALMANNEN:
Det går bra att ta repliken från bänken.

Anf. 15 PÄR GRANSTEDT (c) replik:
Fru talman! Jag ville ta chansen att kunna vända mig till herr Cars utan att vända fru talmannen ryggen, men nu får jag vända Hadars Cars ryggen i stället.

Jag tror att jag är lika angelägen som Hadar Cars att Sverige skall kunna spela en aktiv roll i den europeiska integrationsprocessen och formandet av det nya Europa. Ett svenskt deltagande i den europeiska gemenskapen kan vara ett mycket bra sätt att åstadkomma det. Men om vi skall kunna få det inflytande som vi önskar oss, är det också mycket viktigt med nordisk sammanhållning. Jag tror för min del att den underlättas om de nordiska länderna kan få en likartad roll i den europeiska gemenskapen och deltar i detta arbete på likartade villkor. Det är utgångspunkten för det jag har försökt utveckla i en DN-artikel i dag.

Det här innebär inte att vi skulle ställa oss utanför ett monetärt samarbete inom den europeiska gemenskapen. Det framgår också av min artikel. Däremot kan jag tänka mig att Sverige avstår ifrån att ingå i en gemensam valuta, och sådana tankar är jag ju inte ensam om. Många inom EG ifrågasätter i dag om man verkligen skall driva samarbetet ända därhän att de nationella valutorna avskaffas och ersätts med en gemensam valuta. Jag tycker att det är en debatt som vi också kan föra, inte minst mot bakgrund av det danska ställningstagandet.

Det skulle alltså kunna innebära ett mycket långtgående samarbete på valutaområdet, men vi behåller kronan. I det perspektivet tycker jag att det är intressant att också diskutera möjligheten av att ha en gemensam nordisk valuta för att de nordiska länderna skall få tillräcklig tyngd i ett europeiskt valutasamarbete.

Jag tycker att det är en debatt som är legitim att föra. Även om vi i första hand skall ta till vara svenska intressen, tycker jag att det är ganska självklart att vi också skall ha insikten att vi kan göra det bäst om vi också har en nära samverkan med övriga nordiska länder och försöker upprätthålla en så stark nordisk gemenskap som möjligt inom ramen för den europeiska gemenskapen.

Anf. 16 HADAR CARS (fp) replik:
Fru talman! Det Pär Granstedt säger om betydelsen av samarbete i Norden inom ramen för en europeisk gemenskap kan jag hundraprocentigt ställa upp på. Jag framhöll också i mitt anförande att det just är inom den ramen som förutsättningarna för det nordiska samarbetet är som allra bäst.

När Pär Granstedt säger att vi skall delta på likartade villkor, är det ju en direkt uppmaning till de länder som i dag står utanför den europeiska gemenskapen att snarast se till att de kommer inom den ramen.

Allt detta är vi överens om. Men det är inte det som står i Pär Granstedts

artikel, utan det står där att man skall eftersträva ett slags enhetskrona som ett alternativ till den monetära gemenskapen och försöken att skapa en monetär union med en valuta som skall gälla inom hela EG-området.

Detta utgör inte en startpunkt för en konstruktiv diskussion om vår medverkan och vår framtid i Europa. Här handlar det om något helt annat: att bryta sig ut ur de ansträngningar som har gjorts och görs att skapa ökad integration i Europa. Pär Granstedt framstår här som en tillbakahållande, bakåtsträvande kraft.

Jag skulle gärna, fru talman, se ryggen på Pär Granstedt, om han liksom jag såg det i sitt intresse att vara pådrivande och föregångare när det gäller att skapa ökad kraft bakom den europeiska integrationen.

Anf. 17 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Fru talman! Den gemensamma valutan är bara ett element i det valutasamarbete som ingår i Maastrichtavtalet. Det innehåller ju väldigt mycket mer. Den gemensamma valutan är ett sista steg, och det finns en hel del skilda meningar om och när det steget skall genomföras.

Jag ser inte en nordisk krona som ett alternativ till ett valutasamarbete i den europeiska gemenskapen. Det samarbetet måste vara betydligt vidare. Jag ser möjligen en nordisk krona som ett alternativ till det sista steget i den utvecklingen, en gemensam europeisk valuta som ersätter alla nationella valutor. Jag tror som sagt att det finns många inom EG som tänker i samma banor, nämligen att man kan driva samarbetet mycket långt utan att nödvändigtvis behöva ta detta sista steg.

Det är viktigt att vara pådrivande i den här utvecklingen, det har Hadar Cars rätt i. Men jag tror inte att Sverige spelar sin pådrivande roll bäst genom att kritiklöst acceptera vissa utvecklingsmodeller, utan vi bidrar bäst till att driva på utvecklingen av det europeiska samarbetet genom att vara en aktiv partner som också kan tillföra egna uppfattningar och egna idéer.

Jag tycker alltså att det är viktigt att vi deltar i den europeiska debatten om det europeiska samarbetets framtid, inte bara nickar ja och amen till vad andra föreslår.

Anf. 18 HADAR CARS (fp) replik:

Fru talman! Jag ber att få citera ur den artikel som jag refererade till i mitt anförande. Där skriver Pär Granstedt att "det är fel att helt avhända sig växelkursjusteringar som en sista utväg för att rätta till ekonomiska obalanser".

Syftet med det europeiska monetära samarbetet är att skapa den form av stabilitet som gör att växelkursjusteringar inte skall förekomma. Det är grunden. Det är när man har kommit dithän som man kan gå vidare och skapa den gemensamma valutaenheten i Europa. Skall vi åstadkomma förutsättningar för en totalt fri handel, för fri rörlighet för människor, varor, tjänster och kapital, är en monetär enhet, som jag ser det, ett betydelsefullt steg, kanske ett avgörande steg på vägen.

Det är mot det som Pär Granstedt polemiserar och säger att vi tillsammans med de andra nordiska länderna, inom ramen för ett slags enhetskrona, skall förbehålla oss rätten att devalvera gentemot andra valutor i Europa. Det är

enligt min uppfattning inte att visa vägen för en rätt politik för Sverige i Europa.

Talmannen anmälde att Pär Granstedt anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 19 BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Fru talman! Jag har valt att enbart ta upp EES-avtalet här, för det brinner i knutarna. Riksdagen håller på att bestämma sig just nu. Jag vädjar till EES-utskottet att vänta med att ta slutlig ställning till EES-avtalet, så att riksdagen får tillfälle att diskutera detta unikt omfångsrika och betydelsefulla avtal, innan positionerna låses!

Massmedia har uppmärksammat att riksdagen inte var samlad under den tid då regeringen utarbetade krispaketen. Men de paketen kommer nu till riksdagen, och vi får besluta i vanlig ordning. Däremot är det enligt min mening sensationellt att riksdagen inte var samlad under den tid då EES-avtalet bereddes i riksdagen.

Hela hanteringen av denna fråga är unik. Först lägger regeringen fram propositionen så sent att riksmötet avslutats och ledamöterna åkt hem innan motionstiden går ut. Därefter sammanträder de flesta utskott under sommaruppehållet för att yttra sig till EES-utskottet. Konstitutionsutskottet och EES-utskottet har hållit var sitt offentligt utskottsförhör i sommarvärmen. EES-utskottet tog preliminär ställning redan innan riksmötet öppnades. Har något liknande någonsin inträffat i riksdagens historia?

När utskotten bereder stora frågor, är det regel att ledamöterna vill förankra sina ställningstaganden i sina partigrupper och resonera om uppkomna problem. Det fungerar ju inte när grupperna inte är samlade. Massmedias bevakning av det som händer i riksdagen ligger helt naturligt nere då riksmöte inte pågår. Det går inte heller att ordna debatter med statsråden. Det gör att allmänheten inte fått information om vad som håller på att ske.

Det är sant att ratificeringsprocessen fördröjdes av skäl som EFTA-länderna inte råder över. Men enligt Artikel 129 i EES-avtalet har vi tiden till den 30 juni 1993 på oss innan avtalet behöver ratificeras. Enligt uppgift kommer EG inte att vara färdigt den 1 januari 1993 med sin "inre marknad" som EES-avtalet skall anpassa oss till. EG-kommissionen är upptagen med bl.a. extra toppmöten, orsakade av diskussionerna efter Maastricht. Varför har vi då så bråttom?

Det är ju fråga om ett avtal som är unikt i sin omfattning, enligt lagrådet, som också säger att det kommer att innebära en genomgripande förändring av svensk rättsordning och att det medför att det blir oklart vilka lagar som gäller i landet. Det finns mycket som borde diskuterats, innan vi tar ställning och binder Sverige till att följa EG:s nuvarande och kommande lagar!

I lag om EES, som vi själva bestämmer helt över, verkar det som om regeringen övertolkar EES-avtalet till vår egen nackdel, när vi inför lagvalsregeln och dessutom likställer kommunalt stöd till näringslivet med statligt stöd.

Kommunerna i Sverige har en unik ställning, men nu urholkas självstyret och de belastas med onödig byråkrati. De måste anmäla åtgärder för nä-

ringslivet till regeringen, som kan upphäva besluten, om den anser att de strider mot EES.

Att vara tvungen att infordra anbud i hela EES-området blir krångligt för kommunerna. Det kan inte ske på svenska. En kommun kan inte längre, utan hot om repressalier från EG- eller EFTA-myndigheter, välja det mest fördelaktiga anbudet, bara det billigaste.

EFTA bygger upp en parallell byråkrati med EG. Det blir inte billigt. Skattebetalarna betalar.

EFTA:s övervakningsmyndighet kommer att kolla om enskilda och företag i landet sköter sig enligt EES-avtalet. Är det förenligt med svensk grundlag? Det är tillåtet att sälja sprit och vin i Sverige. Går det att hävda att Systembolaget skall ha monopol på detta när monopol uttryckligen är förbjudna i EG:s konkurrenslagstiftning? Hur skyddar vi oss mot kött från djur med "galna-ko-sjukan", och Salmonella? Hur förhåller det sig med mat med bekämpningsmedel som inte är tillåtna i Sverige? Vi förbjuds uttryckligen att vägra ta emot produkter som enligt svenska bestämmelser är undermåliga. Hur går det med bestrålade livsmedel? Kommer våra producenter som har bättre miljökrav på sig att slås ut i konkurrensen, eller kommer vi att bli svenska producenter köptrogna, kommer vi att pressas till sämre djurskydd och sämre miljölagar?

Vi har fått en del tidsbegränsade undantag t.ex. för att slippa asbets. Det framgår tydligt att målet är att vi precis skall anpassa oss till EG:s regler. Är detta förenligt med det förhandlingsmandat som riksdagen gav regeringen, där vi åtminstone vägrade gå med på försämringar?

Vi har nu ett frihandelsavtal med EG och åtskilliga andra avtal som täcker det mesta som är bra med EES-avtalet, utan att vi tvingas ta över en mängd EG-lagar. Vi har ett fritt utbyte till ömsesidig nytta, där vi helt och fullt behåller vår rätt till självbestämmande. Tänk om detta ändå är mest fördelaktigt för alla parter också för EG? Vi bör ta oss tid att tänka efter och diskutera saken ordentligt.

Av EG-kommissionens avis med anledning av Sveriges ansökan om medlemskap framgår det att man anser att EES-avtalet berett vägen för medlemskapet. Andra kallar EES-avtalet för ett halvt medlemskap, men utan inflytande. Man har svårt att värja sig för misstanken att det här EES-avtalet smygs på oss utan debatt för att man sedan skall säga: ja nu måste vi ju ändå lyda EG, då kan vi lika gärna vara med och försöka påverka.

Det är något nytt som inträffar i Sverige. Sverige föreslås ta över 1 400 EG-lagar och utfästa sig att fortsätta lyda allt som EG hittar på inom detta område.

Låt oss ta en tankepaus! Ordna offentliga utfrågningar! Ordna debatter i kammaren innan partierna låser sig! Låt inte framtidens historiker skriva att Sveriges riksdag tog detta unikt viktiga beslut utan sedvanlig prövning och utan att tänka igenom konsekvenserna!

Anf. 20 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Fru talman! Birgitta Hambraeus har tagit upp en hel del frågor som rör riksdagens arbetsformer och hantering av EES-avtalet. Det är givetvis inte min sak att kommentera detta. Jag vill däremot säga några ord om hante-

ringen av EES-avtalet och förhandlingarna som föregick undertecknandet av avtalet den 2 maj i år.

Jag vill påstå att det inte finns någon förhandling genom åren som har förts i så nära samarbete med riksdagen, dess olika organ, och Utrikesnämnden som just EES-förhandlingarna alltsedan initiativet till EES-avtalet togs i januari 1989 av president Delors, EG-kommissionens ordförande.

Under tre års tid har riksdagen ständigt konsulterats. Anita Gradin som ansvarig för förhandlingarna i den tidigare socialdemokratiska regeringen och jag efter regeringsskiftet har diskuterat förhandlingsuppläggningen. Jag vill påstå att detta avtal grundligt har diskuterats. Nu har vi att ta ställning till helheten.

Birgitta Hambraeus ställde också ett antal frågor. De finns kommenterade i avgiven proposition. Riksdagen har också under den här perioden haft tillfälle att kommentera de olika frågorna. Jag tror att jag vågar säga att de har blivit belysta från olika håll under hela förhandlingsskedet.

Till sist. Fru talman! Sverige är inte ensamt. Den 2 maj i år undertecknade vi och 18 andra länder EES-avtalet. I alla dessa länder har därefter förslag om godkännande av avtalet framlagts i resp. parlament. Vi räknar med att alla 19 länder kommer att ha avslutat den här godkännandeprocessen under hösten. Sverige är på intet sätt unikt i det här avseendet.

Anf. 21 BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik:

Fru talman! Förhandlingarna har skett i nära samarbete med riksdagen, säger Ulf Dinkelspiel. Men när har vi här i kammaren diskuterat en del av de problem som uppstod? Riksdagen gav förhandlingsmandat, och det är alldeles uppenbart att inte alla problem har lyckats bli lösta. När har vi diskuterat dem?

Samrådet som har förekommit med riksdagen har skett med vissa individer, som därefter har varit tvungna att tiga med vad de har fått reda på. Myndigheternas anmärkningar har hemligstämplats, därför att förhandlingar pågår. Vi har fått mycket information, men problemen, belysta av myndigheterna, när det gäller exempelvis dessa 1 400 lagar har aldrig riktigt diskuterats. Informationsfloden har varit sövande utan några punkter där diskussionen verkligen har kunnat ta fart.

Nu rapporteras det i tidningarna om en hel del problem, t.ex. avtal som inte längre blir gällande. Det har vi emellertid aldrig diskuterat i riksdagen. Håll med om – det är i och för sig inte Ulf Dinkelspiels sak – att denna otroliga forcering, under riksdagens sommaruppehåll, där utskottet i praktiken tar ställning innan riksdagen samlas igen, är mycket märklig och unik.

Anf. 22 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Fru talman! Under årens lopp har det funnits många tillfällen att diskutera hithörande frågor, och så har också gjorts här i riksdagen. Det har förekommit handelspolitiska debatter, där utförliga redovisningar har lämnats för EES-förhandlingarnas förlopp. Informationsstunder har getts. Det har getts möjlighet till diskussion kring de här frågorna, och diskussion har förekommit.

De olika förhandlingsfrågorna har ingående diskuterats i riksdagens EF-

TA-delegation punkt för punkt. Dessutom har, som konstitutionen föreskriver, alla viktigare förhandlingsfrågor tagits upp i Utrikesnämnden, som – om jag inte missminner mig – vid varje möte har behandlat EG/EES-förhandlingarna. Jag vidhåller att det har förekommit samråd i de här frågorna som, såvitt jag vet, även i enskildheter går längre än i någon annan förhandling.

Anf. 23 BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik:

Fru talman! När Lagrådet, Kommunförbundet och andra fick tillfälle att yttra sig över förslaget till proposition, skrek man i himmelens höjd att tiden var alldeles för knapp. Självfallet har även de haft möjlighet att följa den här förhandlingen, men uppenbart kom de då på nya saker som de inte hann ta ställning till.

Har vi fått igenom allt det som riksdagen fick mandat att förhandla om eller har regeringen kommit tillbaka till riksdagen och bett om nytt mandat för att kunna släppa på en del krav? Riksdagen sade t.ex. att hänsyn till vår miljöpolitik, vårt skydd för hälsa, vår regionalpolitik måste tas i förhandlingarna, och inte på någon punkt försämras. Har vi fått igenom det?

Anf. 24 HADAR CARS (fp) replik:

Fru talman! På grund av de omarbetningar av avtalet som framtvingades av Europaparlamentet och som genomfördes efter Europadomstolens prövning blev avtalet underskrivet senare än ursprungligen planerat. Det har inneburit att tiden för behandling i riksdagen av det här stora avtalskomplexet har blivit komprimerad. På den punkten ger jag Birgitta Hambraeus rätt.

Jag vill ändå samtidigt understryka att kunskapen om och viljeinriktningen i riksdagen att få det här avtalet till stånd inte är något som tillkommit under senare tid. Man kan gå tillbaka till 1987 – även tidigare – och finna att riksdagen vid olika tillfällen mycket starkt har uttalat sin önskan om att ett sådant avtal skulle kunna uppnås.

Vilka skulle konsekvenserna bli om Sverige nu, som Birgitta Hambraeus önskar, inte ratificerar avtalet före utgången av året? Den inre marknaden upprättas då för de tolv EG-länderna. De sju EFTA-länderna – inte bara Sverige, utan även de andra – får vänta med att komma med i samarbetet tills Sverige har funnit det förenligt med sina intressen att ratificera avtalet. Jag skulle själv bli upprörd om något annat EFTA-land försenade vår möjlighet att redan från starten delta i detta samarbete – ett samarbete som denna riksdag, liksom riksdagar i andra EFTA-länder, gett tydligt uttryck för att den önskar.

Angående hanteringen här i riksdagen är att notera att riksmötet pågick till dess motionstiden gick ut. Vad är det för fel, Birgitta Hambraeus, med att utskotten arbetar under sommaren, och att samtliga utskott fått möjlighet att ta ställning till hela avtalstexten och ge sina synpunkter? Dessa synpunkter ligger nu till grund för hanteringen av avtalet inom EES-utskottet.

Vår ambition, fru talman, är att vi skall bli färdiga i sådan tid att Sverige uppfyller sina förpliktelser i avtalet med EG och de andra EFTA-länderna, inte minst när det gäller tidpunkten, dvs. att avtalet skall kunna träda i kraft den 1 januari 1993, som länge planerats.

Anf. 25 BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik:

Fru talman! Först vill jag fråga: Är Hadar Cars helt säker på att EG kommer att starta sin inre marknad den 1 januari 1993? Enligt uppgift av journalister som finns på plats är det oerhört mycket kvar, och man är inte alls färdig. Det är vi som blir färdiga fortare och öppnar oss, utan att man i EG är beredd att öppna sig.

Jag vill ställa en annan fråga: Överblickar Hadar Cars konsekvenserna av EES-avtalet? Har han satt sig in i de 1 400 lagar som vi nu skall anpassa oss till, så att han verkligen kan säga att det är till Sveriges fördel?

Jag sade i mitt anförande att det är skillnad att ha en förberedelseprocess här i riksdagen när riksdagsledamöterna är samlade. Då kan vi ha överläggningar i partigrupperna och ha frågestunder under behandlingens gång när nya problem kommer upp. Vi kan anordna många offentliga utfrågningar. Massmedia är också intresserade av att bevaka riksdagen. Det var nästan spöklikt här i somras, när vi gick omkring i ett tomt riksdagshus. Flaggan var inte ens hissad, men varje utskott satt i sammanträden om det här unikt viktiga avtalet.

Det är självfallet betydligt bättre att ha alla riksdagsmän på plats när man skall gå igenom en så här stor och viktig fråga. Utskotten har varit helt isolerade i sina bedömningar. Jag vågar dessutom påstå, med erfarenhet från mitt eget utskott, utrikesutskottet, att man icke i detalj har studerat det hela, utan man har tagit mycket lätt på det. Man har ansett – som vi brukar göra när det gäller avtal med främmande makt – att det är någonting som regeringen har förberett, och det är inte mycket vi kan göra åt det.

I det här fallet är det ett avtal av stor betydelse. Det är ett avtal med främmande makt, men det kommer att i detalj reglera enskildas, företags och domstolars verksamhet i Sverige i framtiden. Det är inte som ett vanligt avtal, som man kan lita på fungerar därför att det är förberett. Riksdagen har ansvaret för att i detalj studera vad det innebär, att studera konsekvenserna, att kalla hit människor som berörs av det till offentliga utfrågningar och diskutera om det nu är mest fördelaktigt för oss att anta ett sådant här avtal eller att ha de frihandelsavtal som vi redan har samt vilken möjlighet vi har att sluta andra avtal som är fördelaktiga för både EG och oss. Är det en bättre väg?

Skall vi nu binda oss för att följa EG:s lagar, innan vi har haft en folkomröstning om vi över huvud taget vill vara med i denna blivande union? Skall vi binda oss för att följa lagarna i förväg, utan att folket har fått säga sitt?

Jag anser att detta är ytterst beklagligt. Jag vädjar fortfarande till Hadar Cars som ordförande i EES-utskottet: Vänta med ratificeringen! Låt denna behandling ta litet längre tid! Vi har tid på oss.

Anf. 26 HADAR CARS (fp) replik:

Fru talman! Upprättandet av den inre marknaden har kommit mycket långt inom EG. Jag vet inte exakt, men jag tror att en bra bit över 90 % redan är klart och ratificerat av de olika delar som tillsammans utgör grunden för den inre marknaden. Allt kommer inte att vara klart till den 1 januari, men det som är klart är så substantiellt att det inte råder något tvivel om att den inre marknaden finns på plats den 1 januari 1993.

Det frågetecken som Birgitta Hambraeus sätter gäller alltså om Sverige och EFTA skall vara med från starten eller om vi skall komma in senare.

Jag uppskattar naturligtvis mycket att Birgitta Hambraeus tillmäter min kunskap och uppfattning om detta stora lagkomplex så stor betydelse för riksdagens ställningstagande. Jag måste samtidigt erinra om att det är en mycket stor majoritet i denna riksdag som under en följd av år understrukit betydelsen och önskvärdheten av att Sverige deltar i den inre marknaden från dess start. Det var inte självklart att vi skulle få den möjligheten när den dåvarande socialdemokratiska regeringen lade fram förslaget och uttryckte detta önskemål. Att vi nu, fem i tolv, skulle vända på klacken och därigenom förhindra inte bara Sverige utan också andra EFTA-länder att delta i den inre marknaden från dess startögonblick, vore olyckligt. Det skulle ge intryck av att Sverige i internationella sammanhang inte vore särskilt mycket att lita på.

Jag är för egen del – eftersom Birgitta Hambraeus har ställt frågan till mig – övertygad om det stora värdet av den gemensamma europeiska marknaden och av att Sverige får delta i den från dess start. Det finns självfallet nackdelar, men helheten är för oss så oerhört fördelaktig att det hos mig inte finns ett uns av tvivel om värdet av att vi är med.

Anf. 27 BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik:

Fru talman! Ett så genomgripande avtal, som enligt våra högsta jurister innebär unika förändringar av svensk rättsordning, kräver att vi tänker oss för. Under det halvår som vi inte fullt ut kan delta i den inre marknaden i EG – om den verkligen har kommit till – måste det i Sveriges riksdag ske en noggrann behandling, där vi punkt för punkt går igenom vad de olika förordningarna och direktiven kommer att innebära av förändringar för olika enskilda företag, jurister, osv. i Sverige. Ingen kan påstå att vi har gjort det. Jag tycker att det är oansvarigt av oss att så här snabbt och med så extraordinära metoder jäkta igenom ett så betydelsefullt avtal.

Därför vill jag ännu en gång vädja till Hadar Cars, inte minst med tanke på kommande historiska undersökningar: Låt det inte bli så att man i praktiken band Sveriges riksdag och låste alla partier under ett sommaruppehåll, då riksdagen inte var samlad, för ett avtal som fick en avgörande betydelse för Sveriges framtid! Låt det inte bli så! Det är helt onödigt.

Sätt i gång med stora undersökningar, utfrågningar och debatter! Skriv så småningom ett betänkande där allting är helt glasklart, med t.ex. en uppräkning av vilka förordningar som kommer att gälla omedelbart, vilka direktiv vi skall anpassa oss efter, vilka som kommer att beröras, osv.

Det är ett oerhört stort avtal. Det påstås att bestämmelserna skulle uppta 15 volymer om de fanns i tryck. De lär finnas i en databas här i riksdagen, men alla är tydligen inte översatta till svenska ännu. Det gäller bl.a. bestämmelser på det fytosanitära och det veterinära området som är oerhört väsentliga för hälsa och djurskydd m.m. Enligt kanslichefen i EES-utskottet är det sådana bestämmelser som inte är översatta ännu.

Ta tid på er i utskottet! Det finns ingen regel som säger att ni måste besluta nu. Extraordinär brådska när det gäller så avgörande avtal är oansvarig.

Anf. 28 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Fru talman! Jag har för avsikt att tala om EG och kvinnorna. Av undersökning efter undersökning framgår att allt fler svenskar känner oro och tveksamhet inför ett EG/EU-medlemskap, i synnerhet kvinnorna. Oavsett partitillhörighet hör många hemma på en glidande åsiktsskala. Beroende på vem som informerar utmålas EG ömsom som ett hot, ömsom som en möjlighet. Det framstår därför som allt angelägnare att en allsidig information sprids. Jag tycker att dagens debatt tjänar det syftet. Det gäller för oss alla att skaffa insikt före åsikt.

Eftersom kvinnor känner sig extra oroliga inför frågan om ett medlemskap, är det speciellt angeläget att ge information utifrån ett kvinnoperspektiv. Det är syftet med mitt inlägg.

Det är viktigt att erinra om att drömmen om fred och stabilitet i Europa efter de två världskrigen blev en viktig drivkraft för tillskapandet av EG. Länder som samarbetar på det ekonomiska och politiska området utvecklar självklart vänskapliga förbindelser som skapar trygghet. Ett krig mellan Frankrike och Tyskland var för 40 år sedan ett konkret hot. Det var fortfarande ett viktigt argument för fransmännen för att i folkomröstningen rösta ja till Maastrichtfördraget. För oss kvinnor är också fredsarbetet viktigt och fredssträvan stark. Vi kämpar för att såväl våra, som andra kvinnors, män och söner skall slippa dra ut i krig. Som centerkvinna är jag därför noga med att understryka att regeringens förhandlingsuppdrag gäller "medlemskap med bibehållen neutralitet". Den svenska alliansfriheten skall bestå.

Många människor, särskilt kvinnor, oroar sig över att vi svenskar skulle förlora möjligheten att styra vårt eget land om Sverige går med i EG. Nejsägarna hävdar att vi mister vår suveränitet och uttrycker åsikten att vi klarar oss bra med enbart EES-avtalet.

Den senaste tidens internationella oro, i huvudsak på den ekonomiska marknaden, får mig att undra vilken suveränitet vi har i dag. Hur mycket styr den s.k. marknaden och hur mycket bestäms ute i Europa, utan att vi har inflytande? EES-avtalet ger oss visserligen tillträde till EG:s inre marknad, men några påverkansmöjligheter eller något politiskt inflytande i EG-parlamentet, Kommissionen, Ministerrådet och EG-domstolen får vi inte. Det tycker jag är mycket olyckligt.

Vi får så litet inflytande i EG:s beslutande organ – bara några platser i parlamentet – hävdar man. Det är förvisso sant, men de flesta partier har väl aldrig tvekat att ställa upp på val till den svenska riksdagen även om inflytandet där skulle bli litet. De flesta, och även jag, hävdar i stället att också med få mandat har ett parti ett bättre inflytande i riksdag, parlament och regering, än utanför. Dessutom får alla länder som är medlemmar i EG varsin plats i Ministerrådet, där alla röster är lika mycket värda. Den s.k. subsidiaritetsprincipen, som innebär att besluten skall fattas så nära medborgarna som möjligt, ökar det demokratiska inflytandet. Det är därför viktigt att EG-länderna konkretiserar innebörden av denna princip.

Vi är överens om att vi svenskar skall vara aktiva i förhandlingarna för att uppnå en progressiv politik på flera områden, såsom miljöpolitik, regionalpolitik, socialpolitik m.m. Men också vi kvinnor skall vara med. Den kvinnliga representationen i olika församlingar måste öka. I dag är den erbarmligt

dålig inom EG. Minst 50 % kvinnor i alla beslutande organ och fler kvinnor på ledande befattningar, är en målsättning för oss kvinnor både inom och utanför EG.

Hur går det med den svenska välfärden om vi går med i EG? Kan vi värna om sociala förmåner, pensioner, sjukvård, barn- och åldringsvård m.m., när skatteuttaget minskar?

Det är helt klart att det krävs en stark och sund ekonomi för att vi i Sverige skall få möjlighet att värna vår välfärd. Det krävs tillväxt. Vårt näringsliv måste få konkurrera på lika villkor med EG-länderna, som vi handlar med. Det krävs även en stark ekonomi för att bekämpa arbetslösheten. Ett medlemskap beräknas ge tillväxt och därmed även kunna garantera välfärden, vilket talar för ett medlemskap.

På jämställdhetssidan har både Sverige och EG kommit långt. EG arbetar för ökad jämställdhet i arbetslivet. Fem direktiv och tre handlingsprogram har antagits sedan 1975. EG-länderna har genom att tillsammans anta regler som stärker jämställdheten, ökat pressen på varje enskilt medlemsland att förbättra kvinnornas möjlighet i arbetslivet.

För mig som centerkvinna är miljöfrågorna ytterst viktiga, och de har stor betydelse för mitt ställningstagande. Därför väger också möjligheten att tillsammans inom EG driva en progressiv miljöpolitik tung. Jag har särskilt noterat att miljöpartierna i EG-länderna – nu senast i Frankrike – är för ett EG-medlemskap, eftersom de anser att miljöfrågornas lösning kräver ett gemensamt agerande över nationsgränserna.

I dagsläget talar det mesta för ett EG-medlemskap ur kvinnlig synvinkel, enligt den analys jag har gjort. Det fordras emellertid mycket mer av studier och analyser innan det är dags att folkomrösta.

Jag har en fråga till Ulf Dinkelspiel i detta sammanhang. Hur agerar regeringen för att frågan om EG-medlemskap belyses utifrån kvinnoperspektivet? Hur agerar regeringen för att kvinnors synpunkter, värderingar, erfarenheter och kunskaper verkligen tas till vara på alla områden?

Anf. 29 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Fru talman! Jag är glad över att Ingbritt Irhammar har tagit upp den speciella aspekten kvinnorna och EG. Den är av mycket stor betydelse, och jag tror att den kommer att bli något av en nyckelfråga inför folkomröstningen.

Vi försöker belysa dessa frågor genom insatser på flera fronter. För några veckor sedan kallade Birgit Friggebo och jag till ett möte på Haga. Vi bjöd in företrädare för olika kvinnoorganisationer och enskilda personer som aktivt har deltagit i kvinnodebatten. Vi försökte få fram ett antal synpunkter på och förslag till hur vi fortsättningsvis skall agera i den här frågan. Vi är nu i färd med att följa upp en rad bra förslag som framfördes under mötet.

Vi kommer att satsa på ökad information. Vi kommer att anordna särskilda seminarier som gäller kvinnorna i EG. På särskilda seminarier kommer vi också att försöka belysa de rättsliga frågor som aktualiseras i ett medlemskapsperspektiv och som har samband med kvinnor och EG. Vi kommer också att försöka föra ut debatten regionalt på olika sätt. Dessutom mottar vi gärna ytterligare uppslag till hur vi skall föra informationen vidare och stimulera debatten. Den är av central betydelse för medlemskapsfrågan.

Anf. 30 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik:

Fru talman! Jag tackar för de här kompletterande upplysningarna om kvinnoperspektivet. Jag tror precis som Ulf Dinkelspiel att det kommer att vara kvinnorna som avgör om vi skall gå med i EG eller ej. Därför är denna fråga oerhört viktig. Jag blev glad när jag fick höra om de seminarier som skall hållas och den information som skall spridas. Det här är en levande debatt som skall följas upp och vara i gång ända fram till folkomröstningen.

Jag har ett förslag – ni kanske redan har tänkt på det -, nämligen att man skall göra en kvinnoperspektivskonsekvensanalys av alla förslag som läggs fram. Vi begär ju miljökonsekvensanalyser vid olika politiska beslut som vi fattar. På samma sätt borde det göras kvinnoperspektivsanalyser av olika beslut. Hur drabbas kvinnor? Vilka fördelar kan vi få, och var kan problemen ligga? Det är några av de frågor som en sådan analys kan innehålla.

Anf. 31 GUNNAR HÖKMARK (m):

Fru talman! Få frågor har under de senaste åren blivit så grundligt genomdiskuterade som frågan om Sverige och den europeiska integrationen. Inte bara under de senaste åren utan faktiskt under de senaste decennierna har debatten om Sveriges delaktighet i den europeiska processen ständigt förts. Meningarna har skiftat och kommer naturligtvis att göra så även i framtiden om hur vi skall gestalta vår roll i det europeiska samarbetet och vilken politisk inverkan vi skall sträva efter för att utveckla det euroepiska samarbetet.

Ibland tycker jag dock att denna diskussion blir perspektivlös. Det faktum att det finns många, viktiga frågor som måste behandlas och diskuteras och som är värda respekt, får inte skymma ett större och mera betydande faktum. Den normala utgångspunkten, sett utifrån vår historia och våra erfarenheter, är nämligen att Sverige skall ta en aktiv del i den euroepiska integrationen. Detta har gällt för den svenska ekonomins framväxt under en hundraårsperiod, då vår ekonomi har internationaliserats och då det har legat i vårt intresse att Europa – och hela världen – har varit en marknad för svenska företag. Få ekonomier är i dag så europeiserade som den svenska. Vi ser det i form av en betydande välfärd, jämfört med många andra länder.

Det finns också ett annat moment i synen på den europeiska integrationen. Det gäller den politiska grunden, där vi i Sverige tenderar att glömma att den europeiska integrationen är en process av tålmodigt arbete som är förankrad i visioner om freden i Europa, viljan av att säkra människors fri- och rättigheter i Europa och viljan att föra Europas folk närmare varandra. Denna vision består inte bara av högtravande teoretiska och doktrinära formuleringar, utan den är en verklighet för Europas folk. Vi ser det i form av att det har blivit möjligt för allt fler människor att resa fritt i Europa. Vi ser det också i form av att det nya Europa som nu växer fram kommer att bli ett medborgarnas Europa, där staterna inte uppställer några gränser för de enskilda människorna. Vi ser det i det faktum att Europas folk har kommit varandra närmare. I dag har man ett växande samarbete på ekonomins område likaväl som på utbildningens, kulturens och en mängd andra områden.

Jag tror att vi i Sverige har anledning att känna respekt för att en av de främsta drivkrafterna för en europeisk integration har varit och är avskyn för följderna av nazismens härjningar i Europa, för kriget och de ruiner som

detta efterlämnade. En annan viktig drivkraft är avskyn för förtrycket i östra Europa, som för så lång tid band halva Europas befolkning under diktatur. Detta har sin spegelbild i ett demokratiskt och fungerande samarbete mellan fria nationer.

I den europeiska debatten i Sverige är det nu dags att vi inte enbart skall diskutera hur vi skall lösa olika konkreta frågor och problem. De skall, bör och får diskuteras. Men vi skall också föra debatten utifrån frågan vad det innebär för Sveriges del att ställa sig utanför en gemenskap och samverkan som bygger på demokratins och frihetens grund och på en vilja att säkerställa detta för hela Europa. Vad innebär det för Sveriges del att ställa sig utanför en process, som har varit vår process, när det gäller att föra ekonomierna närmare varandra? För vår del har det tagit sig uttryck i medlemskapet i EFTA och i att den svenska ekonomin har blivit en öppen ekonomi gentemot Europa. Vad innebär det för vår del att ställa sig utanför det tålmodiga arbetet att fortsätta att säkra de mänskliga fri- och rättigheterna? Vem kan i dagens Europa säga att detta är en överflödig gärning? Det är lika omöjligt som att någon efter andra världskrigets slut skulle ha sagt att det vore en överflödig gärning att säkra friheten, demokratin och de mänskliga fri- och rättigheterna.

Fru talman! Frågan måste nu ställas till dem som försöker hitta förevändning efter förevändning och konkret problem efter problem i det europeiska samarbetet för att kunna säga nej till det i sin helhet. Vad är deras alternativ? Vad skulle det innebära för Sveriges del att vi säger nej till den möjlighet för svenska medborgare som öppna gränser innebär? Vad innebär det att vi skulle ställa oss vid sidan av ett fördjupat samarbete för att säkra demokratin och de mänskliga fri- och rättigheterna? Vad innebär det att vi skulle ställa oss vid sidan av ett arbete som går ut på att skapa gemensamma demokratiska beslut över det gemensamma?

Detta, fru talman, är en politisk debatt som måste till för att göra klart att det är de som säger nej som står för den stora avvikelsen i svensk politisk tradition.

Anf. 32 BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik:

Fru talman! Gunnar Hökmark började med att berätta om hur Sverige sedan årtionden samarbetar nära med Europa och med hela världen. Han talade om hur vårt näringsliv har varit med i samarbetet. Han nämnde inte exempelvis Europarådet, men det har vi varit med och byggt upp, och där är vi med och arbetar för mänskliga rättigheter. Han talade också om hur det har blivit fritt att resa.

Allt det här är en beskrivning av nuläget. Sverige är med aktivt i det europeiska samarbetet. Vi är med i FN, vi är med i Europarådet, vi samråder på olika plan – genom våra företag, genom våra olika organisationer också inom EG, genom Europafacket, industriförbunden, osv. Sverige är med i allra högsta grad. Vi har ett frihandelsavtal, och vi har massor med andra avtal. Våra ungdomar får studera i Erasmus-projektet, vi har forskningsutbyte med industrin i COMETT, osv., osv.

Det som skiljer och det vi håller på att göra nu, det är att vi skall binda oss för att ta över deras lagar. Vi skall binda oss för att lyda EG:s lagar. Men

ingen har kunnat tala om för mig varför det skall vara nödvändigt. Vi är inte isolerade nu. Precis som Gunnar Hökmark sade har vi byggt upp detta fantastiska samarbete. Vi skall naturligtvis fortsätta med detta fantastiska samarbete. Men varför måste vi ta över alla lagar som vi, även om Sverige blir medlem i EG, bara får ett begränsat inflytande över? Varför kan vi inte fortsätta att ha svensk rätt till självbestämmande och som en suverän stat i samarbete och öppenhet tillsammans med alla andra länder fortsätta ett bra samarbete för alla de fina och viktiga mål som Gunnar Hökmark tog upp?

Vad är det som säger att vi måste börja lyda lagar? Det är nu till att börja med genom EES-avtalet fråga om 1 400 lagar, och sedan tillkommer alla lagar som man hittar på inom den inre marknaden. Om Sverige blir medlem får vi sedan underordna oss allt det som man beslutar där nere. Europas länder är dock väldigt olika.

Det har också, inte minst genom den nordiska erfarenheten, visat sig, att så länge Norge och Sverige var i union och Sverige var storebror och det var bekymmer för Norge, så var det krångel med vårt samarbete. Men efter den fredliga unionsupplösningen har vårt samarbete under åren blivit allt bättre. Det kan bli sämre om man som ett litet land tvingas lyda de större makternas bestämmelser, som kanske passar för dem men som kanske inte passar för oss.

Gunnar Hökmark, varför fortsätter vi inte det intensiva och fina samarbete som Gunnar Hökmark här själv vältaligt har beskrivit, utan att binda oss för att ge upp svensk självbestämmanderätt?

Anf. 33 GUNNAR HÖKMARK (m) replik:

Fru talman! Jag tycker att Birgitta Hambraeus inlägg väldigt väl speglar det utanförskap som många på nej-sidan i praktiken vill verka för. De inser inte att det i den europeiska utvecklingen, liksom i Sveriges utveckling, är fråga om en ständigt fortlöpande process. Frågan om frihandeln har i det sammanhanget varit en debatt och en politisk process där den tidens Birgitta Hambraeusar sade nej. Frågan om deltagandet i Europarådet möttes av den tidens Birgitta Hambraeusar. Frågan om svenskt deltagande i FN möttes av den tidens Birgitta Hambraeusar.

Vi kan se att det alltid har funnits de som funnit argumenten för att göra stopp just där och därmed säga nej till denna gemensamma process. Men det är det som är det intressanta och det viktiga, och det är där Birgitta Hambraeus skiljer ut sig. Hon vill nämligen inte att Sverige som en suverän stat skall vara med i denna process för att säkra människors fri- och rättigheter i Sverige och i Europa. Hon vill inte att Sverige skall vara med i denna process, som ger svenska medborgare öppna gränser. Konsekvensen av hennes ställningstagande är inte att vi i kraft av de meriter som andra har skapat sedan tidigare lever kvar i den europeiska processen, utan konsekvensen är att vi ställer oss vid sidan av.

Det som Birgitta Hambraeus borde lämna till denna kammare är en bild av utanförskapet. Medan demokratin och friheten stärks och stabiliseras i den europeiska gemenskapen, medan medborgarna i den europeiska gemenskapens länder kan leva med fria gränser vill Birgitta Hambraeus att vi

skall ställa oss vid sidan av och och också stå vid sidan av det gemensamma demokratiska beslutsfattandet.

Det finns ingen suveränitet att vinna i detta. Det finns ingen frihet för de enskilda medborgarna att vinna i detta. Det finns isolering, stagnation och ett utanförskap, som för människorna i vårt land kommer att innebära konsekvenser som Birgitta Hambraeus inte vill, inte vågar och inte kan beskriva. Hon vill hellre stoppa utvecklingen och tro att vi på så sätt kommer att fortsätta att befinna oss i den situation som vi i dag befinner oss i.

Sanningen är att vi kommer att bli ett land vid sidan av en spännande och fascinerande utveckling mot framtiden.

Anf. 34 BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik:

Fru talman! Jag vill först fråga: Anser Gunnar Hökmark att Sverige nu är isolerat och utanför? Är vi nu ett isolerat land utan samarbete med andra länder?

Jag menar inte annat än att vi skall fortsätta det samarbete som Gunnar Hökmark nyss har beskrivit och som jag i allra högsta grad bejakar, det samarbete som vi bedriver som en fri nation. Vi skall däremot inte gå in under överstatliga organisationer, där vi i detalj – ända till märkningen av brödpaketen – tvingas följa lagar och förordningar som utarbetas av jätteförsamlingar som vi bara marginellt kan påverka.

Att kalla Sverige en suverän stat efter det att vi har blivit medlem i en union är kanske ändå att hårdra saker och ting.

Gunnar Hökmark sade vältaligt att den tidens Birgitta Hambraeus protesterade mot frihandelsavtalet. Låt mig då påpeka att det faktiskt var samma Birgitta Hambraeus som satt i riksdagens näringsutskott och i den här riksdagen när frihandelsavtalet ratificerades. Detta skedde under stort jubel. Det förekom inga diskussioner, utan detta var utomordentligt bra för Sverige.

Vi hade då bestämt oss för att icke bli medlemmar. Medlemsansökan hade lämnats in på 60-talet, men i början på 70-talet bestämde vi oss för att medlemskap inte var något som vi ville ha. Redan då, långt innan unionen var verklighet, ansåg man att det i alltför hög grad skulle begränsa vår självständighet. Detta frihandelsavtal var något som inte bara riksdagen, och också jag, bejakade utan som också näringslivet nöjde sig med under en lång följd av år.

Efter det har vi antagit många nya avtal, och samarbetsformerna är tusentals. Jag kan hålla på länge med att räkna upp hur vi på olika sätt samarbetar både med EG-länderna och med EG som institution.

Detta skall vi naturligtvis fortsätta med. EG är ju öppet på det sättet. Eller är det inte öppet? Är det så att EG nu tänker sluta sig och sluta samarbeta med de 94 % av jordens befolkning som icke finns inom EG? I så fall betackar jag mig för att komma in i en sådan union.

Anf. 35 GUNNAR HÖKMARK (m) replik:

Fru talman! Birgitta Hambraeus säger att vi skall fortsätta med samarbetet inom alla olika områden. Hon säger också att vi inte skall vara med om att fatta beslut om detta samarbete. Samtidigt säger hon att vi skall vara suveräna.

Detta är tre stycken enheter i ett resonemang som inte går ihop. Samarbetet fortsätter att utvecklas på demokratins och frihetens grund, såsom det har gjort under hela efterkrigstiden. Då är frågan: Vilka vill vara med och vara delaktiga i att som suveräna nationer och suveräna folk utforma detta samarbetes innehåll? Birgitta Hambraeus vill att vi skall hänga med och vara med om samarbetet men anser uppenbarligen att det är danskar, fransmän, tyskar, engelsmän och andra européer som skall bestämma över det samarbete som Birgitta Hambraeus vill att vi skall vara med i.

Birgitta Hambraeus kunde gott fundera igenom vad det innebär att vi lever i en föränderlig värld.

1992 är det år vi lever i nu, men det kommer nya år, och samarbetet fortsätter att utvecklas i Europa precis som det gjort under hela efterkrigstiden. Uppenbarligen är Birgitta Hambraeus nöjd med den utveckling som har varit. Men varför vill då Birgitta Hambraeus inte att svenska folket och svenska ungdomar skall vara med om det samarbete som kommer att prägla Europas och vår framtid?

Talmannen anmälde att Birgitta Hambraeus anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 36 KRISTINA SVENSSON (s):

Fru talman! Jag tänker byta ämne och gå över till avsnittet om biståndspolitiken.

Jag vill börja med att citera Lewis Preston som är president för Världsbanken. För några veckor sedan sade han på Världsbankens årsmöte:

"De fattiga länderna behöver hjälp. De kan inte bära både sina egna bördor av ekonomisk anpassning och dessutom bördorna av den ekonomiska anpassningen som nu pågår i de rika länderna."

Lewis Preston instämde i de farhågor som uttalades av representanter från utvecklingsländerna när banken och Internationella valutafonden samlades till sitt årliga möte för några veckor sedan.

Han kritiserade de industrialiserade länderna för deras upprepade misslyckanden att leva upp till löften och åtaganden. Det gäller GATT-rundan, det gäller resurser för att skydda miljön, och det gäller påfyllnaden av mjuka lån till de fattigaste länderna, de s.k. IDA-fonderna. Preston vädjade till de rika länderna att inte nu vända de fattiga länderna ryggen. Han talade till finansministrar från 167 länder och pekade på bl.a. de nya behov av miljöinsatser som utlovades under Riomötet. Preston befarar att de rika ländernas biståndsvilja för närvarande är så svag att man inte ens lyckas komma upp i samma nivå som föregående treårsperiod av IDA-utlåning.

Fru talman! Sverige har ett mycket gott anseende som ett generöst givarland. Beslutet i krisuppgörelsen att minska vårt bistånd med 1,5 miljarder ger därför eko långt utanför vårt lands gränser.

Michael Prowse t.ex. skriver i Financial Times att nedskärningen av det svenska biståndet är lika symbolrikt som Berlinmurens fall. Det kan tyckas något överdrivet men talar sitt tydliga språk om det anseende Sverige haft som föredöme för andra givarländer. Det måste därför klargöras med all

tänkbar tydlighet att nedskärningen är tillfällig och att enprocentsmålet måste återställas så snart som svensk ekonomi återhämtat sig.

Det är nämligen av oerhörd vikt att just Sverige håller fast vid sin generösa biståndspolitik. Det har stort värde inte endast för mottagarländerna. Sviker vi vårt ansvar gentemot u-länderna riskerar vi att andra givarländer följer efter. Vi kommer då att legitimera den biståndströtthet som Preston kände av på Världsbanksmötet i september.

Jag vill alltså för det första med kraft stryka under att vi Socialdemokrater ser nedskärningen av biståndet som tillfällig och att enprocentsmålet skall återställas.

Jag vill för det andra klargöra att biståndet enligt vår uppfattning skall vara långsiktigt och fattigdomsinriktat. Det betyder t.ex. att det bistånd som riktar sig till kvinnor och barn måste vara prioriterat, eftersom kvinnor och barn i u-länder tillhör de fattigaste och mest utsatta.

Jag tänker inte nu gå in på hur nedskärningarna skall göras. Vi Socialdemokrater kommer att ta ställning till detta när vi i budgetpropositionen presenteras konkreta förslag.

Det är av största vikt att biståndet har ett långsiktigt perspektiv. Låt mig ge ett exempel. Den nya generation afrikaner som nu står i ledningen för de partier som växer fram i Afrika måste kunna lita på stödet från Sverige även i det fortsatta arbetet för politisk och ekonomisk utveckling. Vi måste ge dem vårt förtroende.

Jag deltog förra veckan i Africa Leadership Forum, en plattform för de nya afrikanska ledarna och ett forum som arbetar för att stärka demokratiprocesserna i Afrika. Jag fick mycket tydliga budskap med mig som signalerade hur väsentlig just Sveriges hållning är. Vi får inte svika, speciellt inte nu när man i så många länder befinner sig i ett känsligt skede — demokratierna är ännu så sköra.

Fru talman! Det demokratiska valutslaget i Angola måste respekteras. Enligt samstämmiga uppgifter har valen genomförts på ett korrekt sätt.

Jonas Savimbi och hans UNITA måste fördömas när de återupptar sina militära aktioner och inte accepterar valresultatet.

De här i kammaren som under årens lopp stött UNITA och talat om dem som en demokratisk rörelse har all anledning att betänka de omdömen de fällt.

Jag vill också i mitt inlägg peka på ett annat afrikanskt land som är så ytterst beroende av ett långsiktigt svenskt bistånd – Mocambique. Det är också ett söndertrasat land, världens fattigaste, men som nu när fredsuppgörelsen undertecknats befinner sig i ett återuppbyggnadsskede. Inte skall vi svika nu.

Fru talman! Jag vill åter anknyta till citatet från Preston: De fattiga länderna behöver vår hjälp.

Anf. 37 GÖRAN LENNMARKER (m):

Fru talman! Det går en förändringens vind också genom tredje världen. Den har ofta blivit undanskymd av de dramatiska händelserna i Östeuropa, Gulfkriget och händelserna i Västeuropa med den europeiska integrationen.

Det är en betydande förändring som sker i u-länderna. Den berör många av de människor som finns i de fattiga länderna.

Tre viktiga faktorer kan betyda mycket för den framtida utvecklingen i u-länderna.

En är naturligtvis kommunismens fall. Den har varit av stort värde inte bara i Östeuropa, utan också i tredje världen. Mycket av den export kommunismen hade av förtryck, hemlig polis – som DDR specialiserades på – vapenexport och annat har försvunnit. Från u-ländernas synpunkt är det mycket välkommet med kommunismens fall.

Det andra är den avveckling av socialismen som nu pågår i Östeuropa. Den är också viktig, därför att socialismen har tjänat som inspirationskälla och modell för många u-länder. Att denna utvecklingsfientliga ideologi avvecklas innebär en stor fördel för de länder som sökt sitt föredöme i Östeuropas socialistiska struktur.

Den tredje faktorn är kanske på sitt sätt den viktigaste. Det växer fram en rad u-länder som själva på relativt kort tid gått från massfattigdom till relativt välstånd.

U-länderna var länge fångade i föreställningen att man skall titta på i-världen, ta den som föredöme och hämta sina impulser från Europa och Nordamerika. Nu behöver man inte längre göra detta. Man har goda exempel i sin egen krets, från länder som på ett mycket senare stadium har tagit de viktiga stegen. Det gäller framför allt de framgångsrika ekonomierna i vad man kallar Stillahavsasien som utgör föredömen.

Jag tror att vi inte kan överskatta den betydelse som dessa exempel har.

I Latinamerika börjar man äntligen se mot Stillahavsasien i stället för att traditionellt se mycket starkt mot USA eller Europa. Man inser att man måste börja avreglera sina ekonomier, öppna dem mot konkurrens och frihandel, privatisera. Det pågår en betydande förändring i hela Latinamerika, från Mexico i norr till Argentina i söder.

Vi kan också se att t.ex. Korea, Hongkong och Taiwan gör betydande insatser för avveckling av massfattigdomen också utanför sina gränser.

I södra Kina, där kanske den snabbaste reduktionen av fattigdomen sker för närvarande spelar dessa länders investeringar också rollen som föredömen i systemskiftet. Det har en enorm betydelse.

Jag var på alliansfria rörelsens möte i Djakarta. Det var en intressant upplevelse. Här signalerades denna förändringens vind mycket starkt. Man inser att det inte längre duger med hög retorik och vackra ord, utan att det viktiga är att åstadkomma resultat, att faktiskt se till att fattigdomen utrotas.

De system och länder som lyckats med detta kommer att få hög prestige. I gengäld kommer de som man på engelska kallar "Wind Bags" – de som talar vackert, men i praktiken aldrig åstadkommer någonting – mer och mer att röna förakt från dem som ser hur sakerna verkligen står till. Vi har en Castro som pratat i 30 års tid om tredje världens behov av att rycka upp sig, men som själv fortsatt att förtrycka sitt folk i ett tredjedels sekel. Eller någon som står Sverige närmare, Julius Nyerere, som länge var en förgrundsfigur i tredje världen, men som aldrig har åstadkommit någonting för sitt eget folk, som fortfarande är ett av jordens fattigaste.

Jag tror att denna förändring kommer att bli mycket betydelsefull för

tredje världens utveckling. Det finns skäl till en försiktig optimism när man ser framtidsperspektiven i tredje världen.

Vad skall vi då göra från vår sida, i-världens sida? Kristina Svensson var inne på vikten av att hålla gränserna öppna och se till att handeln fungerar. Handeln är det i särklass viktigaste instrumentet för att hjälpa u-länderna att komma ur sin fattigdom.

Vi har också exempel från Stillahavsasien, som genom ett omfattande handelsutbyte, i första hand med USA, sedermera också Japan och nu i hög grad inom sig självt säkrar denna utveckling. Det är vår skyldighet att se till att vi inte stänger ute fattiga länder från våra marknader.

Det är också viktigt för de länder som ännu inte har kommit så långt att handeln har spelat någon roll att biståndet kan vara av stor betydelse. Men biståndet måste vara rätt utformat. När vi diskuterar biståndsfrågor är det väldigt viktigt att vi koncentrerar oss mycket också på utformningen av det, så att inte biståndet stimulerar de utvecklingsfientliga krafterna i länderna. Det finns många länder med mycket stort bistånd som likväl inte har nått någon utveckling, därför att biståndet har stimulerat utvecklingsfientliga strävanden. Det är väl något att fundera på t.ex. när det gäller Tanzania.

Biståndets inriktning kommer alltså i fokus mer än tidigare.

Anf. 38 TALMANNEN:

Kristina Svensson begär replik, men hon har inte blivit angripen. Vi tvingas tyvärr tillämpa rätten till replik mycket strikt för att hinna med den allmänpolitiska debatten.

Anf. 39 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Fru talman! Folkpartiet var det första riksdagsparti som på 1960-talet ställde sig bakom enprocentsmålet för biståndet. 1975 beslöt riksdagen om ett biståndsanslag på denna nivå, men det var först budgetåret 1977/78, när Ola Ullsten tillträtt som biståndsminister, som utbetalningarna nådde upp till 1 %. Vi har senare i Folkpartiet beslutat att sträva efter att nå upp till 2 %.

Det var denna regering som återställde enprocentsnivån sedan en socialdemokratisk regering på olika sätt har försökt urholka biståndsanslaget. Därför känns det minst sagt bedrövligt att vi nu tvingas skära ner biståndsanslaget med 1,5 miljarder kronor på grund av det besvärliga läge Sverige befinner sig i. Det är olyckligt, för därmed bryter man en ur solidaritetssynpunkt mycket viktig princip. Det kan också bädda för att det blir lätt att fortsätta att nalla på biståndsanslaget.

Det är olyckligt också ur den synpunkten att det kan legitimera fler länder att dra ner på biståndet. Sverige är, som Kristina Svensson påpekade, internationellt känt som en föregångare när det gäller tredje världen och solidaritet. Om Sverige nu inte drar sig för att minska på pengarna, kan andra länder följa efter och hänvisa till Sverige. Vi vet att många givarländer redan nu skär ner sina biståndsanslag. Finland t.ex. har i dag beslutat att halvera sitt anslag, trots att dess anslag inte alls har legat på den nivå som det svenska. Den sammantagna effekten av dessa neddragningar är förödande för de fattiga länderna. Biståndet kan ge en stimulans till projekt som annars inte

skulle ha kommit i gång. Jag instämmer med de talare som framhållit handelns betydelse. Men man kan också med biståndets hjälp i vissa situationer göra en mycket viktig insats för att få i gång utveckling och handel.

Själv besökte jag Bolivia i somras och träffade då bl.a. Hugo Foentes i La Paz. Han bodde i över åtta år med sin familj i Göteborg som flykting. Under den tiden utbildade han sig på Chalmers till elektroingenjör. När situationen i Bolivia förändrades, flyttade han tillbaka. I dag håller han i ett biståndsprojekt som skall leda till att fem byar skall få elektricitet. Jag träffade bybor som var fantastiskt tacksamma för att Sverige på det här sättet såg till att de skulle få elektricitet. Det betyder inte bara att de får ljus i sina hus, utan det betyder också att de får möjlighet att utveckla sin infrastruktur och skapa sysselsättningstillfällen i byn. Detta betyder alltså väldigt mycket för bybornas överlevnad. Jag tycker att det här är ett utmärkt exempel på hur man kan kombinera flyktingpolitik och biståndspolitik på ett mycket positivt sätt. Politiken på dessa båda områden hänger ihop ocb förstärker varandra.

När man ser de resultat som biståndspengar ger, känner man sig stolt som svensk – att vi känner solidaritet med människor som bor långt borta och att vi faktiskt kan hjälpa dem i deras utveckling, inte minst i demokratisk riktning.

Klyftorna i världen snarare ökar än minskar. Vi svenskar tillhör de 20 % i världen som förbrukar 80 % av jordens resurser. Resten, 80 % av befolkningen, skall dela på återstående 20 %. Det är en mycket skev och orättvis fördelning. Därför måste det komma till stånd en omfördelning av resurserna, inte för att man med biståndet helt kan klara av den här uppgiften, men biståndet kan vara en stimulans och en del i processen.

Om vi inte gör någonting åt den orättvisa fördelningen i världen, riskerar vi att människor tvingas på flykt, och då kanske vi tvingas dela med oss, vare sig vi vill det eller ej. Det tycker jag att inte minst Ny demokrati borde tänka på. Om man inte har någon solidaritetskänsla, borde man åtminstone ha en självbevarelsedrift.

Det finns alltså mycket starka skäl för att öka, och inte minska, våra biståndspengar. Därför har jag mycket svårt att acceptera att Sverige skall minska anslaget med 1,5 miljarder, samtidigt som vi i realiteten ökar försvarsanslagen. Varför kan vi inte i stället dra ner på beställningarna av JAS-plan, stridsvagnar eller på några av de många andra projekten som omfattas av det försvarsbeslut som riksdagen fattade i början av juni? Det går inte ihop att säga att vi inte har möjlighet att ge bistånd samtidigt som vi plussar på försvarsanslaget på detta sätt.

Till slut vill jag säga att det är min bestämda uppfattning att beslutet att skära ned biståndsanslaget måste bli ett tillfälligt beslut. Vi måste snarast komma tillbaka till enprocentsmålet.

Anf. 40 RICHARD ULFVENGREN (nyd) replik:

Herr talman! Ingela Mårtensson kan tydligen inte gå upp i debatten utan att göra ett litet påhopp. I stället borde hon ha tagit del av de förslag som jag lade fram i mitt anförande. Det är möjligt att Ingela Mårtensson inte var närvarande i kammaren när jag höll mitt anförande.

Jag och Ny demokrati har lagt fram en rad förslag om åtgärder som skulle

kunna hjälpa fler flyktingar på ett bättre sätt än i dag. Vi har kopplat ihop biståndspolitiken med flyktingpolitiken, så att man först kan hjälpa där problemen uppstått. Om de människor som vi försökt hjälpa genom biståndspolitiken ändå kommer hit som flyktingar, skall vi naturligtvis hjälpa dem även här. Jag lade på den punkten fram ett konkret förslag, men det kan vi kanske diskutera senare.

Så till enprocentsmålet som man har låst sig vid! Kan man inte ha någon självkritik och inse att man för mindre pengar kan uträtta mer? Det kan man göra i alla andra sammanhang – i en familj och i ett företag. Man kan definitivt göra det även i biståndsarbetet.

Detta är en utmaning, och både Ingela Mårtensson och jag vet att detta är möjligt. Se det positivt i stället för att alltid säga: Ja, då blir det sämre och sämre. Ta det alltså som en utmaning!

Anf. 41 INGELA MÅRTENSSON (fp) replik:

Herr talman! Jag hörde Richard Ulfvengrens inlägg i radion på mitt rum.

Det är väl i och för sig intressant att Ny demokrati lägger fram förslag om hur man kan effektivisera och få en bättre användning för pengarna. Det är bara det att Ny demokrati ständigt och jämt säger att vi skall minska biståndspengarna, och det kan jag inte ställa upp på.

Det är inte så att det i världen finns ett överflöd av pengar som går till de fattiga länderna. Det är precis tvärtom – det behövs mer pengar till de fattiga länderna. Självfallet skall dessa pengar utnyttjas på ett effektivt sätt. Det exempel på en i och för sig ganska liten biståndsinsats som jag tog upp i mitt anförande visar vad biståndet kan betyda för människorna och för utvecklingen i ett land.

Om vi i den rika världen inte ser till att hjälpa de fattiga länderna, kommer det att slå tillbaka på oss i andra former, något som kanske vore mycket mer olyckligt för oss. Även om man inte tar till sig detta med humanitet och solidaritet, borde man tänka på vad vi själva kan drabbas av om vi inte gör någonting åt klyftorna mellan fattiga och rika länder.

Anf. 42 RICHARD ULFVENGREN (nyd) replik:

Herr talman! Vad är det som säger att just 1 %av vår BNP skulle vara tillräckligt? Det behövs kanske 2 eller 3 eller rent av 10 %. Jag håller med Ingela Mårtensson om att det krävs stora insatser. Men det är ju inte pengarna som är det viktiga, utan det är vad vi gör med pengarna, hur många vi hjälper och på vilket sätt vi gör det. Varför skall vi alltid fixera oss vid anslagets storlek?

Jag talade i morse om att vi måste finna nya former och nya modeller för biståndet. Det gjorde även Göran Lennmarker. Vi måste veta vad vi satsar på. Jag vill lägga mer på katastrofbistånd och minska biståndet till de programländer som under 25 år fått en allt sämre tillväxt och sämre BNP per capita.

Vi måste även ta upp frågan om befolkningsökningen. Så länge kurvorna går som de gör, spelar det ingen roll om vi har 1, 2, 3 eller 4 %. Vi måste få kurvorna för biståndet och befolkningsökningen att matcha varandra. Därför måste insatserna i befolkningsfrågan öka. Samtidigt skall vi självfallet

upprätthålla katastrofhjälpen och se till att vi kan göra ännu mer. Nu låser vi pengar för projekt som jag anser att vi i dag inte kan stå för. Det är bättre att vi omfördelar pengarna, så att vi får ett större flöde till dem som verkligen behöver hjälp.

Jag ville tidigare ha en replik på Kristina Svenssons anförande. Hon sade att hon hade träffat afrikanska ledare. De är säkerligen beroende av vårt stöd. Men ta som exempel president Chiluba, som är den nye ledaren i Zambia. Han har sagt att biståndet delvis har passiviserat landet och medfört att utvecklingen delvis har stagnerat.

Ett annat exempel är Vietnam. Man kunde häromdagen läsa att det kommer att bli en "ekonomisk tiger i landet. Vi har gett bistånd även till Vietnam, men där har man kanske haft en större självkänsla och därför inte passiverats på samma sätt.

Jag är öppen för en debatt. Det är ju därför vi är här.

Anf. 43 INGELA MÅRTENSSON (fp) replik:

Herr talman! Richard Ulfvengren undrar varför vi skall binda oss för 1 %. Det är faktiskt väldigt viktigt att vi har ett mål på 1 %. Det visade sig inte minst under den förra regeringens tid, då man hela tiden försökte nalla på de här pengarna för att använda dem för andra ändamål. Det blir på det sättet så uppenbart att man försöker schackra med pengarna.

Som jag sade tidigare är det inte mindre utan mer pengar som behövs. Därför anser vi i Folkpartiet liberalerna att vår strävan måste vara att höja anslaget. Samtidigt måste vi naturligtvis använda pengarna effektivt. Det har vi naturligtvis ingenting emot. Men inte är det väl så, Richard Ulfvengren, att turismen blir effektivare om vi halverar anslaget för turismen!

Förste vice talmannen anmälde att Richard Ulfvengren anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 44 JAN ERIK ÅGREN (kds):

Herr talman! Lågkonjunkturen i den svenska ekonomin är redan påtaglig, och mycket tyder på att den kan bli långvarig. Till stor del är den ett resultat av många års missgrepp i den ekonomiska politiken. 20 års försyndelser ligger bakom den ekonomiska kris vars konsekvenser vi svenskar nu får känna av. Kraftiga åtstramningar var nödvändiga, och de har drabbat alla.

Tyvärr blev det också nödvändigt att minska u-hjälpen. Krisförhandlingarna ledde ju till att biståndet skärs ned med 1,5 miljarder nästa år, från 14,5 till 13 miljarder. Men enligt tidningsuppgifter var förhandlingarna tuffare än så, och om inte Kristdemokraterna fört de fattigares ländernas talan vågar jag knappt tänka på vilken nivå biståndet hade kunnat hamna på.

Trots nedskärningarna hamnar biståndet på den internationellt sett höga nivån drygt 0,9 % av BNI. Det långsiktiga målet på 1 % måste dock vara kvar, och då får vi se till att det kopplas till en solid tillväxttakt. Saneringen av svensk ekonomi gagnar utvecklingsländerna.

Men den nuvarande neddragningen är relativt allvarlig och måste på något sätt vägas upp av andra åtgärder för att effekterna i utvecklingsländerna inte skall bli för stora. Solidaritet och generositet mot u-länderna kan nog åstad-

kommas också med hjälp av ökad effektivitet genom de nuvarande insatserna och genom en ökad samordning. Det gäller att ha ett samlat grepp på biståndsområdet av regeringens och Socialdemokraternas krisförhandlingar mildras på följande sätt:

För det första gäller det fördelningen av besparingarna inom biståndspolitiken. Det känns bra att kunna konstatera att två områden inom biståndet inte kommer att beröras. Stödet till kyrkornas, Röda korsets och andra frivilligorganisationers biståndsinsatser på 875 miljoner och katastrofanslaget på 1 115 miljoner kvarstår på nuvarande nivå. Förhoppningsvis kommer minskningen av anslagen till FN och av länderramarna inte att slå lika hårt om man ser till att de fattigaste länderna inte berörs.

För det andra gäller det ökad effektivitet. Jag skulle gärna se att större delar av biståndet handläggs av BITS och SwedeCorp. Det är värdefullt att regeringen på det sättet tar del av dessa organisationers kompetens.

Det finns inget som garanterar att enbart finansiella och tekniska resurser omvandlas till en bestående utveckling. För en del länder har detta framkommit ganska tydligt. För att motverka detta har regeringen i stora delar inriktat biståndet till stöd för ekonomiska reformer och demokratisering. Jag noterar också med tillfredsställelse att regeringen tillsatt en utredning syftande till en översyn av styrnings- och samarbetsformerna i biståndet. Utan att vilja föregripa resultatet misstänker jag att den kommer att peka på ett visst behov av åtgärder. Det kan till och med vara så, att det finns ett behov av mera permanent och löpande översyn och uppföljning av biståndet. Ja, visst behövs det ett utvärderingssekretariat.

Herr talman! Det är viktigt att hela tiden se till att tillgängliga resurser används så effektivt som möjligt, att det satsas på vettiga projekt inom ramen för en utvecklingsfrämjande ekonomisk politik. Varje biståndskrona måste ge maximal utdelning för det enskilda mottagarlandet.

I det sammanhanget vill jag framföra några synpunkter på det jag vill kalla en sund bindning av biståndet. Duktiga svenska företag med konkurrenskraftiga produkter borde kunna bli en del av vår u-hjälp. Det vore bra både för u-länderna och för svensk exportindustri. Sambandet mellan svenskt bistånd och svensk industri måste stärkas.

Den mycket omskrivna miljö- och utvecklingskonferensen i FN:s regi i Rio emotsågs med varierande förväntningar, men resultatet medförde viss besvikelse. Naturligtvis kunde man ha hoppats på mer, men deklarationen om uthållig utveckling, klimatkonventionen, konventionen om biologisk mångfald, skogsprinciperna och Agenda 21 angående teknologisk överföring är ändå framgångar och bör ses som början till ett djupare samarbete. Jag hoppas att regeringen företar en gedigen uppföljning av Riokonferensen och uppvaktar de rika länder som under konferensen inte tog det ansvar som man kunde förvänta sig.

För det tredje gäller det skuldlättnader. Insatserna via biståndsarbete och stöd till utveckling kan i dag bara ha en begränsad effekt så länge man låter u-länderna vara kvar i världens största skuldfälla. Så länge som den fattigare delen av världen är skyldig över 1 340 miljarder US dollar till den rikare delen, kommer nästan allt stöd till utveckling att gå åt till att endast stärka u-

ländernas ekonomi så mycket att de i alla fall kan betala räntorna på lånen. När det gäller skuldlättnadsinitiativ till de fattigare länderna har Sverige under lång tid varit pådrivande.

Herr talman! Under den senaste tiden har framgångar gjorts som har förbättrat u-ländernas skuldsituation, men än finns det mycket att göra. Jag ber regeringen att ytterligare förstärka sina insatser inom området. Borttagande av tredje världens skuldfälla är ett centralt moment i arbetet att minska motsättningarna mellan Nord och Syd.

För det fjärde gäller det frihandel. Det är viktigt att Sverige är pådrivande i frihandelsvänlig riktning. Trots generösa regler utgör den andel av den svenska importen som kommer från u-länderna bara ca 6 %, medan EG-ländernas importandel är ca 13 %. Aktivare insatser från svenskt näringsliv måste eftersträvas. Men den största effekten för u-ländernas ekonomi har alla de åtgärder som syftar till att eliminera tullar och tariffära handelshinder. Alla åtgärder som den svenska regeringen kan vidta för att uppmuntra andra länder till att underteckna det sista GATT-avtalet måste vidtas.

Herr talman! Låt mig till sist med glädje få understryka den framskjutna och aktiva roll som Sverige spelar när det gäller att förbättra förhållandena i de fattigaste länderna.

Anf. 45 STURE ERICSON (s):

Herr talman! För fem år sedan, den 18 december 1987, efter ett sammanträde med utrikesnämnden, krävde Carl Bildt en ny ubåtskommission. Det som hänt sedan dess understryker det berättigade i detta krav. Men nu motsätter sig Carl Bildt tillsättandet av en ubåtskommission.

Han har tidigare i år stått här i kammaren och försökt motivera sitt nej. Regeringspartierna och nydemokraterna röstade i början av juni i år mot ett socialdemokratiskt förslag om en oberoende ubåtskommission.

Ända sedan början av 80-talet har Carl Bildt med stor energi slagit vakt om sin position som landets främste försvarspolitiske ubåtsjägare. Höjdpunkten på den banan nåddes hösten 1990 vid hans inträdesanförande i Kungliga krigsvetenskapsakademin. Det Bildtska ubåtskunnandet upphöjdes till vetenskap.

Under det senaste året har statsminister Bildt inom sitt kansli, statsrådsberedningen, bildat ett ubåtstriumvirat tillsammans med informationssekreteraren Lars Christiansson och kommendören Emil Svensson. Den egotrippade försvarsministern släpps inte in i denna innersta cirkel.

ÖB, jag själv och många andra har trott att ubåtsproblemen skulle tona bort som en följd av de stora politiska omvälvningarna i Östeuropa. Warszawapaktens och Sovjetunionens upplösning och Sovjetmarinens förfall som det fattiga Rysslands flotta, med bara Kaliningrad och S:t Petersburg kvar vid Östersjön borde rimligen få konsekvenser på detta område.

Så blev det nu inte. Inför riksdagens slutbehandling av det femåriga försvarsbeslutet på senvåren i år kunde våra ubåtsjägare registrera massiva ubåtsintrång på svenskt territorialvatten. Och när den ekonomiska krisen i september framtvingade en rejäl besparing även på försvarsbudgeten, kom också ett antal främmande ubåtar på besök i Stockholms skärgård och utsattes för skarp beskjutning.

Det hjälpte inte att både Carl Bildt och Anders Björck högst personligen deltog i den senaste ubåtsjakten. Resultatet blev lika nedslående som tidigare. Statsministern kunde dock identifiera ubåtarna som ryska, något som marinens experter inte klarade av. Försvarsministern kom till slutsatsen att det behövs effektivare vapen.

Detta skådespel inger naturligtvis inte något större förtroende varken inom eller utom landet. Internationell ubåtsexpertis ifrågasätter numera öppet den svenska trovärdigheten. Regeringen Bildt har målat in sig i ett hörn i ubåtsfrågan.

Sådan är nu den politiska verklighet vi har att hantera. Därför upprepar jag på nytt vårt krav på en civil oberoende ubåtskommission.

Den bör få i uppgift att kritiskt granska det omfattande material som svenska myndigheter har samlat in under det senaste årtiondets ubåtsjakter. Vidare bör den skaffa sig ett internationellt perspektiv på de svenska ubåtsproblemen, inte minst mot bakgrund av den radikalt nya politiska och militära situationen längs Östersjöns stränder. Slutligen bör kommissionen naturligtvis göra rekommendationer för hur vi skall hantera framtida ubåtsproblem.

Herr talman! Under den debatt som föregick riksdagens femåriga försvarsbeslut i juni dristade jag mig att beklaga att alltför mycket pressats in mellan de ekonomiska ramar som styr verksamheten.

Försvarsminister Björck kontrade med ett våldsamt personangrepp och satte sitt nyförvärvade försvarskunnande i pant på att pengarna minsann skulle räcka för alla de brigader, flygdivisioner och marinenheter han bestämt sig för. Dessutom skulle de räcka till för att fullföja den materiella upprustning som förberetts och inletts under Roine Carlssons tid.

När ÖB tre månader senare, i mitten av september, lade fram sin plan för hur det femåriga försvarsbeslutet skall genomföras, ÖB93, berömde han som sig bör den borgerliga regeringen. Men han tvingades också konstatera att det saknas 1 700 miljoner kronor, när han nu skall försöka genomföra allt som regeringen har ålagt honom. Så var det alltså med Anders Björcks trovärdighet på den punkten.

Enligt vad vi förstår av annan information som nått oss från olika militära staber, så är kassabristen i verkligheten betydligt större än den ÖB i sin välvilja velat redovisa.

Lösningen på detta dilemma är att Anders Björck med uppbådande av all den ödmjukhet han är mäktig, medger att Försvarsbeslut 92 innehåller en rad svåra politiska misstag. De kan bara rättas till genom att regeringen snarast genomför flertalet av de socialdemokratiska förslag som riksdagsmajoriteten röstade ned i våras.

I rättvisans namn skall det också sägas att det även fanns klarsynta borgerliga försvarspolitiker. Folkpartiets Kerstin Ekman lämnade in en skriftlig protest mot Björcks linje och föreslog bl.a. krympning av armén med två brigader och av marinen med en ubåt.

Försvaret åderlåts nu för var dag som går genom den alltför stora organisation som Anders Björck bestämt sig för. Därför hotas nu genom bristen på pengar den satsning på bättre materiel och kvalitet som vi varit överens om.

Till detta kommer sedan krispaketets sparbeting, som regeringen och vi

socialdemokrater är överens om, på 1,2 miljarder per år på försvaret. Anders Björcks omedelbara reaktion på detta blev, huvudlöst nog, att flyga ned til Ängelholm och där utlova nya stora investeringar.

Men, herr talman, till hanteringen av krispaketets sparkrav på försvaret får jag återkomma längre fram i höst.

Anf. 46 ROBERT JOUSMA (nyd):

Herr talman! I den politiska debatten har det länge hetat att Sverige är alliansfritt i fred och neutralt i krig. Sverige vill stå utanför. Uppfattningen bygger kanske på rädsla för angrepp från yttre fiender.

Men en gång i tiden var Sverige en stormakt, stormaktstiden, som den kallas i våra historieböcker. Sverige var fruktat i Europa som erövrare och krigsmakt, inte minst i nuvarande Tyskland och Ryssland. Men vi tycker nog alla att det är skönt att den tiden sedan länge är förbi.

Sverige har i maktpolitiskt hänseende genomgått positiva förändringar och anpassat sin politik efter storleken. Ingen i vår värld är längre rädd för att Sverige ensidigt skall inleda ett anfallskrig. I stället har Sverige anträtt en fredlig väg ut i Europa, via EES-avtal och en förmodad anslutning till EG, i framtiden EU. Det är mycket positivt.

Tyskland är inte längre, som Nej till EG-vännerna så gärna vill påskina, ett hot. Det är inte heller de andra länder som omfattas av närmandet.

Tyskland är en levande demokrati. Det gäller också många andra länder, inte minst EG- och EFTA-länderna i Europa. Det är inte diktaturen som segrat i Europa utan demokratin.

EG är demokratiskt. En del, särskilt EG-nej-sägarna, kan tycka att det råder ett demokratiskt underskott i EG genom att EG-parlamentet inte är en lagstiftande beslutande församling. Det kanske kan ligga något i kritiken, men det förtar inte helhetsintrycket av EG – intrycket av en levande demokrati. Jacques Delors har tydligen själv kritiserat demokratin inom EG. Detta understryker att han är lyhörd för bristerna. Det är ett uttryck för demokratin.

Genom EES-avtalet får Sverige en närmare knytning till denna europeiska demokrati, och genom förhoppningsvis senare medlemskap i EG/EU är vi helt och hållet med. Vi blir delaktiga i och måste ta ansvar för Europas framtid. Men EG/EU innebär inte bara något för demokratins utveckling i Europa utan något större.

EG/EU är egentligen världens största fredsrörelse. För första gången i historien ligger den varaktiga freden inom räckhåll. Vi måste ta chansen och göra vårt, här i Sverige, för att bidra till fred inte bara i vår tid utan också för framtiden.

Detta innebär att freden och säkerhetspolitiken måste komma i förgrunden. Historien har lärt oss att den svenska regeringen sagt sig vara alliansfri och neutral, men trots det haft allsköns konstigheter för sig, vilket avslöjats inte minst under de senaste åren.

Alliansfriheten och neutraliteten kan därför ifrågasättas. Var och en har rätt att ställa sig frågan om man kan behålla något som man egentligen inte bryr sig om, eller med andra ord ha normer och regler som man friskt bryter mot bara tillfället är det lämpliga. Det måste alltså bli ett slut på normhyck-

leriet – det är ju inget annat än flagranta exempel på dubbelmoral, men inte bara det: Dubbla budskap! I ord är Sverige alliansfritt och neutralt, men har inte varit det i handling.

Med det nya demokratiska och fredliga Europa blir läget ett annat, och Sverige befrias från dubbelmoralens och de dubbla budskapens hyckleri och kan i stället tala klarspråk och bör så snabbt som möjligt ta sitt ansvar för freden.

I säkerhetspolitiskt hänseende bör Sverige söka sig mot EG/EU-länderna redan nu. Om vi ger upp tilltron till den falska alliansfriheten och neutraliteten, har vi möjligheter att omgående öppna en fruktbar försvarspolitisk dialog med övriga Europa. Sverige skall självfallet inte vara främmande för ett försvarssamarbete med EG/EU. I stället kan det t.o.m. vara så att Sverige bör driva på en sådan utveckling – att snarast ta ett initiativ som kan gynna freden i Europa, inte bara på kort sikt utan också på lång sikt.

EG/EU- och EFTA-länderna är förutsägbara. Alla är fredliga demokratier. Demokrati och fred hör ihop. Från dessa länder finns inga hot mot Sverige.

Det som hänt i öst inrymmer en demokratisk utveckling, men det är för tidigt att ha någon bestämd uppfattning därom. Framtiden är där svår att förutse. Det pågår också väpnade konflikter i vissa delar av det forna Sovjetunionen, men utvecklingen i vårt närområde – i de baltiska staterna Estland, Lettland och Litauen – är med svenska säkerhetspolitiska ögon sett i stort sett positiv. Konflikten i det tidigare Jugoslavien får däremot inte underskattas.

Vid säkerhetspolitiska bedömningar är det alltid bättre att se på omvärlden med misstro än med dumhet – det borde vi ha lärt oss av historien.

Misstron eller en klarsyn, grundad på fakta om man så vill, leder mig till slutsatsen att Sverige snabbt måste närma sig Europa och EG/EU-länderna och kasta av sig alliansfrihetens och neutralitetens ok. Sverige måste ta aktiv del i den europeiska fredsrörelsen. För detta behöver Sverige egentligen inte invänta medlemskap i EG/EU.

Sverige måste naturligtvis kunna garantera säkerheten i sin del av Europa men också aktivt kunna delta där freden hotas.

En öppnare hållning innebär också att Sverige måste ompröva sin krigsmaterielpolitik och att den svenska försvarsindustrin måste ges förutsättningar till ett långtgående samarbete med Europa och de delar av övriga världen där demokrati råder.

Vi måste alla inse att demokratin och de demokratiska värdena måste kunna försvaras med vapenmakt var helst de hotas, om inget annat hjälper. Det går inte längre att krypa bakom tal om alliansfrihet och neutralitet. I förhållande till demokrati och fred går det inte att vara neutral – att inte ta ställning. Demokratin och freden i Europa och övriga världen kräver ett klart och tydligt ställningstagande av Sverige.

Anf. 47 ARNE ANDERSSON (m):

Herr talman! Årets allmänpolitiska debatt råkar komma vid en tid då vi rör oss i något av ett ingenmansland avseende vad vi har att vänta oss. Då tänker jag naturligtvis på den krisuppgörelse som också – och det kommer

jag att ägna mig litet åt – olyckligt nog enligt mitt förmenande berör försvarsområdet.

Riksdagen fattade, som alla vet, för drygt fyra månader sedan ett långsiktigt försvarsbeslut. Grundkonceptet innehöll för det första ett visst ökat ekonomiskt tillskott och för det andra en krympning av krigs- och fredsorganisationen. Dessa två åtgärder avsågs tillsammans ge den värdefulla profilen på försvarsbeslutet, nämligen att volymminskningen i organisationen tillsammans med medelstillskottet skulle ge utrymme för nödig materiell förnyelse.

Omdömet om detta försvarsbeslut har varit utomordentligt positivt. Man har ansett att denna prioritering i riktning mot materiell förnyelse är synnerligen angelägen. Att man på de orter som berördes av flyttningar och nedläggningar inte har varit lika glad är en självklarhet.

Flera av oss uttalade här i kammaren den 3 juni vikten av att man nu, såväl i den militära organisationen som inom materielindustrin, slutligen fick arbetsro efter fem års oro i försvarspolitiken. Jag tillstår gärna att jag nu är rädd för att förhoppningen om arbetsro och om att kunna fullfölja försvarsbeslutet på grund av den ekonomiska krisen mer eller mindre kommer på skam. Detta beklagar jag djupt.

Det är naturligt att beslut om ett åtgärdspaket i en krissituation som denna fattas av en mycket liten grupp människor. Men våra partiledare och partiföreträdare måste ha, och har också, förtroendet att göra det. Skulle alltför många av oss få ett ord med i laget och få sina prioriterade intressen invägda, skulle en överenskommelse av det här slaget aldrig ha kommit till stånd. Det vill jag oförbehållsamt medge.

Men, herr talman, det förhållandet att vi stöder och försvarar uppgörelsen betyder rimligen inte att vi också måste tycka om den. Således ligger det en stor skillnad i att ändra på förhållanden som ligger framför oss och att vidta åtgärder avseende ett redan fattat beslut. Det kanske man har förbisett.

Det förhållandet att vi, som tidigare sagts, så sent som för fyra och en halv månader sedan fattade ett femårigt försvarsbeslut borde enligt min mening ha ställt försvaret rent av utanför denna uppgörelse. Nu gick inte detta av olika skäl. En av orsakerna var att försvarsområdet fanns med, dessutom ganska högt prioriterat, på den lista av besparingar som Socialdemokraterna faktiskt litet skrutit med.

Jag anser, herr talman, att vi litet för lätt glömmer bort att fred, frihet och oberoende för Sveriges folk inte en gång för alla är oss givet. Ett försummat försvar tar bortemot tio år att återigen få på fötter, med rimliga möjligheter att vara fredsbevarande. Vi påminns måhända för sällan om att vårt försvar är det landstäckande paraply under vilket all annan verksamhet till människornas nytta och glädje kan utvecklas. Svenskarnas frihet och nationella oberoende är grunden, på vilken allt annat vi tar oss för vilar. En lång fred som vi i Sverige har kunnat åtnjuta kan aldrig tas som intäkt för att vi inte i en oförutsebar framtid också måste ha ett respektingivande försvar. Idéer som då och då dyker upp, starkt präglade av lättsinne eller kanske bara av kort minne, måste därför alltid avvisas.

Under de senaste veckorna har det rått viss osäkerhet om vad uppgörelsen för försvarets vidkommande innebär. Det är väl nästan bara Sture Ericson

som vet vad den innehåller, då han nyss sade: Regeringen och vi socialdemokrater är överens om att vi skall spara 1,2 miljarder per år.

Jag vill gärna säga att det uttalandet är ganska övermaga, så mycket mer som propositionen ännu inte är lagd på riksdagens bord och Sture Ericson sannolikt inte har någon som helst bättre kunskap om den än vi andra. Men osäkerheten kvarstår, och den kommer förmodligen att kvarstå tills propositionen läggs fram i nästa vecka. Härav följer att vi inte i dag kan diskutera uppgörelsens olika komponenter. Tre inslag har nämnts. Flygflottiljen F 6 i Karlsborg har utpekats, och vissa besparingar på det civila området och vissa värnpliktsförmåner har ifrågasatts.

Herr talman! Att F 6 utpekats än en gång kan knappast betecknas som annat än en synnerligen inhuman handling. Det är andra gången på ett år som flottiljen föreslås för nedläggning. Gemensamt för dessa tillfällen är att beslutet fattats efter en natts överläggningar och saknar minsta beredning.

Herr talman! Eftersom min taletid är slut, ber jag att få återkomma med ett par synpunkter om en liten stund.

Anf. 48 STURE ERICSON (s) replik:

Herr talman! Arne Andersson fann för gott att ägna sig åt historieskrivning. Han sade att anledningen till att försvaret kom med i krispaketet var att vi socialdemokrater presenterade en lista. För historieforskningens skull vill jag bara tillägga att det fanns även en lista från regeringen, som presenterades några dagar före uppgörelsen. Vid en presskonferens läste bl.a. finansminister Anne Wibble upp denna lista, som senare dementerades av försvarsministern.

Arne Andersson sade att han inte vet vad som står i uppgörelsen. Protokollet är ju publicerat och finns tillgängligt, så det är bara att läsa innantill. Det går också bra att lyssna på försvarsministerns presskonferenser, vilka också refereras i pressen. Han har nu bekräftat att besparingen rör sig om 1,2 miljarder per år. Att försvarsministern sedan sprattlar och försöker undvika att uppnå sparmålet under de närmaste åren är ju, som Arne Andersson mycket väl känner till, föremål för förhandlingar.

Att F 6 återigen har kommit in i bilden i dessa förhandlingar är ju entydigt ett initiativ från Arne Andersson.

Anf. 49 ARNE ANDERSSON (m) replik:

Herr talman! Varken Sture Ericson eller jag deltog i denna överläggning, och jag är inte heller säker på att vi borde ha gjort det. Att, som Sture Ericson gör, fälla den typen av omdömen är märkligt. Jag bara framhöll att besparingar inom försvaret fanns som punkt tre på den socialdemokratiska sparlistan. Jag pekade inte ut den punkten. Förvisso har regeringspartiernas företrädare gått med på besparingarna, för inte var det väl så, att ni dikterade den uppgörelsen så självständigt som det ibland kan låta?

Jag gav uttryck för den inhumanitet som ligger i fallet Karlsborg, men för att undvika alla missförstånd vill jag säga att jag, oberoende av vad det står i den proposition som kommer att avlämnas på måndag, tisdag nästa vecka, självfallet stöder jag regeringspolitiken. Men det finns ett drag i regeringens

och Socialdemokraternas uppgörelse som jag uppriktigt sagt tycker väldigt illa om.

Anf. 50 STURE ERICSON (s) replik:

Herr talman! Det gläder mig att Arne Andersson använde ordet inhumanitet när det gäller uppgörelsen och nedläggningen av F 6. Jag tar detta som ett litet löfte om att vi i försvarsutskottet genom olika beslut kanske redan i höst skall kunna mildra effekten av nedläggningsbeslutet, som – och det vill jag upprepa – inte tillkom på socialdemokratiskt initiativ.

Anf. 51 ARNE ANDERSSON (m) replik:

Herr talman! Jag vill återkomma till Sture Ericsons uppgift om att det rör sig om en besparing på 1,2 miljarder per år. Om den uppgiften är riktig, är det inte fråga om någon sparåtgärd, herr Ericson, utan om ett nytt försvarsbeslut baserat på ett helt nytt försvarskoncept. Jag trodde att Sture Ericson hade förstått vidden av detta. Ni socialdemokrater förstod det inte, då ärendet bereddes för två år sedan. Ni insåg inte vidden i våras, då motionen avgavs, och ni inser den inte heller nu. Men om besparingen skall vara i den storleksordningen, förestår det ett nytt försvarsbeslut.

För mig är det viktigare att nu försöka dämpa effekterna av denna åtgärd, som är ett ingrepp i ett fyra månader gammalt beslut. Det är också viktigt att kunna behålla det gamla konceptets profil, nämligen att så mycket som möjligt av organisationen skall bevaras och att tyngdpunkten skall ligga på materielförstärkningar inom försvaret.

Förste vice talmannen anmälde att Sture Ericson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 52 SVEN-OLOF PETERSSON (c):

Herr talman! För drygt fyra månader sedan fattade vi i denna kammare ett femårigt försvarsbeslut. Vid det tillfället trodde vi näppeligen att det så snart skulle bli aktuellt att återigen diskutera frågor som rör det svenska försvaret och det svenska försvarets framtid. Men den föränderliga världen och också den i sanning föränderliga ekonomin har gett oss ny anledning till att se över de ekonomiska betingelserna när det gäller stora delar av samhällets områden. Det är troligtvis inte någon sektor som kommer att gå fri från besparingar.

Herr talman! Det är samtidigt viktigt att slå fast att de målsättningar som fastställdes i försvarsbeslutet också skall gälla inför framtiden och att de inte på något sätt kommer att rubbas. Jag vill citera följande ur försvarsbeslutet: "Totalförsvaret skall sålunda i första hand vara fredsbevarande genom att ha sådan styrka, sammansättning, ledning, beredskap och uthållighet, att en angripares förluster och andra uppoffringar i samband med försök att utnyttja vårt land inte ter sig rimliga i förhållande till fördelarna".

Vidare vill jag anföra den beskrivning som gjordes av de huvuduppgifter som skall åligga totalförsvarets civila del. Uppgifterna skall således vara:

"– att värna civilbefolkningen mot verkningarna av krigshandlingar och under kriser och i krig trygga en livsnödvändig försörjning,

– att under kriser och i krig stödja försvarsmakten, samt
– att, för fullföljandet av dessa uppgifter, under kriser och i krig upprätthålla de viktigaste samhällsfunktionerna."

Det är viktigt att slå fast att dessa betydelsefulla grunder skall gälla även för framtiden.

Genom försvarsbeslutet fattades också ett delbeslut om att det skulle tillsättas en beredning som skulle följa beslutets genomförande och se till att resultatet blev som det var tänkt, både i utskottet och här i kammaren. Jag vill understryka behovet av att denna beredning snabbt kommer i gång, givetvis också för att följa de besparingar som kommer att ske i anledning av den överenskommelse som har träffats mellan regeringen och Socialdemokraterna.

Det är viktigt att beredningens arbete bedrivs förutsättningslöst och att det inte på något sätt föregrips. Dessutom är det viktigt att hela försvarssektorn ses över, och att man inte bara utan vidare friskriver en eller annan del från översyn och överger eventuella tankar på att rationalisera och effektivisera även där.

Det pågår just nu mycket förändringsarbete inom försvaret. Jag vill inte minst peka på LEMO-utredningen som kommit fram till en del förslag, vilka har lett till olika beslut här i kammaren. Och fler beslut om omstruktureringar och rationaliseringar kommer att fattas. Det kommer bl.a. att inrättas ett nytt högkvarter för den militära ledningen.

Pliktutredningen bedriver ett arbete med att se över hur rekryteringen till försvarsmakten skall gå till i framtiden. Jag vill understryka vikten av en gemensam syn – som jag hoppas att vi skall kunna förmå alla att ansluta sig till –, nämligen att den allmänna värnplikten i grunden skall ligga kvar som det mest primära som kan tänkas i detta avseende.

Vidare är det viktigt att understyrka att man inom försvaret bara skall använda den personal som behövs. Rekryteringen av personal skall anpassas just till det behov som föreligger för en krigsorganisation, men också för att man skall kunna klara sina uppgifter i fred.

Vi måste också se på vår omvärld. De förändringar och händelser som sker runt omkring oss kommer givetvis också i framtiden att påverka vår politik här i landet, inte minst när det gäller det försvars- och säkerhetspolitiska området. Olika oroshärdar och konfliktorsaker dyker upp titt som tätt. Det kan vara etniska, ekonomiska eller religiösa motsättningar som kan utgöra grund för konflikter som antingen på lång eller väldigt kort sikt kan blåsa upp till stora konflikter, utan att vi på något sätt önskar det.

Även på miljömrådet kan det förekomma motsättningar mellan olika intressen, vilka kan utgöra grund till olika framtida konflikter.

Även om vi hoppas och tror och ser tecken som tyder på en fredligare omvärld, förekommer det fortfarande med viss intensitet ubåtskränkningar, eller rättare sagt: undervattenskränkningar av svenskt territorium.

Låt oss också slå vakt om den svenska försvarsindustrin, som har en väldigt unik internationell kompentens. Den bör tas till vara och utvecklas. Det är väldigt viktigt att vi i Sverige har svenska vapen och svensk teknik, som är anpassade efter de svenska förhållandena. Försvarsindustrin är även en

nationell resurs som måste tas till vara. Den ger kompetens och en god bas för annan industri, inte minst den civila industrin.

Beträffande den civila delen av totalförsvaret har vi beslutat om att tillsätta en speciell utredning. Jag vill understryka vikten av att denna kommer till stånd och av att den civila delen av totalförsvaret får en djupare och allsidigare belysning än vad man tidigare har kunnat få. Denna fråga är ett gammalt centerkrav, som vi i motioner under ett flertal år har drivit och som vi nu äntligen har fått gehör för. Det är därför dubbelt så viktigt för oss att den här utredningen tillsätts, så att den kan komma i gång med sitt arbete.

Herr talman! Vi måste ta till vara de möjligheter till utveckling, rationalisering och effektivisering som finns inom det svenska försvaret. Det kan åstadkommas med ett förnuftigt sparande. Jag anser att beredningen utgör en god grund för detta. Den skall vara en garanti för att de angivna målsättningarna skall ligga fast även i framtiden.

Anf. 53 ÅKE CARNERÖ (kds):

Herr talman! Försvarspolitik bedrivs långsiktigt, samtidigt som utvecklingen i vår omvärld har gått och går mycket snabbt. Den internationella utvecklingen är hoppingivande, men vi bör inte vidta åtgärder som skapar osäkerhet om våra politiska åsikter eller som kan göra det säkerhetspolitiska läget i Nordeuropa instabilt. Vår försvarspolitik bör därför i nuvarande läge kännetecknas av fasthet och konsekvens.

Det yttersta syftet med Sveries säkerhetspolitik är ju att bevara vårt lands frihet och nationella oberoende. För den nu aktuella försvarsbeslutsperioden är det fortfarande en huvudlinje i säkerhetspolitiken att vi skall vara militärt alliansfria för att kunna vara neutrala vid en militär konflikt i vår nära omvärld. Denna alliansfrihet gör det nödvändigt att Sverige upprätthåller en egen betydande försvarskapacitet.

Totalförsvarets uppgifter har redan angetts av Sven-Olof Petersson, varför jag inte tänker upprepa dessa. Försvarsmaktens viktigaste uppgift är att upprätthålla respekten för vår territoriella integritet genom att ingripa mot varje form av kränkning av vårt luftrum och territorium såväl i fred som under neutralitet. Ett angrepp skall kunna mötas varifrån det än kommer och som inleds med endast kort militär förvarning.

Sven-Olof Petersson har redogjort för det civila försvarets huvuduppgifter. Jag skall därför inte upprepa detta.

Herr talman! Efter det försvarsbeslut som vi fattade här i kammaren den 3 juni i år har en bred uppgörelse gjorts för att sanera statens finanser. I krisuppgörelsen har kds deltagit aktivt, och nu tycker jag att det är viktigt att alla inblandade partier bemödar sig om att föra alla uppgörelser i hamn. Det fina samförstånd som visats i ett svårt ekonomiskt läge får självfallet inte förstöras eller utnyttjas partitaktiskt. Vad som är sagt skall gälla.

För oss kristdemokrater är det naturligt att även totalförsvaret är med och tar sin del av det pris som vi nu får betala. Dock måste man gå noggrant fram när det gäller besparingarna. Vi kristdemokrater anser att de mål för totalförsvaret som finns i Försvarsbeslut 92, och som jag inledningsvis nämnde, skall stå kvar under försvarsperioden 1992–1997. Dessutom anser vi att det är viktigt att ha en beredskap för att snabbt kunna komplettera

utbildning och tillgänglighet till materiel så att den samlade försvarsförmågan vid behov kan förstärkas.

Nu kommer omstruktureringen att bli mer omfattande än i Försvarsbeslut 92, eftersom 1,2 miljarder kronor skall bort. Rimliga hänsyn till förändringar i omvärlden, behov av en till de säkerhetspolitiska målen anpassad balans mellan uppgifter och resurser, brister när det gäller repetitionsutbildning, förnyelse av försvarsmateriel och den enskilde soldatens skydd skall vägas samman till en helhet.

Den parlamentariska försvarsberedning som skall följa upp vissa frågor i försvarsbeslutet, bl.a. flygvapnets framtida grundorganisation, får nu genom krispaketet ytterligare arbetsuppgifter. Det blir ju naturligt att denna beredning även får handha de besparingar, utöver nedläggningen av flygflottiljen F 6 i Karlsborg, som överenskommits.

Försvarsbeslutet innehöll även ett uppdrag till regeringen att tillsätta en parlamentariskt sammansatt kommitté som skulle se över den civila delen av totalförsvaret. Detta är ett område som för oss kristdemokrater blir allt viktigare att bevaka. Vårt land är sårbart. Sårbarheten har blivit allt större i bl.a. näringslivet och sjukvården, där utvecklingen går mot specialisering, integrering och beroende av elektronik. Det faktum att det blir allt fler äldre i vårt samhälle ökar självfallet kraven på civilförsvaret. De resurser och beredskapsåtgärder som byggs upp mot bakgrund av säkerhetspolitiska hotbilder kan utnyttjas även i samband med fredstida kris- och katastrofsituationer. Eftersom Överstyrelsen för civil beredskap, ÖCB, nu får ett sparkrav på 100 miljoner kronor bör denna parlamentariska kommitté snarast tillsättas.

Herr talman! För kristdemokraterna är den bästa garantin för en fortsatt fredlig utveckling ett starkt nationellt totalförsvar byggt på allmän värnplikt. Det är för tidigt att inkassera stora försvarspolitiska vinster utifrån förändringarna i Central- och Östeuropa. Dock är det viktigt att Sverige deltar i arbetet med en regional säkerhetslösning för hela vår världsdel. Här kan en möjlighet yppa sig att minska framtida försvarskostnader om öst- och västeuropeiska stater enas om en kollektiv försvars- och säkerhetspolitisk lösning.

Kds strategi för fredsplanering är de politiska idéer som bär upp vårt parti. Viktiga inslag i denna strategi är att verka för samförstånd i försvarsfrågan, alla människors lika värde, minskade klyftor mellan rika och fattiga och en fördjupad europeisk gemenskap.

Anf. 54 BRITT BOHLIN (s):

Herr talman! Det vore naturligtvis nu ytterst frestande att ha försvarspolitiska synpunkter på krispaketet. Jag har inte minst hjärtat fullt av synpunkter på hur människorna i Karlsborg mår och hur de har behandlats. Men jag skall avstå från det nu. Jag ser i stället fram mot att vi på ett konstruktivt sätt skall kunna ta upp dessa frågor i den försvarsberedning som på socialdemokratiskt initiativ nu skall tillsättas.

Jag skall i stället säga några ord om en fråga som kanske är mycket liten här i kammaren, men den är nog så viktig för våra ungdomar som omfattas av värnplikt. Frågan är också viktig för försvarets civila personal.

Chefen för armén planerar att fr.o.m. nästa år ta emot ca 2 100 värnplik-

tiga som skall få en för armén ny utbildning i mobiliserings- och förplägnadstjänst. Krigsorganisationen skall då samtidigt förändras, och särskilda mobiliserings- och förplägnadsförband skall upprättas.

Arméchefens planer uppmärksammades här i riksdagen i juni månad i samband med 1992 års försvarsbeslut. Ett enigt försvarsutskott uttalade då att volymen och de närmare förutsättningarna för dessa värnpliktigas användning i krigsorganisationen och utbildningens innehåll bör beslutas först sedan pliktutredningen har lämnat sitt förslag. Försvarsutskottet framhöll särskilt att sökandet efter besparingar i stödproduktionen, dvs. militärrestauranger och krigsförråd, inte får vara ett motiv för att överutbilda värnpliktiga.

Herr talman! Det finns all anledning att riksdagen noga följer upp den verksamhet som arméchefen inom dessa områden nu vill starta då det är uppenbart att han i sina första förslag när det gäller förbandsomsättning m.m. hade för avsikt att just överutbilda värnpliktiga för att spara in på ekonomibiträden och förrådspersonal. Detta vore inte förenligt med vårt militära pliktlagsystem. Det är även ekonomiskt sett ett feltänkande som leder till ökade kostnader för samhällsekonomin totalt sett.

Som en direkt följd av dessa förändringar kommer enligt arméchefens beräkningar ca 900 civilt anställda i kök och förråd att förlora sina jobb. Detta får enligt min och ett enigt försvarsutskotts uppfattning ske endast om arméchefens planer följer de principer som riksdagen varit enig om, nämligen att all utbildning skall syfta till en krigsplacering i en krigsorganisation som har ett verkligt och inte ett fingerat behov.

Under sommaren har ytterligare information framkommit, och diskussion har förts angående arméchefens planer för förrådshållning och förplägnadsstöd inom armén. Vad man då kan konstatera är att osäkerheten inom armén är stor när det gäller inriktning, omfattning och uppgifter för dessa särskilda stödförband.

Det är också uppenbart att armén för närvarande inte tillvaratar de redan i dagsläget existerande personalresurser som försvaret förfogar över. Som exempel kan man nämna den merbehovsutbildning som marinen av beredskapsskäl varje år producerar och alla de civilanställda som inte har en krigsplacering.

Herr talman! På näst intill varje lokal armémyndighet pågår utbildningsförberedelser för att fr.o.m. nyår ta emot de drygt 2 000 värnpliktiga samtidigt som berörd civilpersonal är uppsagd eller kommer att sägas upp. Jag känner en stark sympati för den personal som i dagsläget upplever att just deras arbetsuppgifter på orättfärdiga grunder tas ifrån dem och att de skall ersättas med värnpliktiga. För de värnpliktigas skull är det absolut nödvändigt att var och en som omfattas av militär utbildning skall känna att deras insats är viktig och nödvändig och inte någon fingerad handräckning.

Jag vill för riksdagen markera att den socialdemokratiska riksdagsgruppen mycket noga kommer att följa upp denna frågas fortsatta behandling efter det att pliktlagsutredningens rapport föreligger och regeringen överlämnat ett nytt beslutsunderlag.

Anf. 55 KARIN WEGESTÅL (s):

Herr talman! Kommer Sverige att agera för att uppmärksamma ESK på de säkerhetspolitiska riskerna med Tjeckoslovakiens delning? Den mycket aktuella frågan vill jag ställa här i dag.

Arbetet med att få fram ett beslut om delning av Tjeckoslovakien började i det federala parlamentet i Prag den 22 september i år. Inget av de ledande partierna, det konservativa tjeckiska partiet under ledning av Vladimir Klaus eller den slovakiska Rörelsen för demokrati i Slovakien med den förre kommunisten Vaclav Mecair som ledare, hade en delning av landet på sitt program inför valet i juni 1992. Klaus utgav sig t.o.m. för att vara en garant för att landet skulle hållas ihop.

I Slovakien var det bara nationalistpartiet och det ungerska partiet som ville ha en delning. Mecairs rörelse gick till val på rättvisa och likaberättigande för Slovakien. Detta är ett gammalt slovakiskt krav som man trodde skulle kunna uppnås inom federationen. Därför röstade människor från skilda politiska läger på Mecairs parti.

Efter valet har den konservative premiärministern Klaus haft som mål att skilja de välmående tjeckiska områdena Böhmen och Mähren från det betydligt fattigare Slovakien. Han har därför förkastat Mecairs förslag om jämställdhet för Slovakien och ställt honom inför att behöva välja mellan situationen som den är i dag och en fullständig självständighet för Slovakien. Mecair, som vunnit stor popularitet genom att kräva likaberättigande för Slovakien, tvingades därigenom att gå med på en separation.

Den delning som de båda ledande politikerna nu vill genomföra har inte folkets stöd. Socialdemokraterna i båda republikerna vill att frågan skall avgöras i en folkomröstning. De opinionsundersökningar som gjorts visar att resultatet av en folkomröstning skulle bli nej till en delning. Det skulle finnas majoritet för folkomröstning i parlamentet, men i Tjeckoslovakiens unga demokrati är folkomröstningar inte reglerade i författningen.

En så genomgripande förändring som delning av landet förbereds därför utan folkets hörande, vare sig i folkomröstning eller i allmänna val. Dock måste det lagförslag som krävs för att kunna genomföra en delning erhålla tre femtedelars majoritiet i parlamentet.

Den 1 september nåddes Sverige av uppgiften att det federala parlamentet med en rösts övervikt hade avvärjt det omdelbara hotet om delning. De båda regeringspartierna misslyckades med att få den tre femtedels majoritet som behövs. Socialdemokraterna fick igenom ett förslag att en kommitté skall tillsättas med uppgift att utreda möjligheterna till en union mellan de båda republikerna. Det var en delseger för dem som vill hindra en skilsmässa, men frågan är inte avgjord genom detta.

Redan den 6 september deklarerade Klaus och Mecair efter ett krismöte att tidtabellen ligger fast och att Tjeckoslovakien upphör att existera till nyår.

En delning av Tjeckoslovakien skulle innebära stora svårigheter för Slovakien. Redan i dag är arbetslösheten där mycket högre än i de tjeckiska områdena, och en delning skulle resultera i en fördubbling.

Slovakien är ett jordbruksland. Den industri som finns är tung industri, främst krigsmaterielindustri, som redan är utslagen på grund av den förlo-

rade Warszawapaktsmarknaden. De västerländska investeringarna har hamnat i de tjeckiska områdena, och en delning skulle inte öka intresset för Slovakien.

Den ungerska minoriteten, som redan i dag är en viktig maktfaktor i Tjeckoslovakien, är bosatt i Slovakiens södra delar och skulle få en mycket större betydelse i det nya, mindre Slovakien. I Slovakien finns också en mycket stor zigensk befolkning. En fjärdedel av befolkningen i arbetslöshet, ett gammaldags jordbruk som huvudnäring, redan sedan tidigare sjunkande reallöner, sociala problem, otillräckligt socialt skyddsnät, en krävande ungersk minoritet – allt detta är faktorer som skulle kunna komma att hota säkerheten i Slovakien.

Omvärlden vill tro att risken är obefintlig för att en situation lik den i Jugoslavien skulle kunna uppstå i Tjeckoslovakien. Men vad kommer att hända när slovakerna upptäcker att deras stöd för rättvisa åt Slovakien i stället resulterade i stora försämringar i förhållande till den tjeckiska republiken?

Det borde finnas all anledning för den europeiska säkerhetskonferensen, ESK, att ta upp frågan på sin dagordning, för att utreda de säkerhetspolitiska konsekvenserna av Tjeckoslovakiens delning. Det är rimligt att omvärldens ögon riktas mot politiker som mot folkets vilja har för avsikt att göra ett så allvarligt ingrepp, som kan få långtgående konsekvenser både inom och utanför det egna territoriet.

Ett axiom inom ESK-processen är respekten för varje deltagande stats territoriella integritet, politiska oberoende och enhet. Att acceptera att en deltagande stat upplöses och att den politiska enhet som Tjeckoslovakien utgör slås sönder på ett ur demokratisk synpunkt mycket tveksamt sätt, strider uppenbarligen mot Helsingforsdokumentets anda.

Herr talman! Med tanke på vad en eventuell delning av Tjeckoslovakien skulle kunna betyda för Europas säkerhet, men också med tanke på demokratins krav, måste utvecklingen i Tjeckoslovakien föras upp på ESK:s dagordning. Min fråga till utrikesministern är om hon, som ESK:s blivande ordförande, är beredd att göra detta.

Utbildningsfrågor

Anf. 56 BENGT SILFVERSTRAND (s):

Herr talman! Jag finner det mycket anmärkningsvärt att varken utbildningsministern eller skolministern infunnit sig till denna debatt, inte minst mot bakgrund av de många brännande utbildningspolitiska frågor som nu står i centrum och de likaledes många oklarheter kring den svenska utbildningspolitiken som OECD nyligen uppmärksammat i en utomordentligt intressant utvärdering.

Hela landet skall leva, står det bl.a. i regeringsförklaringen. Innebörden är snarare att hela landet skall få veta att det lever! Även om denna regeringsförklaring är mera omfångsrik än förra årets, har avsnittet om utbildningspolitiken bantats påtagligt.

Lika intressant som det som står i den är faktiskt vad som av någon anled-

ning fallit bort. Jag tänker bl.a. på de i tidigare version mycket långtgående resonemangen om privatisering – bl.a. av våra universitet och högskolor.

Överideologiserande formuleringar som "vi skall skapa Europas bästa skola under 90-talet" och att den första valfrihetsreformen inom skolväsendet är genomförd genom nya bidragsregler för fristående skolor, reser fler frågor i nuläget än när slagorden först formulerades.

För att börja med valfrihetsrevolutionen, måste jag med utgångspunkt från nämnda OECD-rapport fråga vad syftet med s.k. skolpeng och ekonomisk överkompensation av fristående skolor egentligen är. Vilka slutsatser drar regeringspartiernas företrädare Margitta Edgren och Ulf Melin av att kommunala skolor utarmas på bekostnad av privata skolor i ett läge där de i stället borde tillföras nya resurser? OECD:s utvärderare gör på denna punkt ett intressant konstaterande när de framhåller att man i många kommuner har starka invändningar mot att skattemedel skall användas för att subventionera etableringen av privata skolor.

Vilka internationella förebilder har egentligen regeringspartierna för sin reformlusta på detta område? Är det USA, som av både presidentkandidater och utomstående bedömare anses ha västvärldens sämsta utbildningssystem? Eller är det möjligen exemplet Australien, som enligt OECD klart visar att privatiseringen av skolväsendet lett till ökade spänningar och klyftor såväl vad gäller inkomster som etniskt ursprung?

OECD framhåller Sverige som ett internationellt föredöme vad gäller vuxenutbildningen. Samtidigt ställer man sig frågande inför den nedvärdering av vuxenutbildningen som den nuvarande regeringen inlett, mot "det livslånga lärandet".

Uppenbarligen har regeringen på denna punkt ändå tagit visst intryck av kritiken, för i sin kommentar av OECD-rapporten talar Utbildningsdepartementet nu plötsligt om högre prioritering av vuxenutbildningen. Skall detta uttalande samt den omständigheten att den kommunala vuxenutbildningen genom krisuppgörelsen tillföres 13 000 nya platser ses som ett omtänkande från de borgerliga partiernas sida? I så fall vill jag hälsa denna tillnyktring med stor tillfredsställelse.

Låt mig slutligen säga något om den högre utbildningen. I förra årets regeringsförklaring talades om en omfattande privatisering av universitet och högskolor. I årets upplaga lyser sådana tankar helt med sin frånvaro.

Av den ursprungligen universella stiftelsehönan tycks nu ha blivit en fjäder. Tanken att omvandla universitet och högskolor till stiftelser har uppenbarligen devalverats till att nu omfatta ett fåtal högskolor. I likhet med OECD vill jag fråga hur går det med stiftelseplanerna. Vi har ju flera företrädare för regeringspartierna i kammaren, nu också utskottets ordförande. När kommer den nu i mer än ett år bebådade propositionen om stiftelseuniversitet? Hur tänker man lösa problemet med stiftelsekapitalet? Enligt statssekreterare Bjarne Kirsebom behövs inget stiftelsekapital. Huvudsaken är enligt honom att universitet och högskolor får äga sina fastigheter.

Betyder detta att regeringen nu samlat sig kring en linje som innebär att universitet och högskolor skall få förfoga över sina egna fastigheter och att det inte längre är aktuellt att överföra dessa fastigheter till en gigantisk, statlig fastighetskoncern?

Jag hoppas att regeringspartiernas företrädare i denna debatt kan skingra dimmorna kring regeringens utbildningspolitik och slutligen kanske också besvara den inte oväsentliga frågan om det på utbildningspolitikens område är den enda eller den gemensamma vägen som gäller.

Anf. 57 STEFAN KIHLBERG (nyd):

Herr talman! Rubriken till mitt anförande är Betyg i skolan, och bakgrunden är naturligtvis att betygsberedningen, som jag varit ledamot i, nyligen lagt fram sitt slutbetänkande.

Frågan om betyg i skolan är sedan länge inflammerad och därmed föremål för en minst sagt osaklig debatt – i Sverige, vill jag tillägga. Inte i något annat land lär det finnas en motsvarighet till vår debatt. Kanske är det symtomatiskt. Inte ens betygsberedningen lyckades ta sig ur ställningskriget.

Såvitt jag har förstått är Ny demokrati det enda parti som har en i grunden positiv inställning till betyg. Betyg betyder omdöme, enligt Svenskt synonymlexikon, och vi tycker att det är självklart att eleverna skall få veta hur de utvecklas i skolan, både på det personliga planet och när det gäller kunskaper. Varenda person med elementära kunskaper i utvecklingspsykologi vet att äkta och rak feedback och bekräftelse från omgivningen är nödvändigt för att människan skall utvecklas till en harmonisk, självständig och ansvarstagande individ. Flum, otydlighet och gullegull må vara välment, men det skapar frustration, ångest och aggressivitet. Betygens uppgift är att ge denna feedback – eller erfarenhetsåterföring, som det heter på kanslisvenska – till eleverna på hur de lyckas och utvecklas i skolan.

Att inte ge denna strukturerade feedback tycker jag är hänsynslöst och grymt – på samma sätt som det vore grymt att förbjuda eleverna att räkna poäng i brännboll eller mål när de spelar fotboll. Äkta feedback är utan tvivel den i särklass mest motivationsskapande faktorn såväl inom skolan som i arbetslivet. Men denna motivationsfaktor vill inte betygsberedningen att barn skall ha.

Jag vill också klargöra att det är detta som enligt min och Ny demokratis bestämda uppfattning är betygens uppgift. Så också enligt direktiven till betygsberedningen – men inte enligt betygsberedningen, som suttit ohjälpligt fast i gamla hjulspår. Betygen är *icke* till för att vara urvalsinstrument. Jag kan inte nog understryka detta faktum. Om och när urvalsinstrument behövs, finns helt andra – och bra – metoder att ta hjälp av. Betygens prognosförmåga har alltid varit usel eller obefintlig – det visade professor Sigvard Rubenowitz redan på 1960-talet.

Betyg i gymnasiet är bra, på högstadiet är det litet bra, men på mellanstadiet och lågstadiet är det fy, fy. Betyg i ämnen är något positivt och utvecklande – men i ordning och uppförande är det uttryck för bestraffning. Allt enligt betygsberedningen. Jag har sällan upplevt maken till intellektuell ohederlighet.

Däremot vill man införa bikten i skolan i stället för betyg i ordning och uppförande. Det är både ofattbart och aningslöst. Möjligen uppskattar påven detta förslag, men jag förstår att lärarna tar sig för pannan.

Jag tvekar inte att kalla både betygsberedningen och dessa slutgiltiga förslag för skandal och ett exempel på hur illa det tyvärr kan gå när en grupp

erfarna politiker sätter sig över både verkligheten och sakkunskapen. Det finns ett gammalt och nästan banalt självklart uttryck: när kartan inte stämmer överens med terrängen, då gäller terrängen. Men, ack nej, denna självklara utgångspunkt gäller inte för betygsberedningen.

Långt innan förslaget lades fram fanns alla varningar och invändningar från sakkunniga och ämnesexperter, inte minst från läroplanskommittén. Men betygsberedningen ville inte lyssna på det örat – det stämde inte med dess karta. I stället avfärdades läroplanskommittén som illvillig och fientlig. Inte ens när ordföranden i betygsberedningen avgår i protest mot detta förnuftsvidriga önskedrömmande vaknar man. Tvärtom kan man få höra en lycklig suck – nu slipper vi den otrevliga terrängen och kan fortsätta att bygga luftslott i sanden.

Hur kan då det, med all rätt, internationellt ansedda svenska utredningsväsendet hamna så fullständigt fel? Som gammal statsvetare är jag djupt fascinerad, men tiden i denna debatt tillåter inte att jag fördjupar mig i en orsaksanalys – jag tänker återkomma med den i ett annat sammanhang – men låt mig slå fast några av huvudingredienserna: politisk prestige, kunskapsbrist, ovilja, manipulation och svagt ledarskap.

Att, som en del av beredningens ledamöter gör, skylla på tidsbrist är rent nonsens. Betygsberedningen sysselsatte sig i nästan två år. Även om man hade fått ett helt år till på sig hade man inte tänkt om. Man hade bara kört ännu längre in i återvändsgränden, fortsatt att såga ner alla varningsskyltar och försökt bygga om terrängen så att den skulle passa med dess karta.

Det mest positiva, och faktiskt också det enda positiva som hittills sagts i den offentliga debatten, är att betygsberedningens förslag är kunskapsrelaterat, till skillnad från det nuvarande relativa systemet. Det är ungefär lika smickrande som att berömma en cyklist för att han kan hålla balansen. Med sådana ambitionsnivåer lär vi inte ens komma i närheten av att få Europas bästa skola.

Det vänligaste man kan säga om betygsberedningen är att den så väldigt gärna ville uppnå bred enighet om ett framtida betygssystem. Enighet blev viktigare än kvalitet, och det lyckades den ju med – att Ny demokrati kritiserade i alla väsentliga avseenden var ju också ett säkert tecken på att man hade rätt.

Anf. 58 FÖRSTE VICE TALMANNEN:
Taletiden är nu slut.

Anf. 59 BJÖRN SAMUELSON (v):
Herr talman! Hösten är här – det har blivit betydligt kallare bara på några dagar. Det är dags att ta fram vinterkläder, höstinfluensan är i antågande, och vi får rekommendationer att vaccinera oss.

Hemma hos många familjer har hösten och det kalla draget också så att säga svept in i deras omedelbara verklighet. Mamma eller pappa eller båda hotas av arbetslöshet. Familjeekonomin går mot en katastrofal utveckling, boendekostnaderna stiger i höjden och matpriserna skall gå upp.

Och där ute, utanför hemmets väggar, finns de som inte har något krypin när vi nu obönhörligen går mot vinter och kyla. Det står i tidningen att bara

i Stockholm kanske det är mer än 50 unga människor som inte har ett hem och en fast bostad. De skriver att de bor ute!

I TV-programmet Striptease diskuteras drogpolitik. En ledarskribent på en av våra största dagstidningar har gett upp. Han tycker såvitt jag kan förstå att vi bör legalisera narkotikabruk, kanske inte för alla men för en del. Jag förstår nog inte riktigt hur han menar. Han är väl nyliberal.

TV:n är för många ett kärt sällskap. Också jag tycker om att se på TV, särskilt på hösten när det börjar bli kallt och rått därute. Bilderna flimrar förbi; Somalias barn stirrar med en hungrig blick mot mig, i Sydamerika mördas barn – deras hjärtan kanske tickar vidare i någon annans kropp i någon annan världsdel.

Från det forna Jugoslavien kommer många barn och ungdomar hit till Sverige. De har flytt från krigets helvete. Krigets paradis finns bara inte! När en barnpsykolog vill prata med dem om deras mammas eller pappas skändliga död, vill de inte prata mer. Jag tror att jag förstår dem. Men det måste upp till ytan förr eller senare.

Vad har dessa bilder, denna verklighet för en del, med en utbildningspolitisk debatt i Sveriges riksdag att göra? Är det inte ett utslag av flummighet – en rest av 70-talets vimsiga skolpolitik att ta upp dessa förhållanden i en riksdagsdebatt? Utbildningspolitik skall väl handla om betyg, skolpeng, fristående skolor, ämnesstudier och fristående kurser – allt var för sig och just fristående.

Jo, dessa frågor skall också få sin tid. Men skolan är en del av det samhälle vi lever i. Elever, lärare och studenter är i skolverksamheten inte opåverkade av den verklighet som finns utanför skolan. Därför måste debatten framöver också handla om hur skolan kommer att påverkas av den samhälleliga utvecklingen. Det skadar inte att lyfta blicken och titta ut genom klassrummets fönster.

Nu har ett år gått sedan vi fått en ny regering. Inom utbildningspolitiken har detta inneburit att vi mött några nya uttalanden.

Europas bästa skola skall vi ha. Det vill vi väl alla – men varför inte världens bästa? Och på vilket sätt skall vi bli bäst? Skall vi bli bäst på att lyfta också dem som har det svårt i skolan? Det tycker vi i Vänsterpartiet!

Skall vi bli bäst på att använda skolan så att den befrämjar en rättvisare fördelning av samhällets resurser, såsom vänstern vill?

Skall vi bli Europamästare i differentialekvationer? Skall hela skolan bli Europamästare, eller bara en del? Kan Europas bästa skola, som Vänsterpartiet önskar, vila på kritiskt tänkande och solidaritet och vara befruktad av jämlikhetsideal?

Ett skapande av en bra skola kräver att sakfrågorna prövas i debatten. Men om det stannar vid detta, fragmentiseras politiken, blir rubrikmässig och passar enbart för kvällstidningsjournalistik. Detta har nu hänt t.ex. då vi ser hur betygsberedning och läroplanskommitté går i fullständig otakt.

Ett annat exempel på bristande sammanhang är att samtidigt som kommunerna nu skall få sitt statsbidrag i en påse detaljreglerar regeringen för kommunerna hur de skall betala ut pengar till de fristående skolorna. Detta har bl.a. fått till effekt att den kommunala skolan i en del fall riskerat att få betydligt mindre i driftsanslag än den s.k. fristående skolan.

Det varnades för att denna situation skulle komma att uppstå, men man tog det inte till sig, därför att de borgerliga regeringsföreträdarna var så yra av glädje att få skapa fler privatskolor att de inte förmådde höra på våra varningar i våras.

Jag skulle kunna ge fler exempel inom också högskolepolitikens område på hur regeringen sönderdelar utbildningspolitiken.

Generalfrågan som lärare, föräldrar, elever, studenter, oppositionspolitiker m.fl. måste söka ge ett svar på är: Finns det ett mönster i det hela, och vart leder den enda vägens politik på utbildningens område? Är vägen spikrak, eller är den, som jag tycker, snarast att likna vid Janne Vängmans väg hem efter lördagsdansen?

Har Margitta Edgren, Birgitta Carlsson, Ingrid Näslund, Ulf Melin, Christer Lindblom och Tuve Skånberg någon åsikt i den här frågan? Alla är ju regeringsföreträdare.

Anf. 60 MARGITTA EDGREN (fp):

Herr talman! Ja, Björn Samuelson, jag har en åsikt i frågan. Först och främst är det inte politiker som skapar skolor. Det görs av lärare, föräldrar, elever och skolledning. Jag tycker att det är mycket avgörande för Björn Samuelsons inställning i hela frågan.

Vidare har vi frågan om frihet i val av skolor, som Bengt Silfverstrand så hårt kritiserar. Glöm då inte att det fortfarande inte är politiker som startar skolor. Det finns en önskan och ett behov hos människor att kunna välja vilken skola deras barn skall gå i. Detta val kan understödjas av politiska beslut – vilket vi har gjort.

Den entusiasm som nu visar sig uttrycks i att Skolverket får ansökningar om att få starta skolor. Det är den entusiasm som vi kanaliserar till glädje för kunskap i skolan, elevernas framtida samhällsanpassning och föräldrarnas engagemang i skolan.

Bengt Silfverstrand tog upp frågan om OECD-rapporten och komvux. I dag kommer var tredje högskolestudent vägen över komvux. Men de har samtidigt passerat gymnasieskolan. Är det då så märkligt att vi just nu funderar över vad det är i gymnasieskolan som inte stämmer utan att man måste ta vägen över en annan utbildning också? Just nu ligger koncentrationen på att skapa en bra barn- och ungdomsutbildning. Det utesluter inte att komvux även i fortsättningen har en mycket stor roll att spela, men kanske inte för våra tonåringar och ungdomar.

Att ordet stiftelse inte nämndes i regeringsförklaringen beror på att diskussioner pågår med utgångspunkt i de riktlinjer som tidigare har relaterats för denna kammare. Den kunskap jag har säger att det fortfarande finns tre enheter kvar som intressenter för en framtida stiftelse. Tanken med stiftelse är inte att det skall ske en privatisering. I stället skall man via organisation, administration och andra sådana mönster skapa en konkurrens inom det svenska samhället. Det finns inga tankar på att köra över ledningen för universitetet osv. Utan att pusha på vill man understödja dem som är eniga om att detta är en framkomlig väg genom att tillsammans skapa någon annan form av utbildning. Makten över utbildningens innehåll och forskningens inriktning är viktig. Att söka sprida den makten på många håll och på många

olika sätt och därmed öka friheten inne i systemet är centrala inslag i den politik som förs.

Jag vill sedan säga några ord till vår nydemokratiske vän om betyg. Stefan Kihlberg använder starka ord. Det är skandal, brist på sakkunskap och ställningskrig. Jag vill för denna kammare tala om att den som har stått för skandal, brist på sakkunskap och ställningskrig faktiskt är vår vän som sitter här i kammaren. Han har konsekvent undvikit att försöka förklara för oss vad hans egenhändigt konstruerade system innebär.

Det svåra när man skall skapa ett kvalitativt betygssystem, som skall mäta kunskaper för varje enskild elev och som ger dem tydliga kriterier för vad de skall sträva efter, är att göra avvägningar och fatta beslut om vad varje steg skall motsvara. Det är det som är poängen med det hela. Stefan Kihlberg visar i sin reservation på 11 steg. Det finns inte för något av dessa 11 steg någon substans som kan användas i ett intellektuellt resonemang.

Betygen skall utgöra en positiv kraft i skolan. De skall vara ett pedagogiskt verktyg. Eleverna skall entusiasmeras av sina betyg. Det betyder också att betygen inte kan ges för tidigt. Eleven måste psykiskt vara mogen för att ta emot det budskap betygen har. Annars kan eleven lätt tolka att ett dåligt betyg innebär att eleven är dålig som människa. Det har vi velat undvika.

Samtal om ordning och uppförande skall inte på något sätt utgöra en bikt. Det skall vara ett positivt samtal mellan lärare och elev som startar redan i årskurs ett. Det finns metoder i t.ex. Waldorf- och Montessoriundervisningen. Det skall inte vara fråga om någon utfrågning av eleverna. Det skall vara en uppmuntran och en möjlighet att på ett lärar–elev-plan diskutera de möjligheter och svårigheter som eleverna upplever i skolan.

Jag hade tänkt att tala om jämställdhet. Jag ber att få återkomma till det i ett annat sammanhang.
(Applåder)

Anf. 61 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! Margitta Edgren säger att politiker inte skapar skolor. Nej, vi är inte lärare, studenter eller byggjobbare. Det här blir en semantisk debatt. Men vi ger villkor och tar det politiska ansvaret för skolans verksamhet. Då kan vi inte ha det dubbla budskapets politik. Då går det inte att tala om internationalisering och ökad tillgänglighet, samtidigt som man är beredd att försämra resevillkoren för studenter. Det går inte att tala om geografiskt breddad rekrytering. Det går inte att tala om helhet och fördjupning inom olika discipliner och ämnen, samtidigt som man vill gasa på poängproduktionen inom högskolan. Det går inte att i det sammanhanget tala om ökad rekrytering från underrepresenterade grupper inom högskolan. Det går inte att tala om en fri utbildning och fri högskola, samtidigt som man inte gör klart att man är beredd att sätta stopp för eventuella terminsavgifter inom högskolesystemet. Det går inte att tala om ökat föräldrainflytande som enbart hänger sig till ett visst antal kronor, samtidigt som man inte är beredd att föra diskussionen om vilka valmöjligheter som skall finnas för dem som inte kan sätta pengar bakom orden eller vilka valmöjligheter som skall finnas för de föräldrar som har barn som skulle kunna gå i en annan skola än särskolan.

Det är det här jag menar med fragmentering av politiken. Det är det jag menar med politiskt ansvar och helhetsdiskussion. Det har ingenting med frågan om att skapa skolor att göra. Det gäller frågan om att ge villkor för skolans verksamhet. Hur ser helheten ut för den enda vägens politik?

Ibland när regeringen lägger fram delpropositioner, kommer det efter någon månad en rättelseproposition, t.ex. den om skolskjutsar osv. för elever i fristående skolor. Då tänker jag på det Bengt Westerberg sade i en allmänpolitisk debatt om de små stegens politiska tyranni.

Anf. 62 MARGITTA EDGREN (fp) replik:

Herr talman! Den avgörande skillnaden mellan oss ligger i att Björn Samuelson företräder synsättet att valet skall ske på maktens villkor. Jag företräder ett synsätt där valet skall göras på den enskilde förälderns, skolledarens och lärarens villkor. Utgångspunkterna är helt olika, och därav kommer att resultatet blir olika.

Egentligen hade jag förväntat mig att Björn Samuelson t.ex. tagit upp en diskussion om den sociala snedrekryteringen i högskolan som trots alla politiska insatser och en tydligt uttryckt politisk vilja fortfarande är kvar och kanske t.o.m. ökat, eller den sneda jämställdheten, trots jämställdhetslag och förordningar och en tydligt uttryckt samhällelig vilja. Det är enligt min mening två problem som är viktiga att diskutera när det gäller högskolan, och inte fragment eller nerstick här eller där på det sätt som jag uppfattade att Björn Samuelson gjorde.

Anf. 63 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! Jag börjar att tvivla på att Margitta Edgren lyssnade på vad jag sade i mitt inledningsanförande. Jag ställde frågan: Hur skall vi skapa Europas bästa skola? Vad innebär det? Skall vi bli bäst på att lyfta också dem som har svårt i skolan, som vi i Vänsterpartiet tycker? Skall vi ge villkor för en skola som förmår att föra en sådan resultatverksamhet?

Kan vi säga att vi skapar Europas bästa skola om den vilar på kritiskt tänkande, solidaritet och är besjälad av jämlikhetsidealet? Är det fragmentisering? Jag har för mig att de begreppen finns i Folkpartiet liberalernas partiprogram. Det är då bara att beklaga att Margitta Edgren tycker att ta upp dessa frågor är att ta upp fragment.

Jag menar inte att vi skall gå in och detaljstyra varje lektion i skolan, eller gå in i varje skola och slå fast något slags arbetsplan för den skolan. Jag är uppfylld av tanken att t.ex. individualisering och profilering sker bäst i klassrummet och inte skolenhetsvis. Det är några av mina och Vänsterpartiets vutgångspunkter.

Till skillnad från Margitta Edgren anser jag att också de som så att säga inte är inne i skoldriften har rätt att ställa oss politiker till svars. Det kräver en demokrati. Det ingår i en demokratisk process att vi inte skall slippa undan, eller glida undan som något slags hal tvål, genom att säga: Det där är en prioriteringsfråga.

Vi skall föra en debatt om hur skolan påverkas av det omgivande samhället och hur skolan eventuellt kan utöva en påverkan på detta. Det är viktigt i tider där vi ser att vi får allt fler anmälningar om t.ex. misshandel av barn.

Det angår mig som utbildningspolitiker, Margitta Edgren, och jag trodde att vi var överens om detta.

Anf. 64 MARGITTA EDGREN (fp) replik:

Herr talman! Det angår oss verkligen. Jag kan inte på något sett se, Björn Samuelson, att denna regering inte stöder de tankarna. Jag menar tvärtom att vi underbygger dessa tankar om ökad frihet. Det var inte den avdelningen jag menade när jag talade om fragmentisering, utan jag avsåg mer det Björn Samuelson sade i sin replik.

En av de viktigaste uppgifterna för skolan är att ge barn god självkänsla. Det är denna som sedan kan användas som grundsten för att bygga vidare. Allting som främjar denna utveckling av god självkänsla hos barnen är viktigt i skolan. Den debatten är viktig att föra här, och jag välkomnar att vi gör det. Men det skall kanske inte ske just nu i en allmänpolitisk debatt.

Oerhört många av de skolpolitiska frågorna – och de frågor som Björn Samuelson ställde om reseförmåner, indragningar osv. – är just nu föremål för propositionsskrivande. Det kommer under denna höst att bli många tillfällen till att diskutera de övergripande samhälleliga målen för den skola vi vill ha.

Förste vice talmannen anmälde att Björn Samuelson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 65 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Det är förvisso inte, Margitta Edgren, politiker som startar eller skall starta skolor. På den punkten är vi helt överens. Men det är bevekelsegrunderna för och förväntningarna på dessa reformer som det är intressant att få besked om.

I det avseendet är OECD:s rapport oerhört intressant. Man skriver bl.a. så här: Det är svårt att se vad regeringen förväntar sig att åstadkomma med sin valfrihetspolitik och hur man avser att hantera de oönskade sidoeffekter som politiken medverkar till.

Ett exempel som blir alltmer påtagligt i kommun efter kommun där man gett sig in på dessa experiment är överkompensationen. 85 % av den genomsnittliga kostnaden för en grundskoleplats skall gå till s.k. fristående skolor oavsett om deras verkliga kostnader motiverar en sådan ersättning. Det är detta vi har reagerat mot. Hur kommer ni nu att rätta till de uppenbara brister som också era egna politiker ute i kommunerna reagerar mot? När får vi en justering och en ny proposition om fristående skolor?

Så till universitet och högskolor. Det måste väl ändå anses anmärkningsvärt – det säger jag både till Margitta Edgren och till skolministern, som nu har dykt upp — att man tar ett generellt grepp och säger: Nu skall vi omvandla universitet och högskolor till stiftelser. Det handlar inte om enstaka fall, utan det gäller över hela linjen. Sedan kommer man ett år senare till riksdagen med en regeringsförklaring som är mer omfattande än den någonsin har varit, i varje fall så länge jag kan minnas, och där står inte en enda rad om hur det har gått med privatiseringstanken.

Nu frågar jag igen: Hur går det med privatiseringen? När kommer det

några konkreta förslag? Jag ställer än en gång den mycket viktiga fråga som inte besvarats: Hur kommenterar ni påståendet från statssekreteraren i Utbildningsdepartementet om att det inte behövs något stiftelsekapital? Huvudsaken är enligt honom att universitet och högskolor får äga sina fastigheter. Den avgörande frågan är då: Betyder detta att regeringen nu samlar sig kring en linje som innebär att universitet och högskolor skall få förfoga över sina fastigheter, eller skall de föras över till en gigantisk statlig fastighetskoncern? Det är viktigt att vi får de beskeden när vi nu för en debatt som skall handla om utbildningspolitik.

Anf. 66 MARGITTA EDGREN (fp) replik:

Herr talman! Bengt Silfverstrand tog upp att det i vissa fall sker en överkompensation. Det beror på att vi uttryckte att vissa procenttal skulle gå till de fria skolorna. Det är redan sagt att detta skall följas upp. Visar det sig att det innebär icke önskade effekter är inte Utbildningsdepartementet eller regeringen tokiga, utan då kommer de naturligtvis tillbaka och föreslår förändringar.

Det finns ju socialdemokrater i alla kommuner som inte gör annat än letar efter fel och brister. De har inte en tanke på att stödja de möjligheter som nu visar sig för skolor, föräldrar och elever. Det är också litet märkligt, eftersom ni i er verbala argumentering också är för denna revolution.

När det gäller högskolor och universitet påstår Bengt Silfverstrand att regeringen har sagt att alla universitet och högskolor skall omvandlas till stiftelser och att det skulle vara målet. Det är fel. Det har aldrig varit tanken. Det har alltid varit ett erbjudande till universitet och högskolor att de som så önskar och de som har en uppslutning kring detta från dem som agerar i högskolan kan ansöka om att få bli stiftelse. Det har aldrig varit tanken att alla skulle bli det. Då försvinner ju det viktigaste motivet, nämligen att man skall ha konkurrerande verksamheter för att driva fram hög kvalitet.

När det gäller statssekreterare Kirseboms uttalande förstår säkert Bengt Silfverstrand att jag inte kan svara på det. Det får vi fråga honom om eller avvakta med till senare.

Bengt Silfverstrand vet likaväl som jag att det pågår diskussioner när det gäller Byggnadsstyrelsens uppdelning och högskolors och universitets ansvar för sina egna fastigheter. Resultatet av dessa kommer att visa sig i en proposition under hösten.

Anf. 67 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Jag noterar med tacksamhet att Margitta Edgren erkänner att det nu har uppstått icke önskvärda effekter som en följd av en i all hast hopskriven proposition. Den har lett till överkompensation när det gäller fristående skolor. Får jag ta detta som ett löfte om att det kommer en justering av detta mycket olyckliga regeringsförslag?

Sedan försöker Margitta Edgren göra gällande att det är socialdemokrater som sätter käppar i hjulet för den här reformen ute i kommunerna. Jag skall ta två konkreta exempel. Såvitt jag kan erinra mig har både Göteborgs och Helsingborgs kommuner borgerliga majoriteter. Där har man haft den mycket klara ambitionen att man skall privatisera skolväsendet i stor skala.

När sedan den krassa verkligheten gör sig gällande visar det sig att detta inte går. Det är alltså överideologiserade propositioner som inte är genomtänkta. Man har inte de praktiska effekterna klara för sig. Det är alltså verkligheten som har satt käppar i hjulen för de här förslagen. Det är borgerliga majoriteter i Göteborg och Helsingborg som nu måste ompröva hela denna fråga.

När det gäller universitet och högskolor står det i förra årets regeringsförklaring att de principiella och praktiska frågorna vid en omvandling av universitet och högskolor till fristående stiftelser klarläggs snabbt. Då är det inte opåkallat att fråga hur det nu har gått så här ett år efteråt. På den punkten visar det sig också att det inte fungerade. Man hade inte klart för sig att man inte skulle kunna generera de oerhörda kapitalresurser som fordrades.

Regeringen hade inte heller de rättsliga aspekterna klara för sig. Det gäller offentlighetsprincipen, anställningstrygghet och inflytande för olika kontrahenter. Jag tycker att plikten nu bjuder att företrädare för regeringspartierna talar om hur det blir med privatiseringen och om de så här ett år efteråt har utrönt de olika konsekvenserna av en sådan privatisering. De är två konkreta exempel, nämligen fristående skolor och tilltänkt privatisering av universitet och högskolor som visar att regeringen och dess partier i riksdagen inte har haft klart för sig vad de beslutar om.

Anf. 68 MARGITTA EDGREN (fp) replik:

Herr talman! Bengt Silfverstrand, jag sade *om* det visar sig att överkompensation förekommit, jag sade inte *att* det redan har visat sig. Det finns faktiskt olika erfarenheter från olika kommuner.

Vi i utbildningsutskottet har del i att det uppstått oklarheter. Vi tillstyrkte en motion från folkpartisten Christer Lindblom om att ersättningen skulle relateras till stadier i grundskolan. Vi förstod dock inte att för att detta skulle kunna bli verklighet omedelbart måste vi själva även utforma en lagtext om detta. Denna delen finns nu i propositionen. Detta kan mycket väl lösa upp de problem som visat sig på vissa håll.

Det är inte målet, och det var inte målet för ett år sedan, att alla universitet och högskolor skall verka i stiftelseform. Jag instämmer med Bengt Silfverstrand i att det har uppstått problem och svårigheter som vi inte hade tänkt oss. Då är det mycket viktigt att de klaras upp innan man sätter i gång, så att de erbjudanden som vi ger till dem som visar sig intresserade är sakligt grundade och möjliga att genomföra. Det arbetet har kanske tagit ett år. I ena fallet anklagar Bengt Silfverstrand regeringen för att det går för fort och att det är dåligt genomtänkt, och i andra fallet för att det tar för lång tid. Det är någonting som inte stämmer i detta. I det här fallet är det viktigt att det får ta tid så att uppslutningen blir hundraprocentig och att det sakliga innehållet också är korrekt.

Förste vice talmannen anmälde att Bengt Silfverstrand anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 69 STEFAN KIHLBERG (nyd) replik:

Herr talman! Margitta Edgren sade att jag hade undvikit att förklara min uppfattning i betygsberedningen. Detta är naturligtvis inte sant. Jag gjorde

det vid upprepade tillfällen, men ingen var intresserad av att lyssna på de synpunkterna. Jag var helt ensam om att stå för den uppfattningen i betygsberedningen. Jag tröstar mig med att jag var, och är, i mycket gott sällskap. Eller var det så att professor Tor Ragnar Gerholm som var ordförande i betygsberedningen, Läroplanskommittén och dess experter eller professor Ference Marton inte heller förklarade sin uppfattning? Det är ju samma synpunkter som kommer fram i litet olika dimensioner från olika håll. Betygsberedningen ville inte lyssna. Den var besatt av sin kartbild av hur verkligheten skall se ut. Därför har den också hamnat fullständigt snett.

Det förslag betygsberedningen har lagt fram när det gäller samtalsinstitutionen kring ordning och uppförande är bikt enligt betygsberedningens egen expert Siv Eliasson. Hon har själv uttryckt det i en GP-artikel. Hon har dessutom sagt att hon tycker att hela Sverige skulle må bra av att bikta sig oftare.

Det förslag som jag har lagt med i reservationen är självfallet inte färdigt på något sätt. Det står också uttryckligen. Det är inte jag som har jobbat fram det. Det är verkligheten, det är lärare och pedagoger som har hjälpt till. Det kanske är det som gör det litet hotfullt för betygsberedningens ledamöter. Jag förstår om Margitta Edgren tycker att det är pinsamt. Betygsberedningen står uppenbarligen fullständigt ensam om att tycka att det är ett bra förslag. Remissomgången pågår, men än så länge har inga positiva synpunkter hörts, mer än de som jag tog upp i mitt anförande om att betygen skall vara kunskapsrelaterade. Det är ju en självklarhet. Jag tror inte att någon i detta land hävdar något annat än att betygssystemet skall vara kunskapsrelaterat. Det finns ingen som försvarar baksidorna med det relativa systemet.

T.o.m. Lärarförbundet har föreslagit att regeringen skall tillsätta en haverikommission för att reda ut det fullständiga haveri som man tycker att det har blivit. För en gångs skull instämmer jag helt och hållet i vad Lärarförbundet säger.

Anf. 70 MARGITTA EDGREN (fp) replik:

Herr talman! Betygsberedningen, om igen. Jag tycker att Stefan Kihlberg skall avvakta den remissomgång som bl.a. skolminister Beatrice Ask har sagt att hon avvaktar, innan hon tar ställning till eller uttrycker någon uppfattning om det resultat som betygsberedningen har kommit fram till. Att hon har sagt det tycker jag är bra.

Systemet är ju inte färdigt i och med att det finns ett förslag från betygsberedningen, och det säger vi också i vårt betänkande. Det måste ges tid för inarbetning i kursplaner, osv. Det är den tiden som vi säger att vi borde ha fått ha, dvs. att saker och ting sker litet grand i fel ordning. Kursplanerna borde vara färdiga först, och sedan ett nytt betygssystem.

När Stefan Kihlberg räknar upp alla som har kritiserat beredningens förslag, tycker jag att det vore intressant om Stefan Kihlberg någon gång funderade över från vilken utgångspunkt förslaget kritiserats. Kan det möjligtvis vara så att ett betygssystem som bygger på lärarnas erfarenheter, lärarnas kunskaper om hur betyg skall sättas, på något vis går forskare och experter för när?

Bristen hos det relativa betygssystem som vi nu måste lämna var att man inte lyssnade till lärarna.

Så det här med bikt, om igen. I den artikel som Stefan Kihlberg refererar är det naturligtvis en metafor, men jag tar gärna tydligt avstånd från den metaforen och från vad som står i övrigt i den artikeln. Här kan det inte få föras upp som ett argument mot betygssystemet vad någon utanför beredningen har uttryckt i en artikel i en dagstidning.

Avslutningsvis vill jag säga, herr talman, att det också är viktigt att vi här i kammaren gör klart för oss om vi vill ha ett nytt betygssystem. Det har vi ju velat. Vartenda parti här har motionerat och skrivit och agerat för att vi skall lämna det betygssystem vi har nu och att vi skall ha någonting annat, ett kunskapsrelaterat betygssystem, där eleverna har klart för sig vilka målen är.

Vill vi det, går det inte att bara kritisera och kritisera och kritisera. Ingen som har kritiserat beredningens förslag har fört fram något konstruktivt, dvs. ett eget förslag till hur det borde vara i stället. Den dagen det kommer är vi villiga – jag kan säkert tala för hela beredningen – att gå in i verklig diskussion.

Anf. 71 STEFAN KIHLBERG (nyd) replik:

Herr talman! Jag har fört fram ett sådant förslag, Margitta Edgren. Det finns ju som reservation till beredningens betänkande. Läs den reservationen – ett litet tips i all välmening!

Men läs den inte med inställningen att det är ett slutligt, färdigt och fullständigt oantastligt förslag. Det är ju inte det. Det står uttryckligen att det är ett bidrag men att vi också har förhoppningen att man skall slippa politisk prestige, just för att göra ett bra betygssystem. Om det är någon som vill det, så är det jag och Ny demokrati.

Jo, visst skall man avvakta synpunkterna från remissomgången, självklart. Men redan nu är de ju så tydliga. Man behöver inte vänta på att man skall köra in i väggen.

Det har varit ont om tid, men det är inte orsaken till att beredningens förslag inte är färdigt, som Margitta Edgren försöker göra gällande. Hela förslaget med generella kunskapsnivåer bygger på lösan sand och är fullständigt ovetenskapligt. Därav att så många är kritiska.

Margitta Edgren säger att lärarna har utformat förslaget och att de kan detta med betyg bättre än en samlad pedagogisk vetenskap. Det håller inte jag med om. Dessutom är jag förvånad över att Margitta Edgren säger att lärarna har utformat förslaget. Jag har själv suttit med i betygsberedningen, och inte katten är det några lärare som har utformat förslaget!

Det har varit några lärare inblandade. Jo, jo, men det är faktiskt betygsutredningens förslag, låt vara att experterna som beredningen har anlitat har haft ett mycket mycket stort inflytande, i mitt tycke ett manipulativt inflytande. Men det kan vi återkomma till i ett annat sammanhang.

Anf. 72 MARGITTA EDGREN (fp) replik:

Herr talman! Jag tycker att Stefan Kihlbergs reservation är ett intellektuellt haveri. Jag har läst den mycket noga. Vad som står där presenterades

från början av ordföranden som ett eget förslag, och vi gick igenom det oerhört noga. Men det viktigaste saknas i förslaget, dvs. de generella kriterierna, de öppna spelreglerna, som skall kunna läsas och tolkas av föräldrar och elever.

Det är ju just detta som är svårt i det nya betygssystemet. Jag står inte här och säger att det förslag vi har presenterat är perfekt, men jag säger att det är en framkomlig väg.

Självklart skall man lyssna på remissrundan, kunna förändra, osv. Men det viktigaste är spelreglerna, och de saknas i Ny demokratis förslag.

Den kritik som betygsberedningen fick av bland andra Ference Marton, som Stefan Kihlberg tog upp, kom faktiskt innan beredningen hade presenterat sitt förslag. Det tycker jag också är ganska signifikant. I vems intresse framfördes den kritiken?

Sedan gillar inte jag Stefan Kihlbergs försök att framställa dels politiker här i kammaren, dels speciellt oss i betygsberedningen som något slags rö för vinden. Vi står faktiskt på ganska stadiga ben – jag har t.o.m. 39 i skor – i vår egen kunskap och erfarenhet.

Dessutom, herr Kihlberg, hade vi mycket tydliga direktiv från två olika regeringar att arbeta efter. Beredningens betygsförslag uppfyller kraven i de direktiven.

Förste vice talmannen anmälde att Stefan Kihlberg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 73 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman, ledamöter! Jag får först beklaga sen ankomst. Det skall inte en skolminister göra sig skyldig till, men det gjorde jag. Det beror delvis på att riksdagen har pratat fortare än vad som var tänkt, åtminstone enligt de besked jag hade fått. Men nu är jag här.

Vi har en intressant och mycket viktig höst framför oss när det gäller skolområdet. Jag hade emellertid inte anmält mig för något anförande, av det skälet att det är en höst fylld av förberedelsearbete för en rad stora och viktiga reformer. Därför är det kanske mer intressant att lyssna på er än att hålla egna anföranden.

Läroplanskommittén och betygsberedningen har presenterat sina förslag, och de förslagen är nu ute på bred remiss. Jag tror, och det har jag markerat, att det är väldigt viktigt att man inte låser sig innan man har tagit intryck av de synpunkter som kommer från skolor och från olika remissinstanser i övrigt också för den delen.

Läroplaner och betygssystem skall gälla under så lång tid att det är viktigt att inte bara åstadkomma enighet utan att också ta till sig synpunkter som finns på olika nivåer.

Jag förstår att man i riksdagen är intresserad av att diskutera bl.a. detaljer i förslagen, men om man nu skall diskutera sådana, kanske jag som skolminister i alla fall får vädja till er att inte bara diskutera betyg, dvs. hur man skall ta reda på vad eleverna har lärt sig, utan faktiskt ägna en tanke också åt vad det är de skall lära sig. Det är trots allt det mest viktiga. Det kanske vi får ägna en annan debatt åt, men jag tycker att det är oerhört väsentligt.

Det var egentligen Bengt Silfverstrand som drev upp mig i talarstolen, och det är två saker som jag gärna vill understryka.

Reformen av de fristående skolorna, som nu fått en jämförbarhet med de offentliga skolorna rent ekonomiskt, är en framgång. Socialdemokraterna vill inte inse att en sådan här stor förändring aldrig kan bli perfekt från början, vilket jag nogsamt påpekade när propositionen lades fram. Jag sade även att vi från regeringens sida är beredda att vidta justeringar och återkomma med tillägg när så behövs. Proposition som tar upp bl.a. stadierelaterade kostnader, skolskjutsfrågor och hemkommunernas genomsnittskostnad, som är viktiga detaljer och har med det här att göra, har lagts fram på riksdagens bord. Vi återkommer säkert med fler justeringar.

När det gäller den procentsats som har diskuterats här i dag är det helt uppenbart att det finns fyrkantigheter i systemet. Vi håller på att sammanställa remissvaren på Sven-Åke Johanssons utredning som berör fristående skolor och deras ekonomi, som avgiftsfrågan. Innan vi har tagit intryck av sammanställningen är det naturligtvis svårt att dra några slutsatser. Vi arbetar dock ganska intensivt med detta.

Det finns ingen ambition från de borgerliga partierna att handla fel när det gäller den här reformen. Vi tycker det är mycket väsentligt att elever och föräldrar kan välja skola och att de ekonomiska förutsättningarna är rimliga och jämförbara.

Icke med ett ord berör Bengt Silfverstrand emellertid att Socialdemokraterna från början till slut har varit emot valfriheten. Ni är emot den, och ni är emot att göra offentliga och fristående skolor jämförbara. Nu använder ni fyrkantigheter i ett detaljsystem för att kritisera oss. Vi får lov att ta åt oss, därför att allting är inte perfekt ännu. Det avgörande är emellertid att det handlar om en ideologisk skillnad. Vi tycker att skola skall kunna väljas oavsett föräldrars plånbok, och för oss är det en väldigt viktig principfråga. Vi är inte rädda för att det kan bli ett eller annat fel.

Så till OECD:s rapport, som här har varit uppe till diskussion. Nästa vecka skall vi diskutera det här med examinatörerna i Paris. Jag hoppas alla har läst rapporten. Det är nämligen viktigt att vi då och då får skolsystemet analyserat, sett med en utomståendes ögon, och att vi får synpunkter. Från regeringens sida bad vi OECD att tidigarelägga den här examinationen. Vi ville nämligen få OECD:s synpunkter och kritik i ett tidigt skede av vår mandatperiod, för att kunna ta intryck innan alla propositioner var lagda och alla beslut fattade. Bengt Silfverstrand har pekat på en del framlagda synpunkter, och en del av det Bengt Silfverstrand säger är naturligtvis riktigt. Det finns kritik och det finns frågor. Man skall emellertid ha klart för sig att examinationen är gjord under ett förändringsskede tidigt i våras. Jag tror att vi från svensk sida enkelt kan förklara på det som vi inte riktigt håller med om.

Det som Bengt Silfverstrand inte tar upp är OECD:s konstaterande att regeringen menar allvar. OECD konstaterar att det inte enbart handlar om retorik den här gången, utan att man i handling faktiskt försöker förverkliga den politik som man tror på. De säger också att fördelarna med svenskt skolväsen har varit hög kvalitet – vi i Sverige är duktiga på mycket – och otrolig bredd. Vi i Sverige är också duktiga på att ordna för handikappade och svagpresterande elever m.m. De påpekar även att – det här är väldigt intres-

sant – om regeringen lyckas i ambitionen att målstyra och utvärdera skolan är det möjligt att den bli ännu bättre i just detta avseende. Hittills har systemet inneburit att likvärdighet är att dela ut förutsättningar, men särskilt mycket har det inte gjorts för att ta reda på hur man har lyckats.

OECD säger då något som jag tycker att riksdagen skall ta intryck av och fundera mycket över, och för att det som sägs skall kunna uppfyllas krävs det två saker. Det ena är att det ges tillräckligt med resurer till utvärdering på alla nivåer i systemet, dvs. skolor – det behövs utvärderas även lokalt – skolverk och institutioner på andra nivåer. Det behövs tillräckligt med underlag för att utvärdering skall kunna göras och att mål nås.

Det andra är att man är beredd att på politisk nivå vidta de åtgärder som kan komma att krävas om det visar sig i en utvärdering att de kvalitetskrav som man har, icke uppnås i något hörn. Det är väldigt viktigt.

T.o.m. Socialdemokraterna, Bengt Silfverstrand, har varit med på att decentralisera skolväsendet, sätta upp mål och utvärdera. Det här är de tunga delarna i OECD:s rapport. Jag tar det inte som kritik av den borgerliga regeringens politik. Detta dokument är oerhört värdefullt i pågående förnyelsearbete. Det gäller även på högskoleområdet, där man påpekar en del saker och ställer många viktiga frågor. Detta är ingen rapport som kan användas i negativt hänseende när det gäller proposioner och förslag som hittills har lagts fram och hittills har fattats beslut om.

Anf. 74 STEFAN KIHLBERG (nyd) replik:

Herr talman! Jovisst, statsrådet Ask! Jag har all förståelse i världen för att man först bör lyssna på de remissvar som är på väg, något jag tycker är helt riktigt. Men jag är samtidigt litet orolig över att det är ont om tid, och det vet vi bägge. Tidsschemat är väldigt pressat.

Signalerna från bl.a. media om hård kritik är nu mycket tydliga, många talar om "sågning". Så sent som i dagens Göteborgsposten skriver man att Ference Marton tillsammans med Lärarförbundet ger förslaget en mycket förödande kritik. Detta gör att jag tror att man skall vara förberedd på att en handlingsberedskap krävs. Jag ber emellertid inte att statsrådet Beatrice Ask skall vara beredd att ta ställning eller säga vad hon tycker, men jag förstår att hon har en uppfattning.

En annan fråga som bekymrar mig är hur man skall ta reda på och fånga elevers och föräldrars uppfattning. De traditionella remissinstanserna är kanske inte helt lämpliga i alla hänseenden. Med all respekt för Hem och skolas och Elevförbundets arbete fångas inte stora breda majoriteters uppfattning in.

Ett annat problem, för att citera professor Ference Marton: "Förslaget är så till den grad udda, att de som läst det helt enkelt inte tror att det är sant. Till råga på allt ökar politikerna i betygsberedningen förvirringen, genom att till grundförslaget koppla en ny princip som står i motsättning till grundtanken". Detta innebär att det krävs oerhört mycket av dem som läser förslaget, vilket bekymrar mig med tanke på remissomgången. Min fråga är: Avser statsrådet att göra någonting åt det?

Min andra fråga är: Vilken beredskap finns att skapa något slags haverikommission, eller liknande, som kan ta vara på det som är bra i betygsbered-

ningsförlaget? Självfallet finns kunskapssynen, men det krävs mycket mer för att det skall bli ett väl fungerande betygssystem. En haverikommission skulle kanske kunna jobba med det under tiden.

Anf. 75 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Det är välgörande att höra skolministern säga att finns en stor öppenhet när det gäller läroplanskommitténs och betygsberedningens förslag. Vi tycker det är ett stort framsteg att man nu uppvärderar praktiska ämnen som slöjd och hemkunskap i läroplanskommitténs förslag, något som skolministern tidigare har nedvärderat. Jag hoppas att linjen nu är gemensam.

Vi tycker det är bra att alla berörda intressenter kan använda remisstiden till att noggrant analysera läroplanskommitténs och betygsberedningens förslag. Vi socialdemokrater är mycket angelägna att det på grundval av dessa förslag skapas en intensiv och belysande diskussion.

När det gäller fristående skolor hävdar skolministern för femtioelfte gången att Socialdemokraterna skulle vara emot valfrihet. Jag tycker den sortens argument skulle tas bort. De hör inte hemma i en seriös debatt. Jag undrar vem som var emot valfrihet när vi stod inför att decentralisera lärarlönerna i kommunerna? Kommunalisering av lärarna, som det populärt kallas. Vilka partier var det som gick emot denna reform? Inte var det Socialdemokraterna.

Vidare försöker statsrådet Beatrice Ask komma bort ifrån den mycket allvarliga kritik som OECD riktar mot privatiseringsplanerna. OECD skriver bl.a.: Det finns en vidsträckt skepticism kring regeringens förslag om valfrihet. Förslagen innebär en omfördelning av allmänna medel från allmänna skolor i en tid då den allmänna utbildningen har de största behoven av regeringens finansiella stöd.

Det är väl inte så, Beatrice Ask, att OECD:s oberoende experter går socialdemokratins ärenden. Det är precis vad vi i nästan samma ordalag har sagt i vår tidigare motion.

Vidare säger OECD: "På regeringssidan tycks argumentet vara att politiken skall betraktas som framgångsrik om föräldrarna känner sig nöjda med sina val, alldeles bortsett från de utbildningsmässiga konsekvenserna av denna valfrihetspolitik för vissa grupper av elever. Detta åtföljes av övertygelsen att valet verkligen kommer att förbättra elevernas resultat. Vi har inte kunnat upptäcka några systematiska ansträngningar för att fastställa vilka kriterier som skall tillämpas för att avgöra om denna valfrihetspolitik lyckats eller misslyckats."

Kan regeringen nu, med eftertankens kranka blekhet, på tal om tilläggspropositioner, genom sin skolminister presentera systematiska ansträngningar för att komma till rätta med de här problemen?

Anf. 76 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! Det är lätt att rycka ut citat ur OECD:s rapport – och det finns värre citat än detta. När man beskriver den diskussion som förs och den oro som finns, är det traditionella synpunkter både för och emot reformerna, men det finns ingenting som belägger att vi skulle vara på fel väg eller att

OECD skulle avråda oss. Däremot är man alltid oroad. Det är klart att vi tar intryck av det här och försöker hitta vägar ut. Det är viktigt att säga att propositionen inte ens var färdig när den här examinationen gjordes. Beslutet hade inte fattats, och vi var i ett förändringsskede.

När det gäller den kritik eller den oro i fråga om segregationstendenser som delvis kommer fram i OECD:s rapport, har man inte tagit intryck av den bestämda uppfattning som regeringen har, dvs. att vi avser att hålla avgifterna så låga som möjligt. I andra länder som har den här typen av system är det vanligt att man inte har den begränsningen. Då åstadkommer man inte den valfrihet för gemene man som är avsikten med regeringens förslag.

Det är klart att vi har tagit intryck och vidtagit en del åtgärder, men framför allt skall vi nu först diskutera med OECD:s examinatörer och få reda på mer om vad som ligger bakom deras synpunkter och frågor samt även föra ett resonemang, där vi kan delge vad som har hänt efter examinationen. Någon gång i slutet av nästa vecka kan vi börja diskutera detaljerna, Bengt Silfverstrand, och då skall jag gärna i riksdagen redovisa både bakgrunden till vad OECD har tyckt och i detalj vad regeringen gör.

Anf. 77 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Nu säger skolministern att OECD inte talar om att regeringen har valt fel väg. Vad man efterlyser är egentligen vart den vägen leder som man har gett sig in på, med skygglappar, i blindo. Det är det man frågar efter, gång på gång. I slutsatserna tar man upp just det här som en oerhört avgörande fråga.

Jag tycker att det är på sin plats att den som är delansvarig för landets utbildnings- och skolpolitik konkret och tydligt talar om vilka systematiska ansträngningar som regeringen tänker vidta för att undvika dessa uppenbara problem med segregering i skolorna. Man återkommer alltså till detta på sida efter sida i rapporten.

Jag kan ta ett exempel. Kommer inte den här nedvärderingen av de sociala faktorernas roll i skolorna att förstärka de utbildningsmässiga nackdelarna för elever som har sämre socio-ekonomisk bakgrund? Det är detta som är det allvarliga, som är huvudkritiken från socialdemokratins sida mot regeringens utbildningspolitik. Tala om vilka syften ni har med den här politiken, vart den leder!

Eftersom skolministern inte var här när debatten började vill jag upprepa den fråga som jag då ställde: Är det den enda vägens eller den gemensamma vägens politik som nu gäller beträffande utbildningen?

Anf. 78 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! När det gäller vägar får jag hänvisa till kommunikationsministern.

Skolpolitiken är inte inriktad på en enda lösning. Vi skall inte ha en sorts skola i framtiden, utan många olika typer av skolor, där elever, föräldrar och lärare kan välja utifrån egen övertygelse, med egna kunskaper. Vad vi skall göra i riksdagen är att sätta upp ramar och mål för detta.

OECD ifrågasätter inte pluralismen och mångfalden, utan OECD frågar mycket om beslutsprocessen. Det kan vara svårt för den som inte har läst

hela rapporten att förstå det. Sverige har nämligen gjort sig känt, under socialdemokratiskt regeringsinnehav, för att man först utreder en fråga i fem år och sedan i ett par år till, varefter man analyserar utredningen och beslutar så småningom. Under tiden har allting förändrats, och det går inte att få det att fungera riktigt bra.

Vi har ändrat beslutsstrategi. Ni konstaterar att vi inte kan förutse alla problem. Vi försöker sätta upp ramar och principer, och vi känner inte prestige i varje detalj. Vi vet nämligen att situationen förändras. Det händer mycket, inte minst när det gäller vilka kunskaper som behövs, och då måste förändringar ske. Det är också därför som det är så oerhört väsentligt att vi får ett mer mångfasetterat utbildningsväsende än vi har i dag, därför att den likriktade skolpolitiken fungerar inte i morgondagens samhälle.

I det här fallet riktas det inte någon kritik från OECD – inte som jag kan läsa mig till – men man vill alltså ha svar på frågor om beslutsprocessen. Vi har då i vårt svar, som jag hoppas att Bengt Silfverstrand har läst, beskrivit hur vi har resonerat. Men vi har inte gjort långa och omfattande utredningar. Det betyder inte att borgerlig utbildningspolitik uppfanns i samband med den förra regeringsförklaringen, utan det är ett arbete i våra resp. partier under lång tid som ligger till grund för de propositioner och förslag som vi nu lägger fram.

Andre vice talmannen anmälde att Bengt Silfverstrand anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 79 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! I sitt anförande tog skolministern upp två viktiga och intressanta aspekter på skolpolitiken och utbildningspolitiken. För det första berörde hon de fristående skolorna och skolors självbestämmanderätt. Utifrån detta vill jag ställa en fråga till skolministern: Om det nu är så, apropå den betygsdebatt som har förevarit och som kommer framöver, att föräldrar, elever och lärare i en kommunal skola är överens om att de vill bedriva undervisning och utbildning i den skola som är betygsfri, kommer då den frihet som skolorna skall tillerkännas att innebära att de kan bedriva en sådan verksamhet i skolan?

För det andra förde ministern ett resonemang om ärendens beredning, besluts uppföljning och utvärdering. Det är viktigt att säga att utvärdering är någonting kontinuerligt, och uppföljning är någonting som skall komma efter ett tag. Men vi kan också via regering, departement och riksdag vidta vissa åtgärder när det gäller uppföljning och beredning av ärenden.

Då vill jag ställa frågan, apropå de brister som har uppstått när det gäller statsbidrag till de fristående skolorna: Hur ser skolministern på en ökad kontakt mellan departement och utskott, så att vi på ett så tidigt stadium som möjligt kan bygga bort eventuella brister i de beslut som vi här fattar?

De förhållanden som har uppstått i fråga om de fristående skolorna, t.ex. i Uppsala, Göteborg och Helsingborg, gör att det hade varit nödvändigt och önskvärt med en mera intim kontakt mellan utskott och departement. I övrigt får vi se hur intima kontakter vi behöver framöver.

Anf. 80 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! Jag vill bara kort säga att vi i regeringen ser mycket positivt på kontakterna mellan utskott och departement – det är aldrig tillräckligt mycket av den varan. Förutom de kontakter som vi har redan i dag, vill jag gärna säga att ledamöterna i utskottet är välkomna att ta kontakt med oss så ofta de vill. Vi behöver diskutera mycket, inte minst i det intensiva förändringsskede som vi nu befinner oss i.

Anf. 81 BIRGITTA CARLSSON (c):

Herr talman! Vi i Centern anser att vi behöver en klar och tydlig profil på utbildningsområdet och utgår från tre begrepp: God och likvärdig utbildning i hela Sverige, decentralisering och helhetssyn.

Med likvärdig utbildning menar vi inte en likformig utbildning, utan att alla skall ha samma rätt till en utbildning av god kvalitet, oavsett var man bor och oavsett social och ekonomisk bakgrund. Barn som är födda i Sverige och barn som kommer hit som invandrare skall ges likvärdiga möjligheter till utbildning.

Beslut och ansvar inom utbildningsområdet skall så långt det är möjligt decentraliseras och föras ut till de olika skolenheterna. De skall ligga så nära verksamheten som möjligt. Varje skola skall ha rätt att profilera sig. Föräldrar och elever skall ges största möjlighet till inflytande i skolan samtidigt som man förbättrar förutsättningarna för lärarna att utveckla sin lärarprofessionalism.

Det är viktigt att eleverna lär sig förstå helheten och sambandet i samhällsutvecklingen. Men det är också viktigt att undervisningen i skolan utgår från att varje elev skall få utvecklas efter sina särskilda förutsättningar, att vi har en helhetssyn som tillvaratar varje elevs möjligheter.

Den satsning på baskunskap och basfärdigheter – med ytterligare satsningar på bl.a. språk – som nu föreslås i det nya läroplansförslaget ligger rätt i tiden. För att vi skall få en variation i skolarbetet är det viktigt att vi har kvar de praktiskt estetiska ämnena.

Den kunskap skolan skall förmedla är en kunskapsgrund som man skall kunna bygga vidare på. Det är viktigt att även gymnasieskolan kan fortsätta sin utbyggnad med det tredje gymnasieåret, för att alla elever skall ges bredare möjligheter till fortsatta studier.

Vi går alltmer mot ett kunskapssamhälle. Med de förändringar som sker runt omkring oss i samhället blir kunskap allt viktigare som produktionsfaktor. Kunskap omsätts i allt snabbare takt, varför fort- och vidareutbildning kommer att få allt större betydelse. Därför anser vi i Centern att fortsatt utbyggnad av högskolorna i hela Sverige är mycket viktig. Vi är mycket positiva till de kvalitetssatsningar som nu genomförs inom detta viktiga område.

När antalet platser vid högskolorna skall utökas anser vi i Centern att de nya platserna, så långt det är möjligt, skall förläggas till våra små och medelstora högskolor. Dessutom vill vi att det i större utsträckning skall ges möjlighet till forskning vid våra mindre högskolor för att där höja kompetensen. Ur regionalpolitisk och kvalitetsmässig synpunkt är det väl investerade pengar. Närhet till högskola har visat sig motverka geografisk snedrekrytering. Ut-

bildning är ofta en motor i den regionala utvecklingen. Därför är ett decentraliserat högskolesystem av stor vikt för att hela Sverige skall leva.

Studiemedlen är ett annat viktigt område där vi hoppas på förändringar. Centern har under många år påtalat bristerna i studiemedelssystemet. Många ungdomar vågar inte satsa på för långa utbildningar på grund av den skuldbörda som de då ofta får dras med hela sitt yrkesverksamma liv.

Många viktiga beslut som berör utbildningsområdet kommer att fattas under det här riksdagsåret. Vi har två viktiga betänkanden ute på remiss – "Skola för bildning" och "Ett nytt betygssystem". Besluten kommer att innebära stora förändringar inom utbildningsområdet. Det är väsentligt att vi är beredda att förändra inom det för oss alla så viktiga utbildningsområdet.

Vid alla förändringar anser emellertid vi i Centern att man skall ta hänsyn till de tre begrepp jag nämnde i början: God och likvärdig utbildning på alla nivåer i hela Sverige, decentralisering och helhetssyn.

Anf. 82 INGRID NÄSLUND (kds):

Herr talman! Ärade kolleger! Jag kan inte låta bli att säga något om fristående skolor och den procentsats man nu har beslutat att tilldela dessa skolor för att skapa likvärdiga förutsättningar. Bengt Silfverstrand nämnde Göteborgs kommun. Jag vill tala om att den sociala segregeringen i Göteborgs kommun till stor del beror på den bostadspolitik som har bedrivits under många år av socialistisk regim i Göteborg. Debatten om ojämlikheten i fördelningen av resurser till skolor i olika stadsdelar är ingalunda någonting som har satt i gång efter det att reformen genomfördes. Det är något som vi har dragits med i Göteborg under årtionden. Det faktum har diskuterats mycket att en del skolor har fått mellan 35 000 och 40 000 per elev, medan det i vissa andra stadsdelar har varit fråga om 70 000.

Jag är inte den som förfäktar att man behöver lika mycket pengar i alla skolor. Det är inte heller meningen att det skall bli så med den här reformen. Man skall bl.a. ta hänsyn till speciella behov och elever med speciella svårigheter. Jag polemiserar inte mot detta. Ojämlikheten har dock varit ett debattämne i Göteborg i årtionden. Jag har följt denna debatt, och den är således ingalunda ny.

Det är nog helt andra faktorer än bara ekonomiska resurser som skall till för att vi skall kunna höja elevers kunskapsnivå, t.ex. när det gäller elever som kommer från svåra sociala förhållanden. Jag tror att valfriheten är en viktig komponent. Jag tror att jag tidigare här i kammaren har talat om undersökningar som har gjorts av skolor i Harlem. Det har visserligen varit fråga om valfrihet inom det vanliga skolsystemet, men det spelar inte så stor roll. Det viktiga är att föräldrarna känner att de har ett inflytande över barnens skolsituation. Genom ett medvetet val blir de tvungna att engagera sig mycket mer i sina barns skolgång än de kanske har gjort tidigare. Man har kunnat påvisa en markant förbättring av dessa barns resultat.

Kvalitetshöjning, en skola för alla, individualisering, Europas bästa skola, internationalisering, valfrihet, flexibel skolstart, elevinflytande, tioårig skola och föräldrainflytande. Ni känner säkert igen slagorden. Slagorden har varit och är många när det gäller skolans värld. Många av dem står för något

väsentligt som väl försvarar sin plats i tänkandet runt skolans utveckling. Risken finns att de blir just slagord utan något reellt innehåll.

Många är överens om att den svenska skolans kvalitet behöver höjas, även om det inte innebär att man underkänner den svenska skola vi har. Om man vill åstadkomma en kvalitetshöjning, måste man enligt mitt förmenande börja redan från skolstarten.

I och med att den flexibla skolstarten infördes, tog debatten om skolans bristande anpassning till sexåringar fart. En del olika modeller har utformats på olika håll i landet. Antalet sexåringar som har börjat skolan är ännu litet. Föräldrarnas intresse för en tidigare skolstart än vad vi är vana vid här i Sverige tycks vara ganska ljummet. Skälen till detta kan naturligtvis variera.

Röster har höjts för att införa en tioårig skola med obligatorisk start vid sex års ålder. Man har då tänkt sig att skolan skulle anpassas till sexåringarna för att göra övergången mjuk.

Personligen skulle jag vilja förorda en annan väg. Eftersom föräldrarna fortfarande verkar så tveksamma till skolstart vid sex års ålder, finns det alla skäl att behålla den valfrihet vi nu har. Barn är ju så olika när det gäller mognad. Därför skulle jag vilja se ett årskurslöst lågstadium, vilket också har prövats på flera håll. Skolstarten kunde då vara mycket flexibel, från sex till sju och ett halvt års ålder, och intagning kunde ske terminsvis.

Varje barns läsutveckling bör följas mycket noggrant så att inga barn behöver lämna "lågstadiet" utan en fungerande läskunskap. Om ett barn behöver tre, tre och ett halvt eller rent av fyra år på sig, skulle det inte behöva vara så dramatiskt med denna modell. Att som nu låta en del elever bara vandra vidare utan denna nödvändiga grundkunskap är grymt. Sådana elever finner vi i varje klass på mellanstadiet och högstadiet. Det blir ofta omöjligt för dem att klara hemuppgifter, och det blir fullständigt oöverstigligt att klara av inläsningen till prov. Dessa elever har oftast förlorat allt självförtroende och all motivation innan de når högstadiet.

Vi behöver ett nät för att kunna fånga upp dessa elever redan under det första skolåret. Lärare, skolledning och föräldrar måste vara helt klara över om ett barn har svårigheter med läsutvecklingen och sätta in alla resurser för att på ett så tidigt stadium som möjligt ge barnet effektiv hjälp.

Föräldrarnas roll i det här sammanhanget kan inte överskattas. Det är avgörande för barnets skolgång att det redan från början finns ett förtroendefullt samarbete mellan skolan och föräldrarna. Jag tycker att föräldrainflytande har en mycket stark motsvarighet i föräldraansvar. Föräldrarna bör redan från början få klart för sig att deras medverkan för att stimulera barnets läslust och för att följa och uppmuntra barnet i inlärningsprocessen är absolut oundgänglig.

Anf. 83 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Det här var en fantastisk innovation från kds sida när det gäller utbildningspolitiken. Det sades att det är bostadspolitiken som har förorsakat ojämlikhet och segregeringsrisker ute i kommunerna och inte den proposition om överkompensation för fristående skolor som regeringen har lagt fram. De borgerliga partierna står bakom den, men nu håller man uppenbarligen på att springa ifrån den. Är det, Ingrid Näslund, bostadspoliti-

ken som gör att man backar i Helsingborg? Är det bostadspolitiken som gör att man blir mer och mer tveksam i Uppsala? Är det möjligen bostadspolitiken i Borås kommun som gör att kds kommunalråd är mycket kritisk till att man får så mycket som 85 % av den genomsnittliga kostnaden för grundskolan? Det är på sin plats att Ingrid Näslund litet närmare förklarar vad hon egentligen menar.

Det intresse för fristående skolor som har förts fram i debatten har sitt ursprung i den politiska diskussionen om privatisering av den offentliga sektorn. Det är styrning uppifrån. Det handlar inte om människornas, föräldrarnas, eget val. OECD räknar med att det bara skall bli fråga om tre till fem procent. Vi är självfallet positiva till att initiativen kommer från föräldrarnas sida. Det är dock den politiska styrningen uppifrån som vi reagerar mot.

Nu har den politiska ledningen i flera kommuner fört fram tankar på att privatisera skolor utan den fristående skolans kännetecken med en klar pedagogisk profil. Detta har i de flesta fall mötts med mycket starka protester från berörda föräldrar, lärare och elever. Det är oerhört viktigt att man preciserar sig på den här punkten. Vi fick tidigare höra att regeringen har lämnat den enda vägen också när det gäller utbildningspolitiken. Det är förvisso ett framsteg, även om några konkreta resultat hittills inte har visat sig.

Anf. 84 INGRID NÄSLUND (kds) replik:

Herr talman! Jag talade om den segregering som redan finns. Den har inte åstadkommits av den här reformen, som knappt har börjat utnyttjas. Det faller på sin egen orimlighet att reformen skulle ha kunnat åstadkomma någon segregering fram till dags dato. Jag talar således om den segregering som finns i Göteborg. Den beror till stor del på den bostadspolitik som socialdemokraterna har fört. Jag är inte ensam om den åsikten. Det är en allmänt spridd uppfattning i Göteborg. Hur det förhåller sig i Helsingborg skall jag inte här orda om.

I Göteborg har även vi från kds begärt att man skall studera hur reformen slår. Vi är alls rädda för att se på verkligheten.

Att som Bengt Silfverstrand påstå att reformen inte har begärts av människor är fullständigt makalöst. Jag förstår inte på vilken isolerad plats Bengt Silfverstrand har bott, när han inte har hört människornas krav på valfria skolor. Vi har följt den här frågan under många år. Därför har kds kämpat för valfria skolor. Det har funnits ett väl uttalat krav från många människor. Att Bengt Silfverstrand inte har uppfattat detta tycker jag är mycket underligt.

Anf. 85 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Vi har verkligen uppfattat människors önskemål och fria val, och det finns i det svenska skolsystemet i dag utomordentligt goda möjligheter att fritt välja skola. Vi ställer oss också mycket positiva till de privata initiativ som till äventyrs kan förekomma.

Vad vi reagerar emot – och det har väl, Ingrid Näslund, tydligt framkommit av vad som tidigare sagts i debatten – är att man tar resurser från den del av skolväsendet som i dag lider av uppenbara problem. Ingrid Näslund har själv påpekat detta, bl.a. med utgångspunkt i Göteborg. Man tar resurser

från de ställen där behoven finns och lägger över pengar till de nya skolor som aldrig skulle ha tillkommit om de inte hade fått en överkompensation. Det är nämligen ofta de rent ekonomiska incitamenten som avgör om man startar en privat skola eller ej.

Hyllar man marknaden och tar ett privat initiativ är det enligt min mening orimligt att samtidigt inta den motstridiga uppfattningen att denna privata verksamhet skall subventioneras med skattemedel. Det går inte ihop.

Om det nu är på det sättet, Ingrid Näslund – och det är det uppenbarligen – att man hade insikten att det i Göteborg finns bostadsområden som är av den beskaffenheten att det skulle uppstå ytterligare problem om man genomförde en sådan här reform, varför genomförde man den då? Detta har ju, Ingrid Näslund, regeringens företrädare och företrädarna för de borgerliga partierna fått klart för sig liksom Kommunförbundet, under ledning av den ingalunda socialistiske – precis tvärtom – Joakim Ollén. Borgerliga företrädare, som i och för sig hyllar principen om privatisering, har alltså, liksom Socialdemokraterna, på ett tidigt stadium kommit fram till att reformen om fristående skolor var illa genomtänkt och felaktig. Det länder i alla fall regeringens företrädare i dag till viss heder att man nu tänker ompröva det här olyckliga förslaget.

Anf. 86 INGRID NÄSLUND (kds) replik:

Herr talman! Bengt Silfverstrand talar om privata skolor som uppstår genom vinningslystnad – om det nu var det han menade –, och jag har ingen skiljaktig uppfattning på den punkten, utan det är viktigt att det finns idealitet bakom. Jag skulle gärna se att de som vill företräda de svaga kommundelar som har stora problem verkligen tog tag i det här och att man för att komma till rätta med problemen startade en del fristående skolor med större valfrihet än vad som finns inom den vanliga skolan. Än så länge har vi ju i alla fall inte sett så mycket av valfrihet inom den vanliga skolan, men jag tror att det kommer att bli mer av valfrihet där nu. Den här reformen gör ju det möjligt.

Som jag sade tidigare har det alltså varit fråga om en oerhört stor ojämlikhet. Det har rört sig om skillnader på mellan 35 000 och 70 000 kr. Man kan fråga sig om en så stor skillnad i ekonomiska medel verkligen har varit befogad.

Jag har sett exempel på att man i vissa skolor som har fått väldigt mycket pengar, t.ex. när man har blivit erbjuden böcker som har varit något använda, har sagt: Vi behöver dem inte. Vi köper nytt. Andra skolor har haft väldigt små resurser. De har legat i bra omgivningar och alltså enligt den mall som har följts i Göteborg fått oerhört små resurser. I dessa skolor har man haft böcker som har fallit sönder i kortsystem. Böckerna behöver ju faktiskt vara ungefär lika bra vilken miljö man än kommer från, om vi inte skall ha det så att rika föräldrar skall köpa böcker åt sina barn, men varken Bengt Silfverstrand eller jag är väl företrädare för en sådan ideologi. Ojämlikheten har alltså varit för stor tidigare, och jag tror att det är det som gör att det i viss utsträckning kan gå snett.

Jag är inte för att en hel SDN skulle gå ut bilda en sorts bolagsskola eller något i den stilen. Detta skulle kunna lösas exempelvis genom att man gav

tilldelning till de olika stadsdelsnämnderna i förhållande till olika behov och genom att man räknade dem som små städer i sig. Om man nu skall ha stadsdelsnämnder som i Göteborg borde den naturliga utvecklingen egentligen vara att varje stadsdelsnämnd hade sitt eget beskattningssystem och sin egen ekonomi. Det är för att man inte har det som gör att det blir så konstiga effekter i viss mån, och det får man naturligtvis lov att se över. Det är jag helt överens med Bengt Silfverstrand om.

Andre vice talmannen anmälde att Bengt Silfverstrand anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 87 INGER HESTVIK (s):

Herr talman! En kompetent och kunnig arbetskraft är helt nödvändig för vår konkurrensförmåga och en förutsättning för samhällets utveckling. Den pågående internationaliseringen medför också ökade behov. Därför är förutsättningarna för den enskilde att skaffa sig kunskap och för samhället att sprida kunskap en av våra viktigaste framtidsfrågor.

I en internationell jämförelse har Sverige alltför få högskoleutbildade – både i grundutbildning och i forskarutbildning. Men vi håller på att bättra oss på den punkten, och nu ligger vi snart på en internationellt tillfredsställande nivå.

Från jämförelsen mellan Sverige och andra länder kan vi gå till jämförelsen mellan olika regioner inom landet när det gäller högre utbildning och forskning.

I Gävle–Dala-regionen finns en betydande del av landets industrikapacitet. Antalet högskoleutbildade bland arbetskraften är däremot låg om man jämför med riket i övrigt. I hela riket är andelen forskarutbildade i procent av befolkningen 0,51. Motsvarande siffra för Kopparbergs län är 0,20 %. För Uppsala är siffran 1,98 % och för Stockholm 0,83 %.

Regionens egen kapacitet för högre utbildning måste därför stärkas, och vid högskolan Falun–Borlänge söker vi liksom vid andra högskolor nya vägar för utveckling. Den väg som vi tillsammans med högskolan Gävle–Sandviken och Skogshögskolan i Garpenberg valt är utvecklingsprojektet "Gävle–Dala-fakulteten – Samverkan för konkurrenskraft". Rektorerna leder en gemensam arbetsgrupp, som utvecklar samarbetet, och anslagsframställningen för nästa period är samordnad.

Uppsala universitet är vårt moderuniversitet, och kopplingen är viktig som garanti för en kvalificerad, vetenskaplig nivå. För satsningarna inom de tekniska områdena skall dessutom samverkan med Tekniska högskolan i Stockholm, KTH, fördjupas.

Denna samverkan med bl.a. Universitetet i Uppsala ger högskolorna förutsättningar att skapa egna forskningsresurser. Syftet är att öka högskolans kompetens och kapacitet när det gäller både forskning och forskarutbildning och därmed också för grundutbildningen.

Måndagens pressmeddelande från utbildningsdepartementet har rubriken Forskningens utmaningar – en strategi för 2000-talet. Där står bl.a.: "En dynamisk och konkurrenskraftig kunskapsmiljö är det moderna samhällets nyckel till välstånd." Det är ett påstående som jag helhjärtat ställer mig

bakom om man därmed också menar att samhällets resurser skall hanteras på ett rätt och rättvist sätt.

Jag skulle ha velat rikta några frågor till utbildningsministern med anledning av pressmeddelandet, men statsrådet Unckel är tyvärr inte närvarande vid en av de viktigaste debatter vi har här i riksdagen. Nu har också statsrådet Ask valt att inte längre lyssna och delta i debatten, något som förvånar efter hennes avslutande inlägg i dag här i kammaren, då hon uppmanade utskottets ledamöter att ta kontakt med departementet för informations- och åsiktsutbyte. Här fanns ju verkligen möjligheten till ett sådant utbyte. Jag tänker emellertid ställa de här frågorna i alla fall. Kanske någon annan som representerar regeringspartierna kan svara.

Under rubriken Kunskapsutveckling och koncentration står att "delar av de resurser som i dag går till lantbruksvetenskap i vid bemärkelse bör kunna omprioriteras". Jag skall ställa ett par mycket konkreta frågor: Menar man att resurser skall omfördelas inom lantbruksvetenskapen och i så fall hur? Kommer resurser att tas från exempelvis Skogshögskolan i Garpenberg och föras över till universiteten, eller menas det att resurser skall föras över från detta område till andra discipliner inom universitets- och högskoleväsendet?

Som företrädare för Dalarna här i riksdagen väcker sådana här uttalanden en stor oro hos mig. Vi behöver, som jag tidigare i mitt anförande har påpekat, Garpenberg som ett ben bland flera att stå på när vi skall utveckla vår bygd och vårt näringsliv och när vi skall höja kunskapsnivån bland våra invånare, framför allt bland våra ungdomar.

En stark högskola betyder bättre förutsättningar för näringslivet och ger en förbättrad arbetsmarknad. Högskolan är en del i regionens infrastruktur, men framför allt är det en del i det nationella och internationella högskolesystemet.

Vid alla högskolor med samma förutsättningar som Högskolan Falun–Borlänge pågår en diskussion om hur vi skall kunna komma ur vad som kan beskrivas som ett sorts Moment 22. För att få egna forskningsresurser måste man ha tillgång till de personella och kompetensmässiga resurser som det normalt behövs egna forskningsanslag för att skaffa. Här måste det alltså till en central viljeinriktning för att stärka de mindre och medelstora högskolorna. Detta måste komma till uttryck snart. Vi har under 15 år utvecklat vår högskola. Sedan fem år har vi egna forskargrupper. Dessa lever emellertid på "korta", regionala pengar. För en bra utveckling, för att ge högskolan kompetens och slagkraft fordras en mera långsiktig planering. Till detta fordras som sagt egna forskningspengar.

Vi dalmasar och dalkullor tror på "Gävle–Dala-fakulteten" och på våra högskolors utvecklingsmöjligheter.

Jag hoppas att utbildningsminstern och den borgerliga regeringen också gör det, och att vi kommer att se det i kommande forsknings- och budgetpropositioner i form av fler studerandeplatser och egna forskningsresurser i de mindre och medelstora högskolorna. Det skulle också motverka den geografiska och könsrelaterade snedrekryteringen till högskolor och forskning.

I detta anförande instämde Odd Engström och Bengt-Ola Ryttar (båda s).

Anf. 88 ULF MELIN (m):

Herr talman! Jag och ett par kolleger var i går och träffade lärare i samhällsorientering, vilka är på kurs i riksdagen. En av lärarna frågade oss om inte det här talet om Europas bästa skola bara är "en tom klyscha", eftersom hon samtidigt upplever besparingar i den kommunala ekonomin. Jag måste erkänna att jag inte helt känner igen mig när jag läser och hör hur förfärligt illa ställt det är i våra skolor och hur lite resurser man får. Det framförs även här från en del talare. Jag påstår i stället att svensk skola inte lider av någon resursbrist.

När det gäller resursfördelningen till skolan, kan man konstatera att Sverige är det land som satsar mest pengar per capita av BNP på grund- och gymnasieskolan. Den ambitionen skall vi ha i framtiden också. Når vi då de resultat som vi borde utifrån de resurser som vi satsar? Är den svenska skolan av världsklass? Svaret är tyvärr nej. Den svenska skolan är likvärdig, men den behöver för den skull inte vara likformig.

I internationella jämförelser hamnar vi någonstans mitt emellan. På en del områden hävdar vi oss väl, på andra mindre väl. Även om det är svårt att göra absolut rättvisa jämförelser så är ändå signalen tydlig: Vill vi nå toppen, måste vi göra vissa förändringar i skolan. Vi får inte slå oss till ro.

Detta har också ett antal utredningar visat. Nyligen fick vi en rapport från finansdepartementet "Hur bra är vi?" med underrubriken "Den svenska arbetskraftens kompetens i internationell belysning". Den visar att Sverige inte befinner sig i topp av tolv jämförelseländer. Japan, Kanada, Schweiz och USA har alla en högre andel högutbildade och en lägre andel lågutbildade än vad vi har. Rapporten visar tydligt att det är nödvändigt att vi ökar andelen studerande både i gymnasieskolan och till högre utbildning. Man konstaterar också i rapporten att kvaliteten i skolutbildningen är medelgod i Sverige.

Regeringen har genomfört en del av de nödvändiga åtgärder som krävs för att vi skall kunna skapa Europas bästa skola. Det jag närmast tänker på är direktiven till betygsberedningen och läroplanskommittén, vilkas betänkanden nu är ute på en bred remiss. Det gäller den parallella lärarutbildningen, ökade möjligheter till lärlingsutbildning, rätten att välja skola, kommunal som fristående, satsningen på högre utbildning.

När det gäller betygsberedningens och läroplanskommitténs förslag, är det enligt min mening viktigt att regeringen efter remissinstansernas synpunkter knyter samman de båda utredningarnas betänkande till en helhet. Vi måste klara ut antalet betygssteg i grund- och gymnasieskolan i förhållande till läro- och kursplaner, ämnesomfång och årskurser.

När vi nu lämnar den regelstyrda skolan för en målstyrd skola med ny läroplan, nya kursplaner, nytt betygssystem och nytt statsbidragssystem, blir utvärdering och effektivisering allt viktigare, både för stat och kommun. Här gäller det att vi hittar bra utvärderingsinstrument både på den statliga och på den kommunala nivån.

En viktig hörnsten i detta bygge, att skapa Europas bästa skola, är beslutet om att likställa fristående skolor ekonomiskt med offentliga skolor. Det är ett välkommet beslut, eftersom elever och föräldrar äntligen får en reell möjlighet att välja skola, något som Socialdemokraterna gjort allt vad de kunnat

för att förhindra. Sedan detta riksdagsbeslut fattades har Skolverket fått ca 40 ansökningar om att få starta fristående skolor. De flesta av dessa har godkänts. Många fler har visat sitt intresse.

Det här är bra för skolan. Det skapar en sund konkurrens, mångfald, profilskolor skolor med olika pedagogik, vilket medför att både den offentliga och den fristående skolan kommer att utvecklas.

Socialdemokraterna har i olika sammanhang lovat att riva upp beslutet om fristående skolor, om man kommer i regeringsställning. Det förvånar mig inte, för sanningen är ju den att Socialdemokraterna är och har varit negativt inställda till rätten att välja skola, kommunal eller fristående. Det har Bengt Silfverstrand tydligt visat i dagens debatt.

Jag vill fråga de socialdemokratiska representanterna här i debatten om man kommer att riva upp beslutet om fristående skolor, om man mot förmodan återkommer till regeringsmakten. Jag tycker att det är rimligt att elever, föräldrar och lärare får besked i frågan.

Anf. 89 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Ulf Melin besvarade inte några av de frågor jag ställde, men jag skall gärna svara på frågan om de fristående skolorna, även om jag inte skall hänga kvar vid den frågan, för jag tycker den är väl ventilerad. Jag skall i stället försöka belysa en annan fråga i denna replik.

Vi kommer självfallet, om inte regeringen hinner före, det finns ju sådana signaler, att se till att vi får ett sådant statsbidragssystem som behandlar elever och föräldrar på ett likvärdigt sätt. Rättvisa kommer alltså att prägla vår syn, precis som den har gjort tidigare.

Vi är för valfrihet. Det finns bevisligen en rätt att välja skola redan i dag. Vad vi är motståndare till – och det har också mycket klart framgått av vad jag har sagt – är en överkompensation för en viss typ av skolor, vilket samtidigt leder fram till att man utarmar den allmänna skolan. Alla är överens om att den på många håll behöver större resurser. Det är den likvärdighetsprincip vi vill slå vakt om.

Ulf Melin nämnde att han hade träffat lärare. Då är min lilla undran om han också hade tillfälle att diskutera grundskollärarutbildningen. Den har ju inte kommit upp.

När regeringen kom med en hastigt hopskriven proposition för att införa en ny lärarutbildning – jag skulle vilja säga en nygammal –, så varnade vi. Den skulle innebära inte bara konkurrens – det kan ibland vara positivt – men den skulle också komma i konflikt med den ämnes- och pedagogikintegrerade utbildning som vi har haft och som visat sig mycket bra.

Nu har vi facit. Bara en tredjedel av de 540 platserna i den nya utbildningen är tillsatta. Den nygamla lärarutbildningen har blivit en flopp.

Det innebär samtidigt, Ulf Melin, att man begränsat möjligheterna att ta in sökande till den riktiga lärarutbildningen.

Också på den här punkten får vi medhåll i OECD-rapporten som frågar: Vari ligger det rationella i två olika system när det gäller lärarutbildning? Hur tänker regeringen se till att hjälpa dem som vill komma in på lärarutbildning, men som hindras genom dessa problem?

Anf. 90 ULF MELIN (m) replik:

Herr talman! Jag blir något förvånad när jag lyssnar till Bengt Silfverstrand. Han säger att Socialdemokraterna har värnat om de fristående skolorna och sett till att de fått likvärdiga resurser.

Sanningen är den – och Bengt Silfverstrand har ändå varit med i utbildningsutskottet ett antal år – att de borgerliga partierna under många år påtalat att de fristående skolorna, de privata skolorna, inte erhållit de resurser som det offentliga skolväsendet får. Om man skall leka med siffror kan man konstatera att de fick 40 %, alltså inte ens hälften i jämförelse med motsvarande offentliga skolor.

Jag tycker att det är bra att vi tog bort den principen.

Jag måste fråga Bengt Silfverstrand om han sov på sammanträdena i våras. Precis som Margitta Edgren tidigare påpekade gjorde vi ju vissa förändringar i propositionen när det gällde genomsnittskostnaderna till de fristående skolorna. Vi krävde en stadieindelning, och vi ville också se över rätten till skolskjuts. Nu har regeringen återkommit till riksdagen med en proposition. Det går alldeles utmärkt att läsa den och se de ändringar vi har föreslagit.

När det gäller den nya, parallella lärarutbildningen tycker jag det är bra att vi får olika ingångsvägar till läraryrket. Vi behöver i Sverige en mer flexibel organisation. Vi måste ha mer mångfald i skolan.

Bengt Silfverstrand säger att det är en stor flopp att inte alla platserna är tillsatta. Jag hade inte heller förväntat mig detta. Utbildningen är ju ny. Jag tror att vi kommer att se ett helt annat mönster till våren och till nästa år.

Min motfråga till Bengt Silfverstrand blir: Även när det gäller grundskoleutbildningen hade vi under de första åren många vakanta platser. Här i Stockholm kunde man exempelvis inte ens tillsätta hälften av platserna. Var det också en flopp?

Anf. 91 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Jag har inte uttalat mig specifikt för någon viss typ av skolsystem, utan sagt att vi värnar om valfriheten i ordets bästa bemärkelse. Initiativen skall komma från föräldrarna. Det skall inte göras politiska s.k. valfrihetsreformer som styrs uppifrån. Det går ju stick i stäv med vad borgerliga företrädare annars säger om att det inte är politikerna, utan föräldrar, lärare och elever som skall styra detta – de som jobbar ute i skolorna.

Vår linje är fullständigt klar, har varit och är. Vi tror att kommunerna själva kan avgöra hur de skall fördela de resurser som regering och riksdag ger. Vi ger kommunerna en påse pengar. Den delen av utvecklingen har vi varit ganska överens om. Det har varit klokt. Sedan anser vi att kommunerna är kapabla att själva avgöra var behoven finns och hur stora de är på de olika typerna av skolor.

Dessa möjligheter fanns redan tidigare. Det behövdes inte någon särskild proposition för fristående skolor för att lösa dessa problem.

Med den propositionen skapade man i stället nya problem, som nu påpekats från flera håll, även av partivänner till Ulf Melin. Om jag inte missminner mig är Joakim Ollén en sådan.

Man har alltså konstaterat att detta är negativt för kommunerna. Det le-

der till en snedvridning av resurser, och stora problem har uppstått. Det är detta vi har sagt, ingenting annat.

Självklart uppstår problem med nya utbildningar. Det är fullständigt naturligt att man har svårt att fylla platserna i ett inledningsskede. Det är inte detta jag har kallat flopp.

Men här har vi just infört ett system med en ny lärarutbildning med pedagogiken integrerad. Vi har ännu bara hunnit genomföra delar av denna utbildning och inte hunnit göra någon ordentlig utvärdering. I det läget kommer regeringen med en snabbt hopskriven proposition och säger: Intresset för en parallell lärarutbildning är så stort att vi sannolikt kommer att fylla upp de flesta platserna. När jag säger att det är en flopp menar jag att eftersom bara en tredjedel av de 540 platserna är besatta, måste det bero på att intresset inte var så stort. Det har varit enorma marknadsföringskampanjer för att fylla dessa platser, vilket Ulf Melin mycket väl känner till.

Då är det rimligt att fråga vad man nu tänker göra för att hjälpa dem som vill gå på den integrerade lärarutbildningen, men som på grund av detta hinder inte kan komma in. Hur tänker Ulf Melin verka inom regeringskonstellationen för att ge dessa sökande en möjlighet att fullfölja den lärarutbildning de så hett eftersträvar?

Anf. 92 ULF MELIN (m) replik:

Herr talman! Bengt Silfverstrand säger att man startar fristående skolor bara för att man fått ett ekonomiskt incitament, bara för att tjäna pengar. Detta är ju inte sant.

Vad vi politiker skall göra tycker jag är att skapa förutsättningar. Vi skall inte säga: Ni skall göra si eller så. Vad vi har åstadkommit med denna proposition är möjlighet för lärare att starta skolor, möjlighet för elever och föräldrar att äntligen få välja skola, antingen offentlig eller fristående.

Det är ändå så att Socialdemokraterna tidigare med sin politik inte har värnat om rätten att välja skola och inte heller värnat om de fristående skolorna. Ni har inte ens gett hälften av bidraget till de fristående skolorna jämfört med vad de kommunala skolorna fått.

På den tiden, Bengt Silfverstrand, styrde plånboken och ingenting annat. Vad vi nu gör är att vi ser till att även vanligt folk kan få välja skola. Hur lyckligt detta kommer att utfalla beror på hur människor kommer att välja. Anser man att de offentliga skolorna är bra, väljer man en sådan. Men man har också möjlighet att välja en fristående skola, och det tycker jag är positivt.

Det är riktigt att Kommunförbundet och Joakim Ollén har uppvaktat oss. Vad man hade synpunkter på var egentligen inte procentsiffran i sig utan det var att riksdagen *angav* en procentsiffra. Man ansåg att kommunerna själva skulle få bestämma detta. Joakim Ollén är kommunal företrädare, och det är klart att han och andra kommunalpolitiker vill bestämma så mycket som möjligt. Men vi har som riksdagsledamöter att se till helheten och till hela landets intresse. Därför tycker jag att det är bra att vi angav de här procentsatserna och fördelningen.

Bengt Silfverstrand sade att den nya lärarutbildningen blivit en flopp. Det tycker inte jag. Det är ganska naturligt att man i början inte får ett tillräckligt

antal sökande. De skolor som tilldelats resurser för fristående kurser kan omfördela dessa. Bengt Silfverstrand sitter, såvitt jag vet, själv med i Lunds universitets styrelse och borde därför känna till detta. Om man har lediga platser i Lund, så får väl Bengt Silfverstrand se till att man omfördelar resurserna. Det är en fråga som Bengt Silfverstrand kan ta upp i styrelsen.

Andre vice talmannen anmälde att Bengt Silfverstrand anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 93 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! När jag hörde Ulf Melin såg jag framför mig bilden av en trollkonstnär som blandar, kuperar och ger sina kort. Jag utnämner härmed Ulf Melin till utbildningspolitikens Truxa – båda två.

Ulf Melin blandar ihop begreppen likvärdig, likformig och likställd, så att det bara svischar om det.

Likvärdighet inom utbildningspolitiken är för mig att jag har rätt att möta en likvärdig skola, oavsett vilken social grupp jag tillhör, oavsett om jag är pojke eller flicka, oavsett mina föräldrars inkomst och oavsett vilka familjeförhållanden jag kommer ifrån.

Det betyder i sin tur att de resurser som skolan har inte kan fördelas med lika mycket till varje elev. Resurstilldelningen måste därför bli olika till olika skolor och även inom en klass.

Vad ni inte har lyckats åstadkomma är likställdhet mellan privata och offentliga skolor. Vad ni med ert system i stället har åstadkommit är olikställdhet. I vissa kommuner får de fristående skolorna betydligt mer av resurser än den kommunala skolan.

Det är naturligtvis inte bra ur effektivitetssynpunkt, om Ulf Melin tycker att den svenska skolan har tilräckliga resurser men ändå, som han anser, inte uppnår tillräckligt hög kvalitetsnivå. Vad som då behövs är, såvitt jag kan förstå, att vi på något sätt försöker uppnå en högre effektivitet. Hur det skall kunna gå till vore det intressant att få några konkreta förslag om från Ulf Melin.

Ulf Melin säger att den borgerliga regeringen har åstadkommit ökad valfrihet. Om jag anammar det påståendet – jag skulle kunna föra ett långt resonemang om det; jag har argument i den frågan också – vill jag ändå ställa frågan till Ulf Melin: Om föräldrar, elever och lärare, som har sin anknytning till en vanlig kommunal skola, skulle vilja bedriva en verksamhet som står fri från betygssystemet, omfattar då Ulf Melins och hans partis frihetspatos även deras önskemål om en betygsfri utbildning i denna skola?

Anf. 94 ULF MELIN (m) replik:

Herr talman! Vad jag sade är den svenska skolan skall vara likvärdig. Sedan kan man föra ett teoretiskt resonemang om den verkligen är det. Det är klart att det i våra skolor, som nästan alla är kommunala, finns skillnader. Det finns bra skolor, och det finns sämre skolor. Det finns också skillnader mellan olika områden. Jag tycker att Ingrid Näslund belyste det på ett mycket bra sätt i en av sina repliker.

När jag talar om en likformig skola menar jag att vi i Sverige inte har tagit

till vara varje enskild elevs möjlighet att lära, utan vi har stöpt eleverna i samma form. Det är detta jag menar när jag säger att man skapat likformighet. Jag anser alltså att vi har haft alldeles för litet av olika skolor och för litet av alternativ – profil, mångfald osv. De olika propositioner som regeringen har lagt fram syftar till att vi skall skapa en bättre skola. En bra skola skall bli bättre!

Att jag talade om resurstilldelningen och gjorde en internationell jämförelse berodde på att man ibland får intrycket av att vi i Sverige ger skolan väldigt litet av resurser i pengar räknat. Men så är det ju faktiskt inte. I det avseendet ligger vi på första plats. Men då måste man våga fråga sig: Varför ligger vi inte på första plats även när det gäller resultaten, dvs. i fråga om out-put från skolan? I det avseendet ligger vi nämligen inte på första plats. Vi måste då våga diskutera innehållet i skolan. Det är just det som regeringen gör i de propositioner som har framlagts.

Enligt de riksdagsbeslut som även Björn Samuelson varit med om att fatta tilldelar vi, i varje fall än så länge, ett sektorsbidrag. Sektorsbidragen till olika kommuner är olika just på grund av att man tar hänsyn till om det är fråga om en glesbygdskommun, till om antalet invandrare i kommunen är stort, till vilken bildningsnivå människorna i kommunen har, osv. Det är klart att det är mycket dyrare att driva en skola i glesbygd än i en storstad. Detta kommer naturligtvis att gälla även i framtiden.

Björn Samuelson frågade hur långt man kan gå och hur mycket frihet vi skall ha. Det sägs i propostionen, som alla regeringspartier – såvitt jag vet – står bakom, att de mål och riktlinjer som regering och riksdag har fastställt skall gälla. Det gäller även läroplaner, betyg, kursplaner osv. Det ankommer sedan på Skolverket att utvärdera den verksamheten.

Anf. 95 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Det sista Ulf Melin sade tolkar jag så att det inte kommer att vara möjligt för de lärare, elever och föräldrar som så önskar att mäla sig ur betygskompaniet. Så långt sträcker sig inte den moderata valfriheten.

Jag återkommer så till frågan om profilering och individualisering. Är det nödvändigt att en skola är fristående för att man skall kunna säga att den har en profilering eller är individualiserad. Jag har i olika debatter förfäktat den ståndpunkten, att profileringen och individualiseringen skall ske inom klassrummet. Jag vet också att så sker i dagens skola. Därför är det litet överilat att gå ut och plädera för en ökad etablering av fristående skolor.

Efter den turbulens som skolan varit utsatt för under 80-talet och nu i början av 90-talet behöver vi kanske stanna upp ett tag och se hur verkligheten i skolan är. Hur fungerar skolan, och vad finns det för erfarenheter som det är viktigt att föra vidare? Hur kan vi som politiker ge elever, lärare och föräldrar möjlighet att delge varandra sina erfarenheter? Vad skall vi göra för att lärarna skall kunna utveckla sig inom sina tjänster? Hur skall vi kunna öka föräldrainflytandet? Hur skall eleverna, de direkta brukarna, få möjlighet att i större utsträckning dagligen påverka den chans som skolplikten ger dem? Vi har en skolplikt, och mot en plikt måste det alltid svara vissa rättigheter.

Här har vi mycket att göra. Men vi kan inte åstadkomma vad vi önskar

genom att lägga fram små delförslag, som dessutom visar sig vara mycket dåligt genomtänkta och som skapar ojämlikhet mellan olika skolor.

Stanna upp ett tag. Låt oss ta upp en gammal fin tradition i utskottet och återigen lyfta upp det politiska samtalet på bordet.

Anf. 96 ULF MELIN (m) replik:

Herr talman! I den debatt som vi från den borgerliga sidan fört under de senaste åren har vi pekat på att man måste ha rätt att välja skola och möjlighet att starta fristående skolor och att dessa skall få med de offentliga skolorna likvärdiga villkor. Detta har medfört att man även inom den kommunala skolan fört en positiv debatt. Det är alldeles riktigt, som Björn Samuelson påpekar, att man även inom den offentliga skolan nu har mer av profil, olika former av pedagogik, osv. Det tycker jag är positivt.

Detta utesluter inte att man också kan få fler fristående skolor. Man får ibland intrycket i debatten att ungefär hälften av grundskolorna skulle vara fristående skolor. Så är det ju inte. Det är knappt en procent av eleverna som i dag går i fristående skolor.

Jag tror att det är viktigt och bra om vi får fler fristående skolor. Då kommer omvandlingstrycket att öka på de fristående skolorna, men också inom de kommunala skolorna.

Jag tycker att Björn Samuelson tog upp en viktig sak i sitt inledningsanförande, och den tänkte jag bemöta litet grand. Det var att vi skulle bli bäst på att lyfta fram de svaga i skolan, de handikappade och de som kanske är svagpresterande. Har vi lyckats med det i den kommunala skolan?

Jag tycker att vi har varit duktiga på integrering av handikappade elever. Det tycker jag är positivt. Det finns även fristående skolor som gör detta. Men när det gäller de svagpresterande tycker jag inte att vi har lyckats. Där har tyvärr skolan släpat med sig elever hela vägen upp genom grundskolan. Man har låtit elever lämna skolan med läs- och skrivsvårigheter. Det har vi tyvärr inte så ofta diskuterat här i kammaren. Där tycker jag att den offentliga skolan har misslyckats. Det är just därför som det krävs fler alternativ, så att vi vaknar upp även på det här området.

Skapar de här fristående skolorna ojämlikhet? Jag tycker inte det. Snarare är det nu vi verkligen skapar förutsättningar för elever och föräldrar att välja en fristående skola, om man vill det, utan att plånboken styr. Det tycker jag är en viktig del i den här propositionen. Därför månar jag om rätten att kunna välja också skola, offentlig eller fristående.

Andre vice talmannen anmälde att Björn Samuelson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 97 CHRISTER LINDBLOM (fp):

Herr talman! Under det senaste året har flera för Folkpartiet viktiga skolfrågor kunnat omsättas i praktisk politik genom en konstruktiv regeringssamverkan med de andra borgerliga partierna. Det gäller bl.a. ökad valfrihet och bättre ekonomiska villkor för fristående skolor. Det gäller ökad flexibilitet i gymnasieskolan och en ny lärlingsutbildning. Dessutom har det öppnats

nya möjligheter till en breddad rekrytering till läraryrket genom införandet av en parallell lärarutbildning.

Sedan något år har sexåringar fått möjligheten att börja skolan. Mycket få föräldrar har utnyttjat möjligheten. Detta är inte alls förvånande. Beslutet fattades av den gamla regeringen, som en del i ett ekonomiskt krispaket. Eftersom det inte handlade om en pedagogiskt förankrad reform, innebar det att många kommuner inte hade någon beredskap för att anpassa skolstarten till barnens behov. Sexåringarna kom i stället att betraktas som unga sjuåringar. Det är med dessa förutsättningar naturligt att tidigare skolstart inte känns särskilt lockande. Man måste samtidigt tillägga att där kommunen anpassat pedagogiken till sexåringarnas förutsättningar, har det hela fungerat mycket väl. Spännande försök med årskurslösa lågstadier och integrering av barnomsorg och skola pågår runt om i landet.

Folkpartiet tycker nu att det är dags att ta ett slutligt steg mot en tioårig grundskola. Då kan ett nytt skolår, speciellt avpassat för sexåringar och deras behov läggas till de nio vi redan har. Först då kan de pedagogiska vinsterna med sexårig skolstart synas på allvar.

Vi är inte ensamma om att vilja förändra grundskolan på det här sättet. Både lärarfack och läroplanskommitté har de här tankarna, för att nämna några. I en lärarenkät som Folkpartiet gjorde i våras var en majoritet för tidigare skolstart, men då som ett år adderat till de nio vi redan har.

Vilka argument talar då för en tioårig grundskola med sexårsstart? Ja, det finns pedagogiska skäl. Perioden 3 – 6 år har av hjärnforskaren David Ingvar betecknats som "hjärnans engångschans", på grundval av studier som visat att barn har särdeles lätt att lära i den åldern.

Att införa skolstart från sex år skulle också ge mer tid för att lära in baskunskaper i en alltmer ökande schematrängsel. Det skulle också skapa möjligheter för en mjukare övergång från förskolan och ge större utrymme för en särskilt anpassad pedagogik.

Att införa tidigare skolstart utan att förlänga grundskolan till tio år skulle dock motverka en del av dessa syften. Att som femtonåring antingen komma ut på arbetsmarknaden eller tvingas välja studieinriktning i gymnasieskolan skulle vara ändå svårare än för dagens sextonåringar. Den arbetsplatsförlagda delen av de yrkesförberedande programmen skulle också kunna missgynnas av ett år yngre elever.

Gymnasieskolan kommer att ha en nyckelroll under kommande år för att öka kvaliteten på såväl högskoleförberedande som yrkesförberedande utbildning. En reformerad, tioårig grundskola skulle bättre kunna ge den grund som gymnasiestudierna kräver.

För att sexåringarna skall få en bra start i grundskolan krävs en mjuk och naturlig övergång från förskolan. Det finns i dag många goda exempel på väl fungerande övergångar. Förskollärare, lågstadielärare och föräldrar har på många håll i Sverige lyckats göra skolstarten till något nytt och spännande, samtidigt som barnen känt trygghet i sin nya miljö. Detta samarbete kan, vid en tidigare skolstart, utvecklas och intensifieras.

Tidigare motsättningar mellan personalgrupper kan överbryggas i ett gemensamt arbete med att skapa en god skolmiljö för sexåringarna. Respekten och uppskattningen av den egna kompetensen i ett sådant samarbete kom-

mer att öka arbetsglädjen och sammanhållningen mellan förskollärare och lärare. I en framtid blir det naturligt med en integration av grundutbildningen för de båda personalgrupperna.

Det är också viktigt att påpeka att en sådan här reform på inget sätt skulle vara ett hinder för de försöksverksamheter med flexiblare skolformer som pågår ute i landet och som jag förut nämnde.

Det är naturligtvis inte bara att sjösätta en sådan här reform. Många frågor behöver belysas mer i detalj. Hur skall övergången från förskola till skola gå till? Hur skall personalen fortbildas och hur skall arbete och innehåll se ut under det första året? Hur ser en samhällsekonomisk kalkyl ut för en sådan här reform? Vilka erfarenheter kan vi ta till vara från andra länder med tidigare skolstart?

Dessa, och många andra, frågor behöver belysas i en utredning. Folkpartiet anser att det är hög tid att tillsätta en sådan. Att vänta tills remissvaren angående läroplanskommitténs betänkande kommit in tycker vi är att tappa tempo. Om remissinstanserna får en signal om att en utredning är på gång, kan de ta hänsyn till en eventuell förändring mot en tioårig grundskola i sina svar. Det är också viktigt att en ny läroplan, kurs- och timplaner införs samtidigt som grundskolan eventuellt skulle förlängas, för att undvika interimslösningar.

Herr talman! Folkpartiet vill ha en tioårig grundskola med sexårsstart, inte för att spara pengar i kristider, utan för utbildningskvalitetens och därmed barnens skull.

Anf. 98 TUVE SKÅNBERG (kds):

Herr talman! De kontakter jag som riksdagsman har haft nu i sommar med länder ute i Europa har öppnat mina ögon för hur starkt den socialdemokratiska skolan har präglat mig. När kristendomsämnet togs bort i lgr 1962 började jag skolan. Tills nu har jag tagit för givet att den neutrala religionskunskapsundervisning, som jag tog del av under 60- och 70-talen, var den normala. I min okunnighet har jag trott att läroplanen 1962, som följdes upp med läroplanen 1969, där den konfessionella kristendomsundervisningen togs bort under trycket av agitation från t.ex. Ingemar Hedenius och Herbert Tingsten, var ofrånkomlig, den enda intellektuellt acceptabla. Men kontakter och resor i Europa under sommaren och hösten har övertygat mig om att det är Sveriges neutrala religionskunskap som är Europas särling.

Genom utredningstjänstens försorg har jag fått en överblick över hur kristendomsundervisningen sker i ett tiotal av Europas länder. Till min oförställda förvåning fann jag att den helt dominerande bilden i Europa är en kristet konfessionell undervisning, med möjlighet för föräldrar – eller elever över 14-15 år – som så önskar att välja en neutral livsåskådningskunskap eller undervisning i en annan religion. Ofta ordnas undervisningen av eller i samarbete med kyrkorna och samfunden. Den närmaste motsvarigheten till den svenska neutrala religionskunskapen finns i viss mån i statliga skolor i Holland, Frankrike och Spanien. Medan t.ex. Finland svarat att deras skolas religion är evangelisk-luthersk och att undervisningen är konfessionell, men ändå objektiv. Danskarna har svarat att det är kristendomsundervisning man bedriver, även om det finns en ständig kamp mellan dem som önskar att un-

dervisningen skall vara förkunnande och dem som endast önskar att den skall vara upplysande.

I det Europa som vi närmar oss med stormsteg är det alltså i så gott som alla länder utom Sverige en självklarhet att skolan bedriver en konfessionell kristendomsundervisning, med möjlighet att välja bort den för den som så önskar. Den svenska situationen påminner faktiskt mer om situationen i de gamla kommunistländerna.

I Belgien t.ex. mötte jag Europaskolans modell, där som en självklarhet eleverna väljer den ena av flera konfessionella eller neutrala alternativ. Denna modell har varit etablerad i Europa i ett tiotal år.

Det är dock inte min avsikt i dag att förespråka att den svenska skolan skall bli konfessionell, även om jag menar att både mitt och andras partier bör fundera över kristendomsämnets ställning när vi nu närmar oss Europa.

Med det jag har sagt vill jag i stället ge riktiga proportioner och en riktig bakgrund till den svenska debatten, som alltså inte handlar om att förankra skolan i den kristna tron, som ute i hela Europa, men väl om att förankra skolan i den kristna etiken, oberoende av lärares och elevers tro.

Men referensramarna i Sverige är så små, utblickarna i Europa – precis som för mig tidigare – så få, att redan att tala om kristen etik i skolan framställs som det onormala, det fanatiska. Det är precis som om den sekulariserade och socialiststyrda 60- och 70-talsskolan i Sverige skulle ha varit det normala gentemot i stort sett hela övriga Europa.

Det är därför med största tillfredsställelse som jag konstaterar att regeringsförklaringen nu överger den värdeneutralitet som lgr 80 andades. På s. 18 sägs det att skolan inte skall påverka elevernas värderingar, moral och människosyn. Höstens regeringsförklaring lägger fast att "Skolans verksamhet skall grundas i de etiska normer som genom kristen etik och västerländsk humanism har en djup förankring i vårt land. Skolan skall också ge barn och ungdomar en fast grund för etiska ställningstaganden."

Det är en stor landvinning att vi nu fått med de formuleringar Beatrice Ask hade i direktiven till läroplanskommittén i själva regeringsförklaringen.

Regeringens utgångspunkt i kristen etik märks inte bara i detta sammanhang i regeringsförklaringen utan finns också med som ledstjärna för hela samhällsbygget: "Ett dynamiskt samhälle ställs inför nya etiska frågor. Inte minst de senaste årens ekonomiska utveckling visar moralens betydelse för samhällsklimatet. Där moralen sviktar, urgröps också tilltron till samhällets spelregler och institutioner. Nu skärps kraven i politiken på en fast etisk grundåskådning. Regeringens utgångspunkt är den syn på människans lika värde och människolivets helgd som genom Sveriges kristna och humanistiska tradition är så starkt förankrad i vårt land. Varje människa är unik. Varje människa har rätt att respekteras för sin särart. Kollektivet får aldrig kväva den enskildes frihet, ansvar, skaparförmåga och rätt att välja. Den svages rätt till trygghet och integritet och den ensammes rätt till delaktighet utgör grunden för en politik som slår vakt om människans värdighet och samhällets sammanhållning."

Man har kritiserat oss kristdemokrater för att vi valde sida i blockpolitiken och för att vi blev en del av regeringsunderlaget för en borgerlig regering. Till dessa kritiker kan man bara ställa frågan om de tror att en socialdemo-

kratisk regering, som skapat den värdeneutrala skolan, någonsin i en regeringsförklaring skulle ha bejakat vår kulturs rötter i kristendomen och haft den kristna etiken som sin regerings utgångspunkt.

Att ersätta behovet av tusentals detaljreglerande lagparagrafer med att svenska folket får en egen, inre etisk kompass, en förmåga att skilja på rätt och orätt, på mitt och ditt, kommer att vara ett arbete på mycket lång sikt. Men regeringsförklaringen har lagt grunden genom att förankra såväl skolan som hela samhällsbygget i den kristna etiken.

Anf. 99 ULRICA MESSING (s):

Herr talman! Regeringen har gång på gång deklarerat på sina resor runt om i landet: Hela Sverige skall leva! Jag tror att många har uppskattat dessa deklarationer, och jag tror att minst lika många är besvikna i dag.

Ett år efter den borgerliga regeringens övertagande börjar vi se resultatet av budskapet, inte minst inom utbildningsområdet.

När socialdemokratin under 70-talet tog initiativet till en kraftig utbyggnad av högskolan, användes resurserna i stor utsträckning till att bygga upp fler högskoleenheter runt om i landet. De högskolorna har spelat en viktig roll för sina regioner. Samtidigt har förutsättningarna för flera ungdomar och vuxenstuderande från olika samhällsklasser stärkts betydligt. Närheten till en egen högskola har lockat nya grupper av människor att vidareutbilda sig.

De nya högskolorna har också ofta visat på ett kreativt klimat, och de har tillfört både högskolevärlden och näringslivet viktiga kunskaper och kvaliteter.

När nu 90-talet kräver nya, kraftfulla satsningar på den högre utbildningen har regeringen en unik chans att stärka och utveckla de små och medelstora högskolorna. Men den chansen spelas bort av Utbildningsdepartementet, som hafsigt och utan någon långsiktig analys fördelar det mesta av högskolans resurser till redan stora högskolor och universitet.

Det mest talande exemplet på regeringens agerande är den helt ogenomtänkta fördelningen som gjordes av 4 000 nybörjarplatser inför höststarten 1992. En fast och långsiktig fördelning av högskoleplatser gjordes snabbt under några augustiveckor i somras, ogenomtänkt och utan någon regionalpolitisk hänsyn.

Resultatet blev i det närmaste helt osannolikt. När Gävle/Sandvikens högskola får 30 årsstudieplatser, tilldelas universitet och högskolor i Lund och Göteborg drygt 1 300 resp. 1 400 årsstudieplatser. Hur överensstämmer det med regeringens högstämda deklaration om att hela landet skall leva?

Att det här i och för sig är moderat politik kan vi kanske ana. Men är det en centerpartistisk syn på en framåtsträvande högskolepolitik?

I dag har vi 36 olika högskoleenheter runt om i landet, 16 av de 36 enheterna är mindre och medelstora högskolor. Dessa 16 svarar tillsammans för 9 % av allt det som högskolesektorn omsätter under ett år. Ändå bedriver de små och medelstora högskolorna i dag en verksamhet av hög kvalitet. Där finns flera exempel på hur man med förhållandevis små resurser driver viktiga forskningsprojekt.

Här finns en initiativ- och nybyggarandra, en anda som kan tillföra hela högskolevärlden nytt blod. I en tid när avståndet mellan universiteten och

näringslivet debatteras starkt är många små högskolor exempel på hur ett fruktbart och gott samarbete mellan arbetsliv och näringsliv kan utvecklas. Med den utbildningspolitik som regeringen bedriver är risken stor för att entusiasmen svalnar och att både lärare och studenter misströstar om möjligheterna till utveckling.

De mindre högskolorna måste på sikt få tillräckliga resurser, som säkrar ett långsiktigt gott utbildningsutbud och som garanterar goda forsknings- och utvecklingsmöjligheter för både lärare och forskare.

Det finns ett anglosachsiskt uttryck som säger: "Small is beautiful". Internationella erfarenheter visar många gånger att en intressant utveckling sker vid högskolor som i ett svenskt perspektiv skulle kunna betecknas som små.

Det skall framöver fördelas ytterligare 2 000 högskoleplatser. Vilka beslut kommer att ligga bakom den fördelningen? Är man på Utbildningsdepartementet beredd att satsa mera på de små och medelstora högskolorna, de högskolor som har stora behov av det?

Herr talman! Vi socialdemokrater deltar gärna med våra synpunkter och idéer kring både fördelningen och skolornas roll i framtiden. Vi vill vara med och verka för att alla skall ges möjlighet att vidareutbilda sig.

Det finns stora möjligheter för oss i riksdagen att styra utbildningen så att dess frukter kommer alla till del. Men det krävs en medvetenhet och en vilja hos oss för att klara det.

En satsning på goda utbildningsmöjligheter för hela landet är ändå en av framtidens allra viktigaste frågor.

(forts. 8 §)

7 § Information från regeringen om det nordiska samarbetet

Anf. 100 Statsminister CARL BILDT (m):

Herr talman! Förutsättningarna för vårt lands deltagande i samarbetet över nationsgränserna håller på att förändras på ett mer genomgripande sätt än kanske någonsin tidigare under detta sekel. I centrum för diskussionen står ofta det europeiska samarbetet i dess olika former. Sverige avser att under de närmaste åren ta steget in i det europeiska samarbetets kärna genom att vi blir medlem i EG. Vi spelar dessutom en viktig roll när det gäller arbetet på att inom ramen för den europeiska säkerhets- och samarbetskonferensen, ESK, bygga upp en stabil freds- och samarbetsordning för Europa i dess helhet. Alla inser att det i dag ställs krav på ett starkt utbyggt samarbete för att säkra freden och möjligheten till en stabil utveckling i Europa i dess helhet.

Under efterkrigsdecennierna har det nordiska samarbetet betytt mycket för att stärka våra möjligheter att utveckla våra samhällen i enlighet med nordiska önskemål och nordiska prioriteringar. Den naturliga gemenskap som finns över gränserna i Norden är en naturlig grund för och en starkt pådrivande kraft i det nordiska samarbetet.

Det nordiska samarbetet utvecklades tidigt till en banbrytande regional samarbetsform. Det räcker med att hänvisa till vad överenskommelser som den nordiska socialkonventionen, den nordiska passunionen och den nor-

diska arbetsmarknadskonventionen har betytt för våra medborgare och våra samhällens utveckling. Samtidigt har också begränsningarna varit uppenbara.

Vårt områdes utsatta strategiska situation under konfrontationsdecennierna och de skilda säkerhetspolitiska lösningar som de olika ländernas geografi och historia ledde fram till satte naturliga gränser för samarbetet och dialogen i främst utrikes- och säkerhetspolitiken. Gradvis blev det dessutom allt tydligare att den fortgående ekonomiska integrationen, europeiskt och globalt, som en förutsättning för välståndet i Norden gjorde det nordiska området alltför litet när det handlade om en effektiv samverkan på det ekonomiska och det monetära området. Det stod klart redan när det europeiska frihandelsområdet EFTA bildades 1959 och har sedan dess blivit ännu mycket tydligare.

Om det nordiska samarbetet under 1950- och 1960-talen utmärktes av en stark dynamik, då område efter område lades till samarbetet, vore det dumt att försöka förneka att samarbetet förlorade mycket av sin kraft och t.o.m. stagnerade under 1970- och 1980-talen. Det ena försöket efter det andra att lägga nya områden till det tidigare samarbetet misslyckades under dessa decennier.

Nu står vi inför en i grunden förändrad situation. Den har sina rötter i den förändrade politiska situationen i Europa i dess helhet, liksom i det faktum att samtliga nordiska länder, med undantag av Island, nu inriktar sig på ett fullvärdigt medlemskap i den europeiska gemenskapen. Förutsättningarna för det nordiska samarbetet förändras därmed radikalt.

Inför det nordiska statsministermötet i Mariehamn i november förra året diskuterades denna situation informellt mellan de nordiska statsministrarna. Vid mötet fattade vi ett formellt beslut om att tillsätta en grupp av personliga representanter för att mot bakgrund av denna nya situation göra en nyvärdering av det nordiska samarbetet. I sanningens namn skall sägas att det som bakgrund också låg den genom åren växande känslan av att det nordiska samarbetet på vissa områden kommit att kännetecknas av byråkrati och kostnader som växt på ett sätt som inte riktigt stod i proportion till samarbetets faktiska resultat.

De personliga representanternas arbete har på ett förnämligt sätt letts av ambassadören Jaakko Iloniemi från Finland, och som mina representanter i detta arbete har deltagit nuvarande landshövdingen Gunnar Björck och f.d. statssekreteraren Jan O Karlsson.

Utgångspunkten för gruppens arbete var att finna former för ett vitaliserat och stärkt nordiskt samarbete inom den vidare europeiska ram som vårt deltagande först i EES-samarbetet fr.o.m. 1993 och därefter för de flesta nordiska länder medlemskapet i EG från mitten av 1990-talet kommer att innebära.

Dubbelarbete mellan det nordiska och det europeiska samarbetet skall undvikas, samtidigt som möjligheterna till en ny nordisk politisk samordning i det nya Europa bör tas till vara.

Efter det att en mellanrapport har redovisats i anslutning till Nordiska rådets session i Helsingfors i mars i år, tog statsministrarna emot den slutgiltiga rapporten från gruppen av personliga representanter vid statsministermötet

på Bornholm i augusti. I ett gemensamt uttalande anslöt sig statsministrarna till huvudlinjerna i rapportens förslag.

Centralt i detta gemensamma uttalande var konstaterandet att "i denna situation har de nordiska länderna Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige för första gången på mycket länge gemensamt intresse av att delta i ett utbyggt utrikespolitiskt, säkerhetspolitiskt och ekonomiskt samarbete i Europa".

När samtliga nordiska länder nu blir delar av den gemensamma inre marknaden ändras förutsättningarna på en rad områden inom det nordiska samarbetet. En omprioritering blir angelägen och nödvändig, vilket också Nordiska rådet har uttalat sig för vid sessionen i våras. Frågor som vi tidigare strävat efter nordiska lösningar på får nu sin lösning för Norden i den vidare europeiska ramen.

Det skapar förutsättningar för att koncentrera det nordiska samarbetet till frågor där den nordiska samarbetsmodellen förblir unik, och där samhörigheten mellan de nordiska länderna saknar europeisk motsvarighet.

Som ett av de områden som lyfts fram kan nämnas kulturfrågorna. I ett alltmer integrerat Europa ökar behovet av att värna och vidareutveckla den nordiska kulturella identiteten, och den roll som det nordiska samarbetet kan spela i detta hänseende bör ges en ökad vikt. Inom ramen för översynen prövas nu möjligheten att de medel som frigörs genom rationalisering och avbyråkratisering på andra områden kan utnyttjas för att t.ex. bygga upp en betydande Nordisk Kulturfond med just denna inriktning.

Men även på andra områden bibehåller det nordiska samarbetet sin betydelse. Jag tänker t.ex. på miljöpolitiken och de satsningar på utbyggnad av gemensam infrastruktur som kommer att ske.

Under lång tid har det från parlamentarikerna i Nordiska rådet klagats på regeringarnas mindre påtagliga engagemang för det nordiska samarbetet. Jag tillhör själv dem som i egenskap av ledamot av rådet under snart ett decennium fört fram denna ståndpunkt.

Mot denna bakgrund, men också mot bakgrund av de krav som den europeiska integrationen ställer, föreslås nu att regeringarnas och i synnerhet statsministrarnas roll i och ansvar för samarbetets utveckling stärks.

Statsministermötena, som vitaliserats redan under det år som har gått, bör kunna äga rum oftare och tydligare ges rollen av att ange inriktningen av den del av det nordiska samarbetet som regeringarna bär ansvaret för.

Det införs ett roterande ordförandeskap av i princip samma modell som tillämpas i det europeiska samarbetet, och den tillträdande ordföranden ges rollen att inför det Nordiska rådet redogöra för de planer som finns vad gäller att utveckla och föra samarbetet vidare. På detta sätt stärks den politiska ledningen av samarbetet, samtidigt som dialogen mellan regeringar och parlamentariker blir tydligare och klarare.

Den dagliga koordineringen av samarbetet skall skötas av en samarbetskommitté med statssekreterare eller tjänstemän i motsvarande ställning från de olika nordiska länderna. Även samarbetsministrarna spelar en betydelsefull roll när det gäller att leda det dagliga arbetet.

Det konkreta arbetet kommer även i fortsättningen att ske direkt mellan resp. fackministrar och tjänstemän. Det är en fördel om detta kan ske med

så litet av byråkrati som möjligt, och i detta syfte prövas nu möjligheterna att påtagligt minska antalet formella ministerråd och ämbetsmannakommittéer. Erfarenheterna visar att dessa i vissa fall snarare har tyngt än underlättat det faktiska samarbetet i olika sakfrågor.

För att stärka koordineringen av det samlade samarbetet och för att minska byråkrati och kostnader föreslås en samlokalisering av Nordiska rådets presidiesekretariat och Nordiska ministerrådets sekretariat. Även om funktionerna är olika, är det uppenbart att en samlokalisering innebär betydande fördelar.

Utrikes- och säkerhetspolitiken har redan, trots de formella begränsningar som råder, fått sin plats på den nordiska dagordningen. Mötena mellan utrikesministrarna har blivit fler, och de gemensamma uttalandena i olika frågor som antas har blivit alltmer omfattande. Även de möten som förekommer mellan försvarsministrarna har ägnats åt tankeutbyte vid sidan av den formella dagordningens mer strikta inriktning.

Och när statsministrarna vid mötet på Bornholm i ett gemensamt uttalande tog upp frågan om tillbakadragande av kvarvarande ryska trupper från Estland, Lettland och Litauen var detta en viktig markering, såväl i själva sakfrågan som när det gäller de utrikes- och säkerhetspolitiska frågornas nya ställning i den nordiska dialogen.

Denna utveckling kommer säkert att fortsätta. I ett läge där vi är intresserade av att delta i ett utrikes- och säkerhetspolitiskt samarbete i Europa i övrigt är det självklart att vi har ett starkt intresse av en dialog med våra grannländer i dessa frågor. Från svensk utgångspunkt kan det finnas skäl att särskilt framhålla den betydelse som detta har för relationerna mellan Sverige och Finland.

Det arbete som statsministrarna har utfört har naturligen koncentrerats främst på det arbete som regeringarna har det direkta ansvaret för. Detta innebär inte att det inte skulle finnas utrymme för nytänkande också i vad gäller de parlamentariska delarna av samarbetet. Men ansvaret för att det här sker en prövning av de nya möjligheterna måste rimligen ligga främst på Nordiska rådet självt.

Arbetet går nu vidare. På samma sätt som jag i dag informerar riksdagen här, informerar mina statsministerkolleger i de övriga nordiska länderna i dessa dagar sina resp. riksdagar. Frågan kommer därefter att bli föremål för en diskussion vid Nordiska rådets session i Århus i början av november, och det är statsministrarnas gemensamma förhoppning att på grundval av dessa olika diskussioner kunna lägga fram förslag till förändringar i Helsingforsavtalet om det nordiska samarbetet till Nordiska rådets ordinarie session i Oslo i mars nästa år. Dessa bör, efter godkännande av resp. riksdagar träda i kraft så snart som möjligt.

På sina håll har man under de gångna decennierna velat se eller konstruera en motsättning mellan det nordiska och det europeiska samarbetet. Det ena skulle på något sätt kunna fungera som alternativ till det andra.

I dag ser vi att det inte är så. Det är det faktum att samtliga nordiska länder nu tar steget in i den inre gränslösa europeiska marknaden och att Nordens absoluta huvuddel från mitten av 1990-talet kommer att tillhöra det europeiska samarbetets kärna som ger oss möjligheten att nu förnya det nordiska

samarbetet. Det har kört fast under gångna decennier, men nu kan vi dra loss det igen.

Statsministrarnas gemensamma arbete är betydelsefullt. Det är dock inte det sista ordet i denna fråga. Debatten om dess konkreta förslag kommer att fortsätta under de närmast månaderna, innan vi kommer fram till de formella besluten.

Och även därefter är jag övertygad om att vi under de år som ligger framför oss kommer att ha anledning att gå vidare med den vitalisering av det nordiska samarbetet som krävs. När samarbetet i hela Europa nu förändras och förstärks är det vår uppgift att förändra och förstärka också samarbetet mellan våra nordiska länder.

Inom den europeiska ramen är det vår uppgift att göra Norden till en samarbets- och tillväxtregion, som visar lösningar och framkomstvägar som kan vara banbrytande också för andra. Den förnyelse av det nordiska samarbetet som statsministrarnas gemensamma arbete nu har inlett skapar förutsättningar för detta.

Anf. 101 STEN ANDERSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Som ordförande för Nordiska rådets svenska delegation vill jag gärna – och jag tror att jag kan göra det å hela delegationens vägnar – ge den förberedande arbetsgruppen och statsministrarna en eloge för det förslag som nu läggs fram. Det bådar i allt väsentligt gott för det nordiska samarbetet. Särskilt viktigt är det att statsministrarna tar ett resolut grepp på och ett övergripande ansvar för det nordiska samarbetet, vilket kommer att ge det ökad styrka och förhoppningsvis också större snabbhet i handlandet, något som är särskilt viktigt när det gäller det nordiska samagerandet i förhållande till Europa i övrigt.

Jag vill ta upp ett par frågor och framställa ett förslag.

Den första frågan gäller samarbetsministrarnas roll, som hittills har varit viktig. I det förslag som nu föreligger är den rollen ganska diffus. En anledning till att jag reser frågan är också den långtgående kritik som den nuvarande samarbetsministern Olof Johansson har riktat mot förslaget. Han säger att han i nästan allt har en annan uppfattning, och han uttalar sig väldigt hårt i pressen.

Vilken blir samarbetsministrarnas roll?

Den andra frågan gäller ett förslag som inte kommer med i statsministrarnas rapport, däremot har de särskilda representanterna diskuterat det, nämligen om regeringarna, ministrarna, formellt skall ingå i Nordiska rådet. De har sagt att de inte bör ingå. Min åsikt är att de bör göra det. Det nära samarbetet mellan ministrar och parlamentariker har givit Nordiska rådet och det nordiska samarbetet en särskild styrka.

Herr talman! Förslaget är att vi i denna riksdag, när ett mer definitivt förslag väl föreligger omkring nyår, som sedan skall behandlas i Oslo i mars och då det också förhoppningsvis föreligger ett resultat av parlamentarikernas nytänkande, får en ordentlig och mer ingående debatt och mer tid till förfogande än i dag.

Anf. 102 Statsminister CARL BILDT (m):

Herr talman! Jag tackar Sten Andersson i Stockholm för de berömmande orden. Jag tror också att – även om jag av lätt insedda skäl är litet part i målet, men eftersom vi är många kan jag säga det – detta är betydelsefullt, att vi har denna nya ansats och att vi tar detta politiska ansvar. I detta ligger ingen garanti för att vi lyckas, men jag tror att detta är den väg som vi måste gå för att förnya det nordiska samarbetet och för att göra det relevant i det större europeiska sammanhanget.

Det europeiska samarbetet är politiskt till sin natur. Att vi nu stärker det politiska ansvaret för det nordiska samarbetet ger oss en ökad kraft i Europa.

Frågan om samarbetsministrarnas roll hör till dem som har diskuterats fram och tillbaka i detta sammanhang. Ett tag sades det från ett visst håll att de kanske inte behövs, att de ibland inom resp. regeringar har haft relativt svag ställning och att de därmed har blivit en mellanfunktion som man inte såg värdet av. Jag har själv haft inställningen att samarbetsministrarna behövs, bl.a. därför att det låter så bra i sak att lasta detta på statsministrarna, men då bortser man litet från det faktum att statsministrarna har en del annat att göra än att bara ägna sig åt det nordiska samarbetet.

Det är över huvud taget en allmän tendens i den politiska och konstitutionella utvecklingen att statsministrar, som tidigare hade ett ansvar bara för att koordinera statsrådens arbete, nu får ett självständigt ansvar för politiska frågeställningar, inte minst på det utrikespolitiska området. Därmed kommer det, enligt min mening, att vara nödvändigt att ha ett statsråd i regeringen som vid sidan av statsministern har ett ansvar för det nordiska samarbetet, på samma sätt som vi har statsråd som har ansvar för en lång rad olika frågeställningar som statsministern för den sakens skull inte kan smita undan ansvaret för, även om han ibland skulle vilja göra det.

När det gäller Olof Johansson vill jag säga att den redovisning som jag ger här självfallet är regeringens redovisning, den är inte min.

Beträffande frågeställningen i övrigt ber jag att få återkomma till den senare.

Anf. 103 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Efter statsministerns mycket ödmjuka inställning till sin egen roll, tycker jag att det är välgörande med den fina utgångspunkt som statsministern ändå intar i detta sammanhang, nämligen att Nordiska rådet skall få behålla den stabila grund som det har men att man även skall sträva efter en förnyelse. Både när det gäller Ministerrådet och när det gäller det parlamentariska arbetet läggs ju den uppfordrande uppmaningen över på denna kammare. Jag tror att det är riktigt att vi känner en stark förpliktelse att vara med och förnya arbetsformer, höja tempot och se till att nordiskt samarbete blir mer operativt inriktat. På den punkten är vi ju så att säga i grunden överens att det inte är detta som är problemet. Det handlar mer om hur vi når fram.

Sten Andersson väckte frågan om hur det blir med samarbetsministrarnas roll. Jag tror, även efter statsministerns besked, att detta bör ses över ytterligare. Vårt intryck av det arbete som har pågått under åren är att samarbets-

ministrarna inte har räckt till, inte hunnit med eller att arbetet inte har haft den rätta formen. Detta behöver ytterligare ses över.

Jag är en av dem som tror att nordiskt samarbete kommer att ha ett stort värde framöver oavsett hur det blir med det övriga internationella samarbetet. Jag tror rent av att det kommer att bli extra nödvändigt med ett starkt nordiskt samarbete då vi kommer in i ett större europeiskt sammanhang.

Min fråga efter statsministerns deklaration är om han fortfarande ser optimistiskt på frågan om detta kan bli möjligt.

Anf. 104 Statsminister CARL BILDT (m):

Herr talman! Jag är nästan alltid optimist. I detta fall är jag också en relativt välgrundad optimist. Jag har fortfarande den optimistiska bilden i denna del.

När det gäller reformer inom Nordiska rådet, dvs. den parlamentariska delen, var jag tämligen försiktig i det som jag sade. De som känner mig från så att säga den andra sidan, då vi arbetade tillsammans i Nordiska rådet som parlamentariker, vet att jag har tämligen bestämda åsikter på den punkten och anser att relativt mycket kan göras. Detta var även Sten Andersson, som ordförande i delegationen, inne på. En av de frågor som bör tas upp i detta sammanhang är den som Sten Andersson berör, dvs. om ministrarna formellt skall ingå i Nordiska rådet eller inte. Jag vill som statsminister inte ha någon bestämd mening på den punkten. Som parlamentariker hade jag ståndpunkten att detta skall vara parlamentarikernas organ. Sedan skall regeringarna sköta sig själva. Nu är jag statsminister, och nu skall jag inte inta någon ståndpunkt alls.

Beträffande allmänbehovet av det nordiska samarbetet är mitt bestämda intryck från detta råd att det nordiska samarbetet behövs mer än tidigare. Sedan handlar det nordiska samarbetet väldigt mycket om de europeiska frågorna. Jag har ofta förekommande kontakter med mina nordiska statsministerkolleger då vi diskuterar olika aspekter på framför allt den europeiska utvecklingen. Vi ser det nordiska samarbetet mycket som ett sätt att stärka vårt individuella nationella men också vårt gemensamma nordiska inflytande i den europeiska processen. Det tror jag kommer att bli allt viktigare för varje år som går under 1990-talet.

Anf. 105 STEN ANDERSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Det gladde mig naturligtvis att samarbetsministern och statsministern är helt överens då det gäller hur samarbetsministern skall fungera inom den nya organisationen.

Det finns emellertid ett uttalande av Olof Johansson som jag gärna skulle vilja ha en kommentar till, eller rättare sagt skall jag uttrycka förhoppningen om att ni är lika eniga också om det förslag som föreligger. Enligt uppgift i en tidning har Olof Johansson sagt följande, men jag har inte hört honom säga det själv: Det är en klar risk att det nordiska samarbetet försvagas ytterligare nu när statsministrarna vill flytta upp det på en informell regeringsnivå utan folkligt deltagande och debatt.

Jag hoppas att det föreligger enighet också om innehållet i det nya förslaget.

Anf. 106 Statsminister CARL BILDT (m):

Herr talman! Jag har under de gångna åren fört många diskussioner då jag har försökt anföra vad som har stått i tidningarna om vad Sten Andersson har sagt. Sten Andersson har utnyttjat all sin verbala elegans för att säga att man inte skall lita så mycket på tidningar, i synnerhet när det inte är ordagrant återgivna citat. På denna punkt ber jag därför att få åberopa statsmannaord.

Anf. 107 MARIANNE ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag tycker att det är bra att det nordiska samarbetet nu skall stärkas, vilket vi har hört här i dag. Jag skall därför ställa några frågor till statsministern med anledning av den information som vi har fått.

För det första: Jag vill ta upp de nordiska informationskontoren i Estland, Lettland och Litauen. De har visat sig spela en mycket stor roll för de baltiska staternas mellanfolkliga kulturutbyte. Styrelsen för informationskontoren har föreslagit att de skall få fortsätta sin verksamhet, och jag hoppas att statsministern har samma uppfattning.

För det andra: I Iloniemigruppens rapport nämns regionalpolitiken och det gränsregionala samarbetet som områden med fortsatt hög prioritet. Det nämns däremot varken i statsministrarnas Bornholmsdeklaration eller i statsministerns anförande i dag. Jag utgår från att detta är ett förbiseende.

Det nordiska gränsregionala samarbetet blir än viktigare inför närmandet till Europa, och den nordiska ämbetsmannakommittén för regionalpolitik har gjort flera viktiga insatser för att inom EG skapa förståelse för de särskilda villkor som gäller i Norden. Jag undrar om det är statsministerns avsikt att prioritera regionalpolitiken inom det fortsatta nordiska samarbetet.

För det tredje: Ingen har såvitt jag vet kunnat visa att en eventuell samlokalisering av Nordiska rådets sekretariat i Stockholm med Ministerrådssekretariatet i Köpenhamn skulle ge några stora ekonomiska eller andra fördelar. Dessa besparingar kan enligt min mening uppnås på annat sätt. Jag undrar vad statsministern har att säga om det.

För det fjärde: Detta är den viktigaste frågan, och den gäller kulturen. Det är självfallet mycket bra att kulturen nu skall prioriteras. Men jag tvivlar minst sagt på förslaget om en nordisk kulturfond i den tappning som nu är föreslagen. Utdelningen från fonden skulle inte tillföra kultursektorn ens hälften så mycket pengar som kulturen får via den nordiska budgeten i dag. Jag är rädd för att fonden riskerar att bli ett alibi för mindre pengar till kulturen. Dessutom skulle det betyda att två tredjedelar av alla andra projektmedel försvinner.

Anf. 108 Statsminister CARL BILDT (m):

Herr talman! Svaret på den första frågan kan bli en illustration till det att statsministrarna inte har tagit över hela det nordiska samarbetet. Frågan om de nordiska informationskontoren i Baltikum har, såvitt jag förstår, diskuterats mellan statssekreterarna i de olika nordiska länderna. Den enda mycket fragmentariska information som jag har i denna fråga är det som jag har läst i tidningen. Den har alltså inte varit uppe på statsministernivå, och jag har

inte haft möjlighet att sätta mig in i frågan och kan därmed icke ge något konkret besked, men frågan är föremål för kontakter.

Regionalpolitiken finns med bland de frågor som nämns översiktligt i Iloniemigruppens rapport. Regionalpolitiken tillhör de frågeställningar som påverkas, först av EES-avtalet och därefter av EG-medlemskap. Det är framför allt inom ramen för EG som vi skall kämpa för våra regionalpolitiska intressen. Vi skall kämpa för att se till att vi får stödordningar, principiellt och praktiskt, så att vi kan tillgodose nordiska intressen i det som vi i den europeiska diskussionen kallar de subarktiska och arktiska områdena.

Sedan skall vi framför allt skapa förutsättningar för det gränsregionala samarbetet. Jag är övertygad om att det gränsregionala samarbetet, som det så vackert heter, kommer att få förbättrade förutsättningar när vi alla tillhör den gemensamma europeiska ramen. Det kommer med all sannolikhet också att vara en del av det nordiska samarbetet.

När det gäller fördelar och nackdelar med en samlokalisering vill jag säga följande. Varje förändring, när man flyttar en apparat till ett annat ställe eller skall göra rationaliseringar, möts av invändningen att den inte medför några besparingar. Jag är öppen för andra besparingsförslag – det är jag alltid. Men att det inte skulle innebära betydande fördelar både administrativt och samordningsmässigt att ha presidiesekretariatet och ministerrådssekretariatet, som skall samarbeta med varandra, i samma stad, förefaller mig svårt att förstå. Det anses av dem som har tittat på detta att där finns betydande besparingar att göra.

Den nordiska kulturfonden är skisserad, men inte utformad i sina detaljer. Ett förnyat utredningsuppdrag har getts till den mångsysslande f.d. statssekreteraren Jan O. Karlsson. Han kommer att redovisa det, och det kommer att ges möjlighet till fortsatt diskussion i den frågan.

Anf. 109 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag vill liksom tidigare talare framföra min uppskattning av den vilja till ett starkt nordiskt samarbete som statsministern ger uttryck för i denna information. Jag vill också instämma med dem som tidigare har betonat att det nordiska samarbetet inte minskar i betydelse, utan snarare ökar väsentligt i betydelse, i samband med att den europeiska integrationen ökar. Det gäller direkta kontakter mellan de nordiska länderna, men också i hög grad möjligheten till gemensamt nordiskt agerande inom ramen för t.ex. EG.

Ett viktigt motiv för oss att nu försöka ta steget till ett medlemskap är våra möjligheter att påverka den europeiska utvecklingen på väsentliga områden. Ett land som Sverige väger naturligtvis ganska lätt, medan däremot de nordiska länderna tillsammans kan väga ganska tungt. Vi har i de nordiska länderna gemensamma värderingar på det sociala området, på miljöområdet och på andra områden. Vi har också faktiska gemensamma intressen, som har att göra med vår geografiska belägenhet.

Jag skulle vilja fråga statsministern vilka förberedelser som i dag görs för att underlätta ett gemensamt agerande från de nordiska länderna. Det kan vara aktuellt redan i förhandlingsprocessen att se till att vi lyfter fram de områden där vi har gemensamma intressen, även om vi skall förhandla var för

sig. Men det kan också gälla den dag då alla nordiska länder kanske är medlemmar, att vi då kan samarbeta kring gemensamma intressen.

Anf. 110 Statsminister CARL BILDT (m):

Herr talman! Jag kan ansluta mig till mycket av det som Pär Granstedt sade. När vi väl har blivit medlemmar i EG tror jag att vi ständigt kommer att ha mycket att tala om – parlamentariker och företrädare för regeringen. Samtidigt vill jag säga att jag inte tror att vi skall begränsa oss till den nordiska kretsen. Det tror jag inte heller att Pär Granstedt menade.

Vi får inte skapa intryck av att vi begränsar oss till den nordiska kretsen. Vi skall anstränga oss för att söka allierade, vänner och kompanjoner i Europa, över hela dess bredd. Min allmänna bedömning är att vi kommer att ha mycket stora förutsättningar för det. Norden kan vara en bas, men låt oss inte låsa oss inom den nordiska ramen i detta sammanhang.

De kontakter som finns är mycket omfattande. Jag hade t.ex. ett långt samtal med den danske statsministern Poul Schlüter i förrgår, i samband med de danska kontakterna med de olika EG-länderna. Det är för att vi skall vara på samma våglängd i förhållande till de mycket omfattande kontakter som vi har från svensk sida. Vi kommer att ha ett nordiskt statsministermöte i Århus vid en tidpunkt då jag tror att det kommer att föreligga en dansk förhandlingslinje. Vi kan då diskutera vad den innebär för oss alla.

Det finns också ett mycket omfattande samarbete mellan Europaministrarna, de som förhandlar. Där finns den lilla, formella begränsningen som man inte skall bortse från, nämligen att Norge ännu inte har fattat beslut om att söka medlemskap. Innan det formella beslutet är fattat av det norska stortinget och ansökan inlämnad, kan vi inte ha riktigt samma djup i den formella kontakten mellan Stockholm och Oslo som vi i dag har i kontakten mellan t.ex. Stockholm och Helsingfors. Men även om vi kommer att föra separata förhandlingar och har separata intressen på ett antal punkter, och vi kanske inte har gemensam tidtabell i varje detalj, kommer det att bli parallella förhandlingar under ett mycket nära och förtroendefullt samarbete. Det är jag övertygad om. Det jag har sagt i denna fråga kan intygas och sägas på samma sätt av företrädare för samtliga de nordiska regeringarna.

Anf. 111 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag vill egentligen bara bekräfta att jag delar uppfattningen att vi måste ha nära samarbete också med andra länder. Det är en förutsättning för att över huvud taget nå framgång inom t.ex. EG:s ram. Vi har erfarenhet från exempelvis FN:s organ av hur man först når fram till en gemensam nordisk position och sedan, utifrån det, vinner stöd från andra.

Jag kan med tillfredsställelse notera det statsministern har sagt om de omfattande kontakterna och hoppas att de kommer att kunna leda till konkreta resultat i form av gemensamma nordiska positioner.

Anf. 112 Statsminister CARL BILDT (m):

Herr talman! Det finns inga större meningsmotsättningar på den punkten. Jag vill bara notera att det finns vissa skillnader som vi inte kan bortse från. Pär Granstedt berör i en artikel i DN i dag bl.a. den danska positionen i fråga

om säkerhetspolitiken. Vi skall då inte glömma att Danmark är medlem i NATO. En del av det danska agerandet har att göra med att man vill värna om NATO:s ställning i den europeiska säkerhetspolitiska arkitekturen i framtiden. Personligen har jag inga invändningar mot denna del av den danska politiken. Men den kan inte, av lätt insedda skäl, automatiskt överföras och göras till svensk politik.

Anf. 113 BO G JENEVALL (nyd):

Herr talman! Jag skulle vilja fråga om statsministern har några kommentarer till tankarna på en gemensam nordisk valuta.

Anf. 114 Statsminister CARL BILDT (m):

Herr talman! Det var en tanke som flög fram genom debatten på 1970-talet, om jag inte missminner mig. Man studerade då möjligheterna av en närmare nordisk valutapolitisk och ekonomisk-politisk koordinering. Den slutsats man då kom fram till var att Norden var för litet. Det gav inte några stabilitetsfördelar över huvud taget för de nordiska länderna. Därmed begravdes tanken.

Om nu tanken var inaktuell på 1970-talet, i den tidens finansiella värld, har den inte ökad relevans på 1990-talet. Det är svårt att se att den skulle kunna utgöra ett alternativ. Den ger inte stabilitet och trygghet på det sätt ett deltagande i det europeiska monetära samarbetet skulle ge. Därmed skulle det riskera att skapa en instabilitet och marginalisering för de nordiska ekonomierna och de nordiska finansiella marknaderna som jag är övertygad om att samtliga nordiska länder vill undvika.

En annan sak är att vi inom ramen för det europeiska ekonomiska och monetära samarbetet har skäl att utveckla dialogen och samarbetet mellan de nordiska regeringarna och riksbankerna. Den strävan tror jag också är gemensam.

Anf. 115 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! I deklarationen av de nordiska statsministrarna den 17 augusti i år står det att rapporten om det framtida nordiska samarbetet skall dryftas med parlamenten i de nordiska länderna. Är det statsministerns uppfattning att denna rapport är färdigdryftad i och med denna informationsstund, eller kommer regeringen med någon form av skrivelse till riksdagen, som ger möjlighet till en mera ingående behandling?

Anf. 116 Statsminister CARL BILDT (m):

Herr talman! Sten Andersson hade ett förslag på denna punkt, att vi skulle få ytterligare en diskussionsmöjlighet. Författningen och riksdagsordningen ger oss inte så många möjligheter. Att komma med en proposition eller riksdagsskrivelse är att ta till i detta fall. Däremot har vi diskuterat möjligheten att ha en mera grundlig genomgång inom ramen för Nordiska rådets svenska delegation, dvs. parlamentarikerna. Jag är självfallet beredd att efter det att vi har haft diskussionen vid Nordiska rådets session i Århus återkomma till en förnyad diskussion här i kammaren. Jag tycker att det kan vara naturligt och bra.

Anf. 117 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Det är mycket angeläget att Nordiska rådet diskuterar sig självt, likaväl som det är angeläget att Nordiska ministerrådet diskuterar sig självt. Men jag tror att det nordiska samarbetet har intresse också i vidare kretsar än dessa i och för sig mycket förtjänstfulla grupper.

Anf. 118 Statsminister CARL BILDT (m):

Herr talman! Jag instämmer till fullo i detta. Det är bakgrunden till dagens diskussion och även till det faktum att vi mycket väl kan planera in en liknande diskussion mellan Århussessionen och vår egen höstsessions slut. Jag tycker att det är ett bra initiativ.

Anf. 119 LENA ÖHRSVIK (s):

Herr talman! Jag instämmer med dem som tidigare har uttryckt sin uppskattning över inriktningen av det fortsatta samarbetet. Det är naturligt att man förnyar sig när förutsättningarna förändras. Men jag vill ta upp en diskussion om metoderna.

Många uppfattar det så, att den rapport som har framlagts innebär ett försvagat parlamentariskt inflytande. Jag vill att statsministern redovisar sin syn på det parlamentariska inflytandet i framtiden. Jag vill ge några exempel.

Det ena exemplet är att regeringarna inte skall ingå i rådet, något som skulle ge tillfälle till en dialog och en nära och tät kontakt.

Det andra exemplet är att man skall frångå metoden att använda samarbetsprogram, som ger möjlighet till dialog, kontakter och inflytande genom att man tar ställning och rekommenderar hur man skall gå vidare.

Likaså försöker man splittra upp utskottsadministrationen och göra den nationell i stället för nordisk. Sammantaget minskar detta parlamentarikernas inflytande. Jag vill därför redan i dag höra litet om statsministerns syn på detta. Vi fortsätter naturligtvis denna debatt i Århus.

Jag har också en kort fråga, som gäller samlokaliseringen. Jag tillhör dem som tror att man kan få vissa vinster av en samlokalisering, något som inte skall sammanblandas med samordning. Jag undrar om det är helt avgjort var denna lokalisering skall ske.

Anf. 120 Statsminister CARL BILDT (m):

Herr talman! Den senare frågan är inte avgjord. Vi har medvetet först velat fatta beslutet om att samlokalisera. Sedan vet vi att den stora nordiska bataljen utbryter. Låt oss först tala om samarbete, innan vi förklarar varandra krig i frågan om var det hela skall ligga.

Men om jag ser saken från svensk utgångspunkt har jag självfallet svårt att komma ifrån att Stockholm ligger där det ligger, dvs. hyggligt centralt placerat. Jag vill säga detta utan att framföra någon absolut bestämd mening i denna fråga.

Lena Öhrsvik talar vidare om att stärka rådet. Jag håller kanske inte med på de konkreta punkterna, men jag instämmer rent allmänt. Jag tycker att det nordiska parlamentarikersamarbetet måste förstärkas. Jag har personligen en lång rad idéer om hur detta skulle kunna ske, men jag tycker inte att

det är statsministrarnas sak att genomföra det. Jag tycker att parlamentarikerna därvidlag har en roll.

Jag kan personligen med utgångspunkt i mina erfarenheter under ett antal år i rådet tycka att man har gjort ett antal saker under gångna år som medfört att man snarast har rört till formerna och byråkratiserat för mycket. Det har gjort att det är litet oklart vem som ansvarar för vad i den tilltagande nordiska samarbetsapparaten.

Det är få saker som jag skulle välkomna så mycket som rejäla initiativ från parlamentarikerna för att göra parlamentarikerdimensionen av det nordiska samarbetet mera livaktig och central i den politiska debatten i våra resp. länder.

Anf. 121 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! Jag har i min hand ett pressmeddelande från det nordiska utrikesministermötet på Svalbard i augusti, där man säger att det var enighet om att det var viktigt att få klarlagt i vad mån nordostpassagen på sikt skulle kunna bli en realistisk sjörutt. För att den skall kunna bli det fordras bl.a. att järnvägsförbindelserna med de hamnar som finns vid Vita havet, kanske med Kandalaksja och Arkhangelsk, kan återöppnas.

Har någon diskussion om sådana järnvägsförbindelser förts i något sammanhang? Kan man i en framtid också tänka sig att Nordiska rådet kan ta beslut om sträckningen av sådana järnvägar som behövs däruppe och som skulle fungera som en injektion för det svenska, norska och finska näringslivet på Nordkalotten?

Anf. 122 Statsminister CARL BILDT (m):

Herr talman! Jag tror inte att Nordiska rådet kan åta sig att fatta beslut om järnvägssträckningar i Arkhangelsk- och Kandalaksjaområdena i norra delen av Ryssland. Det får i allt väsentligt överlåtas åt de ryska myndigheterna.

Vad gäller nordostpassagen har det tidvis framför allt på norskt initiativ förekommit en diskussion mellan de nordiska utrikesministrarna. Vad denna leder till återstår väl att se. Jag tror att detta framför allt har ett samband med utvecklingen av helt ny teknologi när det gäller mycket stora oceangående isbrytande fartyg.

Det är inte så mycket fråga om att upprusta järnvägar eller hamnfaciliteter. Trafiken mellan västra Europa eller den nordamerikanska östkusten och de stora hamnarna i Fjärran Östern kommer att gå oss förbi. Men vi har ändå självfallet ett allmänt intresse av att sörja för att den kan utvecklas.

Överläggningen var härmed avslutad.

Ekonomi och skatter

Anf. 123 HANS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Gårdagens talare i den ekonomiska debatten har utförligt belyst den ekonomiska situation som ledde fram till de båda s.k. septemberöverenskommelserna.

Det finns ingen anledning för min del att ånyo kommentera vad som skett. Jag kan därför i denna del nöja mig med konstaterandet att det i vart fall för närvarande synes som om överenskommelserna fyllt sitt syfte. Vi kan naturligtvis beklaga att situationen gjorde det nödvändigt med betydelsefulla ingrepp i förmåner och trygghetssystem. Men inte minst de som har det kämpigast vet att "nöden har ingen lag". Och det är nog så att varje annat alternativ som stod till buds hade än allvarligare konsekvenser.

Om vi med dessa åtgärder kunnat lägga grunden för en period av stabil ekonomi bör åtgärderna kunna fördras av alla. Det tillhör reformismens natur att anpassa åtgärderna till den föreliggande verkligheten. Vi gör inte halt i välfärdsarbetet, men tvingas till en paus.

Willy Brandt, som vi har särskild anledning att referera till just vid denna tidpunkt, skrev en gång "att det fascinerande med svensk socialdemokrati är inte de revolutionerande förändringarna utan det tålmodiga arbetet att steg för steg arbeta sig fram mot målet". Arbetet fortsätter även om vi får dröja på stegen.

Våra framtida möjligheter att bedriva välfärdspolitik är goda. Det kan vi utläsa bl.a. av gårdagens konjunkturrapport. Om uppgörelser av den omfattning som nu skett och som betyder stora påfrestningar för många skall bli legitimerade av medborgarna krävs framför allt rättvisa. På två punkter har rättvisan satts i fråga. Den ena gäller semesterdagarna, den andra bostadssubventionerna. Det är framför allt om den senare jag tänker redovisa några synpunkter. Och det kan vara lämpligt i dag när Bo Lundgren, som är bostadsansvarig i regeringen, är här.

Enligt överenskommelsen skall bostadssubventionerna reduceras med 3 miljarder kronor netto 1994. Det skall såvitt man kan förstå ske genom en reducering av räntebidragen.

Räntebidragen har främst betydelse för dem som bor i hus byggda under slutet av 80-talet och början av 90-talet. År 1970 krävdes det knappt 1 000 kr att bygga en kvadratmeter bostadsyta, men under senare år har byggkostnaden varit 10 000 kr. Det är helt orimligt att de som i dag bildar familj eller eljest behöver bostad skall förränta en kapitalkostnad som är tio gånger så stor som de som skaffade sig en bostad på 60- och 70-talen. Därför är räntebidrag eller annan form av utjämningsfaktor ett nödvändigt inslag så länge inte inflationen är noll och räntan stabil.

Talet om att bostadssubventionerna skall bort och varje boende bära sina egna kostnader är både osolidariskt och okunnigt. Det är också oklokt och orättvist att dra in 3 miljarder kronor för dem som bor i nyare hus. De bär

redan en tillräckligt stor börda. Om förslaget skulle genomföras, innebär det att 23 % av de boende får bära hela bördan av den summa på 3,4 miljarder som skall dras in – beroende på vilken nivå bostadsbidragen kommer att få. 77 % av de boende kommer helt att ställas utanför och slippa bidra till minskningen av budgetunderskottet.

Om förslaget genomförs leder det till utomordentligt kraftigt ökade boendekostnader. Den som bor i en lägenhet uppförd 1981–1991 får en ökad hyreskostnad på 1 125 kr på grund av indragningarna. Därtill kommer 300 kr i normal ränteupptrappning och ökade driftskostnader. Det blir alltså en kostnad på i storleksordningen 1 500 kr i månaden räknat på en lägenhet på 75 kvadratmeter.

Det som jag nu har sagt skall ses i belysning av att över hälften av de boende i hyreshusen har en total disponibel inkomst som understiger 7 500 kr i månaden. Det är inte rimligt att unga barnfamiljer, ensamstående och andra som behöver etablera sitt boende skall pressas ytterligare på grund av den föreslagna indragningen. Talet om att dessa skulle efterfråga de billiga bostäderna och de mera välbeställda de nybyggda och dyrare är fromt önsketänkande. De som bor i de billigare bostäderna behåller dem, och de som behöver nya har små resurser att utnyttja valmöjligheterna.

Andra vägar för att sänka budgetunderskottet med 3 miljarder kronor måste därför sökas. Det finns redan ett utmärkt instrument för detta i fastighetsskatten. Den är lätt att administrera och är rättvis, och det går inte att nolltaxera sig ur den. En höjning av fastighetsskatten med 0,4 % för småhus och 0,5 % för flerfamiljshus skulle ge de 3 miljarder som behövs och en rättvis fördelning av bördan. Jag har observerat att centerpartisten Ivar Franzén har föreslagit en särskild utjämningsavgift i stället. Båda lösningarna fyller samma syfte, och det är snarast en praktisk eller optisk fråga vilken metod man väljer.

Fru talman! Det är knappast möjligt att bedriva en rättvis fördelningspolitik om den icke omfattar bostadskostnaderna, som är den största enskilda kostnadsposten i hushållens omkostnader.

Den träffade uppgörelsen möjliggör, enligt min mening, en sådan tolkning som jag här antytt när det gäller att minska budgetunderskottet med 3 miljarder kronor. Uppgörelsen har också fördelen att vara rättvis, vilket är nyckelmeningen i den träffade överenskommelsen.

I detta anförande instämde Oskar Lindkvist (s).

Anf. 124 BENGT DALSTRÖM (nyd):

Fru talman! Verkligheten speglas många gånger i våra gamla ordspråk, så också den finansiella krisen vi alla i dag upplever. Jag tänker då på sentensen "inget ont som inte har något gott med sig". Allvaret i den kritiska ekonomiska situationen har resulterat i den unika, oheliga alliansen mellan den borgerliga regeringen och Socialdemokraterna, till vilken även vi i Ny demokrati ansluter oss. Att vi så här långt är överens om riktlinjerna i alla aktuella krispaket får inte innebära en politisk stagnation i vårt arbete med att driva andra angelägna politiska frågor. Det gäller exempelvis möjligheten att förbättra samspelet mellan regering, utskott och riksdag då det gäller informa-

tion och åtgärder som kan förebygga och dämpa effekten av de krissituationer vi har upplevt och fortsättningsvis kommer att leva med inom finans- och bankverksamheten.

En bank har inte rätt eller möjlighet att göra dåliga affärer om gällande lagstiftning följs. För kreditgivning gäller nämligen, enligt banklagen, att "kredit får beviljas endast om låntagaren på goda grunder kan förväntas fullgöra låneförbindelsen. Dessutom krävs betryggande säkerhet i fast eller lös egendom eller i form av borgen."

Att döma av beviljade krediter och den situation t.ex. Nordbanken hamnat i måste de ansvariga, inkl. styrelsen, ha brutit mot gällande lagstiftning. Så här långt har de ansvariga gått fria – och inte bara det. De belönas dess värre med höga avgångsvederlag.

Är det fråga om slarv, inkompetens eller trolöshet mot bankens kunder? Det här gäller alltså ytterst oss skattebetalare. Så här långt får allmänheten inte reda på något.

Man borde förvänta sig att vi i utskott och riksdag skulle få en utförlig information och dokumentation i ärendet – innan vi fattar beslut om de miljarder det är fråga om. Det enda som har kommit oss till del som beslutsunderlag är föreslagna 5 och 20 miljarder i regeringens tidigare propositioner.

Som ledamot och representant för Ny demokrati i näringsutskottet och riksdagen känner jag ansvar för hanteringen av skattebetalarnas pengar. Dagligen matas vi med massor av material i form av siffror och utredningar. Men i Nordbankenaffären skall vi plötsligt fatta beslut om 5, 20 miljarder, och troligen mer av våra skattepengar, utan någon relevant information. Detta är för mig och Ny demokrai helt oacceptabelt.

Anmärkningsvärt i sammanhanget är även Finansinspektionens agerande, eller snarare brist på agerande, före och under bankkrisens utveckling.

Finansinspektionen har att utöva tillsyn över bankerna, dvs. se till att en bank följer de lagar och författningar som reglerar bankens verksamhet. Finansinspektionen skall vidare med uppmärksamhet följa bankens verksamhet och hålla sig underrättad om förhållanden som kan inverka på en banks säkerhet eller i övrigt är av betydelse för en sund utveckling av bankverksamheten. Detta enligt 7 kap. 1 § bankrörelselagen.

Mot bakgrund av dels gällande banklagstiftning, dels Finansinspektionens ansvar som tillsynsmyndighet, är det helt otillfredsställande att Nordbankens enorma kreditförluster konstaterats utan föregående varningssignaler och information till regering och riksdag. Eller, vet regeringen mer om den här olyckliga utvecklingen än vad som kommit oss i utskotten till del?

De många obesvarade frågorna leder till spekulationer, lösa antaganden och brist på tilltro till bank- och finanssystemet. Det är hög tid att gå till botten och granska Nordbanken och bankväsendet i övrigt. Finansinspektionens agerande och verksamhet som tillsynsmyndighet måste utredas och göras mer effektiv – inte minst i förebyggande syfte.

Ny demokrati har, med anknytning till regeringens tidigare propositioner om 5 resp. 20 miljarder i kapitaltillskott till Nordbanken, gång på gång, åtminstone vid två tillfällen, föreslagit en utredning av Nordbankens affärer och Finansinspektionens verksamhet. Även finansutskottets ordförande

uppmärksammade detta vid det senaste sammanträdet. Men alla framställningar har avslagits, såväl i utskott som i riksdagen.

Nu aviserar Nordbanken ytterligare förluster på kanske 10 miljarder. Hur länge skall skattebetalarna hålla Nordbanken under armarna? Hur länge skall vi beslutsfattare, framför allt i utskott och riksdag, fatta dessa miljardbeslut utan ett vettigt och informativt beslutsunderlag?

Jag kan nu bara hoppas att min anmälan till konstitutionsutskottet, gällande finans- och näringsministrarnas handläggning av informationen till utskott och riksdag i just Nordbankenaffären, även resulterar i en parlamentarisk utredning av Finansinspektionens agerande och fortsatta verksamhet. (Applåder)

Anf. 125 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Fru talman! De problem svensk ekonomi i dag upplever grundlades för ett par decennier sedan. Det är inte bara min iakttagelse. Det är en iakttagelse som vidimerats av Odd Engström, Klas Eklund och Leif Gustafsson, för att nämna några socialdemokrater. Det är nu vi får betala notan för de senaste decenniernas försummelser.

Det som inträffade i slutet av 1960-talet och början av 1970-talet var att vi fick en snabb expansion av offentlig sektor, transfereringar och offentlig verksamhet. Dessa transfereringar skapade problem med produktiviteten. De överutnyttjades, vilket ledde till högre kostnader och sämre produktionsutfall. Vi fick ett subventionssystem på bostadsområdet – jag kommer tillbaka till detta – som ledde till att prispress och kostnadspress uteblev. Den offentliga verksamheten drevs av det politiska systemet. Det hade inte bara rollen att finansiera och ansvara för att medborgare erbjöds och fick möjlighet till en god vård och omsorg, utan det tog också på sig ansvaret att producera denna vård och omsorg, och det gjordes i stort sett i monopolform.

Allt detta ledde till sämre produktivitet, högre kostnader och utträngning av resurser från övriga delar av den privata sektorn, vilka skulle varit alldeles utmärkta att ha tillgång till i ett läge då det fanns behov att expandera just det svenska näringslivet. Självfallet ledde också de höga kostnaderna till att det behövdes ett högt skatteuttag. Vi har i Sverige, trots en dämpning, fortfarande världens högsta skattetryck. Vi har dessutom haft en skattestruktur som i sig lett till ytterligare problem, vilket har accentuerat problemet med de höga skatterna. Jag tänker då framför allt på de höga marginalskatter som vi sänkte alltför sent i Sverige. Till detta kommer ett antal regleringar på det ekonomiska området.

När man så småningom inser att man har kommit till vägs ände måste man göra något. Jag vill påminna om att industriproduktionen 1989–1991 föll med inte mindre än 20%. På ett par år har en femtedel av den svenska industriproduktionen försvunnit. Att detta ger effekter i form av arbetslöshet, budgetunderskott och annat är självklart. Vi kom alltså i Sverige till vägs ände mot slutet av 80-talet. Vi såg de förödande effekterna av tidigare misstag, inte minst av den superdevalvering som genomfördes 1982 och som sköt upp en nödvändig strukturomvandling samtidigt som inflationen släpptes loss i den svenska ekonomin.

Det fanns anledning att nu ta itu med de grundläggande orsakerna till våra

problem, reformera offentlig sektor genom egenavgifter och självrisker, genom neddragningar av ersättningsnivåer, genom att utsätta offentlig verksamhet inom vård- och omsorgssektorn för konkurrens och genom en neddragning av subventionsnivån. Detta skall kombineras med en neddragning av skattenivåerna, naturligtvis särskilt med inriktning på de samhällsekonomiskt mest snedvridande och skadliga skatterna.

Skatteförändringarna var självfallet fullt ut finansierade, och i kombination med förändringarna i offentlig sektor ledde dessa dessutom till en minskning av den strukturella delen av det budgetunderskott vi har. Vi har också föreslagit ett antal avregleringar.

Det som inträffade under sommaren i år var att några faktorer blev besvärliga att hantera. Den internationella konjunkturen dröjde i sitt genomslag. Det fanns då internationella bedömare som funderade kring vad Sverige skulle göra i det läge konkurrenskraftsförbättringen inte direkt gav utslag i en förbättrad situation i ekonomin. Det skapade en viss oro.

Hela det europeiska valutasamarbetet skakades av oro. Vårt grannland i öster, Finland, fick låta sin valuta flyta, och man funderade över vilka effekter detta skulle få för svensk ekonomi. Vi fick en situation där företrädare för ett av de partier som i valrörelsen i fjol predikade besparingar sade sig fundera över om man över huvud taget skulle kunna tänka sig att acceptera besparingar i fortsättningen. Allt detta skapade en stor oro som spillde över på svensk valuta, vilket gjorde extraordinära och snara åtgärder nödvändiga, åtgärder som också hade stöd hos en garanterad majoritet i Sveriges riksdag.

Det var mot denna bakgrund utmärkt att det gick att träffa två uppgörelser med Socialdemokraterna för någon tid sedan. Dessa uppgörelser innebär att man går vidare på den inledda vägen med en reducering av den offentliga utgiftsnivån. Den reduceringen kunde visserligen gärna varit större. Priset i form av skattehöjningar för att i detta sammanhang få en uppgörelse med Socialdemokraterna om kraftiga utgiftsneddragningar är självfallet ett pris som är värt att betala. För svensk ekonomi var detta en nödvändighet. Det lägger också grunden för en fortsatt politik med den inrikting jag angav.

Det finns alltså goda förutsättningar för Sverige, inte minst med tanke på den konkurrenskraftsförbättring som har åstadkommits. Självfallet finns det mycket kvar att göra. Åtgärderna måste naturligtvis gå efter den linje som vi talat om, dvs. reducering av offentliga utgifter och en fortsatt förändring och förbättring av strukturen i svensk ekonomi, bl.a. en förbättring vad gäller skatterna för de mindre och medelstora företagen.

Detta kan vara en lämplig bakgrund för det som Hans Gustafsson tog upp, och som också berördes av representanten för Ny demokrati. Oskar Lindkvist instämde i Hans Gustafssons anförande. Dessa två herrar är till stor del ansvariga för den bostadspolitik vars kollaps vi har upplevt de senaste åren. Det är ganska klart vad som har inträffat. Mellan 1955 och 1974 – det senare årtalet är det år då det räntebidragssystem som vi nu håller på att reducera infördes – steg byggkostnaderna i princip i samma takt som inflationen. Det var i stort sett oförändrade priser inom byggsektorn under den perioden. De gick upp och ner med konjunkturerna, men i stort sett var de oförändrade.

Mellan 1974 och 1991 steg byggkostnaderna dubbelt så snabbt som inflationen. År 1991 kom vi i en situation där byggnationen hade blivit så dyr

att en nybyggd trerumslägenhet skulle kostat 10 000, 11 000 kanske 12 000 kronor i månaden om man tagit ut den verkliga kostnaden. Det var ett fullkomligt orimligt resultat av den bostadspolitik som drevs. Det är självklart att det inte bara är subventionerna som sådana som har påverkat denna utveckling. Bristen på konkurrens och de regleringar som funnits på området har också spelat in. Även där måste vi hantera situationen, öka konkurrensen och genomföra avregleringar.

Subventionerna har spelat en stor roll, och vi förstår varför när vi hör vad Hans Gustafsson här säger. Han talar enbart om att subventionsneddragningar slår över i exakt motsvarande hyreskostnadsökningar. Det är fråga om ett genomreglerat system som styrs av staten, det allmänna, i stället för att hyresgästerna skall kunna få en chans att bestämma och påverka sin situation, t.ex. genom att vägra att acceptera hyror som ligger över den nivå de anser rimlig. Den rollen måste de ha. Det skall bli intressant att se vad som kommer att ske i hyresförhandlingarna, om man kommer att acceptera kostnadsökningar eller om man kommer att diskutera vad som är rimligt även sett ur hyresgästens synvinkel.

Det finns de som förespråkar att de åtgärder som vi kommit överens om, dvs. den neddragning i subventionsnivån som ligger i den överenskommelse som träffats mellan Socialdemokraterna och regeringen, skulle ersättas med någon form av skattehöjning. Sveriges problem är inte att vi har för låga skatter och för små offentliga utgifter, utan det är att vi har höga skatter och för stora offentliga utgifter. Det är alltså fel väg att gå. Det skulle innebära att Hans Gustafsson skulle fortsätta att gå den väg som lett till de problem som vi i dag försöker hantera. Vi måste vända om och föra en ny politik som gör att vi kan få lägre byggkostnader. Vi ser ju också att den nya politiken har lett till att byggkostnaderna har pressats ner ganska snabbt.

Så några kommentarer till situationen på de finansiella marknaderna. Vi vet ganska väl vad problemen i banksektorn beror på. Jag hade självfallet önskat att jag i min roll inte hade behövt hantera dessa problem. Det gäller, som väl är bekant, inte bara Nordbanken utan också en rad andra institut.

I mitten av 1980-talet genomfördes en nödvändig och riktig avreglering av kreditmarknaden. Det gick inte längre att hålla på de gamla regleringarna i en alltmer integrerad ekonomisk värld. Däremot borde man naturligtvis genomfört avregleringen i en bättre ekonomisk miljö, och för detta har det politiska systemet ett ansvar. Det var en höginflationsekonomi med höga marginalskatter och därmed högt avdragsvärde. Det gjorde att det var intressant och lönsamt att satsa på att låna pengar och placera i realtillgångar såsom fastigheter för att på det viset kunna få en bra förräntning på de satsade pengarna. Det gällde också de pengar man lånade.

Detta fungerade till dess den ekonomiska verkligheten förändrades. Vi fick en låginflationsekonomi och rimligare skattesatser, och då gick spekulationerna fel. Självfallet berodde detta också på problem med kompetensen inom banksystemet, men det var till stor del fråga om brister i det politiska systemet. Det vi nu har att hantera är de akuta problemen, och det skall vi också göra. Det hjälper oss inte med skuldbördan i dag, men vi skall försöka utvärdera vad som faktiskt har hänt.

Anf. 126 HANS GUSTAFSSON (s) replik:

Fru talman! Det finns mycket som jag är överens med Bo Lundgren om. Jag tycker också det är bra att vi har kunnat träffa en överenskommelse. Jag tror också att situationen var sådan att det var nödvändigt.

Det är ju alldeles uppenbart att det är ekonomiska problem som finns i alla länder. Det är inte problem som bara finns i Sverige. Det finns inget land där man kan säga att allt är bra. Dessa problem växer inte upp över en natt, utan de har ett perspektiv bakom sig.

Herr Lundgren talar om de två senaste decennierna. Jag kan ge honom rätt i att framför allt perioden 1976–1982 bidrog i mycket stor utsträckning till detta. När vi kom tillbaka till makten 1982 hade vi ett budgetunderskott på 13 % av BNP att hantera i regeringen. I dag när man haft oss till hjälp är budgetunderskottet 8 % av BNP. Inte var det så att ni ställde upp och hjälpte till när vi skulle reducera ert budgetunderskott på 13 % av BNP. Ni gjorde inte ett enda dugg, utan ni försökte sabotera alla de åtgärder vi vidtog för att komma till rätta med detta. Så långt kan jag ge Bo Lundgren rätt.

Sedan berörde Bo Lundgren bostadspolitiken. Han sade att jag var ansvarig för den i stor utsträckning. Jag tackar särskilt för det. Jag är mycket stolt över svensk bostadspolitik. Det finns inget land där man bor så bra i gemen som i Sverige och till så låga kostnader. Jag hörde en talesman för regeringen fråga här i riksdagen, när man talade om att bygga bostäder för att få i gång Sverige, om vi skall bygga bostäder när vi har världens bästa bostäder. Hur kan man på en gång säga att vi har världens bästa bostäder och att bostadspolitiken är misslyckad. Jag är mycket tacksam för att Bo Lundgren vill ge mig en stor del av ansvaret för detta.

När det gäller den dagsaktuella situationen, Bo Lundgren, påverkas den inte av den kolartro som ni tycks ha om att byggnadskostnaderna skall sjunka om man tar bort bostadssubventionerna. Det är byggandet som kommer att sjunka, inte byggkostnaderna. Det påverkar inte den situation som jag beskrev, eftersom den gäller bostäder som är uppförda 1981–1991. Det kan väl inte vara rimligt, Bo Lundgren, även om vi är överens om att vi nu skall ta bort dessa tre miljarder kronor, att det skall drabba de 23 % av landets invånare som har de ojämförligt högsta boendekostnaderna, medan sådana som Bo Lundgren och jag, som kanske har skaffat bostäder i ett tidigare skede, skall slippa undan helt att ta vårt ansvar här. Det är inte i linje med överenskommelsen. Huvudpunkten i överenskommelsen är att kostnaden skall fördelas rättvist.

Anf. 127 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Fru talman! De problem Sverige har är ju tyvärr större än andra länders. När andra länder oftast har en avmattning i tillväxttakten har vi en negativ tillväxt i Sverige. Det har vi haft till följd av det som har inträffat under de senaste decennierna. Det är detta som skiljer oss från andra länder. Vi har större och allvarligare problem på grund av att strukturen har varit så dålig.

Jag borde ha kunnat gissa att Hans Gustafsson skulle gå tillbaka och tala om åren 1976–1982. De skulle vara speciella, och alla problem grundlades då. Så är det ju inte. Den tidigare planeringschefen på finansdepartementet, numera chefsekonom på Posten, Klas Eklund säger att vi nu betalar 80-talets

excesser. Jag har för mig att Ingvar Carlsson i en TT-intervju fick dementera Leif Gustafsons uppgifter i samma riktning. Det är ju smärtsamt för Socialdemokraterna att behöva ta ansvaret för 80-talet, men det får ni faktiskt göra.

Er regeringsperiod inleddes ju med att ni rev upp de besparingsåtgärder som hade vidtagits av den dåvarande borgerliga riksdagsmajoriteten. Era fyra vallöften från 1982 som skulle finansieras med skattehöjningar har lett till ökade offentliga utgifter och större underskott i budgeten. Det var så ni inledde er regeringsperiod. Ni bantade aldrig bort budgetunderskottet. Ni dolde det genom en överhettad ekonomi och genom en nedgång i hushållssparandet så att det t.o.m. blev negativt.

Vi hade hela tiden, som Bengt Dennis har visat och sagt vid flera tillfällen, ett strukturellt budgetunderskott som vi fortfarande lever med i kombination med det som växer fram när ekonomin fungerar dåligt. Ansvaret för 80-talet kommer ni nog inte ifrån, men det är ändå något som ligger bakåt i tiden. Låt oss se framåt!

Jag uppskattar att Hans Gustafsson och hans parti nu inser att det främst är på utgiftssidan som problemen måste lösas och att det är där man måste ta krafttag. Det har vi gjort i dessa uppgörelser mellan regeringen och Socialdemokraterna.

Sedan säger Hans Gustafsson att vi har så bra bostäder till så låga kostnader. Vi har bra bostäder i Sverige. Men det är klart att det finns problem. Det upplever jag när det gäller tilläggslån och annat som man velat ha för sådant som har byggts alltför snabbt, men det var framför allt på 60-talet.

Det är sant att vi har bra bostäder. Men är det till låga kostnader? Menar Hans Gustafsson verkligen att det är rimligt att en modern, bra trea som byggdes 1991, egenligen skulle kosta 10 000–12 000 per månad? Det är den kostnad som bostaden faktiskt drar. Vi kan ju inte räkna med subventionen som betalas av alla oss skattebetalare, även den som bor där. Det är den som har lett till en stor del av problemen.

Sedan påverkas ju byggkostnaderna av olika saker. Byggandet sjunker inte enbart därför att subventionerna dras ner, utan också för att vi hade en överhettning och ett kraftigt överbyggande för några år sedan.

Uppgörelsen gäller slutligen en neddragning av subventionerna. Jag deltog inte i uppgörelsens slutskede, men jag vet att partiledaren i det socialdemokratiska partiet deltog i den uppgörelse som innebär att subventionerna skall reduceras med 3 miljarder kronor och att det skall fördelas så rättvist som möjligt. Det är den arbetsuppgift jag har att hantera, och jag kommer att göra så gott jag kan i det avseendet.

Anf. 128 HANS GUSTAFSSON (s) replik:

Fru talman! Det finns många frågor att ta upp i det Bo Lundgren berörde, men tiden medger inte det. Jag skall göra så gott jag kan.

Låt mig först säga beträffande byggkostnaderna att vi fick en överhettning av dessa i Sverige. Vi försökte begränsa den. Jag lade själv fram förslag om en investeringsavgift för kontors- och affärsbyggande i Stockholmsregionen. Alla de borgerliga partierna gick emot det och sade att det var kosmetika. Att man drev upp detta byggande till så höga kostnader att de i dag inte går

att finansiera med räntor i dessa byggnader, ligger bakom den kris vi nu ser i banker och på andra håll. Om vi hade fått hålla tillbaka byggandet av kontors- och affärshus hade byggkostnaderna totalt sett varit lägre. Då kunde vi ha byggt de husen i dag när kostnaderna går ner.

När konjunkturen går ner sjunker byggkostnaderna. Jag kan försäkra Bo Lundgren, att om konjunkturen går upp igen – och jag hoppas på det – kommer Bo Lundgren att se hur de stiger. Det är effekten av det hela.

Bo Lundgren säger att problemen är större i Sverige än på andra håll. Det beror på hur man räknar, Bo Lundgren. Jag tittade på hur stor statsskulden är i olika länder. Det var visserligen statistik fram till 1991. Det fanns två länder som hade ett överskott i de offentliga finanserna. Det var Sverige och Japan som hade ett överskott på 5 %. Belgien hade en skuld på 126 % av bruttonationalprodukten, Italien en skuld på 127 %, Frankrike en skuld på 60 % osv. Kan man säga att vi har ett sämre läge än de?

Här talar man om hur uselt och besvärligt allting är. Jag tittade efter hur mycket pengar vi svenskar har att göra av med 1991 i förhållande till 1982 i fasta priser. Vi har 220 miljarder kronor mer att förbruka i fasta priser 1991 än 1982. Hur kan allting bli sämre? Är det lönt att ha tillväxt när det bara blir sämre? Vi har inte råd med bibliotek. Vi har över huvud taget inte råd med någonting, och ändå har vi 220 miljarder kronor mer att göra av med. Jag tror att man skall vara försiktig när man tittar på detta.

När det gäller perioden 1976–1982 hänvisade Bo Lundgren till Klas Eklund. Jag var faktiskt med, och jag vet hur oerhört jobbigt vi hade det att försöka komma till rätta med ett budgetunderskott som ni hade lagat ihop. Det var 13 % av bruttonationalprodukten. Jag har ändå inte klagat på er, Bo Lundgren. Men om man vill söka ansvaret bakåt i tiden måste ni också vara med och bära detta ansvar. Det tog oss halva 80-talet och mer, innan vi lyckades komma till rätta med detta. Det var ett av våra stora problem.

Fru talman! Tro sedan inte, Bo Lundgren, att det löser något samhällsekonomiskt problem om man flyttar en betalning från skatter till egenavgifter och annat! Det är samma samhällskostnader man har att betala vare sig man tar pengarna ur vänster eller höger bakficka.

Anf. 129 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Fru talman! Jag vet inte om Hans Gustafsson därmed kritiserade den andra av de två uppgörelserna vi träffade med Socialdemokraterna. Jag hoppas att han inte gör det, eftersom den växlingen av skatt innebär en förbättrad konkurrenskraft för svensk industri. Det var ju en viktig del i det jobb som gjordes under dessa veckor.

Hans Gustafsson! Ni kom aldrig till rätta med budgetunderskottet. Att ni gjorde det är en myt. När ni redovisade ett positivt budgetsaldo, hade vi en överhettad svensk ekonomi. Trots en förhållandevis låg tillväxttakt fanns sådana bromsar inbyggda, sådana trånga sektorer i ekonomin, att det blev en överhettning som gjorde att statsinkomsterna blev större än vad som var rimligt att tänka sig uthålligt. Dessutom hade vi ett negativt hushållssparande.

Var och en inser, att med ett negativt hushållssparande kan det inte fungera så under längre tid. Men när man har ett negativt sparande, när man konsumerar mer än inkomsterna, går både momsintäkter och andra skatte-

intäkter upp, och det döljer då strukturella underskott av det slag som vi har haft sedan 70-talet och som orsakades av den kraftiga stegringen av arbetskraftskostnaderna 1974–1975.

Sedan måste vi se på var problemen i Sverige ligger. Hans Gustafsson tror inte att de är så stora. Han sade att ekonomin har förbättrats med 220 miljarder under 80-talet – i stort sett under 80-talet – och det stämmer. Vi har haft en tillväxt, men den har varit för låg i och för sig.

Dessutom: Vad har tillväxten använts till? Jo, den har använts till offentlig sektors expansion och i mycket liten utsträckning till att ge möjlighet för löntagarna att förbättra sin privata standard. Detta är allvarligt.

Problemen märks ju i att Sverige 1970 räknades som det tredje rikaste landet. På 20 år har vi i kretsen av industriländer halkat ner till tolfte plats. Det är klart att detta är en följd av misstag under 70- och 80-talen.

Låt mig slutligen säga något om byggkostnadernas utveckling. Hans Gustafsson säger själv att det var en överhettning och att han försökte göra någonting åt den. Han införde investeringsavgiften, men det hjälpte inte. Det var ju ryckigheten i politiken tillsammans med de reglerande och konkurrensbegränsande inslagen och subventionerna som skapade problemen, oavsett vad Hans Gustafsson tycker eller inte tycker om det som hände.

Hans Gustafsson erkänner att det var en överhettning och att byggkostnaderna skenade i väg. Detta drabbar oss nu, och det måste vi hantera. Ansvaret ligger hos Hans Gustafsson.

Talmannen anmälde att Hans Gustafsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 130 ARNE KJÖRNSBERG (s):

Fru talman! Statsrådet Lundgren stod nyss i talarstolen och i sin bänk och talade i replikerna till Hans Gustafsson om hur förskräckligt dåligt det är i Sverige. För att ge litet bakgrund till statsrådets uppträdande – jag hoppas att statsrådet Lundgren läser protokollet så småningom – vill jag tala om vad statsrådet Lundgren sade i Borås i mars eller april i år – på moderaternas distriktsstämma, tror jag det heter.

Enligt referat i borgerliga Borås Tidning sade statsrådet Lundgren så här: ”Vi skall fortsätta att sänka skatter i flera mandatperioder, bara för nöjet att sänka skatter.” Det sade biträdande finansministern. Nu talar han om hur förskräckligt dåligt det är i Sverige, och så påstår han att han inte har bidragit till oron på valutamarknaden. Jag var inte med vid mötet, men jag läste i den borgerliga Borås Tidning: ”Åhörarna stod upp och jublade.”

Fru talman! Jag hade tänkt tala om falska profeter. I Matteusevangeliet står det i sjunde kapitlet bl.a.: ”Akta er för de falska profeterna. – – – På deras frukt skall ni känna igen dem. Plockar man kanske druvor från törnen eller fikon på tistlar?”

Vid närmare eftertanke skall jag kanske inte prata om profeter, inte ens goda spåmän. Jag skall nämligen tala om borgerliga riksdagsmän.

För ungefär 27 timmar sedan slutade för tillfället den debatt som jag hade anmält mig till. Av naturliga skäl är då de riksdagsmän som jag ville debat-

tera med inte i kammaren, det kan jag i och för sig förstå. Men icke desto mindre behöver några saker sägas.

Den 10 juni i år hade vi en ekonomisk-politisk debatt i riksdagen. Under sommaren har jag gått tillbaka till protokollet och tittat efter vad mina meddebattörer sade vid det tillfället. Hör bara!

"Jag sticker inte under stol med att jag som ordförande i finansutskottet är mycket nöjd med resultatet. – – – Jag tycker det är ett viktigt besked till omvärlden och finansmarknaden. Det ger stabilitet på valutamarknaden. Därmed finns det också förutsättningar för fortsatta räntesänkningar – – –."

Det var alltså finansutskottets ordförande Per-Ola Eriksson som den 10 juni i år sade detta. Då är frågorna naturliga:

Vilken stabilitet på valutamarknaden? Var det den stabiliteten som gjorde att, såvitt jag kan bedöma, valutareserven flera gånger om rasade ur landet?

Vilka fortsatta räntesänkningar? Det var ju räntehöjningar av aldrig tidigare skådat slag vi fick.

Dessutom talade Per-Ola Eriksson om att vi var på rätt väg. Vilken väg, herr finansutskottsordförande? "Den enda vägen" är körd. Den är slut. Den slutade i ett stup, fyllt med skyhöga marginalräntor, en arbetslöshet som inte skådats på i varje fall 60 år och ett budgetunderskott som bara rasar i väg.

Hör vidare från debatten den 10 juni! "Det växande intresset utomlands för att placera i räntebärande svenska tillgångar vittnar om ett ökat förtroende för vår ekonomiska politik och kan ses som ett förebud om att en ned gång i räntenivån är på väg – – –."

Den som sade detta den 10 juni var en av författarna till programmet "Ny start för Sverige". Nej, det var inte finansministern. Det var medförfattaren Lars Tobisson.

Frågorna är: Vilket ökat förtroende utomlands för regeringens ekonomiska politik har man kunnat iakttaga under de senaste månaderna? Hur mycket har räntemarginalen gentemot utlandet minskat sedan herr Tobisson sade detta den 10 juni?

Fru talman! Jag erkänner att frågorna är retoriska och litet av att "skjuta på sittande fågel", men frågorna måste ställas för att visa för allmänheten hur litet substans det fanns i herr Tobisson profetior.

Tvärtom har effekterna blivit utomordentligt allvarliga just därför att företrädare för regeringen i flera veckor, för att inte säga månader, envist upprepade påståenden som närmast blev till besvärjelser: Politiken ligger fast. Den enda vägen gäller. Regeringen för ingen veckopolitik. Och det blev inte bättre av garneringar som: Håll ut! Upp med mungiporna, svenska folk!

Det sista exempelet: "Den finanspolitik som i dag föreslås av er socialdemokrater skulle, om den förverkligades, leda till ännu högre räntor."

Frågorna är självklara. Hur mycket högre skulle räntorna ha blivit, om vår politik genomförts? Skulle marginalräntan ha blivit 502,5 %? Frågan är kanske litet oförskämd, men den måste ställas, för Carl B Hamilton sade den 10 juni, att med Socialdemokraternas politik skulle räntenivån gå upp med 2,5 %. Skulle kanske marknadsräntan ha blivit 29,5 % i stället för 27?

Följdfrågan till Carl B Hamilton är: När statsrådet Lundgren m.fl. lägger fram propositioner, där de får ta med sig en del av våra förslag, går då kanske marknadsräntorna upp med 1,25 %?

Jag har med detta anförande velat visa att det är bra med självsäkerhet och självförtroende, men jag säger precis som jag sade i debatten den 10 juni: När självsäkerhet och självförtroende går över i arrogans, då är det farligt. Det har denna höst visat.

Anf. 131 OLLE SCHMIDT (fp):

Fru talman! Nu är inte någon av de tre herrarna som Arne Kjörnsberg apostroferade här. Vi får se om jag hinner kommentera frågorna. Demagogin och retoriken i frågorna är ganska tydliga.

Fru talman! Den senaste månadens händelser har varit omskakande för oss alla. Något yrvakna har alla blivit varse att vårt lands ekonomi mår dåligt. Den akuta krisen har kullkastat mången världsbild! Nu banas om än med försiktighet nya vägar, och nya tankar håller på att formuleras.

Det har tidigare sagts här i kammaren – men det förtjänar att upprepas – att de krispaket som formades under stark tidspress vittnar om ett stort politiskt mod. Att jag som liberal givetvis tyckte att det var skönt att Bengt Westerberg och Anne Wibble var aktiva i de rökiga rummen på Rosenbad, är måhända ingen överraskning. Men jag tycker att såväl Carl Bildt som Ingvar Carlsson förtjänar en eloge för att de äntligen lade ner de ideologiska stridsyxorna – i varje fall för stunden. Jag är övertygad om att krisuppgörelserna lägger grunden för en bättre utveckling av ekonomin och därmed bättre förutsättningar att klara viktiga välfärdsåtaganden.

Även om man kan ha synpunkter på riksdagens roll och demokratins spelregler i samband med krispaketen, hade alternativet – fortsatta rekordhöga räntor och tvångsdevalvering – varit än mer skrämmande. Det finska exemplet visar hur det kan gå.

Fru talman! Under många år har Socialdemokraterna med varierande tonläge beskyllt oss folkpartister att sitta i högerburen. Så fort vi samverkat inom borgerligheten och visat handlingskraft och enighet har Socialdemokraterna aldrig missat ett tillfälle att ta till överord för att misstänkliggöra oss.

Vårens debatt om den ekonomiska politiken i den här kammaren var inget undantag. Jag har alltid tyckt att detta misstänkliggörande varit ytligt och retoriskt, men det har säkert skrämt en och annan väljare.

Hans Gustafsson och Arne Kjörnsberg! Jag undrar hur det skall gå nu, när vi sitter i samma bur – den gemensamma buren! Ibland slår retoriken likt ett eko tillbaks!

Fru talman! Kommunernas ekonomi berördes inte mer än flyktigt i gårdagens debatt. I våras när vi diskuterade kommunernas ekonomi uttryckte jag oro inför utvecklingen. Och min oro består, även om det finns tecken på att de allra dystraste prognoserna varit överdrivna.

Kommunalpoltikerna har en tung och besvärlig tid framför sig med stora omställningar och nödvändiga indragningar. Men jag tror att det är riktigt att utsätta kommunerna för ett omvandlingstryck. Kommunerna utgör som bekant en stor och viktig del av samhällsekonomin. Sveriges ekonomiska problem måste givetvis också kommunerna vara med om att lösa.

Ett fortsatt högt ränteläge slår ju dessutom direkt på kommunerna och därtill mycket olika. Såvitt jag har förstått ställer sig numera Socialdemokra-

terna bakom vårens beslut om nödvändigheten att dra in 7,5 miljarder kronor från kommunerna.

Min erfarenhet som kommunalpolitiker är att man – precis som krisnätterna visar – i det längsta försöker skudda av sig de dystra besluten. Nu finns en annan krismedvetenhet i kommunerna, såväl bland invånarna och de anställda som politikerna.

Men när det är sagt kommer omställningen att kräva mycket av alla, och vi här i riksdagen har all anledning att lyssna på våra vänner ute i kommunerna. Nu kan vi inte precis hävda att alla kommuner har en för stor kostym och att man med lätthet kan öka produktivitet och effektivitet, utan att kvaliteten riskeras.

Visst har kommunerna olika förutsättningar, och visst har somliga kommuner misskött sin ekonomi, medan andra bättre sett om sitt hus. Och visst ger de nya statsbidragsreglerna till kommunerna ökade möjligheter till effektiviseringar och konkurrens.

Men kommunerna får, som det är i dag, ta ett mycket stort ansvar för de människor som hamnat utanför de traditionella trygghetssystemen. Socialbidragskostnaderna ökar också dramatiskt i krisens spår. Hushållens ekonomiska utrymme kommer ju fortsättningsvis att vara ytterst ansträngt.

Även om krispaketens arbetsmarknadssatsningar ger fler jobb och utbildning för dem som är i riskzonen för socialbidrag, måste regering och riksdag var beredda till ytterligare insatser. Risken att krisen gör ännu fler socialbidragsberoende är påtaglig. Här måste vi agera än mer kraftfullt politiskt.

Fru talman! Människor känner stor oro inför framtiden – för jobbet, för mormors omsorg, för barnens utbildning och för den egna ekonomin. Politiken kan och skall inte lösa alla individuella problem, men vi har en skyldighet som beslutsfattare att genom övergripande beslut lägga grunden för människors ekonomiska och sociala trygghet.

Riksdagen har vilat sig i några månader. Skall förtroendet för oss politiker och det parlamentariska systemet stärkas, måste också vi enskilda riksdagsledamöter nu kunna visa att vi kan ta vårt ansvar. Det kommer inte att bli lätt, men det är nödvändigt.

Nu är det vi här i riksdagen som genom våra beslut kan återställa förtroendet för svensk ekonomi. De snabba nattliga beslutens tid i Rosenbad har vi möjlighet att sätta stopp för. Riksdagen kan reparera alla de felaktiga – men säkert välmenande – utfästelser om bidrag och reformer som Sverige inte har haft råd med.

Vi måste, fru talman, med god pedagogik förklara att alternativet till den hårda septemberkuren hade varit värre och kunna visa att dagens uppoffringar är mödan värd. Det är inte bara förtroendet för den svenska ekonomin som behöver återställas utan också förtroendet för svenska politiker.

Skall räntan komma ner till en rimlig nivå – och på en sådan är den inte i dag, jag delar Arne Kjörnsbergs uppfattning – och skall arbetslösheten minska, måste vi först få balans i ekonomin och få ned budgetunderskottet. Det gives tyvärr inga genvägar. I det arbetet, Arne Kjörnsberg och Hans Gustafsson, har vi ett gemensamt ansvar inför våra väljare och inför svenska folket.

Anf. 132 HANS GUSTAFSSON (s) replik:

Fru talman! Jag kan instämma i mycket av det som Olle Schmidt här sade, framför allt när det gäller hans beskrivning av oron för kommunernas ekonomi.

Jag tycker ändå att han drar en slutsats som det inte finns underlag för i den överenskommelse som är träffad mellan regeringen och Socialdemokraterna. Han gjorde nämligen gällande – om jag inte missförstod honom – att man ställde upp på att dra in 7,5 miljarder från kommunerna. Någon sådan uppgift finns inte i den överenskommelse som jag har läst. Frågan är över huvud taget inte omnämnd i sammanhanget. Jag har närmast tolkat det så att den borgerliga majoriteten har kvar sin uppfattning från i våras, och att vi har kvar vår.

Man kan inte dra den slutsats som Olle Schmidt gör. Det finns kanske inte så stor anledning att uppehålla sig vid den frågan just nu, eftersom den återkommer. Problemet med denna indragning av medel är inte bara vad den kan innebära i form av försämrad välfärd, utan vad den kan innebära i form av försämrad sysselsättning.

Man kan fråga sig om den över huvud taget innebär någon besparing, därför att dessa 7,5 miljarder kronor kommer att ge ett direkt utslag i form av brist på sysselsättning när det gäller den kommunala och statliga sektorn och landstingssektorn. Dessa kostnader kommer i första hand att överföras på arbetsmarknadsfonden, och resten på kommunerna.

Jag tror därför, Olle Schmidt, att vi kommer att få anledning att diskutera den här frågan ytterligare en gång innan vi slutligen fattar beslut.

Anf. 133 OLLE SCHMIDT (fp) replik:

Fru talman! Det var måhända oklokt av mig att förutsätta att vi var överens om det här, och det är mycket olyckligt att Hans Gustafsson nu drar i gång den här diskussionen. Det handlar om 7,5 miljarder kronor, och det är mycket pengar.

Grundpoängerna i uppgörelserna som har gjorts är att vi skall återställa förtroendet för svensk ekonomi och att vi här i riksdagen kan fatta beslut som är nödvändiga men också obehagliga i syfte att få ned budgetunderskottet och få balans i svensk ekonomi. Jag blir litet överraskad. Jag hoppas att vi får fortsätta de diskussionerna framgent.

Självfallet står jag bakom uppfattningen att det var nödvändigt med dessa uppgörelser, men det hindrar inte att jag är beredd att följa utvecklingen i kommunerna mycket noggrant. Det får vi tillfälle att debattera om någon månad igen, när vi har en proposition från regeringen på riksdagens bord.

Anf. 134 HANS GUSTAFSSON (s) replik:

Fru talman! Jag vill gärna lugna Olle Schmidt med att säga att det naturligtvis inte kommer på tal att 7,5 miljarder kronor inte skulle dras in, utan att finansieras på annat sätt. Om man drar in 7,5 miljarder kronor behöver man ju inte finansiera indragningen, men vill man att de skall vara kvar måste man se till att indragningen finansieras, om inte budgetunderskottet skall öka.

Eftersom vi alla är överens om att budgetunderskottet inte skall öka är en

sådan tankeoperation helt omöjlig. Man behöver därför inte hysa någon som helst oro därför. Frågan gäller i stället om det kan finns andra vägar att lösa det här problemet. Det vet jag inte i dag, däremot vill jag inte acceptera att Olle Schmidt utan vidare drar den slutsatsen att man skulle ha varit överens på den här punkten. Det omnämns faktiskt inte i överenskommelsen. Vad man är överens om är att sänka budgetunderskottet, inte öka det, och den uppfattningen delar jag.

Anf. 135 OLLE SCHMIDT (fp) replik:

Fru talman! Hans Gustafsson tillhör ju åldermännen i den här församlingen och är en slipad debattör. Ibland brukar han använda sig av stora gester. Nu var de lyckligtvis något mindre, vilket jag är glad över.

Jag försökte endast konstatera att man inte både kan ha kakan och äta upp den. Socialdemokraterna har tyvärr, Hans Gustafsson, under väldigt många år försökt göra det. Svenska folket har konstaterat att det inte fungerar. Förr eller senare måste räkningen betalas.

Jag är inte den som här i kammaren har sagt att jag känner stor glädje över att dra in dessa pengar från kommunerna. Något annat förslag när det gäller de 7,5 miljarderna har emellertid inte presenterats, vilket jag har accepterat. Det gör i och för sig även Hans Gustafsson – även om han gör det motvilligt, vilket jag kan ha viss förståelse för – eftersom han inte har någon annan finansieringsform att presentera.

Anf. 136 ARNE KJÖRNSBERG (s) replik:

Fru talman! Olle Schmidt tyckte att jag var demagogisk. Eftersom demagog betyder folktalare tar jag inte åt mig speciellt mycket.

Det enda jag gjorde, Olle Schmidt, var att tala om att tre framträdande borgerliga riksdagsledamöter, alla ledamöter i finansutskottet, i den ekonomisk-politiska debatten den 10 juni i år spådde räntenedgång, och jag sade att det blev precis tvärtom.

Jag noterade att dessa ledamöter inte var här, men jag sade att jag hade förståelse för det. Den debatt som jag hade anmält mig till och som de deltog i slutade för 27 timmar sedan. Däremot var det en person som jag talade om i mitt anförande som försvann ur kammaren – jag vet inte om det är symtomatiskt eller vad det är.

Olle Schmidt sade att det var mycket retorik, men den frågan lämnar jag därhän. Retorik är en flera tusen år gammal konst, och den har ju fått nya vingar. Jag kanske skall ta det Olle Schmidt sade som en komplimang, men han kan förklara det i nästa replik.

Anf. 137 OLLE SCHMIDT (fp) replik:

Fru talman! Arne Kjörnsberg får uppfatta det jag sade om demagogi och retorik precis som han vill – det råder valfrihet därvidlag. Om han vill se det som något positivt har han den möjligheten.

Det är vanskligt att citera anföranden från tidigare debatter här i kammaren, och ibland faller det snett. Jag tror inte att man skall försöka fördela skulden och säga att "den har mest skuld" och "den har minst skuld" osv., som man tidvis har tenderat att göra i debatterna, även offentligt. Jag tror

att svenska folket är utless på att höra förklaringar om vem som historiskt bär det största ansvaret.

Jag hörde Arne Kjörnsberg debattera med Carl B Hamilton i juni, och Carl B Hamilton sade att realräntan var det största problemet. Han förklarade att realräntan skulle komma att stoppa Sverige, så att vi saknade möjlighet att göra investeringar och få fart på hjulen. Arne Kjörnsberg påpekade ironiskt att det var en nationalekonom som höll föreläsning, och Carl B Hamilton, som är en hövlig man, erkände det. Det låg mycket sanning i detta inlägg, och jag tror att Arne Kjörnsberg vet att det är det som sades där som har inträffat.

Vad gjorde då Arne Kjörnsberg? Jo, han citerade en snickare från Sjuhäradsbygden som var arbetslös som gick förbi en skola och undrade varför han inte fick jobba där, med det han kunde. Om Arne Kjörnsberg hade varit hederlig hade han då sagt: Tyvärr är det den politik som bl.a. jag har varit med om att stödja i riksdagen som har inneburit att den här snickaren har blivit utan jobb. Allt fler i Sverige har kunnat konstatera det.

Arne Kjörnsbergs anförande var ett demagogiskt inlägg mot Carl B Hamiltons sätt att resonera. Carl B Hamilton fick faktiskt rätt i alla stycken i det inlägget.

Anf. 138 ARNE KJÖRNSBERG (s) replik:

Fru talman! Då kvarstår bara frågan, herr Schmidt: Om riksdagen den 10 juni hade fattat beslut enligt våra förslag – vilket bl.a. skulle ha inneburit att Borås kommun hade fått stimulansbidrag för att låta snickaren reparera skolan – skulle då marginalräntan ha gått upp till 502,5 %?

Carl B Hamilton stod nämligen här som en spåman, liksom Per-Ola Eriksson och Lars Tobisson. Det enda jag har velat säga till kammarens ledamöter, och förhoppningsvis för svenska folket, är: Lita inte på dem! De är falska profeter. Om vi skall bygga politik på deras antaganden går det inte bra, för att uttrycka det försiktigt. Jag höll på att ta till ett kraftuttryck, men det skall jag självfallet avstå från.

Under sommaren visade det sig att de hade fel. Det var bara det jag ville säga, och det var det jag gärna hade velat debattera med Carl B Hamilton.

Jag sade en annan sak till Carl B Hamilton: Om den arbetslöse muraren får bygga den där personalbyggnaden som behövs på den nya deponin – det är detsamma som soptipp – i Borås, går då räntan upp? Nej, det gör den inte, sade Carl B Hamilton. Det ville jag diskutera.

Jag är inte alls bra på nationalekonomiska föreläsningar, men jag tror att jag vet hur vanligt folk hemma i min egen valkrets reagerar.

Anf. 139 OLLE SCHMIDT (fp) replik:

Fru talman! Jag är inte heller bra på nationalekonomiska föreläsningar – jag är inte nationalekonom.

Vad jag försökte säga i mitt huvudinlägg, Arne Kjörnsberg, var att det krävs litet extra av oss politiker. Nu sitter vi i den gemensamma buren, om vi skall uttrycka det så, och vi har en skyldighet gentemot medborgarna och väljarna att förklara hur sambanden fungerar. Alla behöver inte använda Carl B Hamiltons nationalekonomiska teser – sådana kan kanske bara natio-

nalekonomer. Man behöver inte heller tro på dem fullt ut. Men som politiker är vi skyldiga – det är ett av huvudproblemen, vilket jag känner ute hos väljarkåren – att säga att det som vi i Sverige nu gör i form av uppoffringar leder till en bättre utveckling. Därför skall vi inte ägna oss åt demagogi på det sätt som vi ibland har gjort i kammaren. Skyldigheten och ansvaret vilar ganska lika på oss, i synnerhet i vissa stycken, men mer på några.

Arne Kjörnsberg säger att det är den socialdemokratiska politiken som har blivit gällande i krispaketen. Det är inte någon annan som tror det, uppenbarligen inte ens de egna. Det var väl inte karensdagar, höjd pensionsålder, sänkt pension, reducering av bostadssubventioner, ingen höjning av barnbidragen och färre semesterdagar som den ekonomiska politiken handlade om i våras, när Arne Kjörnsberg, Allan Larsson och andra var uppe och propagerade. Nej, då handlade det om 40 miljarder extra i investeringar. Om inte det hade sänkt Sverige definitivt hade det varit ganska konstigt. Den politiken har dessutom samfällt kritiserats som omöjlig.

Nu är vi överens om en bättre politik, som balanserar nedskärningar och satsningar på ett mer rimligt sätt. Jag är i varje fall överens med Arne Kjörnsberg och Hans Gustafsson om att krispaketen var nödvändiga och riktiga.

Talmannen anmälde att Arne Kjörnsberg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 140 SONIA KARLSSON (s):

Fru talman! På de minuter som jag har till mitt förfogande vill jag kommentera den ekonomiska debatten på några punkter.

I diskussionen om orsakerna till den ekonomiska krisen dyker skuldfrågan upp allt oftare. Flera borgerliga företrädare har utvecklat en vana att smita ifrån ansvar och skylla på andra, vilket inte är vidare snyggt.

I partiledardebatten sade Carl Bildt bl.a. följande: "Alla vet att det som gick verkligt snett för Sverige var 1980-talet, som blev ett förlorat decennium när det gällde möjligheten att varaktigt ta itu med strukturproblemen i svensk ekonomi."

Borgerligheten, och särskilt Carl Bildt men även Bo Lundgren, bör idka litet självrannsakan och gå längre tillbaka i tiden för att finna de mer djupgående skälen till dagens problem.

I söndagens Dagens Nyheter kan följande läsas i artikeln Borgerlighetens skuld, vilket är tänkvärt:

"När de borgerliga äntligen fick initiativet 1976 startade de en utgiftshöjning långt vildare än vad socialdemokraterna vågat genomföra. Sverige avlägsnades snabbt från grundvillkoren för ett liberalt samhälle. Här ligger borgerlighetens verkliga skuld."

Det var, som Dagens Nyheter mycket riktigt anger, mellan åren 1976 och 1982 som budgetunderskottet uppstod, på grund av en slapp finanspolitik, som sedan har påverkat oss under hela 80-talet. Det har inneburit att vi varje år fått betala mellan 40 och 60 miljarder i räntor. Sammantaget under hela 80-talet tyngdes vi av räntor på omkring 500 miljarder kronor. Att bortse

från detta faktum, som många av de borgerliga företrädarna gör, är att göra det väl enkelt för sig.

Från 1982 och framåt arbetade vi bort underskottet genom en stram budgetpolitik. Däremot gjorde överhettningen i slutet av 80-talet och spekulationsekonomin att vi i dag har nya problem att brottas med.

Tack vare beslut som genomfördes under den socialdemokratiska regeringens tid har svensk ekonomi trots krisen också starka sidor. Vi har fått ner inflationen så att den är lägst i Europa, löneökningar som är betydligt lägre än i Tyskland, vilket förbättrar vårt kostnadsläge, m.m.

De akuta problem som vi har haft den senaste månaden beror förutom på påverkan av den internationella situationen i hög grad på regeringens agerande, som var föga förtroendeingivande, vilket sammantaget ledde till en betydande oro i det ekonomiska systemet.

Som alla vet fördes det under eftersommaren en debatt i media om minoritetsregeringens svårigheter att övertyga riksdagen om sina förslag, varigenom regeringen framstod som svag och splittrad.

Regeringen höll bl.a. fast vid en ny reform, vårdnadsbidraget. Förutom att vårdnadsbidraget är en orättvis reform i sig, var det sämsta tänkbara tillfälle att föra fram den på. T.o.m. vid Harpsundsmötet höll man fast vid vårdnadsbidraget, trots att det ekonomiska läget redan vid det tillfället var mycket skakigt.

Från socialdemokratiskt håll framförde både Ingvar Carlsson och Allan Larsson under augusti månad behovet av politisk samling för att bekämpa arbetslösheten och sanera statsfinanserna.

Från regeringen hördes dock ingenting. Jo förresten Carl Bildt sade: Håll ut, vår politik ligger fast.

Till slut kulminerade situationen. Den internationella oron på valutamarknaden, Sveriges inhemska problem med bl.a. den svaga utvecklingen av ekonomin, ryktet om ett kraftigt ökat budgetunderskott och dessutom finanskrisen, ledde till en sådan spekulation mot den svenska kronan att Riksbanken tvingades chockhöja marginalräntan till 500 %.

Först då vaknade Carl Bildt och Anne Wibble, och förhandlingar kom till stånd mellan regeringen och socialdemokratin.

Från socialdemokratins sida tog vi ansvar för Sveriges och för medborgarnas skull. För att mota den dramatiskt ökande arbetslösheten, förbättra den svenska ekonomin samt för att fördela bördorna så rättvist som möjligt ställde vi upp för att rädda landet.

Sänkningen av arbetsgivaravgifterna innebär att krav bör riktas mot den privata företagsamheten och företagsledningarna på investeringar i ny teknik, nya maskiner och i satsningar på framtiden, vilket är viktigt att framhålla.

Kravet på att Svenska arbetsgivareföreningen skall gå med på centrala samordnade förhandlingar förtjänar att upprepas.

Den kritik som har kommit med anledning av förslaget om indragningen av två semesterdagar kan hanteras på flera sätt. Man kan, som Carl Bildt gör i regeringsförklaringen, vidhålla att den lagstadgade semestern skall minskas med två dagar. Eller också kan man sträva efter det som faktskt var avsikten, nämligen att indragningen skulle fördelas mer rättvist. Därför borde man ha

hittat ett ansvarsfullt sätt att ändra i uppgörelsen. Detta har Ingvar Carlsson, Bengt Westerberg, Olof Johansson och Alf Svensson sagt sig villiga att göra. Jag hoppas att de fortfarande står för sina uttalanden.

Många av de åtgärder som har vidtagits de senaste veckorna har bl.a. kommit till på grund av den s.k. marknaden. Det kan inte vara sämre att lyssna till vad många människor säger än att lyssna till marknaden, särskilt som dessa människor i stort har godkänt neddragningar som var föreslagna för att Sveriges ekonomi skall bli bättre.

Till sist vill jag utrycka förhoppningen att ledamöterna i arbetsmarknadsutskottet gemensamt kan finna en konstruktiv lösning på problemet.

Anf. 141 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Fru talman! Mellan 1989 och 1991 sjönk den svenska industriproduktionen med ungefär 20 %. Det är självklart att det förorsakade en kraftig arbetslöshet, som i sin tur förorsakade ett stigande budgetunderskott. Utgifterna för arbetsmarknadsåtgärder stiger och inkomsterna av de jobb som tidigare utfördes i produktionen försvagas.

Vad tror Sonia Karlsson att det kraftiga fallet i industriproduktionen från 1989 till 1991 berodde på?

Anf. 142 SONIA KARLSSON (s) replik:

Fru talman! Vid den tiden hade vi en socialdemokratisk minoritetsregering. Vi försökte få igenom åtgärder för att strama åt ekonomin. År 1989 ställde Centerpartiet upp. År 1990 ställde Folkpartiet upp. Bo Lundgren kan stå här och kritisera, men Moderaterna var inte villiga att ta ansvar tidigare. Om de hade gjort det, hade det sett bättre ut i dag än vad det nu gör.

Anf. 143 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Fru talman! När man skall ta ansvar bör man göra det genom att genomföra åtgärder som förbättrar situationen. Nu säger Sonia Karlsson att den socialdemokratiska minoritetsregeringen som hade ansvaret för att industriproduktionen föll med 20 % mellan 1989 och 1991 fick stöd av Centern 1989 och av Folkpartiet 1990. Men det är självklart att ett sådant fall i industriproduktionen beror på händelser som har inträffat något innan fallet inträder. Man försöker upprätthålla produktionen så länge som möjligt. Minoritetsregeringen fick stöd för sin politik under den tiden.

Jag återkommer till min fråga. Vilka är de grundläggande faktorerna? Är det bara brist på åtstramning eller kan det möjligen vara brist på konkurrenskraft för svensk industri genom för höga skatter och för högt kostnadsläge?

Anf. 144 SONIA KARLSSON (s) replik:

Fru talman! Jag tog redan i mitt inledningsanförande upp de problem som uppstod i slutet av 80-talet och hade sin grund i överhettningen och spekulationsekonomin. Detta har vi diskuterat tidigare. Även Bo Lundgren var inne på det i sitt anförande. Om vi hade fått den hjälp av er som ni har fått av oss i dag, skulle vi ha kunnat klara av att lösa problemen på ett helt annat sätt. 1989 ville vi genomföra en tvåprocentig momshöjning. Det gick inte att få gehör för denna åtgärd. Alla partier sade ifrån. Vi fick då göra en kompro-

miss med Centerpartiet, som dess värre inte blev så stark som den hade behövt vara.

Anf. 145 DAN ERIKSSON i Stockholm (nyd):

Fru talman! Jag blev en smula förskräckt när Bo Lundgren försvann ut ur kammaren som en oljad blixt. Till min stora glädje är han nu tillbaka. Jag har några frågor som jag vill ställa. Regeringspartierna är i allmänhet ganska dåliga på att svara på frågor om hur regeringen tänker, och svaren varierar. I tidningarna har vi sett exempel på att det har spekulerats vilt om hur man bl.a. skall tjäna in de tre miljarder som skall sparas in på bostadssektorn.

Jag har för avsikt att tala om bankerna. Det är detta som vanligt folk lägger märke till. Folk märker inte så mycket av att marginalräntorna går upp och ner, men de märker att boendekostnaderna ökar. Bankerna har en särskilt besvärlig sitation av många orsaker. Men problemen beror så gott som uteslutande på dem själva. Den största orsaken är de vidlyftiga utlåningarna främst till fastighetsaffärer. I de grövre fallen som jag känner till, lånade man under den hetaste perioden ut 100 % på en värdering och ytterligare 3 % till lagfartskostnader. Det är ganska anmärkningsvärt, eftersom kommersiella fastigheter första året gick med förlust i storleksordningen 10 %. Det finns mycket att säga om bristande kunskaper i banker och riskbedömningar, men jag skall inte uppehålla mig vid det. Många har försökt precisera vad det här beror på.

Bankernas ledning, som många gånger var styv i korken, måste nu ta på sig ett ansvar fullt ut, även om den i alltför många fall slipper betala notan. Den kommer efteråt att få betalas av vanligt folk. Jag tänker på låntagarna och skattebetalarna. Mot bakgrund av vad som har hänt är det litet märkligt att Nordbankens chefsekonom under den värsta krisen framträdde som ett slags finansorakel i nyhetssändningarna. Han uttalade sig auktoritärt om hur Sverige skall ta sig ut ur krisen. Rätt eller fel? Resultatet kunde utläsas i hans egen bank, minus 34 miljoner om dagen hittills i år. Det är en underlig värld vi lever i.

Nu sitter staten, och ytterst skattebetalarna, med Svarte Petter som vanligt. Nu gäller det för oss att ta oss ur den uppkomna situationen. Det gäller också att det här inte kommer att upprepas. Jag vet att det är en proposition på gång om ändring i lagen om banker och kreditinstitut. Dessa ändringar kommer troligtvis att träda i kraft fr.o.m. årsskiftet. Det är bra. Konkurrenslagstiftningen kommer att skärpas fr.o.m. den 1 juli 1993, om allt går som det skall med EES-avtal och annat. Detta framgår av en annan proposition på gång. Det är välkommet och bra så att vi på sikt kan få konkurrens mellan bankerna. Vi kan då få hit utländska banker. Räntesmällarna är, som vi alla vet, litet för stora i dag.

Jag beskyller inte på något sätt skatteministern för vad som har hänt på finansmarknaden. Men det ligger på ministerns bord att ta hand om surdegen. Det är nu dags att börja tala om denna fråga på allvar. Det har handlat så mycket om finanskrisen att vi av naturliga skäl har glömt bort bankerna.

Problemen är akuta för människor och företag som plågas av höga räntesatser. Den bristande konkurrensen leder till att det läggs sten på bördan. Bankerna kan ta ut högre räntor än vad de skulle kunna göra i en riktig kon-

kurrenssituation, för att kompensera sig för kreditförluster. Det finns i dag ingen vilja hos bankerna att sänka räntorna, eftersom alla banker har stora kreditförluster.

Jag skulle vilja ställa några frågor till skatteministern, som jag hoppas att jag skall få svar på. Jag tror att det är ganska många människor som ställer dessa frågor i dag. Hur stor bedömer skatteministern att notan blir totalt för statens del när det gäller krisen på finansmarknaden? Hur avser man att finansiera den?

Skatteministern har sagt att staten garanterar bankernas förpliktelser. Därmed har staten ett engagemang i så gott som alla banker. Kommer staten också att garantera försäkringsbolagens och finansbolagens verksamhet?

Framdeles hoppas vi att bankerna fullt ut skall få ta ansvar för sina handlingar. När kan det tänkas ske, så att staten kan släppa sitt engagemang?

Allt fler banker och kreditinstitut har svårigheter med kapitaltäckningsgraden. Det medför att tillgången på kapital minskar. Det kan knappast påverka räntorna positivt. Hur ser skatteministern på dessa problem?

Jag var tidigare inne på att hushållen får betala med ännu högre rörliga räntor än vad som skulle behöva vara fallet om det fanns en konkurrens värd namnet. Kommer Nordbanken att vara konkurrensneutral och fortsättningsvis hålla lika höga räntesatser som alla andra banker? Jag har här en intressant annons. Tre banker – SE-Banken, Nordbanken och Handelsbanken – annonserade samma dag om en räntesänkning på 4 %. Det är ganska intressant.

Olika signaler har sänts ut den senaste tiden. Kommer regeringen att låta banker gå i konkurs eller kommer man att ta över flera banker om så behövs? Hur ställer sig skatteministern till möjligheten att i vissa fall göra ränteavtal med bankerna och lyfta ut fastigheter i stället för att ta över både banker och fastigheter i de fall det kan bli aktuellt?

Anf. 146 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Fru talman! Det här tror jag var rekord i antalet frågor.

Det går i dag inte att säga hur hög notan kommer att bli för skattebetalarna. Vår ambition är att försöka minimera insatserna och riskerna och se till att minska utnyttjandet av de garantier som finns. Det går i dag inte att förutsäga någonting om hur stora kostnaderna blir.

Även om det är fråga om engångskostnader, får de naturligtvis finansieras på samma sätt som kostnader över huvud taget finansieras av staten.

Statens åtaganden omfattar svenska banker, deras dotterbolag samt kreditinstitut med statlig anknytning. Någon utvidgning är inte aktuell.

Dan Eriksson i Stockholm frågade när bankerna skall börja ta ansvar och när staten skall kunna släppa sitt åtagande. Först och främst är det viktigt att konstatera att när staten lämnar den här sektorn utan att ha denna typ av åtagande, måste det ske på ett sådant sätt att de fordringsägare som finns inte åsamkas några speciella risker. Det är mycket viktigt att notera detta. Åtagandena kan naturligtvis inte vara för evigt, men det är för tidigt att säga när de kan försvinna. Jag vill nu inte göra en sådan bedömning.

Jag tror att vi i dag har en tillräcklig utlåningskapacitet i svensk ekonomi. Om kapitalbasen krymper och kapitaltäckningskravet knappt uppfylls, är

det riktigt att det leder till mindre utlåningskapacitet. Jag tror ändock att kapaciteten skulle räcka till. Problemet är snarare att det förekommer en kritik mot banksektorn – som jag i dag har tagit upp i något sammanhang – om att man inte är beredd att låna ut trots att det finns seriösa säkerheter och rimliga antaganden om att det är en bra kredit. Jag tycker att bankerna måste ta sitt ansvar. När staten gör sitt för det finansiella systemet, måste bankerna se till att kreditförsörjningen fungerar på ett bra sätt. Det innebär inget annat än att säkerheterna måste vara fullgoda.

Vid rekonstruktionen av Nordbanken måste man självfallet se till att man har konkurrensneutralitet. Men varje situation där staten går in eller där staten blir ägare innebär potentiellt en risk för snedvridningar. Man skall då minska den risken. Det är ett av skälen till att staten så snabbt som möjligt vill göra sig av med Nordbanken.

Det är inte aktuellt att låta någon bank gå i konkurs. Konkursinstitutet innebär ju att alla fordringsägare, förutom ägarna, kommer att råka illa ut. Vårt åtagande, som är nödvändigt för att garantera stabiliteten i systemet, innebär att fordringsägarna kommer att se sina förpliktelser uppfyllda, och då kan man inte använda konkursinstitutet.

Vi har heller ingen ambition att ta över bankerna – tvärtom. Vi skall hålla dem ifrån oss så långt som möjligt. Staten är nämligen inte bra på att äga och driva banker.

Vi ser det inte heller som speciellt lämpligt att staten blir en mycket stor fastighetsägare. Vi får hantera bankproblemet på annat sätt än genom att ha ett stort securum som staten skall hantera.

Anf. 147 DAN ERIKSSON i Stockholm (nyd) replik:

Fru talman! Jag tackar skatteministern för svaren, även om jag inte blev så mycket klokare. Jag vet att det här är svåra frågor att svara på, och det är viktigt att vi får i gång en debatt.

Intressant är dock i dagsläget hur dyr notan för bankkrisen blir totalt för statens del. Hur bedömer skatteministern den saken med det underlag som finns i dag?

Ett annat problem som jag skulle vilja ta upp är det faktum att den lille mannen i dag inte är så attraktiv för bankerna. Människor har alltid fått stå med mössan i handen därför att bankerna har krävt goda säkerheter och konkurrensen har varit dålig. Det man i dag har att sätta emot banken är att gå till en annan bank, och då är det inte ens säkert att man får ett checkhäfte. Det är alltså ett väldigt problem i dag att bankerna har ett sådant övertag över småfolket.

En annan intressant sak som jag inte hann ta upp i mitt förra inlägg är att Finansinspektionen inte gjorde så mycket nytta när de kunde. Kommer åtgärder att vidtas för att förbättra och stärka Finansinspektionen? Skatteministern var inne på den frågan tidigare. Det är i det sammanhanget intressant att få veta när vi här i riksdagen får ta del av uppgifter om detta. Jag förstod det som att det var en undersökning på gång.

Anf. 148 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Fru talman! Självfallet går det att göra bedömningar och förutsägelser, men allt detta är mellan tummen och pekfingret, och det vore därför fel av

mig att göra några förutsägelser om vare sig storleken av kreditförlusterna under de kommande åren eller notan för skattebetalarna. Jag vill betona att vi tänker vidta åtgärder som gör att man så långt möjligt kan begränsa kostnaden för skattebetalarna.

Under den tid då dessa problem så att säga uppstod var det som för en tid sedan blev sammanslaget till Finansinspektionen uppdelat i en bank- och en försäkringsinspektion. Det är alltså framför allt den tidigare Bankinspektionen det nu gäller. Jag kommer att tillsätta en finansmarknadskommitté bestående av människor med kunskap om finansmarknadens sätt att fungera. De kommer att få i uppdrag att undersöka vad som på djupet orsakade problemen, vilka mekanismer som skulle ha kunnat förebygga problemen – även om det är att titta i backspegeln – samt att se efter hur tillsynen har fungerat och om det ger anledning att föreslå några förändringar. I dag tycker jag att tillsynen fungerar tillfredsställande. Vi har goda kontakter och bra rapportering. Det är för närvarande för tidigt att säga när kommittén blir färdig med sitt arbete.

Anf. 149 LARS HEDFORS (s):

Fru talman! Det är onekligen litet svårare att bedriva oppositionspolitik på skatteområdet nu än det var i fjol vid den här tiden. Då hade vi att diskutera en regeringsdeklaration som innehöll långt gående skattesänkningslöften.

Skattetrycket skulle sänkas, hette det. Förmögenhetsskatten skulle avskaffas, kapitalinkomstskatten skulle sänkas, momsen skulle sänkas inte bara på livsmedel utan på alla varor och tjänster, och den genomförda sänkningen av den statliga inkomstskatten skulle ligga fast.

Så blev det nu inte. Skattetrycket kommer att bli högre. Förmögenhetsskatten kommer inte att avskaffas. Kapitalinkomstskatten kommer inte att sänkas och inte heller momsen, och den statliga inkomstskatten kommer att höjas.

Orsaken till allt detta är naturligtvis att den s.k. verkligheten nu har hunnit i fatt regeringen. Man har tvingats inse att det helt enkelt inte finns något utrymme för skattesänkningar om man vill slå vakt om sysselsättning, välfärd och en budget i någorlunda balans.

Jag dristade mig faktiskt att säga just detta i den allmänpolitiska debatten för ett år sedan. Bo Lundgren, som var med då, svarade med en ganska så brysk tillrättavisning: "Ändå har talare efter talare från socialdemokratin i denna debatt slagit vakt om de världsrekordhöga skatterna. I realiteten har man nästan pläderat för att höja dem ytterligare. Det är bra med höga skatter, säger man, och med de offentliga utgifter som skatterna finansierar. Detta kunde man höra nu senast från Lars Hedfors. Var och en inser naturligtvis att det är en fullkomligt omöjlig politik att sticka huvudet i sanden och inte låtsas om skatternas avgörande betydelse. Vi måste sänka skatterna." Detta budskap har Moderaterna sedan fortsatt att hamra in fram till september i år.

Nu är det alltså den moderate skatteministern Bo Lundgren som slår vakt om "de världsrekordhöga skatterna". Det låter nästan litet patetiskt när statsministern och skatteministern i årets regeringsdeklaration försöker

slingra sig från detta besvärande faktum. De skall minsann se till så att kapitalinkomstbeskattningen sänks till 25 % och förmögenhetsskatten avskaffas fr.o.m. 1995. Men var och en vet ju att det är val i Sverige 1994 och att det är resultatet av det valet som avgör hur skattepolitiken skall utformas 1995.

När nu allt detta är sagt finns det anledning att betona att vi socialdemokrater naturligtvis inte är nöjda och inte kommer att sitta med armarna i kors i skattepolitiken i fortsättningen. Det finns mycket kvar att göra t.ex. för att återställa skattereformen. Vi har heller inte för avsikt att avskaffa förmögenhetsskatten. Vi vill behålla den och reformera den så att den blir enklare, rättvisare och effektivare.

Ett annat område som länge legat oss socialdemokrater varmt om hjärtat är kampen mot den ekonomiska brottsligheten i allmänhet och skattebrottsligheten i synnerhet. Den frågan är nu mer aktuell än någonsin.

Brottsförebyggande rådet har låtit skattemyndigheterna specialstudera 830 företag inom branscherna bilreparation, städning, måleri, restauranger, ombyggnader, taxi och åkeri. Det man fann i den undersökningen var minst sagt upprörande: Inte mindre än 30 % av de undersökta företagen hade sysslat med oegentligheter av olika slag, framför allt rent skattefusk.

Man fann också att det var ganska riskfritt att syssla med den typen av verksamhet. Av de brottsmisstänkta företagen hade endast 24 % anmälts till åtal. Skatterevisorerna ansåg det inte mödan värt att göra sådana anmälningar. De visste nämligen att det oftast tar så lång tid innan det blir någon rättegång att brottet hinner preskriberas, och det beror naturligtvis på brist på resurser hos skattemyndigheter, polis och åklagare.

Vi socialdemokrater har under lång tid – senast i vår ekonomisk-politiska motion i våras – velat ge dessa myndigheter bättre möjligheter i kampen mot ekonomisk brottslighet. Det har varit mycket svårt att få gehör för sådana förslag bland de borgerliga partierna, framför allt hos Moderata samlingspartiet. Det är faktiskt ganska typiskt att årets regeringsdeklaration över huvud taget inte nämner den ekonomiska brottsligheten.

Däremot får vi nu från justitiedepartementet höra att stora resurser skall satsas på att komma till rätta med snatterierna i våra varuhus. Samtidigt kan vi i dagspressen läsa om hur ekobrottslingarna kommer undan och t.o.m. kan leva lyxliv i Belgien och andra skatteparadis.

Vi socialdemokrater menar att det nu är dags att på allvar ta itu med den ekonomiska brottsligheten. Det kan ske genom mer resurser till polis, åklagare och skattemyndigheter, men framför allt genom att dessa myndigheter samverkar på ett effektivare sätt. Det kan komma att kosta pengar, men erfarenheten visar att sådana satsningar på sikt är mycket lönsamma genom att statens skatteinkomster ökar dramatiskt. På det viset blir det ett viktigt led i kampen mot den ekonomiska krisen.

Anf. 150 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Fru talman! Jag saknar faktiskt de trevliga trätorna, både i kammaren och i skatteutskottet, med Lars Hedfors och andra.

Det är ju så, Lars Hedfors att hade vi själva kunnat ordna en krisuppgörelse och skapa en bred majoritet i riksdagen skulle den inte sett likadan ut som de uppgörelser vi träffat med Socialdemokraterna. Varje uppgörelse

som syftar till att göra vad som är bäst för landet måste med nödvändighet innehålla inslag från bägge parter. Det är självklart. Det vore fel att säga att det är på annat vis.

Det är ingen hemlighet att det är Lars Hedfors parti som har påyrkat att i uppgörelsen måste ingå skattehöjning. Detta har inte yrkats från regeringspartiernas sida. Och då får Socialdemokraterna ta ett visst ansvar.

Det vi får göra är att ta ett ansvar för helheten. Vi måste bedöma om vi tycker att priset är värt att betala för att Socialdemokraterna skall acceptera att det grundläggande problemet i svensk ekonomi är och har varit de alltför höga offentliga utgifterna. De har nu accepterat en neddragning med 30 miljarder kronor över några år, och då tycker vi att det är värt priset.

Det gäller då att de skattehöjningar som påyrkas är så litet skadliga som möjligt. Det har vi naturligtvis också sett till. Man kan t.o.m. hävda att höjningen av tobaksskatten har positiva värden på den andra sidan.

Det som är problematiskt är att vi också har accepterat en del förskjutningar av skattesänkningen, men inte att man river upp tidigare beslut. Det är viktigt. Beslutet om att slopa förmögenhetsskatten ligger fast, men med en övergångsregel som innebär att man har en liten förmögenhetsskatt kvar till den 1 januari 1995. Samma sak gäller kapitalinkomstskatten.

Det är viktigt att komma ihåg att valet 1994 äger rum oavsett om vi träffat en uppgörelse eller inte.

Lars Hedfors säger att eftersom vi har förskjutit beslutet ett år kommer valet att avgöra frågan. Innebär det att Socialdemokraterna hade accepterat att förmögenhetsskatten hade slopats om det hade skett den 1 januari 1994 i stället för 1995? Säkert inte.

Det kvarstår för oss ett pedagogiskt problem, nämligen att förklara för Socialdemokraterna att Sverige, och framför allt de allra svagaste människorna i Sverige, inte gynnas av att vi återinför skatter som gör att människor med kompetens, tillgångar och entreprenörskap lämnar landet för att slippa betala skatt.

Socialdemokraterna har ju drivit människor ur Sverige vilka skulle ha behövts i Sverige för att klara våra problem. Jag är ganska övertygad om att ni kommer att få svårt att i valrörelsen 1994 förklara varför ni vill återinföra förmögenhetsskatten, och varför ni vill göra det på ett sådant sätt att den speciellt hårt drabbar mindre och medelstora företag. Det är ju detta Lars Hedfors menar med reformering.

Anf. 151 LARS HEDFORS (s) replik:

Fru talman! Jag vet inte om det möjligen är litet av eftertankens kranka blekhet som drabbar Bo Lundgren nu när han säger: Vi har minsann inte yrkat på att skatterna skulle höjas. Nej, men ni har under ett helt år förespeglat svenska folket att ni skulle sänka skatten. Tvärsäkert har ni sagt att detta har varit möjligt. Ni började med Ny start för Sverige. Ni fortsatte på våren med Skatter för tillväxt. Ni fortsatte med kompletteringspropositionen, och så sent som i augusti månad 1992 gav ni ut en skrift som heter Skattebomben, som syftade på de socialdemokratiska skattehöjningarna. Men några veckor efter detta höjer ni skatterna själva. Litet mindre tvärsäkerhet och litet större ödmjukhet hade kanske varit på sin plats.

När det gäller kapitalinkomstskatten: Jag vet att Bo Lundgren inte varit med i förhandlingarna, så han kan inte veta hur det har gått till. Men enligt de rapporter jag har fått är det inte fråga om något slags moratorium när det gäller kapitalvinstskatten. Den skall höjas till 30 %, punkt och slut, inga tidsbegränsningar.

Får jag sedan slutligen be Bo Lundgren att möjligen också kommentera det jag sade om den ekonomiska brottsligheten. Det är inte nog med att ni struntar i det i regeringsdeklarationen. Bo Lundgren tycks strunta i det här också. Det är allvarligt, eftersom det är ett så stort ekonomiskt och moraliskt problem för Sverige.

Anf. 152 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Fru talman! Självklart bagatelliserar vi inte den ekonomiska brottsligheten. I den mån det förekommer skattebrott skall de beivras. Det är mot den bakgrunden som Riksskatteverket har varit fredat under rätt lång tid för besparingskrav som har påverkat andra statliga myndigheter. Man ligger kvar på ungefär den möjlighet till verksamhet som gällde under den socialdemokratiska tiden. Det är en självklarhet att vi inte får acceptera sådana saker som skattebrott. Det kan vi vara överens om.

Låt mig nu gå tillbaka till att resonera om detta med skattehöjningar.

Lars Hedfors sade att mitt parti för en tid sedan presenterade rapporten Skattebomben. Det är rätt. Den redovisade vad Socialdemokraterna antagligen skulle göra om de själva hade fått bestämma om den ekonomiska politiken. Då hade skatterna höjts dramatiskt.

Från 1991 till 1993, med de beslut som har fattats i riksdagen och som är aviserade i uppgörelserna mellan oss och Socialdemokraterna, kommer skatteuttaget att minska med drygt 12 miljarder kronor. Det är alltså en skattesänkning. Det är en annan inriktning på politiken än den som drevs av Socialdemokraterna i regeringsställning, där skatterna successivt höjdes med de negativa effekter det har.

Det är slutligen viktigt att klarlägga litet om detta med insikten. Lars Hedfors, är det rimligt att återinföra och t.o.m. skärpa jämfört med tidigare – vilket blir resultatet av det ni kallar reformering – förmögenhetsskatten för både mindre och medelstora företag? Är det rimligt, Lars Hedfors, att återinföra en skatt som har lett till att de som byggde upp företag som Tetrapak och IKEA har lämnat Sverige i stället för att kunna vara kvar i Sverige och verka med sin kompetens och sina tillgångar?

Anf. 153 LARS HEDFORS (s) replik:

Fru talman! Det är i allra högsta grad rimligt att återinföra förmögenhetsskatten. De åtgärder vi nu vidtar drabbar i mycket stor utsträckning de "vanliga människorna". De med stora förmögenheter kommer ofta väldigt billigt undan och har så gjort under lång tid. Därför är det viktigt att vi får tillbaka förmögenhetsskatten och att vi får den utformad på ett sådant sätt att den verkligen är effektiv och rättvis. Det kommer vi Socialdemokrater att kämpa för framöver.

Bo Lundgren säger att han inte bagatelliserar den ekonomiska brottslighe-

ten. Det anser jag vara en läpparnas bekännelse, för det är precis vad Moderata samlingspartiet har gjort under de senaste tio åren.

När vi Socialdemokrater har lagt fram det ena förslaget efter det andra för att komma till rätta med dessa avarter, då har ni sagt nej. Gång på gång, till vartenda förslag faktiskt. Ni vill dessutom beröva skattemyndigheterna de instrument som de behöver för att komma till rätta med dessa avarter. Jag tänker på att ni vill avskaffa generalklausulen. Ni vill luckra upp betalnings- och bevissäkringslagen. Det är att bagatellisera den här typen av brottslighet. Dessutom har ni konsekvent sagt nej till ökade resurser för sådana här saker hos skattemyndigheterna.

Jag vet inte om jag uppfattade Bo Lundgren rätt, om han fortfarande hävdade att det var skattesänkningar som Moderaterna och regeringen genomfört.

Jag kan berätta för Bo Lundgren att skatteutskottet var på studiebesök hos Svenska Arbetsgivareföreningen häromdagen. De är väldigt pedagogiska. De visade kurvor på skattetrycket. Vi fick se en rejäl uppgång på kurvan för 1992. De hävdar att den moderatledda skattepolitiken i det här landet leder till en höjning av skattetrycket.

Vi vet också att den organisation Bo Lundgren ofta stöder sig på, nämligen Skattebetalarnas förening, anklagar Bo Lundgren för att höja skattetrycket i Sverige. Det måste kännas ganska pinsamt för en moderat skatteminister som under hela sin politiska tid har hävdat att skatterna skall sänkas.

Anf. 154 PETER KLING (nyd):

Fru talman! Jag tänker börja mitt anförande i dag med att tala litet om de krispaket som regeringen och Socialdemokraterna tvingats till. Dessa paket är i det stora hela bra, men, fru talman, det finns en mycket negativ åtgärd i det sista paketet, och det är den uteblivna momssänkningen från 25 till 22 % samt den aviserade höjningen av momsen på livsmedel och turism från 18 till 21 %.

Detta leder givetvis till en kraftigt minskad köpkraft. Därmed börjar handeln knäa och får problem med konkurser. Med betalningssvårigheterna får fastighetsbranschen ytterligare problem, och bankerna får större problem.

Jag menar att den här uteblivna momssänkningen, och höjningen, kan leda till mycket större kostnader för statskassan i slutändan. Den leder till företagskonkurser, högre arbetslöshet och ökade bidrag, samt framför allt att bankerna kan få det svårare. Detta måste vi i slutändan betala.

Jag vill också nämna turismen. Den är en stor näringsgren i Sverige, som har över 200 000 arbetstillfällen. Den har börjat se en ljusning, trots en nedgång med 20 % från 1990 till 1992. Man såg en liten ljusning i den momssänkning som gjordes. Men vad får den nu? Man slår undan benen totalt – pladask!

30 företag har gått i konkurs i år bara i en sådan liten ort som Åre. Vi har samma mönster inom nästan hela turistbranschen. Turismen i Danmark och Norge har under samma tid ökat med 20 %.

Nej, vi kommer att få stora problem med turistnäringen om vi inte sänker momsen.

Vi i Ny demokrati tror att vid en kraftig momssänkning på turismen skulle

man få in mera pengar till statskassan. Framför allt skulle vi slippa betala de personer som blir arbetslösa. Där handlar det om miljardbelopp direkt, det vet vi.

Då kommer vi in på den prekära frågan om att detta skall finansieras. Vi har många gånger om föreslagit finansiering av detta. Vi vill spara kraftigt på flyktingpolitiken. Vi vill sänka anslagen till biståndet men samtidigt effektivisera det. Det betyder att biståndet blir bättre med en sänkning om man kör en riktig rationalisering. Vi har talat om organisationsbidragen, behovsanpassade barnbidrag, slopad hemspråksundervisning.

Detta är ju ingenting att skämmas för. Våra kunder, dvs. väljarna, sluter upp bakom dessa punkter. Över halva den svenska befolkningen tycker att dessa punkter är bra. Och detta är strukturella nedskärningar i budgeten, det vet vi.

Varför är det så farligt att lyssna på våra kunder, våra väljare?
Vi har ju ett brett stöd för de här åtgärderna.

Fortsatta besparingar i socialförsäkringssystemet är också ett nödvändigt ont. Jag tar som exempel privatiseringen av arbetslöshetsförsäkringen. Det finns mer pengar att spara.

Anf. 155 LARS BÄCKSTRÖM (v):

Herr talman! I en visa sägs det: "Ge mig fyra minuter och 20 ampere så skall jag strax bli populär." Men alla visor är inte sanna. Politik går heller inte ut på att man skall bli populär i alla lägen och i alla läger. Politik när den är som bäst innebär i stället att diskutera sakligt och ta beslut för det gemensamma bästa.

När jag inte är riksdagsledamot är jag lärare. Jag har lärt mina elever att riksdagen först disuterar och sedan tar beslut. Så står det i boken. Men allt som står i böcker är inte sant.

Den här hösten har vi lärt oss, och det är inte första gången vi lärt den läxan, att det också och särskilt när det gäller viktiga beslut finns en annan modell. Den modellen fungerar så, att partiledarna och deras rådgivare först fattar besluten. Sedan diskuterar de valda och röstar som "nattskiften" har bestämt.

Det är en viktig men trist läxa som riksdagen lärt. Ibland krävs snabba beslut. Ledamöterna av skatteutskottet vet det. Utskottet avbröt helt korrekt sin utrikes resa när vi hörde att krisen var akut.

Det påstås att en karolinerkung en gång lät rista en hälsning till den tidens riksdag: "I herredagsmän res icke så fort, vad som skall göras är redan gjort." År 1992 hade det varit följdriktigt att man i högtalarna på stationer och terminaler låtit meddela: "Ledamöter till riksdagen, var god dröj!"

Om jag hade haft rätt att ställa frågor till talmannen och talmannen hade haft rätt att svara, så skulle jag ställt frågor. I stället konstaterar jag: Inte bara något, utan mycket måste göras för att återupprätta riksdagens anseende. Jag tror att många, kanske också talmän och ledamöter, delar denna uppfattning.

Ett minimikrav hade varit att finansutskottet och skatteutskottet hade sammanträtt under dessa krisdagar. Ett minimikrav hade varit att offentlig debatt hade förts i kammaren under den akuta krisperioden. I dag bjuds det

endast någon sorts osyrat krisbröd när det gäller debattkonsten i kammaren. Det är inte ens jästen efter brödet.

Vad hade kunnat göras tidigare? Hur har Sverige hamnat i den här djupa krisen? Utlandet, marknaden, bankerna, spekulanterna, "vägarna", "kravkoncernerna" – ja, man har pekat ut många syndare. Men för att alludera på skriften kan man säga att den som är utan synd kan kasta första stenen. I det här huset – glashuset – kommer inte många stenar att kunna kastas.

Inte heller Vänsterpartiet är utan skuld. Vi har inte stått bakom den förda politiken, men min uppfattning är att vi inte nog aktivt bidragit till att bereda mark för en alternativ strategi. Detta säger jag i första hand till kammarens socialdemokrater och i andra hand till den borgerliga vänstern, även om det är en mycket liten strömning i den här riksdagen.

Till socialdemokraterna säger jag samtidigt att det inte var lätt att skapa ett konstruktivt klimat när ni själva var oeniga, när ni ville gå åt höger och när ni glömde fördelningspolitiken.

Även om jag inte skall kasta stora stenar, så tillåter jag mig dock att hälla några skopor grus i den här breda majoritetens maskineri.

Vare sig den enda vägen eller den tredje vägen förde till himmeln – tvärtom. Det var inte bara s som devalverade, även om s stod för superdevalveringen. Socialdemokrater och moderater liksom folkpartister var överens om kreditmarknadens avreglering och överens om att slopa valutareglerингen. Allt man gjorde var inte fel, men man gjorde nästan allt vid fel tid och i fel ordning.

Det block som slagit ihop krispaketen har stått bakom den valutalånenorm som förbjudit staten att låna i utländsk valuta – den norm som gjort dåliga affärer till lag, den norm som gjort att företagens finansavdelningar kunnat tjäna pengar på statsskulden och som gjort kronan extra känslig för spekulationer.

Hela den breda höger–vänster-allians som står bakom de hårda bandagen har stått bakom de skattesänkningar som är en – jag säger *en* – av orsakerna till det som i dag kallas det strukturella budgetunderskottet.

Finansdepartementets beräkningar säger att staten går sju miljarder kronor back på skattereformen. Vänsterpartiet har sagt att skattereformen kan vara underfinansierad med ca 15–20 miljarder. Det är halva krispaket 1, det!

Socialdemokraterna säger sig vara kritiska till moderaternas yviga löften om skattesänkningar. Det är ni säkert. Men faktum är, t.ex. enligt Skattebetalarnas förening, att det är s som sänkt skatten mest. Skattebetalarnas förening har förvisso fel i mycket, men räkna skattesänkningar kan de.

Skattebetalarnas förenings tidning Sunt förnuft säger att skattereformen gjorde att det de kallar skattefridagen tidigarelades med ca 10 dagar. Enligt Sunt förnuft tidigarelade s-regeringen skattefridagen med 14 dagar på tre år. Men regeringen Bildt har "bara" flyttat bak skattefridagen två dagar. Det måste vara bittert för moderater som Lundgren, vår förste professionelle skattesänkningsminister, att bli slagen av socialdemokratiska blåbär i grenen skattesänkningar.

Vad är då Vänsterpartiets alternativ? Sex minuter tillåter inte att jag redogör för detaljer, men vi har redovisat det i motioner och genom andra kana-

ler till partier och allmänhet. Vi har presenterat ingredienser till beska krismediciner.

På skatteområdet är det höjningar som inte bara berör de allra rikaste. Det gäller bibehållen moms, höjd bensinskatt och slopat grundavdrag för inkomster över brytpunkten. Alla våra förslag slår inte perfekt ur fördelningssynpunkt. Men summan av vår politik innebär att vi skall dela rättvist. Vi skall dela rättvist såväl på det onda som på det goda i Sverige. Det är denna princip som högern aldrig har insett och som socialdemokrater som Hedfors och hans parti har gett efter på. Och det är att beklaga.

Det är min förhoppning att vi snart skall kunna återgå till att bygga ett rättvisare Sverige.

Anf. 156 LARS HEDFORS (s) replik:

Herr talman! Jag blev ett tag litet orolig när Lars Bäckström började rimma på "ampere" och "populär" och trodde att han snart skulle börja rimma även på "hjärta" och "smärta". Men så blev det alltså inte.

Får jag först förklara för Lars Bäckström att den interna partidemokratin inom Socialdemokratin i samband med krisuppgörelserna har fungerat väl. Vi har haft möjligheter att diskutera dessa åtgärder under en lång tid innan, eftersom vi förutsåg att problemen skulle dyka upp. På grundval av dessa diskussioner har vi gett vår partiledare förhandlingsmandat, vilket jag tycker att han har förvaltat utomordentligt väl. Detta är en fullständigt normal process inom ett demokratiskt parti, anser jag för min del.

Lars Bäckström sade att Vänsterpartiet inte har ställt sig bakom uppgörelsen. Det är ju en korrekt beskrivning. Ni har t.o.m. genom er partiledare gått ut och kritiserat oss mycket starkt för denna uppgörelse. Ni har sagt nej till uppgörelsen.

Vad hade då hänt om också vi socialdemokrater hade sagt nej – om inte heller vi hade velat vara med om en uppgörelse? Vi hade då inte haft förmögenhetsskatten kvar i Sverige. Vi hade inte höjt kapitalinkomstskatten och kapitalvinstskatten till 30 %. Vi hade inte kunnat höja skatterna för höginkomsttagarna, dvs. de som har inkomster över brytpunkten. Vi hade inte kunnat stoppa utskiftningen av löntagarfonderna. Vi hade inte kunnat stoppa sexdubblingen av egenavgifterna till arbetslöshetsförsäkringen. Vi hade inte kunnat stoppa attackerna mot arbetsrätten. Vi hade inte kunnat stoppa utförsäljningen av de statliga företagen.

Vi hade sannolikt fått uppleva att pensionsåldern hade höjts till 67 år i stället för till 66 år. Vi hade också fått uppleva att karensdagarnas antal hade blivit två i stället för en som nu blev fallet.

Detta lyckades vi socialdemokrater uppnå genom att vara med om uppgörelsen. Ni har ställt er vid sidan om, och ni har inte haft någon möjlighet att påverka utvecklingen i denna för väldigt många löntagare och invånare i Sverige positiva riktning.

Anf. 157 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Jag ifrågasätter inte den interna demokratin inom socialdemokratin – den tror jag säkerligen fungerar. Vad jag tog upp i mitt anförande – det ligger kanske något utanför det snäva skatteområdet – var den

bristande offentliga demokratin här i riksdagen, i parlamentet. Det var denna bristande demokrati jag kritiserade.

Krispaketen är ju två till antalet. Jag anser att det finns många positiva inslag i krispaket 1. Lars Hedfors har redogjort för de flesta positiva delarna.

Jag såg en gång en film som heter "En bro för mycket". Krispaket 2 blev en bro för mycket. Det förstörde helheten. En ekonomisk-politisk åtgärd som icke heller är försvarlig är den interna devalveringen. Socialdemokraterna har varit förtjusta i devalveringar, och då förstår jag att man accepterar en intern devalvering. Det är emellertid en felaktig politik, eftersom det grundläggande problemet inte är att vi har ett för högt löneläge bland svenska industriarbetare. Det är inte en korrekt beskrivning av verkligheten.

Ett stort fel i paketen är att man drar in efterfrågan för mycket, så att arbetslösheten stiger. Man så att säga menar att det måste bli värre för att det skall kunna bli bättre.

Konjunkturinstitutet pekar på en arbetslöshet på 7 %, dvs. över 300 000 utan arbete. En sådan arbetslöshet kan inte accepteras. Vi har i dagens debatt hört hur ni nu börjar sväva på målet. Ni börjar acceptera indragningen av kommunernas pengar. Det är detta som är det allvarliga. Om man lät momsen ligga kvar och använde de pengarna för att upprätthålla den offentliga efterfrågan, hade det varit rimligt. Men ni har tagit en bro för mycket. Ni har skapat oro på arbetsmarknaden och i den kommande avtalsrörelsen med den dåliga fördelningspolitiken, med indragna semesterdagar för LO-kollektivet och med den interna devalveringen.

Det var ingen bra grund för avtalsrörelsen.

Anf. 158 LARS HEDFORS (s) replik:

Herr talman! Jag kan i och för sig hålla med Lars Bäckström om att ifall man drar in på möjligheterna till efterfrågan i samhället, kan det ge en tendens till arbetslöshet. Men vad var alternativet, Lars Bäckström, om vi inte hade genomfört detta? Det såg vi ganska tydligt. Man måste ha varit både blind och döv för att inte se hur räntan rakade i höjden.

Det är de höga räntorna som är det stora hotet mot sysselsättningen. Får vi inte ned räntorna blir arbetslösheten stor. Det vi åstadkom genom att ställa upp på både krispaket 1 och krispaket 2 var att räntorna sänktes. Det är det ni har kritiserat oss för, Lars Bäckström.

Nej, krispaket 2 var kanske inte särskilt roligt. Men det var nödvändigt. Alla vet vid det här laget att alternativet hade varit en devalvering, en reallönesänkning. Det hade inte heller varit någon garanti för att räntorna skulle sjunka.

Den offentliga demokratin finns ju. Hela denna process kommer att fortsätta. En proposition kommer att skrivas och offentliggöras. Vi har möjligheter att motionera med anledning av denna proposition. Vi kommer att diskutera detta i utskottet, Lars Bäckström, och vi kommer att ge människor möjlighet att komma till utskottet och tala om vad de tycker. Det kommer att bli minst en ny stor debatt här i kammaren. Jag tror inte att man kan säga att det är någon brist vare sig i den inre eller den yttre demokratin i den här frågan.

Anf. 159 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Att det är en brist i demokratin är alldeles ostridigt. Det är riktigt att det finns en formell gång som kommer att iakttas även här i riksdagen. Men den genuina debatten, där man har möjlighet att ta intryck och skifta ståndpunkt, är en punkt som är passerad i och med att grupperna har skruvat fast sina ståndpunkter. Det är den bristen som är den allvarliga.

Vad gäller åtgärder är det alternativ som vi förespråkar att budgetunderskottet skall tas ned, men inte när lågkonjunkturen är som djupast. Vårt alternativ, som vi har redovisat offentligt för partiledarna, innehåller besparingar och inkomstförstärkningar som skulle ha stärkt statsbudgeten med 50 miljarder. Men det sträcker sig över en längre tidsperiod än det förslag som förespråkas av den här breda höger–vänster-alliansen. Det är det som är skillnaden.

Om man skulle vilja ge sig på en intern devalvering, det gäller alltså de sänkta arbetsgivaravgifterna, vilket jag är mycket tveksam till, skulle man ha kunnat välja att finansiera den fullt ut om två år. Det hade varit en möjlighet som varken Svenska arbetsgivareföreningen eller de fackliga huvudorganisationerna hade avvisat. Tvärtom vet jag att SAF har sagt att man hade accepterat detta. LO och TCO har sagt att de hade accepterat detta. Då hade vi inte fått denna oerhört kraftiga åtstramning på hushållens efterfrågan som vi nu får med upp emot 30 miljarder.

Lägg därtill åtstramningen på den offentliga efterfrågan i kommunsektorn. 60 000 arbetstillfällen beräknas försvinna ur kommunsektorn. Bara krispaket 1 var en neddragning med minst 30 000 jobb i den privata sektorn, på grund av åtstramning. Det är de här effekterna som tillsammans med den kraftiga åtstramningen mitt i en lågkonjunktur inte är god ekonomisk politik.

Räntemarknaderna hade accepterat att man tog ett längre strukturellt grepp för att få ned underskotten. Bara man hade preciserat den fasta planen för att åstadkomma denna åtgärd är jag säker på att den också hade varit verksam.

Frågan om utlandslånenormen har vi drivit länge. Det är ett socialdemokratiskt – borgerligt påfund att slå vakt om den. Om man hade tagit bort den helt och hållet hade det också bidragit till att stabilisera ränteläget.

Anf. 160 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! I årets finansplan skriver finansministern: "Det råder bred politisk enighet i Sverige om värdet av en fast växelkurs." Jag finner det anmärkningsvärt att det råder en så bred enighet, men Sverige är ju ett så litet land att här blott ryms en åsikt åt gången.

Men varför skall priset på valutan vara fast, när inga andra priser är fasta? Jag kan inte underlåta att erinra om H.C. Andersens berömda saga om Kejsarens nya kläder. Hade den sagan skrivits i dag, hade Andersen sannolikt bytt ut den fåfänge kejsaren mot den opportunistiske partiledaren. I stället för de obefintliga nya kläderna, illustrerande masstyckandets faror, hade mannen under tronhimlen burit en väska med påskriften: "Nya löften till väljarna!"

Bland åskådarna finns även denna gång ett litet genomskådande barn som plötsligt utbrister: – Men han har ju inga pengar!

Detta är en av orsakerna till krisen i dagens Sverige: Löften som saknat täckning. Därför har politikerna stor skuld till "Krisen i Sverige", inte marknaden, som många nu söker skylla på. Vad marknaden har gjort är att den har reagerat och agerat när den har upptäckt att löftena saknat täckning.

Dagens valutakris är också en följd av att den föregående regeringen, vid anknytningen av den svenska kronan till ecun, gjorde detta till en övervärderad växelkurs samtidigt som vi hade fria kapitalrörelser länderna emellan. Den enklaste grundkurs i nationalekonomi hade upplyst om att detta är en orimlig kombination.

Vid andra världskrigets slut bestämde regering och riksbank att man skulle göra tvärtemot vad man gör i dag, nämligen att ha en rörlig växelkurs och en fastlåst räntenivå. När det gällde valutakursen hade man sålunda en mycket rörlig inställning. Växelkursen skulle ett land kunna förändra när det underlättade den inhemska politiken. Så beslöt riksbanken att revalvera den svenska kronan 1946.

Någon oro på valutamarknaden förelåg inte, utan Riksbankens motivering var att man genom en uppskrivning av den svenska kronan kunde hejda utifrån kommande prisstegringar. Det mycket okloka beslutet ledde till att valutareserven tömdes, och vi tvingades återinföra flera ransoneringar.

I september 1949 devalverade britterna pundet med 33 %. Storbritannien var utfattigt efter två världskrig och oförmöget att komma till rätta med sina strukturella problem. Sverige, som tvärtom hade åkt snålskjuts på den övriga västerländska civilisationens bekostnad genom att stå utanför de båda världskrigen och som tjänat pengar på export av krigsviktiga produkter till båda krigförande parter – en speciell svensk tolkning av begreppet neutralitet –, hade ingen anledning att devalvera.

Sedan dess har vi fört en minst sagt växlande valutapolitik. Bortsett från ett par smärre justeringar under 70-talet devalverade socialdemokraterna år 1971 med 7 % och den borgerliga regeringen år 1977 med 5 %.

Att den borgerliga regeringen år 1981 devalverade med 10 % är inte svårt att förstå med tanke på de upprepade devalveringar som SNS:s konjunkturråd, där några av våra framstående ekonomer ingick, hade föreslagit under hela 70-talet.

Sedan beslutade socialdemokraterna den 8 oktober 1982 att devalvera med 16 %. Nu skulle vandringen på den tredje vägen underlättas, och därför måste svensk export gynnas.

Sådana här offensiva eller aktiva devalveringar underlättar givetvis för facket att genomföra löneökningar. Men realvärdet av dessa lönehöjningar har snart ätits upp av efterföljande prisstegringar. Devalveringen innebar att vi exporterade våra problem till utlandet, trots socialdemokraternas och fackets ständiga tal om internationell solidaritet.

En följd av denna växlande valutakurspolitik är att devalveringar kommit i vanrykte. Därför har regeringen sagt: Nu skall det vara slut med raden av devalveringar, genom anknytningen till EG:s valutaenhet.

Länder inom EG har emellertid både devalverat och revalverat, hittills

sammanlagt elva gånger. Dessa justeringar kallas emellertid för realignements, ett typiskt eufemistiskt uttryck.

Det är för mig obegripligt att Riksbanken inte kan företa en liknande justering som Storbritannien, Finland, Spanien och Irland företagit, allt medan USA, Japan och andra länder har flytande valutor.

Kritiken mot uttrycket "låta valutan flyta", när den i realiteten sjunker efter en frigörelse, är för övrigt malplacerad. Det är fråga om att låta den flyta fritt på valutahavet. Alla som åtminstone har varit i närheten av ett hav vet att det går upp och ner, precis som det har gått med det engelska pundet och den italienska liran.

I stället är Riksbanken på väg att driva svensk ekonomi i botten med sin felaktiga ränte- och valutapolitik. Men här fortsätter folket att prisa riksbankschefens, förlåt, kejsarens, nya kläder.

Felet med vår hittills förda valutapolitik är att gjorda devalveringar nästan alltid gått emot marknadens bedömning. En s.k. passiv devalvering innebär att vi anpassar kronans kurs till marknadens bedömning. Men nu skärs alla devalveringar över en kam.

Vad vi än en gång lär är att man inte skall försvara en övervärderad valuta utan så snart som möjligt acceptera marknadens bedömning. I realiteten är detta också vad vi faktiskt har gjort, men under heltäckande ordkaskader.

Hör vad Kjell-Olof Feldt skriver i en krönika i DN den 10 oktober: "Ty även om de inblandade skyr ordet, råder det inget tvivel om att krispaketet nummer två i sin huvuddel består av en devalvering – av det slag som brukar kallas 'intern'. Idén med de sänkta arbetsgivaravgifterna och de höjda konsumtionsskatterna måste vara densamma som med en 'extern' devalvering – att öka vinsterna på lönernas bekostnad!"

Det är möjligt att Lars Bäckström inte delar den här uppfattningen.

Jag anser att riksbanken genom sitt agerande allvarligt förvärrat den ekonomiska krisen i vårt land. Det visar de förödande effekter som räntehöjningarna har haft på både hushållens och företagens ekonomi.

Vi måste driva en politik som får ner realräntan i vårt land. Där håller jag helt med om det som Ian Wachtmeister förordade i gårdagens debatt och som även Lars Tobisson instämde i. Regeringen måste därför lägga fram ett tredje paket som inte är ett krispaket, utan tvärtom ett stimulanspaket.

Anf. 161 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Arne Kjörnsberg föreföll litet besviken över att tre herrar från gårdagens debatt inte var här. Han läste upp citat av deras uttalanden. Jag får uttrycka samma besvikelse över att Arne Kjörnsberg inte är här ens under den debatt som han själv deltar i. Jag tänkte nämligen också, för att uppnå balans, läsa upp ett citat.

I början av 1991 sade man inom OECD:s sekretariat om svensk ekonomi – jag översätter fritt från engelska – att: "BNP och industriproduktion kommer att visa negativa tillväxtsiffror både 1991 och 1992 och arbetslösheten kommer att öka till 5 % av arbetskraften vid slutet av nästa år. Rekordhögt för Sverige." Det är alltså precis så det har gått.

Vid samma tillfälle skrev faktiskt finansminister Allan Larsson så här: Sverige befinner sig i likhet med de flesta andra länder i en lågkonjunktur.

Men vi har under det gångna året fattat en lång rad beslut som stärker vår ekonomi och som innebär att vi nu är på rätt väg.

Den fråga jag skulle ha ställt till Arne Kjörnsberg var: Kan inte de här herrarna bilda klubb tillsammans?

När jag tänkte över den här debatten studerade jag faktiskt också protokollet. Det slog mig helt plötsligt att det var precis tio år sedan jag deltog i min första allmänpolitiska debatt. Av purt intresse plockade jag fram protokollet från detta tillfälle. Döm om min förvåning när jag fann att den enda fråga som jag i dag tänkte ta upp – skattereglerna för småföretagen – också firar tioårsjubileum, i min tappning alltså. Problemet i sig är mycket äldre.

Av denna orsak är det kanske också litet malplacerat att använda ordet firande i sammanhanget. Det finns ju ingen större anledning att fira det att man inte lyckats nå en lösning på ett problem, trots tio års idogt arbete.

Någon kanske frågar sig hur man orkar med att arbeta i riksdagen med en fråga under tio år utan att nå resultat. Och det är en mycket berättigad fråga. Hade det inte varit så att jag hade kunnat notera bättre resultat, t.ex. genom att mycket aktivt delta i framtagandet av den stora skattereformen, hade sannolikt inte ens en så envis person som jag orkat med att sitta kvar i riksdagen under en så lång tid.

Herr talman! Om inte valutakrisen hade inträffat hade riksdagen under denna höst förelagts ett förslag till neutral beskattning av enskilda företagare och handelsbolag. Sedan lång tid tillbaka är företag i dessa associationsformer klart missgynnade, för att inte säga misshandlade, i skattehänseende.

Skattereformen innebar att aktiebolagen fick möjligheten att, till en skattesats på 30 %, spara vinstmedel i rörelsen. Tyvärr kunde Socialdemokraterna och vi i Folkpartiet liberalerna inte nå en överenskommelse om samma förändring för enskilda näringsidkare och handelsbolag. Vi kom däremot överens om att en sådan lösning skulle tas fram och beslutas utan dröjsmål.

På grund av att frågan ännu inte lösts är faktiskt i dag verkningarna rent katastrofala för berörda företag.

Alla vet att det är oerhört svårt att låna pengar i bankerna. Skälen är flera men det viktigaste torde vara att bankerna nu, efter de senaste årens stora kreditförluster, tillämpar en betydligt hårdare kreditprövning än tidigare. Detta slår med en enorm kraft mot just enskilda näringsidkare och handelsbolag, som inte kunnat bygga upp det egna kapitalet med hjälp av vinstmedel.

Investeringar i maskiner och s.k. korttidsinventarier har kunnat ske på någorlunda lika villkor med aktiebolagen, men man har varit tvungen att låna upp rörelsekapitalet.

Med en normal, resultatbetingad och kostnadsbaserad, avskrivningstakt har det egna kapitalet bokföringsmässigt snabbt blivit ganska tunt. Soliditeten har med andra ord blivit låg. Som en följd av detta finner företagen i dag lånevägen totalt igenbommad. Situationen blir i många fall katastrofal när krediterna stryps.

Herr talman! När vi debatterade företagsbeskattningen i december pekade jag på den välvilja som alla partier visade mot småföretagen i den förra valrörelsen. Då hette det att Sveriges framtid ligger hos dessa småföretag, att

expansionen och de nya jobben skulle komma från mindre och medelstora företag.

Jag framhöll då att svenska småföretagare säkert sträckte på sig inför dessa erkännanden men att det inte räcker med ord. Det krävs handling också.

Den proposition som jag inledningsvis talade om kommer nu inte i höst. Det innebär att ikraftträdandet skjuts ett år framåt i tiden.

Kostnaden för en likabehandling i skattehänseende är beräknad till 2,5 miljarder. Ett uppskov är emellertid inte liktydigt med att budgetsaldot förbättras med denna summa. Konsekvenserna och kostnaderna av det senare ikraftträdandet kommer bara att förskjutas till arbetsmarknadstiteln och möjligen någon annan titel. Likaså kommer det att innebära mänskliga påfrestningar i form av arbetslöshet och ekonomiskt obestånd.

Herr talman! Det skulle vara mig fjärran att frångå eller äventyra den uppgörelse om krispaket som träffats, men jag dristar mig ändå att ställa frågan till Lars Hedfors hur han ser på detta problem.

Det är ju faktiskt så, Lars Hedfors, att vi i de båda partierna vid skatteuppgörelsen kom överens om att lösa frågan om en neutral beskattning av inkomster hos enskilda näringsidkare och handelsbolag. Och det är ju faktiskt också så att det var den socialdemokratiska regeringen som tillsatte utredningen i denna fråga genom dåvarande statsrådet Erik Åsbrink.

Frågan är med andra ord ganska berättigad.

Anf. 162 LARS HEDFORS (s) replik:

Herr talman! Jag kan instämma i mycket av det Kjell Johansson har sagt. Det är alldeles riktigt att det var Folkpartiet och Socialdemokraterna som kom överens i den stora skatteuppgörelsen om att vi skulle studera denna fråga vidare. Det var vi som tillsatte utredningen. Det var vi överens om att vi skulle göra.

Nu är faktiskt, Kjell Johansson, den viktigaste frågan för småföretagen inte skattefrågan utan frågan om möjligheter att låna pengar på rimliga villkor, att över huvud taget få låna pengar i bankerna. Det är ett stort problem. Pendeln har så att säga slagit över till sin andra ytterlighet, där man ställer enorma krav på säkerheter för att låna ut pengar. Det är det stora problemet. Det måste vi inrikta oss på först och främst, innan vi över huvud taget kan börja tänka på skattesänkningar i storleksordningen 2,5 miljarder kronor.

Sedan får vi se hur förslagen till skattesänkningar för småföretagen utformas. Om det kan bli aktuellt över huvud taget med förslag under den pågående valperioden vet vi inte. För min egen del vill jag gärna se ett förslag som innebär neutralitet också i förhållande till den personliga inkomstskatten, alltså egenföretagen i förhållande till den personliga inkomstskatten, inte bara neutralitet i förhållande till aktiebolagens beskattning. Det är inte någon lätt uppgift. Jag höll på att säga: den dagen den sorgen. Låt oss nu samla krafterna för att få ner räntenivån.

Anf. 163 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Herr talman! Den viktigaste frågan för småföretagen är att kunna låna pengar, säger Lars Hedfors. Men med det system som fortfarande gäller kan

småföretagen inte bygga upp ett rörelsekapital och bygga upp det egna kapitalet. De kommer att ha dåliga säkerheter att erbjuda. Det de möjligen kan bygga upp rör sådant som kan omsättas i företagsinteckningar, men de står inte högt i kurs i dag. Därför kan dessa företag inte låna. Därför kommer det att bli stora tragedier på det personliga planet. Det kommer att slås ut småföretag som i och för sig har en framtid för sig och som är expansiva och skulle kunna skapa sysselsättning. Arbetslösheten kommer att öka.

Därför är det oerhört viktigt, Lars Hedfors, att vi klarar ut den här frågan. Jag förstår att vi inte kan göra det nu, men jag föreslår att vi ändå tar ett seriöst resonemang i denna fråga när vi hanterar den i utskottet.

Anf. 164 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Det skulle vara frestande att ägna sig åt att kommentera den debatt som har varit, men de flesta talare finns inte på plats, så jag avstår.

Jag börjar med att konstatera att vi, i varje fall jag, under den senaste tiden har fått lära oss att många bra saker som vi tidigare ansett ge enbart positiva effekter, i dag ger en del effekter som inte är så positiva i det korta perspektivet. Jag skall ge några exempel.

Hushållen måste spara mera. Under högkonjunkturen var det en viktig och självklar målsättning. Det stora underskottet i bytesbalansen gjorde ett ökat sparande till en avgörande fråga för ekonomins stabilitet. Ett land kan inte varaktigt ha ett stort underskott i sina affären med omvärlden. Underskottet i bytesbalansen håller nu på att rätta till sig. Det beror i första hand på en minskad import och ett ökat hushållssparande, dvs. en minskad konsumtion. År 1990 skulle denna situation ha upplevts som enbart positiv. I dag ger ett nödvändigt ökat hushållssparande inte bara minskad konsumtion utan också ökad arbetslöshet. Därför framstår inte ökat sparande som enbart positivt i det korta perspektivet.

Sjukfrånvaron måste minska. Den höga sjukfrånvaron har varit ett betydande problem för svensk konkurrenskraft. I dag har sjukfrånvaron på grund av förändringar i sjukförsäkringssystemet och genom lågkonjunkturen minskat påtagligt. Det är självklart en viktig förbättring som stärker den svenska konkurrenskraften, men det ökar samtidigt arbetslösheten i storleksordningen 50 000–60 000.

Produktiviteten måste förbättras i såväl näringsliv som offentlig sektor. Under åtskilliga år har svenskt näringsliv uppvisat en otillfredsställande produktivitetsutveckling. Detsamma gäller offentlig sektor. Under det senaste året har effektiviseringen varit mycket betydande i de flesta verksamheter. Detta stärker självklart svensk konkurrenskraft och ökar våra framtida möjligheter att öka exporten och framgångsrikt konkurrera med importen. Samtidigt innebär detta kortsiktigt ökad arbetslöshet.

Inflationen måste vara låg. Vi har under det senaste året upplevt en dramatisk sänkning av inflationen. I dag ligger den på 2 à 3 %. Något av en drömtillvaro, skulle vi sagt för ett par år sedan. Visst är det i grunden en mycket positiv utveckling, men samtidigt förvärrar det fastighetskrisen på grund av den låga inflationen. Den höga räntan ger en orimlig realränta, som försenar eller förhindrar de investeringar som är nödvändiga för att åter öka sysselsättningen.

Det går att fortsätta att ge exempel på hur i grunden en mycket positiv utveckling kortsiktigt förstärker de aktuella problemen. I detta läge är det otroligt viktigt att skapa stabilitet i ekonomin och framtidstro på att vi positivt kan utnyttja de möjligheter som finns i den grundläggande positiva utvecklingen av svensk ekonomi.

Kortsiktigt krävs det uppoffringar av alla. Två krispaket har lagts fram för att i någon mån reducera det snabbt växande budgetunderskottet. I stort är paketen väl balanserade. Det finns som alltid skönhetsfläckar som behöver rättas till. Budgeten förstärks både genom att statens kostnader minskas och genom att skatterna höjs. Det är viktigt att i detta sammanhang komma ihåg att för den enskilde blir det i båda fallen ökade kostnader. I ett för många kärvt läge bör valet av besparing eller skattehöjning i hög grad bestämmas av hur rättvist det går att fördela bördorna. I ett längre perspektiv är självfallet målsättningen lägre statliga kostnader och lägre skatter. Ett känsligt område i detta avseende är besparingarna inom bostadssektorn, som för att vara rättvisa måste fördelas på alla boende.

Höjda skatter har generellt negativa effekter, men rätt utformade miljöskatter utgör undantag, vilka styr marknaden mot nödvändig miljöhänsyn. Den höjda bensinskatten är acceptabel i första hand från miljösynpunkt. Om biobränslekommissionens förslag till en försiktig koldioxidbeskattning av fossila bränslen som används för elproduktion genomförs, är detta också en mycket välmotiverad miljöskatt, som framför allt kommer att styra de framtida investeringarna till förmån för förnybar och miljövänlig energi.

Herr talman! Jag har med detta korta inlägg velat peka på att dagens kärva situation rymmer många möjligheter, om vi rätt utnyttjar dem. Vi måste fördela de kortsiktigt nödvändiga och tunga bördorna på ett rättvist sätt, och därmed så långt som möjligt undvika att enskilda och företag slås ut.

Anf. 165 HARRY STAAF (kds):

Herr talman! Ekonomisk obalans och valutaoro i omvärlden har medfört två ekonomiska paket som vi skall behandla i riksdagen under hösten.

Paketen kommer att sätta ordentliga spår i enskilda människors ekonomi. De har tagits fram under hårt yttre tryck. Men om vi inte gör något ordentligt kommer många att gå under på grund av höga räntor.

Den ekonomiska obalansen med stora strukturella underskott påstås bero på 20 års försyndelser. Tydligen var det under mandatperioden 1970–1973 som systemskiftet skedde. Jag roade mig därför med att titta i gamla tidningsurklipp från valrörelsen 1970.

Herr talman! Vad jag sökte i klippen var en oberoende observatör. Jag fann en i Rune Moberg, i tidningen Se. Han uttryckte i valrörelsen 1970 en önskan:

"Det ekonomiska läget är pressat. Det vet vi alla. Snabba åtgärder behövs. Och kanske impopulära. Låt oss komma samman till en stabiliseringskonferens. Vi är beredda att dela ansvaret med regeringen för den illasmakande medicinen. Bara något blir gjort, och blir gjort snabbt".

Såvitt jag kan minnas är det första gången sedan denna önskan uttrycktes som Sveriges politiska partier så brett enats om ett så långtgående ekonomiskt paket för att komma till rätta med det strukturella budgetunderskot-

tet. Uppgörelsen kommer säkert bidra till att hyfsa den ekonomiska debatten för en lång tid framåt.

Peter Kling förde tidigare här fram en viss kritik. Han påstod att en majoritet av svenska folket stod bakom slopandet av hemspråksundervisningen. Den senaste opinionsundersökningen som jag tog del av för ett par månader sedan visade att 54 % av svenska folket ville ha kvar hemspråksundervisningen.

Självfallet har alla partier fått göra eftergifter för att komma överens om förändringspaketen, som vi hoppas skall leda fram mot en bättre ekonomisk utveckling med lägre räntor.

Vi får hoppas att paketen får avsedd verkan. Om vi skall se något framåt, behöver vi snarast få fram vissa medel för att infasa det svenska jordbruket mot en EG-anslutning.

Med kristdemokraternas syn på småföretagssamheten är det också angeläget att en förändring av skattereglerna för enskild firma sker, så att de som driver företag i den formen inte missgynnas i förhållande till dem som driver företag i aktiebolagsform. I det avseendet har jag samma uppfattning som Kjell Johansson har redogjort för.

I en tid då välskötta företag utan egen förskyllan drivs i konkurs är det angeläget att leverantörernas fordringar i konkurser prioriteras högre. Med de prioriteringsregler som nu gäller går skattefordringar före leverantörsfordringar. Med en bättre ställning för leverantörerna hade en del konkurser kunnat undvikas.

Herr talman! De banker som genom frikostiga fastighetslån har varit med om att blåsa upp fastighetspriserna till nivåer som är ohållbara och, som när det begav sig i folkdjupet, också betraktades som ohållbara har nu stora ekonomiska bekymmer. Det är märkligt att folkets intuition om vad som var rätt och fel pris på fastighetsmarknaden inte delades av bankproffsen.

Den professionella felbedömningen medför nu ett behov av höga utlåningsräntor till förfång för investeringar i nya bestående arbetstillfällen.

Med den ränteutvekling som varit sedan beslutet att sänka skatten på kapital till 25 % fattades var det logiskt att bibehålla skattenivån 30 % ett tag till.

Sonia Karlsson tog upp vårdnadsbidraget i sitt anförande. De ekonomiska bekymren har av några använts som intäkt för att ventilera och befästa sitt ideologiska motstånd mot vårdnadsbidrag. Med ett planekonomiskt tänkande där staten vet bäst kan det finnas en viss logik i motståndet. Hur ledamöter som i andra sammanhang pläderar för valfrihet som något som utvecklar både ekonomiskt välstånd och trivsel i samhället kan sätta sig emot att samhällets stöd till småbarnsföräldrarna fördelas efter föräldrarnas fria val är obegripligt för mig.

Låt mig i den här debatten fästa uppmärksamhet på den del i arbetsgivareavgiften – 2,2 % – som går till barnomsorgen. Denna avgift har hitintills täckt kostnaderna för statsbidragen till kommunernas barnomsorg. Om man ser det hela över en livscykel, är det bara en del av de anställda med barn som fått del av stödet.

Föräldrar som genom olika arrangemang själva klarar sin småbarnsomsorg får aldrig någon del av denna inteckning i löneunderlaget. Vi är i behov

av en mera flexibel användning av statens stöd för barnomsorgen. Det gäller både för de föräldrar som under en kortare tid avstår från förvärvsarbete och för de föräldrar som genom olika saxningar i förvärvsarbetet klarar sin egen småbarnsomsorg.

Herr talman! Vårdlön eller vårdnadsbidrag lika för varje barn är en lösning på detta problem.

Anf. 166 ANITA JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag skall i mitt anförande beröra en oerhört viktig fråga, nämligen den ekonomiska brottsligheten. Jag har lyssnat till debatten hela eftermiddagen, och såvitt jag har kunnat höra är Lars Hedfors den ende som har berört den frågan.

Problemen med ekobrotten växer. För tio år sedan uppskattade Brottsförebyggande rådet att det var ca 30 miljarder kronor som inte redovisades någonstans. Nu nämns siffran 100 miljarder kronor. Det rör sig om uppskattningar av den svarta ekonomin i samhället. Många brott varken anmäls eller utreds. Företag och banker har i vissa fall inte något intresse av att anmäla att de har blivit utsatta för brott. Det är inte alltid en fördel att figurera i sådana sammanhang.

Herr talman! Riksdagens revisorer har börjat att se över arbetet mot den ekonomiska brottsligheten. Bilden är mycket dyster. Skattemoralen försämras. Samhället orkar inte ta itu med ekobrotten.

Ekobrotten ändrar karaktär med konjunkturerna. Under 1980-talet var det skalbolagsaffärer som gällde. Nu ökar konkursbrotten. Under 1992 väntas antalet konkurser uppgå till 22 000. I 75 % av dessa fall finns misstanke om brott.

Också momsbedrägerierna ökar snabbt. Brottslingarna lär sig var det finns pengar att hämta. De anpassar sig efter förändringar i lagstiftning och kontrollsystem.

Avancerade brottslingar har ofta tillgång till juridisk och ekonomisk expertis. Ekobrotten förekommer i alla samhällsskikt.

Den svarta ekonomin snedvrider konkurrensen. I konjunkturnedgångar ökar konkurserna, och det är ofta de laglydiga företagen som försvinner först. Alla förlorar på detta. Staten går miste om stora skatteintäkter, vilket borde oroa vår skatteminister, Bo Lundgren.

Inom vissa branscher är ekobrotten mycket vanliga, t.ex. inom restaurangbranschen. Det är ingen nyhet. Så har det varit länge. Det skulle behövas någon form av skärpt kontroll över den branschen, framför allt i samband med tillståndsgivning när det gäller utskänkning av öl och annan alkohol.

Det skulle gå att komma åt en stor del av ekobrotten. Det är samma personer som ständigt återkommer. De som sysslade med skalbolagsaffärer under 1980-talet håller nu på med momsbedrägerier.

Myndigheterna har otillräckliga möjligheter att bemästra situationen. Skattemyndigheterna, åklagare och polis har bristande resurser. Ärendebalanserna ökar. Många brott utreds aldrig, och många brott är också mycket komplicerade. Utredningstiderna är alltför långa, och många brott hinner

preskriberas. Under de senaste åren har läget dessutom försämrats. Färre fall utreds och blir föremål för åtal och dom.

En stor del av problemen ligger tydligen hos polisen som inte har tillräckliga resurser. Av 333 tjänster inom ekorotlarna var bara 227 besatta under 1991, och det är helt otillfredsställande.

Stockholmspolisens ekorotel hade 1 250 ärenden i början av sommaren. Under en månad kommer ca 60 nya ärenden in till åklagarmyndigheterna.

I förhållande till tillströmningen är produktiviteten låg. På fyra månader klarar man av 12 mål. Då kan man räkna ut hur lång tid det skulle ta att komma åt dessa 1 250 ärenden. Under september i år kunde man notera en kraftig ökning här i regionen med över 100 nya mål. Under hela 1991 utreddes sammanlagt 58 mål av åklagarenheten. Ca 90 % av samtliga mål blir aldrig utredda.

Herr talman! Det måste finnas en politisk vilja att ta itu med ekobrotten, och denna vilja måste uttryckas klart och tydligt från denna talarstol. Ekobrotten prioriteras inte längre av polisen och inte heller av den här regeringen.

Myndigheterna måste planera sin verksamhet och fördela sina resurser i enlighet med de politiska besluten. Om de politiska signalerna inte är tydliga innebär det risk för att myndigheternas prioriteringar ändras.

Riksåklagaren och Rikspolisstyrelsen har i samarbete med Riksskatteverket gjort en utredning, och där finns det många bra förslag.

Det är emellertid bara att konstatera att vi inte har fått något förslag från den borgerliga regeringen, och den kommer tydligen att förhala detta ytterligare. Dessa ekobrott har utretts i två år. Jag tycker därför att det är dags att regeringen lägger förslagen på riksdagens bord.

Investeringar i resurser är mycket lönsamma för samhället. En taxeringsrevisors arbete drar in 71 000 kr i ökade intäkter per dag.

Det finns många bra förslag att ta till vara. Jag har varje år tillsammans med Hans Göran Franck m.fl. motionerat i denna fråga. Vi kan bara konstatera att varje skattebetalare luras på 2 000 kr om året.

Det sitter en polis som heter Rolf Nilsson på Rikspolisstyrelsen och undrar vad vi politiker gör. Men det finns alltså pengar att hämta i fråga om detta i dessa krisens tider.

Jag kan lova kammaren att vi socialdemokrater kommer att återkomma i skatteutskottet i denna viktiga fråga.

Anf. 167 ANNIKA ÅHNBERG (-):

Herr talman! Den allmänpolitiska debatten borde vara ett utmärkt tillfälle att diskutera det politiska ansvaret för den uppkomna krisen. Men så har, såvitt jag har kunnat notera, inte skett i någon vidare utsträckning. Det har fått mig att åstadkomma en liten travesti på en känd dikt av Nils Ferlin:

Så talar vi åter från kammarens stol här pågår det politiska kivet vi har våra ord och vår papperslapp men är långt från det verkliga livet.

Den är möjligen litet elak, men församlingen är ju härdad.

Jag tror att det finns ett stort politiskt ansvar i den här uppkomna krisen, och jag tror att vi från höger till vänster måste dela detta ansvar. Jag tror att problemen med de stora transfereringssystemen, som har tagit en växande

andel av statens finanser utan att kunna lösa problemen som det ursprungligen var tänkt, borde ha tagits upp för länge sedan. Jag tror att löften om nya transfereringssystem som vårdnadbidrag eller löften om ofinansierade skattesänkningar inte borde ha givits.

De som nu får betala priset för denna politiska vårdslöshet är de som saknar jobb, som har svårt att klara det höga ränteläget och som drabbas av drastiska kommunala nedskärningar.

Jag tror att anledningen till att det har varit så svårt att politiskt klara av de strukturella underskotten har att göra med en förändring av politiken. Politik har reducerats till att handla om ett köpslående om olika väljargrupper med förslag som ständigt kräver ökade kostnader. Jag tror att det är det som är anledningen till att politikerna har haft svårt att slå in på en ny väg när man måste dra ned på kostnaderna. Materiella förbättringar behövs för människor, men det måste finnas ett ekonomiskt utrymme för dem.

Den typen av politik har i alltför hög grad fått ersätta den mer visionära diskussionen om vilket samhälle som man skall bygga och människors delaktighet i den processen. Visst är vår kris också en del i den internationella krisen, och visst finns det andra aktörer som också förtjänar kritik. Många har kritiserat de stora företagen för deras bristande solidaritet med Sverige. Och finansmarknadens beteende tycker jag alltmer liknar en koskocks beteende – när en kossa skenar åt ett håll, skenar alla de andra efter.

Detta fråntar emellertid inte oss politiker vår del av ansvaret. Om jag fick önska något, herr talman, skulle jag önska mig en debatt här i kammaren där deltagarna fick tala endast om det egna partiets misstag och ansvar för den uppkomna krisen. Men jag befarar att någon sådan debatt aldrig kommer att äga rum utan att det kommer att bli ett fortsatt traskande på den enda tredje och fjärde vägen.

Jag skall säga något om krispaketen. Jag delar den uppfattning som har framförts här tidigare att riksdagen borde ha inkallats. Men riksdagen har ännu möjlighet att påverka om man håller sig inom de ekonomiska ramarna för de kortsiktiga lösningarna och också för den långsiktiga strategiska diskussionen. Då kan riksdagen ändå vara med och påverka och förändra dessa krispaket efter att ha hört vilka delar som väcker oro ute i samhället.

Jag delar den kritik som har riktats mot de starka åtstramande effekterna som på något sätt måste mötas med en efterfrågestimulans. Jag tycker att beslutet om indragningar till kommunsektorn på 7,5 miljarder kronor borde diskuteras på nytt. Jag tycker att semesterdagarna, även om de inte är en tungt vägande del i det ekonomiska paketet, ändå är en viktig symbolfråga. Därför borde man diskutera den. Denna fråga markerarar att Sverige fortfarande är ett klassamhälle. LO-kollektivet som sist av alla fick dessa extra semesterdagar förlorar dem först. Men det går att finna andra lösningar.

Jag skulle också önska att krispaketen hade haft en miljöprofil, och jag tror att de skulle ha kunnat ha det. Utbildning kan användas offensivt både mot arbetslösheten men också mot miljöproblemen. En satsning på sanering av s.k. radonhus skulle också kunna vara en viktig del i dessa paket.

Krispaketen har gett oss en frist, men de har inte löst de långsiktiga problemen. Om vi även fortsättningsvis skjuter dessa problem ifrån oss, kommer vi på nytt att tvingas in i en situation där det blir de översta skikten i de

största partierna som fattar besluten åt oss. Vad som nu måste till är i stället att partierna klart och tydligt ärligt redovisar sina skilda strategier, så att människor vet vad de har att ta ställning till. Då kan val av parti återigen bli ett sätt att vara med och påverka samhällsutvecklingen.

Avslutningsvis skulle jag vilja referera Maj-Gull Axelsson som i en delutredning inför LO:s rättviseutredning har skrivit:

När de maktlösa ger upp hoppet om att kunna förändra sina villkor stärks de redan mäktiga.

I min vision av framtiden bryts de mångas maktlöshet och vänds till makt och inflytande över den egna tillvaron och till delaktighet också i de stora besluten som rör hela samhällets utveckling. Men jag tror, herr talman, att det kan finnas en risk att den politiska process som vi nu ser början på går åt ett annat håll och i stället ökar känslan av maktlöshet och uppgivenhet hos människor.

Näringspolitik, miljöfrågor m.m.

Anf. 168 ODD ENGSTRÖM (s):

Herr talman! Vi skall ägna en stund åt näringspolitiken. Det är en nästan djup symbolik i det förhållandet att när vi inleder den debatten gapar näringsministerns stol tom. Det är en djup och tragisk symbolik i detta. Där ute byter man nämligen just nu ord. De som står ute i näringslivet har länge talat om lågkonjunktur. Sedan några veckor tillbaka talar de om depression. Motorn går nu på tomgång. Handbromsen är åtdragen. Efterfrågan har fallit. Försäljningen har fallit. Produktionen har fallit. Sysselsättningen har fallit. Arbetslösheten stiger. Och näringsministern är frånvarande.

Låt mig vara mycket konkret. I måndags tillbringade jag en stor del av dagen i Smedjebacken. I Smedjebacken finns i dag ett av världens effektivaste stålverk. Det ägs av den nordiska stålkoncernen Fundia. Vad man har uträttat i Smedjebacken under de senaste åren är något av ett hjältedåd. Man har höjt produktiviteten i stålverket med mellan 50 och 70 %, från knappt 50 ton i timmen till tidvis upp mot 90 ton i timmen. Detta har skett i samspel mellan en modern och dynamisk företagsledning och en skicklig arbetsstyrka.

Detta företag, som i dag är ett av världens absolut bäst rustade stålverk, är på väg in i en akut kris i brist på efterfrågan. Företagets produkt, armeringsjärn, efterfrågades i byggnadssektorn. Nu hotas företaget av akuta finanansiella problem.

I företaget arbetar i dag 1 000 människor. Det handlar om en bygd. Det handlar om en kommun och dess framtid.

Näringspolitik – näringsministerns stol är tom.

Det gäller företag efter företag runt om i landet. Det är inte dåliga företag, eller företag som inte har någon framtid. Det är färdigstrukturerade, effektiva, slagkraftiga företag, som står inför en uppenbar risk att slås ut under denna vinter. Bilden är alldeles klar. Det handlar om tusentals och åter tusentals arbetstillfällen.

Jag hade velat samtala med näringsministern om vad han tänker och

tycker när han ser detta, att stora delar av det mest effektiva produktionskapitalet i svenskt näringsliv hotas av utslagning. Det är en kapitalförstöring, miljard efter miljard. Det är företag som, om de toge sig igenom denna svacka, skulle gå fram som slåttermaskiner på en internationell marknad, när efterfrågan återvänder.

Näringsministern väljer att vara frånvarande.

Jag hade velat tala med honom om hur han tänker använda den korta tid som fortfarande återstår för att som näringsminister ändå försöka rida spärr mot den värsta kapitalförstöringen. Där ute talar man nu om depression.

Det hade fortfarande varit möjligt att diskutera förkovran, att i t.ex. Smedjebacken skapa möjligheter för dem – det rör sig om några hundra – som har ett ordentligt behov av att höja sin utbildningsnivå för att bli ännu duktigare stålverksarbetare. Det handlar om att anpassa de regler som för närvarande gör det omöjligt, och på det sättet inte bara genom defensiv arbetsmarknadspolitik rädda en bygd, utan som en offensiv satsning höja utbildningsnivån i ett redan mycket effektivt stålföretag, som nu är på väg in i en akut kris.

Men näringsministern väljer att vara frånvarande.

Vi hade kunnat samtala om svensk forsknings- och utvecklingspolitik, om infrastruktur, investeringar, statlig upphandlingspolitik, om nya kommuniionssystem och om hur vi skall utbilda våra barn, så att de i morgon kan bära upp ett slagkraftigt näringsliv. Det är näringspolitik.

Näringsministern väljer att vara frånvarande.

Det blir så, när man tror att näringspolitik är att privatisera statliga företag. Men näringspolitik är någonting annat. Det är att leda ett lands förkovran när det gäller dess näringar och människornas sysselsättning och utkomstmöjligheter.

Näringsministern är frånvarande.

I detta anförande instämde Bengt-Ola Ryttar (s).

Anf. 169 ROLF L NILSON (v):

Herr talman! Odd Engström vänder sig till "absent friends" och utbringar en skål. Jag instämmer i den skålen, men jag väljer för min del att tala till de närvarande.

Regeringen har genom näringsministern deklarerat att den tänker avskaffa näringspolitiken. Näringsministerns uttalade ambition är att bli konkurrensminister.

Jag tror att det är en farlig väg man är inne på. I den krissituation som svensk ekonomi och näringsliv befinner sig i, krävs politiska insatser som är mer omfattande än rena skattesänkningar och konkurrensbevakning.

Vi politiker måste göra vårt. De anställda måste göra sitt. Men, och det återkommer jag till, företagsledningarna och ägarna måste också göra sitt.

I regeringsförklaringen säger statsministern: "De grundläggande villkoren för investeringar och produktion har förbättrats. — Produktiviteten ökar snabbt. Våra kostnader sjunker nu i förhållande till omvärlden. Investeringshinder har tagits bort." Vad hindrar då svenska företag att fullt ut utnyttja dessa goda förutsättningar?

Det finns en mängd objektiva hinder. Jag underskattar dem inte. Den internationella, långa lågkonjunkturen kan vi inte göra mycket åt. Men det finns också en mängd psykologiska hinder. I fortsättningen väljer jag att kalla det för svenska företagares inlärda hjälplöshet.

Den yttrar sig i att de i stället för att angripa de problem som verkligheten ställer dem inför, skickar fram sina professionella gråtare i den offentliga debatten och ber om ett bättre klimat, dvs. att de utan större ansträngningar eller omställningar för evigt skall kunna tjäna pengar.

Moderaterna, Folkpartiet, i viss mån Centern, och Ny demokrati har underblåst denna inställning, samtidigt som partierna hämtat sin näring ur den. Jag vänder mig här till Rolf Dahlberg, Gudrun Norberg och Kjell Ericsson.

Det är ett nationellt intresse att denna de svenska företagarnas inlärda hjälplöshet bryts. Jag inser att det är svårt. Mycket tyder på att verkligheten inte har så stort inflytande på den inställningen. Det behövs impulser utifrån. Givetvis behövs utländska investeringar, utländskt kapital. Det skall jag återkomma till. Men det behövs också en annan kultur, ett annat management.

Det är betecknande att på två och ett halvt år, under den nye chefen David Herman, lyckades de anställda på Saab Automobile i Trollhättan öka produktionen med nästan 50 % och pressa ner korttidsfrånvaron från höga siffror till under europeiskt genomsnitt. Det beror i stor utsträckning på bra och fördomsfritt management – en företagsledare som angriper problemen och inte i första hand längtar sig bort till golfbanan eller segelbåten.

Det gäller för regeringen att inte ge efter för de professionella gråtarna. Det behövs inhemsk och utländsk konkurrens och tuffa krav.

Herr talman! Regeringen har gjort stor skada genom att skapa oro i riskkapitalförsörjningen. Det gäller i allmänhet, men i synnerhet för små och medelstora företag. Riksdagsåret 1991/92 har i detta avseende varit ett förlorat år.

Genom att staten nu i praktiken äger tre banker finns det stora möjligheter att påverka räntenivån och tillgången på kapital. Som ägare till Nordbanken bör vi ge budskapet till banken: Konkurrera med räntorna! Var inte överdrivet försiktig vid kreditprövning!

SAF har visat att 3 500 långsiktigt livskraftiga företag av bankerna har knuffats över konkursens kant. Det motsvarar ca 35 000 anställda.

Skaffa en utländsk ägare till t.ex. Gotabankens kontorsnät, så att konkurrensen och kompetensen ökar!

Herr talman! För att svenskt näringsliv inte ohjälpligt skall hamna på efterkälken krävs en målmedveten satsning på miljö- och energiteknik och på miljöanpassad produktion. Detta måste ständigt upprepas. Centerpartiet och kds – jag tror att det är Roland Lében som talar för kds här – har som regeringens särskilda miljösamvete varit oförlåtligt svaga.

Inte ens nu, när fem kärnkraftverk är avställda på grund av bristande säkerhet, händer något. Utbyggnaden av vindkraft har avstannat helt. I andra länder satsar man.

Internationellt går kärnkraften kräftgång, men i Sverige tror politikerna fortfarande på den säkra svenska kärnkraften. När skall ni vakna?

Det som krävs nu är att alla subventioner till kärnkraften tas bort. Stödet

måste föras över till vindkraft och biobränslen, till effektivisering och sparande.

Kds och Centern är oförlåtligt passiva i regeringen. Odd Engström – Socialdemokraterna har också ett ansvar genom sin energiöverenskommelse, som saknar trovärdighet och därmed bidrar till fortsatt oklarhet om energipolitiken.

Sverige måste som andra länder satsa på nationella FoU-program inom framtidsområden. Miljö- och energiteknik och bioteknik är några uppenbara sådana exempel.

Odd Engström talade om produktionskapacitet som föröddes i lågkonjunkturen, eller depressionen, som han sade. Jag vill lyfta fram Volvos Uddevallafabrik som någonting unikt svenskt, i betydelsen någonting bra. Det är en framtidssatsning som måste få leva kvar, bevaras och utvecklas.

Anf. 170 ROLF DAHLBERG (m):

Herr talman! Låt mig börja med att kort kommentera Odd Engströms anförande, som jag upplevde som litet märkligt, med detta ständiga upprepande av att näringsministern inte är närvarande vid debatten.

I och för sig kan jag hålla med om att det alltid är bra när ministrarna är närvarande i kammaren vid de debatter som berör dem, men i det här fallet är näringsministern i Sydostasien sedan en vecka tillbaka, och hans uppgift där är att främja svensk export. Det är möjligt att han trots allt har gjort den bedömningen att han på det sättet gör större nytta där än genom att vara närvarande vid den här debatten, men det får han ju själv svara för.

Jag ville bara lämna denna upplysning till Odd Engström, eftersom jag räknade till att han efterlyste näringsministern sju gånger.

Herr talman! Under två dagar av allmänpolitisk debatt har den ena talaren efter den andra beskrivit hur jobb försvinner dag för dag inom snart sagt alla branscher och företag runt om i landet, samtidigt som det inte på långt när återskapas nya företag och nya jobb i samma takt. Resultatet blir en ständigt stigande arbetslöshet. Vi är nu inne i det arbetslöshetens stålbad som Kjell-Olof Feldt talade om för två, tre år sedan.

Vår viktigaste uppgift nu är att skapa förutsättningar för investeringar och nyföretagande och även bevarande och utveckling av goda befintliga företag.

Krisuppgörelsen mellan regeringen och Socialdemokraterna är en viktig del av detta arbete, men vi måste också satsa på en politik som stimulerar och river bort tillväxthinder för den privata, konkurrensutsatta sektorn och vidgar dess utrymme.

I alltför många år har höga skatter, regleringar, snedvridande subventioner och monopol verkat hindrande på företagandet och tillväxten i Sverige.

Under sitt första regeringsår har den borgerliga regeringen fått igenom en rad beslut som underlättar för främst små och medelstora företag – just den typ av företag som Sverige har alldeles för få av, vilket man lätt inser om man gör en jämförelse med andra industriländer. Små- och nyföretagandet måste få en renässans under de närmaste åren. Det är här som de nya möjligheterna och de nya jobben kommer att finnas.

Regeringen prioriterar nu fyra viktiga områden inom näringspolitiken. Det första är små- och tillväxtföretagen.

Under förra riksmötet togs beslut om borttagande av skatten på arbetande kapital och sänkning av arvs- och gåvoskatterna. Om någon vecka kommer en proposition med förslag till ytterligare skatteförändringar för främst småföretagen.

Sänkningen av arbetsgivaravgiften betyder mest för små och medelstora företag. Skatte- och avgiftssänkningar frigör kapital som kan investeras i företagen.

De nya riskkapitalbolag som föreslås i en proposition som redan är lagd på riksdagens bord skapar en av Europas fem största privata marknader för riskkapital till små och medelstora företag. Vi får dessutom en proposition om nyföretagarlån, som koncentrerar statens insatser just till startandet av företag. Arbete pågår också för att ytterligare avreglera, avbyråkratisera och förenkla regelverket för främst småföretag.

Det andra området innefattar marknad och konkurrens. Vi vet att fri konkurrens ger effektivitet och valfrihet. En ny konkurrenslag som bygger på EG:s regler föreläggs riksdagen inom kort. Vi har fått en ny och starkare konkurrensmyndighet. Vi skall avreglera monopol- och oligopolmarknader inom såväl privat som offentlig verksamhet. Detta öppnar för nyföretagande och större effektivitet.

Det tredje området är privatisering av statliga företag. Detta är en viktig strukturreform. Den tydliggör statens roll, skapar fasta spelregler och sprider ägandet. Det kapital som inströmmar till statskassan skall användas för investeringar i infrastrukturen – vägar, järnvägar, flygplatser, telekommunikationer osv.

Hittills har fyra företag sålts. Just nu råder ett moratorium, men förberedelsearbetet för fortsatta privatiseringar pågår inom Näringsdepartementet, och när marknadsläget förbättrats får vi räkna med att nya erbjudanden kan komma i enlighet med privatiseringspropositionen.

Det fjärde området är forskning och utveckling. En utökad satsning på industrirelaterad forskning och utveckling kan förväntas i vårens forskningsproposition. Deltagande i EG:s forsknings- och utvecklingsarbete är därvid en viktig del. Inrättandet av s.k. spetsuniversitet som ligger i den absoluta forskningsfronten för teknisk forskning kommer att ge resultat på sikt.

Herr talman! Med hänsyn till den mycket djupa lågkonjunkturen och de för dagen enormt höga räntorna kan det ta tid innan dessa generella åtgärder börjar verka fullt ut. Men det finns också positiva signaler, som visar att det går att få i gång näringslivet igen och att vi kan hoppas på ett nystartande i stor omfattning.

Anf. 171 ODD ENGSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Sverige har förts in i ett mycket allvarligt läge. Detta är därför en tid när det ställs mycket stora krav på det politiska ledarskapet. Det har också kommit till uttryck under de senaste veckornas ansträngningar att åstadkomma politiska överenskommelser. För mig liksom för många andra är dessa uttryck för ett riktigt och respektingivande politiskt ledarskap.

En del i detta ledarskap som nu krävs är att regeringen är närvarande i

riksdagen när riksdagen med sin allmänpolitiska debatt försöker att brett genomlysa förhållandena i landet och att vidga perspektiven.

Näringsministern sägs göra nytta i Sydostasien. Det statsråd som har avdelats för att i första hand vara den som svarar för svensk utrikeshandel och tillika Europaminister, herr Dinkelspiel, har gjort en helt annan bedömning än näringsministern. Han har valt att vara närvarande i meningsutbytet här i riksdagen. Det hedrar honom.

Det är ingen formsak för mig huruvida ett statsråd är närvarande eller inte när viktiga frågor på vederbörandes verksamhetsområde, som dessutom befinner sig i allvarlig kris, skall diskuteras. Den problematiken är högst reell. Man väljer att vara frånvarande när det skall föras en viktig politisk diskussion.

Huruvida näringsministern gör nytta i Sydostasien eller inte uppfattar jag som irrelevant.

Anf. 172 ROLF DAHLBERG (m) replik:

Herr talman! Odd Engström återkommer till näringsministerns frånvaro här. Jag kan i och för sig ha en förståelse för synpunkterna. När vi var i opposition klagade vi ofta och tyckte att det var berättigade klagomål, när de socialdemokratiska statsråden inte var närvarande vid motsvarande debatter. Detta är litet av ett problem mellan oppositionen och regeringssidan.

Anf. 173 ODD ENGSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Jag tror att det var mycket ovanligt att socialdemokratiska statsråd var frånvarande när det verksamhetsområde för vilket de hade att svara i regeringen befann sig i akut kris.

Det handlar nu om att hundratals företag under den här vintern hotas av att slås ut och att därmed en viktig del av svenskt näringsliv utarmas. Om ministern då är frånvarande uppfattar jag så, att man inte ser lägets allvar och att man i mer än en bemärkelse är frånvarande i debatten. Jag vågar upprepa vad jag tidigare sagt: Det kan vara ett uttryck för att man uppfattar näringspolitik som begränsad till att sälja ut statliga företag till privata intressen.

Anf. 174 ROLF DAHLBERG (m) replik:

Herr talman! Mycket kort: Man kan säkerligen i riksdagens protokoll under åren följa hur företrädare för oppositionen har efterlyst socialdemokratiska statsråd i de här debatterna. Man påpekade ofta att ministern inte var närvarande vid den eller den debatten. Jag tror att detta förekom i samma utsträckning som varit fallet under de här två dagarnas debatt.

Med all respekt för Odd Engströms kapacitet och den vikt han skulle ha lagt vid den debatt han skulle ha haft om näringsministen hade varit här, vidhåller jag att jag tror att näringsministern gör mer nytta i Sydostasien.

Anf. 175 GUDRUN NORBERG (fp):

Herr talman! Jag funderade just över varför Odd Engström skulle inleda den näringspolitiska debatten. Nu förstår jag. Han har besökt ett företag!

Han har upptäckt att det är kris i branschen. Det var kanske första gången som han besökte ett företag.

Det är märkligt att under den socialdemokratiska regeringstiden, då det rådde en högkonjunktur under flera år, kunde den regeringen inte stärka det svenska näringslivet, utan det var sårbart när konjunkturen svängde. I stället lade man på olika pålagor. Man började med löntagarfonderna. Sedan lade man på flera olika slags skatter och pålagor på företagen. Man skapade ett företagsklimat i Sverige som gjorde att företagen flydde landet. Företagarna ville inte investera i Sverige, utan gjorde det i stället utomlands. Det var ett stort problem under många år. Före valet 1991 skedde det en stor utslagning av företag. Där var mer än 100 konkurser i veckan. Var fanns den socialdemokratiska industriministern då?

Jag hade tänkt att säga några ord om den fria konkurrensens betydelse och behovet av en skärpt konkurrenslagstiftning.

Sverige är ett av världens dyraste länder. Vid en jämförelse med länderna i Europa finner man att priserna på de allra flesta håll är lägre än här i Sverige.

Vi tjänar inte mer än andra, men vi har högre levnadskostnader, vilket gör att vår levnadsstandard försämras. Under en stor del av efterkrigstiden räknades Sverige som det näst rikaste landet på jorden efter USA. Ännu i början på 1970-talet hade Sverige världens näst högsta BNP per invånare.

Men därefter har den svenska inkomstutvecklingen sackat efter kraftigt. Vi är i dag ett ungefärligen genomsnittligt land. Uppgifter från OECD visar att Sverige nu halkat ner från en sjätteplats av de 15 rikaste industriländerna för 10 år sedan till en delad tiondeplats. Och vi är på väg ner mot bottenskiktet bland traditionella industriländer.

Vi har i Sverige höga priser inom många områden.

Studie efter studie från bl.a. SPK visar att en viktig förklaring är att konkurrensen är dålig inom främst dessa områden. OECD:s rapport säger också att ökad konkurrens är av avgörande betydelse för att öka välfärden i Sverige, och detta gäller både offentlig och privat sektor.

Detta är i och för sig ingen nyhet för oss. År efter år har vi i Folkpartiet liberalerna framhållit betydelsen av ökad konkurrens – inte minst inom den offentliga sektorn. Detsamma har gjorts av övriga borgerliga partier, och det har lika ihärdigt motsagts av socialdemokrater och vänsterpartister.

Det är just inom den offentliga sektorn som bristen på konkurrens är allra störst. På många områden har konsumenten ingen möjlighet till eget val. Den nya epok som nu inleds med fri etableringsrätt inom vård, omsorg och utbildning är av avgörande betydelse för att få riktig konkurrens även inom dessa sektorer.

Men också i näringslivet råder brist på konkurrens. Det framgår tydligt att det är just inom områden där staten har lagt sig i marknadsekonomin genom regleringar och subventioner som konkurrensen fungerar sämst. Därför är avregleringar inom livsmedelsproduktionen och minskade bostadssubventioner ett viktigt led i strävan mot fri konkurrens. Att sedan omställningen från ett reglerat förhållande till ett marknadsekonomiskt och konkurrensutsatt förhållande är svår är väl känt.

Den bästa garantin för en fungerande fri konkurrens är en stor småföretagssektor, för fri konkurrens bygger på principen att bara de nöjda kun-

derna kommer tillbaka. Fri konkurrens ger makten till konsumenterna. I småföretagen är signalvägarna korta mellan producent och konsument. Där kan man säga att efterfrågan på varor och tjänster styr tillgången. I just småföretagen sker detta med kort varsel.

Därför är regeringens småföretagspolitik så angelägen, med satsningar på att stärka företagen och att förbättra villkoren för småföretagen. Tillgången till riskkapital är viktig samt villkor som skapar bättre överlevnadsmöjligheter under de första kämpiga åren. Nu kommer en proposition om s.k. EKH-lån för nyföretagande, och nu kommer också en proposition om ny konkurrenslagstiftning.

Vi i näringsutskottet kommer att få behandla dessa propositioner. Det blir alltså tillfällen att diskutera detaljerna senare. Men utgångspunkten är givetvis att vi i Sverige behöver en skärpt konkurrenslagstiftning. Det är också viktigt med harmonisering till EG-regler. Men det är inte det som är det största skälet. Den nya konkurrenslagen – som vi i Folkpartiet gärna hade sett blivit litet tuffare – införs inte i första hand av EG-skäl, utan för att få ett vitalare svenskt näringsliv.

Anf. 176 ODD ENGSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Gudrun Norberg tror sig förstå att jag för första gången har besökt ett företag. Ack, ja! Jag har nog trampat fler fabriksgolv än Gudrun Norberg riktigt kan föreställa sig.

Jag tar också min del, och mitt partis del, av ansvaret för den situation som nu råder i Sverige. Låt mig vara konkret. Med detta förstår jag att jag bl.a. var medlem i en regering som inte förmådde övertyga riksdagen om en tillräckligt fast finanspolitik. Den delen av ansvaret tar jag på mig.

Det märkliga är att varje gång som det uppstår möjligheter för borgerliga partier att bilda regering och ta sitt ansvar, blir favorittemat i varje riksdagsdebatt att tala om den föregående regeringens misslyckanden. Vitsen med att bilda regering är att ta ansvar för land och folk här och nu och att arbeta med ögonen riktade mot framtiden. Icke! När Gudrun Norberg skall bemöta mig handlar det om mina tillkortakommanden. Men en regering, och regeringsunderlaget, skall i första hand koncentrera sina krafter på att själv inte komma till korta. Det är anmärkningsvärt att dessa argument upprepas ständigt.

Jag tar min del av ansvaret för en för svag finanspolitik till följd av att vi inte lyckades genomföra en hårdare sådan med hjälp av riksdagen. Nu är det Gudrun Norberg och hennes regeringsunderlag som har ansvaret. Ta det ansvaret, och tala inte bara om mina tillkortakommanden!

Anf. 177 GUDRUN NORBERG (fp) replik:

Herr talman! Jag tycker också att det är riktigt att ta ansvar för den politik man för närvarande för. Men jag kan påminna Odd Engström om åren 1982 till 1991 då Socialdemokraterna hade regeringsinnehavet. Hur många gånger förekom det beskyllningar i denna kammare om att budgetunderskott osv. berodde på den förra regeringen? Det är faktiskt inget unikt att man talar om att den föregående regeringen inte fullföljde sina uppgifter väl.

Jag tycker att Odd Engström skall erkänna att den nuvarande regeringen

har gjort, försökt göra och velat göra, en mängd insatser för att stärka företagsamheten. De har skett till stor del under protester från Socialdemokraternas sida.

Vi har tagit bort förmögenhetsskatten på arbetande kapital i småföretagen. Vi vill ha bättre finansieringsmöjligheter, riskkapital och lånemöjligheter för småföretagande och nyföretagande. Men Socialdemokraterna har inte hejat på detta utan tvärtom försökt att bromsa.

Vilken regering har verkligen försökt förbättra situationen för det svenska näringslivet? Det har den borgerliga regeringen.

Anf. 178 ODD ENGSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Det är riktigt att den nu sittande regeringen har föreslagit bl.a. ett antal skattesänkningar, vilka man själv hävdar har betydelse för företagen. I den mån de har genomförts synes de inte ha haft någon nämnvärd effekt. Vi har också hävdat att det inte i första hand var skattesänkningar som var aktuella.

Problemet både för det företag som jag refererade till och för alla andra företag som nu hotas av kriser – trots att det är starka, sunda och slagkraftiga företag – är bortfall av efterfrågan. Från första stund vi gick i opposition har vi i denna kammare talat om detta. Vi har gång på gång bytt ord om det. Vad jag nu beskrev var situationen för ett företag i en lång rad företag som står inför en akut finansiell kris därför att efterfrågan på deras produkt, i detta fall armeringsjärn, i stort sett har försvunnit.

Redan under oktober, november månad förra året talade socialdemokrater i denna kammare om de oöverskådliga konsekvenser av den byggpolitik som skulle bli följden och de åtgärder som denna regering vidtog under sina första månader i regeringsställning.

Det är riktigt att ni har sänkt skatter, men det är inte det som är problemet. Problemet är att ni också slog sönder en stor del av efterfrågan. Skattesänkningarna hjälpte inte. Men bortfallet av efterfrågan fungerade.

Anf. 179 GUDRUN NORBERG (fp) replik:

Herr talman! Nog kan väl Odd Engström ändå vara så ärlig att han tillstår att lågkonjunkturen är internationell och att den svenska regeringen inte under några månaders tid kan ändra den till en högkonjunktur? Det tycker jag i rättvisans namn att han kan tillstå.

Förste vice talmannen anmälde att Odd Engström anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 180 KJELL ERICSSON (c):

Herr talman! Vi har i dag en besvärlig situation för vårt näringsliv. Orsakerna till detta är många, men främst beror det på de ekonomiska problem vi har. De har debatterats mycket under dessa båda dagar, och jag skall därför inte nu gå in på den ekonomiska politiken.

Vi har en kris som beror både på våra egna och på omvärldens problem. Både finanskrisen och den djupa lågkonjunkturen har gjort det mycket svårt för våra företag. Många av dagens problem har sin orsak i 1980-talets brist-

fälliga ekonomiska politik, där industirn fick stå tillbaka för den offentliga sektorn och spekulationer i fastighetsbranschen.

Baksmällan och uppvaknandet har blivit brutalt. Enorma summor pengar har runnit i väg i kreditförluster. Det gör också att många seriöst och hårt arbetande småföretagare i dag har det kämpigt med både rörelse- och riskkapital.

Det är också många branscher som har det svårt. Bl.a. har vår bilindustri med alla dess underleverantörer mycket stora problem. Vi vet att Volvo på grund av vikande marknad och bristande lönsamhet måste vidta drastiska åtgärder som kan innebära flera fabriksnedläggelser. Samma problem har Volvos alla underleverantörer, vars antal minskar i takt med minskande volymer. Därtill har inte underleverantörerna klarat konkurrensen gentemot sina utländska konkurrenter.

Detta har lett till många förlorade arbetstillfällen. Jag har just nu i dag från min hemkommun – Årjängs kommun – fått information om att en av underleverantörerna till Volvo, nämligen TVAB i Töcksfors, har varslat 235 anställda. Detta är ett dråpslag mot hela bygden.

Man skall då komma ihåg att så sent som för tre år sedan hade företagen 700 anställda. I dagsläget finns 390 anställda, och efter varslet blir bara 150 personer kvar. Det är en förödande utveckling för en liten glesbygdskommun. Varje grupp av 60 anställda som förlorar jobbet betyder 1 % i arbetslöshet. Årjängs kommun kommer nu att hamna på uppåt 18–20 % om man räknar in öppen arbetslöshet och dessa varsel. Detta är mycket besvärligt.

Det krävs därför nu en rad åtgärder på både lång och kort sikt, och här måste också regeringen hjälpa till. Bl.a. måste en temporär placering i stödområde 1 till för att underlätta för små- och nyföretagandet. Man måste också förbättra infrastrukturen genom byggande av vägar och bättre utbildning. Man måste hjälpa till att höja kompetensen så att människor blir mer konkurrenskraftiga när konjunkturerna vänder. Vi behöver också regeringens hjälp för att få nya tjänsteföretag till orten. Jag kräver också att de tidigare ägarna, Forsheda och Ericsson Cable, bistår att hjälpa den dotter som de nu lämnat åt sitt öde.

En mycket väsentlig fråga för att få i gång nyföretagande och expansion är riskkapitalförsörjningen. Glädjande nog har regeringen lagt fram ett förslag om kapital för tillväxt. De 6,5 miljarder som utskiftats från löntagarfonderna kommer nu att ingå i de riskkapitalbolag som enligt regeringsförslaget kommer att startas. Det kommer att vara till stor nytta för små- och medelstora företag.

Detta räcker inte, utan det behövs mer. Bl.a. behöver också utvecklingsfonderna och Norrlandsfonden ha kvar sitt kapital. Riksdagen beslutade i våras på förslag från näringsutskottet att utvecklingsfonderna skulle få anstånd med inbetalning av medel. Det tror jag var ett klokt beslut, och jag tror att det är rätt att förlänga detta anstånd så att det gäller fram till dess att vi får något bättre.

Det är alldeles uppenbart att de flesta utvecklingsfonder behöver varje krona. Detsamma gäller Norrlandsfonden. Jag vet att dess ordförande, Per-Richard Molén, har en stor efterfrågan på kapital och kan göra stor nytta genom att låna ut till företag i den region som Norrlandsfonden verkar i.

Det är också väsentligt att de nyföretagarlån som tidigare aviserats nu snarast kan komma till stånd. Här kommer också ett förslag att läggas fram inom en snar framtid, och det är jag tacksam för.

Herr talman! Jag vill också något beröra skattefrågorna. Det är bl.a. angeläget att det aviserade förslaget om förbättringar när det gäller skatter för småföretag nu läggs fram så fort som möjligt, och det kommer också att ske.

En skatt som slagit mycket snett är förmånsbeskattningen av bil för de mindre aktiebolagen. Här sker det en schablonbeskattning för ägaren oavsett om man använder bilen privat eller inte. Jag har som exempel några autentiska fall från Arvika. En småföretagare som har en affär i Arvika och en i Karlstad har vid varje affär en liten buss som används för utkörning av varor. Både företagaren och hans fru har var sin privatbil. Men trots detta blir både företagaren och hans fru påförda 38 000 kr vardera för att de skulle ha tillgång till firmans bilar. De använder aldrig firmans bilar i privat bruk.

En annan företagare har en stugby. Han använder i firman en pickup för körning av förnödenheter till och från samt inom stugbyn. Han har en egen privatbil. Pickupen används inte alls i privat bruk. Trots detta får han en förmånsbeskattning av 40 000 kr. Jag kan räkna upp en rad olika exempel. Jag anser att detta är alldeles absurda skatteregler som snarast måste ändras. Jag hoppas därför att skatteminister Bo Lundgren med det snaraste ser över dessa skevheter.

Herr talman! Detta var några delar inom näringspolitiken. Det finns egentligen mycket mer att säga i denna för oss så viktiga fråga, men tiden räcker inte till mer. Men det är viktigt att vi ger förutsättningar för en näringspolitik som ger goda möjligheter för företag att starta och växa. Sist men inte minst måste vi också ge små, medelstora och stora företag möjligheter att överleva. Vi behöver en stark, växtkraftig och konkurrenskraftig industri i vårt land. Låt oss jämna marken för en sådan utveckling.

Anf. 181 ROLAND LÉBEN (kds):

Herr talman! Vi har här under förra veckan och även denna vecka fört en bred debatt som i hög grad har gett en allsidig belysning även av näringspolitiken. Jag vill därför inrikta mig på att säga några ord om energipolitiken. Jag kommer att inskränka mig till kärnkraften.

Jag kan försäkra den orolige Rolf L. Nilson att kds inte glömt bort vare sig miljön eller kärnkraften. Kds är en pådrivande kraft i regeringen i dessa frågor. Det finns nog större anledning att oroa sig för vänsterns borttappade och kraschlandade partiprogram och vänsterns ideologiska fotfäste. Det är förmodligen Jakten på det försvunna programmet som fått Rolf L. Nilson att nu lämna kammaren efter att ha häcklat övriga partier.

För tolv år sedan gav det svenska folket i en folkomröstning ett klart besked om att kärnkraftstekniken skulle vara en parentes i vår historia. Det finns även i dag en bred folklig opinion som vill se att kärnkraften verkligen blir avvecklad, naturligtvis i ordnade former. Det finns också en bred riksdagsmajoritet för en avveckling. Denna riksdagsmajoritet står bl.a. bakom den s.k. energiöverenskommelsen från våren 1991.

Som styrelseledamot i Kärnkraftsinspektionen sätter jag värde på politisk realism, majoritetsförankring och balans i fråga om kärnkraftsavvecklingen.

I regeringsdeklarationen för ett år sedan, och i budgetpropositionen, framhölls att energiöverenskommelsen ligger fast.

Men detta uttryck – att den ligger fast – får inte komma att innebära att frågan ligger där den ligger, och att den fastnar där. Den kan i värsta fall fastna i kompromissdeklarationer så länge att en ansvarsfull och fungerande omställning till andra energislag inte är praktiskt genomförbar till år 2010.

Jag upplever att det är en högprioriterad uppgift att aktiviteten i avvecklingsfrågan trappas upp. Energiöverenskommelsen skall och måste fullföljas. Det är en trovärdighetsfråga också för riksdagen. En hel del har gjorts, men långt ifrån tillräckligt.

Herr talman! Situationen kräver att en parlamentarisk avvecklingskommitté för avveckling av kärnkraften tillsätts snarast möjligt. Nu behövs ett målinriktat parlamentariskt förankrat initiativ när det gäller energiomställningen från kärnkraft till annan säkrare och miljömässigt bättre produktion.

Ansvaret för en målmedveten styrning mot det uppsatta avvecklingsmålet ligger hos regeringen, och ytterst hos riksdagen. Det finns efter alla dessa år fortfarande ingen lagstiftning eller andra aktiva styrmedel som fastslår kärnkraftsavvecklingen till år 2010.

I ett radioreportage i dag torgfördes som en allmän tolkning inom kraftindustrin att energiöverenskommelsen kan uppfattas som innehållslös och utan egen reell styrkraft. I det perspektivet blir industrins slutsats den självklara och enda möjliga, nämligen att man inte med företagsekonomiskt ansvar kan satsa på stora investeringar i alternativ. Man vill inte ta risken att hamna snett i stora investeringstunga beslut. Industrin upplever att det inte finns en trovärdig politisk försäkring om att långsiktiga spelregler för den här typen av investeringar existerar. Så långt radioreportaget, där jag hoppas att man drog felaktiga slutsatser.

Omställningen av energiproduktionen i enlighet med energiöverenskommelsen är en av de allra största och mest kostnadskrävande omstruktureringarna i vår moderna industriella historia. Framsynthet i denna fråga är viktig ur flera aspekter. Vi kan inte heller bortse från de stora kommersiella möjligheter som öppnar för dem som ligger tidigt och långt framme när det gäller att producera fungerande alternativa lösningar.

Herr talman! Min uppfattning är att riksdagen har all anledning att vara bestämd och målmedveten i den här frågan. I en SIFO-undersökning i juni 1992 visade det sig att hela 72 % av de tillfrågade ville att kärnkraften skall avvecklas. 22 % ville ej avveckla och 4 % var tveksamma eller visste inte. Undersökningen visar på en tydlig förskjutning till förmån för en avveckling. Vad betyder dagsläget för den här frågan, och vad betyder den allmänna opinionen?

Fem svenska reaktorer är fortfarande avstängda av säkerhetsskäl på grund av oförutsedda komplikationer. Här visar det sig att det som alla tekniker ansåg vara med god marginal säkerställt, inte alls fungerade på det sätt man antagit. Det hade man även grundat säkerhetsrutinerna på i många år. 10 timmars säkerhetsmarginal har plötsligt i verkligheten blivit 20–30 minuter. I det perspektivet stod det plötsligt klart för alla att vi länge och ovetande levat med en riskfaktor som vi på inga villkor kan acceptera. Hur många fler liknande oförutsedda komplikationer finns? Ingen kan besvara den frågan.

Herr talman! Låt mig dessutom nämna något om vårt närområde. Där finns händelser som också talar sitt tydliga språk till oss.

Tjernobyl skall nu startas upp på nytt. Tätt intill ligger det havererade aggregatet i en bristfällig sarkofag, som måste åtgärdas i ett kortsiktigt perspektiv och omhändertas på annat sätt i ett långsiktigt perspektiv.

Litauen är helt beroende av sitt enda kraftverk, nämligen kärnkraftverket i Ignalina. Ignalinas aggregat nummer ett är avstängt för översyn och reparationer av defekta svetsfogar. I dag på förmiddagen stängde man av det andra aggregatet på grund av radioaktivt ångläckage, ett läckage som dessutom var i tilltagande. I nio dygn körde man vidare i en högrisksituation för att skaffa sig rådrum och handlingsutrymme. Det var en situation som i Sverige skulle ha föranlett ett omedelbart snabbstopp. Nu har man ingen annan energiproduktion i Litauen.

När jag i augusti tillsammans med styrelsen för SKI besökte Litauen och Ignalina tillfrågades jag om vårt parlaments inställning till att bistå i dessa frågor. Naturligtvis kunde jag med trygghet delge som min uppfattning att Sveriges riksdag är positivt inställd till att bistå Baltikum i dessa frågor. Dagens situation på andra sidan Östersjön visar tydligt att detta dessutom är en fråga om ren självbevarelsedrift.

Anf. 182 ARNE JANSSON (nyd):

Herr talman! I dag när den bistra verkligheten sätter sin prägel på alla näringsgrenar, när sparande, rationaliseringar samt investeringsstopp är riktmärken, bedriver vissa organisationer kampanjer för att man skall starta egna småföretag. Det är i och för sig riktigt. På sikt ser vi att det blir omöjligt att anställa mer folk inom den offentliga sektorn. Storföretagens möjligheter att nyanställa inom förutsebar framtid bedöms som ringa. Enda chansen att skapa riktiga jobb, ej sysselsättning, är inom småföretagssektorn.

För att sporra innovatörer samt framåtsträvande kreativa personer att skapa företag – jobb – krävs morötter, inte piskor. De organisationer och konsulter som marknadsför kurser i avsikt att motivera samt informera bl.a. arbetslösa personer om att starta eget glömmer många gånger att tala om att företagare bara har skyldigheter, inga rättigheter. När man övergår till företagarverksamhet förlorar man alla skyddsnät som man tidigare under ett flertal år betalat för och byggt upp.

Den som i dag driver företag får i de flesta fall inget stöd av staten. Staten är i stället den som först skall ha sina arbetsgivaravgifter, moms, källskatt samt övriga fordringar tillgodosedda. Vid uttag av en normallön för en egenföretagare beräknas att han kontant betalat in till statskassan ca 150 000–210 000 kr för tre år, t.ex. kalenderåren 1989–1991. Detta gäller om han har ett 50 000 kronorsbolag i AB-form samt själv äger mer än 30 % av aktierna.

Om han strax därefter skulle tvingas att gå i konkurs eller frivillig likvidation med nuvarande absurda regler, gäller följande. Han eller hon har ingen rätt att få lönegaranti. Han eller hon har ingen rätt att få ersättning från någon A-kassa när intäkterna upphör tillfälligt eller under längre period. Ingen har rätt till ersättning från länsarbetsnämnden, inte ens KAS. Man har inte ens rätt till socialunderstöd om inte verksamheten avvecklas totalt och inte ens rätt till ett överlevnadslån under en kortare period.

Att avveckla företaget innebär att företagaren skall ha lämnat en förklaring att företaget lagts ner. Han skall även ha lämnat företaget av giltig anledning. Arbetslösheten får ej vara självförvållad. Avvecklingen måste vara motiverad. Företagaren måste styrka att han inte får rimlig försörjning.

Den egna företagaren betraktas i alla avseenden som anställd i det egna företaget utom då det gäller behovet av stöd då verksamheten inte går ihop. Företagaren kan då ej längre försörja sig. Det kan inte heller en anställd som blivit uppsagd från ett företag. Men anställda i ett företag har rätt till alla åtgärder utan att det företag som han eller hon varit anställd i har upphört eller gått i konkurs.

Den marginella sänkning som nu är föreslagen för arbetsgivaravgiften är bara löst krafs på ytan för småföretagaren. Majoriteten av småföretagen har inga tillgångar som kan avyttras utan att skada företagens verksamhet. En konkurs, avveckling av småföretag, berör inte enbart ägaren personligen. I många fall måste han gå ifrån hus och hem samt allt han äger och har. En konkurs måste ses som en utslagning av den svenska ekonomins växtkraft.

Konkursutvecklingen är en skrämmande läsning. Mellan 1990 och 1991 steg konkurserna med 76 %. Bara under första halvåret 1992 har det förekommit 10 600 konkurser. Att notera är att genomgående svarar småföretagare för ca 92 % av dagens konkurser. Till småföretagare räknar jag då verkligen små företag med maximalt tio anställda.

Någon i salen kommer säkerligen att invända mot detta och hänvisa till insolvensutredningen eller utredningen om den obligatoriska arbetslöshetsförsäkringen och försöka låta påskina att detta löser ett stort antal problem för företagaren. Det som dessa utredningar förhoppningsvis mynnar ut i är bra, men troligen inte på långt när tillräckligt.

Initialt hade jag tänkt väva in dessa i mitt anförande, men med hänsyn till den begränsade tid som står mig till buds kommer jag att återkomma till dem litet senare.

Vilka skall ha del av samhällets skydd och uppmuntran? Är det den som är initiativrik och startar och driver ett eget företag, eller är det den passiva arbetstagaren eller socialfallet, eller skall det vara lika för alla? Varför är det just entreprenörerna som skall drabbas? Jag tycker att det är i grunden orättvist att det är den som är aktiv och vill skapa något nytt som skall stå ensam med hela förlusten om det går illa, medan den som bara tar sig ett jobb inte skall drabbas utan garanteras statlig lön vid en konkurs.

Det känns inte rätt. Finns det ett rättvisare sätt att använda statens medel? Kan det vara så att man av rättviseskäl måste minska lönegarantin och andra bidragssystem? Eller skall staten inte alls lägga sig i? Skall vi alla klara oss själva, utan statens omfattande skyddsnät?

Så länge staten garanterar de passiva medborgarnas existens och överlevnad, tycker jag gott att staten också kan bidra till de aktiva entreprenörernas överlevnad. Det är inte mer än rättvist.

Mot bakgrund av detta och i perspektivet av alla skatter och avgifter som de betalar och förutsätts betala kan överlevnaden inte vara deras privata ensak. De måste också få en liten del med av den kaka som de själva bakat.

Anf. 183 BIRGITTA WISTRAND (m):

Herr talman! I den allmänpolitiska debatten fanns det inte utrymme för att tala om kulturfrågor, utan vi som vill göra det har hamnat under näringspolitik och miljö. Det tycker jag är bra, därför att kulturen är bra både för näringslivet och för miljön.

Faktum är att kultur tillsammans med turism och vård är de snabbast växande "industrigrenarna" i västvärlden och har de bästa framtidsutsikterna även för den ekonomiska utvecklingen.

I Socialdemokraternas Sverige fördes dessa tre vitala grenar till den offentliga sektorn, mer eller mindre. Minskande resursramar och brist på entusiasm och kreativitet blev resultatet. Kultur, vård och turism sågs som sociala rättigheter, inte som verksamheter där man behövde mänsklig kontakt och professionalism för att lyckas.

Kulturens tillväxt är också idealisk ur global synvinkel. "Mättningsgraden" är låg, det finns en stor potential, tillväxten belastar inte miljön, den materiella resursförbrukningen är låg, den ekonomiska stimulansen är stor, resultatet höjer livskvaliteten.

Men samtidigt som det är positivt att få tala under rubriken miljöpolitik är det bekymmersamt att frågor om identitet och kultur inte anses vara mera betydelsefulla. Jag menar nämligen att en stark identitet är en förutsättning för att klara det framtida medlemskapet i Europagemenskapen. Vi vet också att länderna inom EG verkligen satsar på sin kultur. Jag menar att satsa på Sverige, på en kulturell och positiv Sverigebild i Europa, är en lönsam insats på sikt – ja, t.o.m. en nödvändighet.

När man talar om kultur, talar man om många saker. Ibland tror man att det handlar om att gå på teater och att läsa en bok. Men så lätt är det inte. Så bildas inte en kultur. Därför skulle jag vilja dela upp kulturen i tre delar för att klargöra hur jag ser på de här frågorna.

Först har vi den antropologiska kulturen, och det är den bredaste. Det är den som omfattar alla andliga och materiella fenomen som är grunden för vårt livsmönster, som handlar om hur vi i Sverige i dag talar om krisen. Det gör vi på vårt sätt, på det svenska sättet. Grunden för den här kulturen är språket, det talade och det outtalade.

Den kulturens betydelse har ofta förbisetts i Sverige. Socialdemokraterna ville helst göra sig kvitt det förgångna, ändra personliga och nationella traditioner och skapa en internationell, idealistisk kultur. Därför kom de att förneka svenskhetens betydelse och en stor del av vår nationella kultur. Familjens centrala roll som förmedlare och ansvarig för den antropologiska kulturen undervärderades eller förnekades.

Den här kulturen är också viktig för att känna till andra länders seder och bruk, för att förstå det landets kulturella kod. Det är viktigt att veta hur man tiger på svenska och vad det betyder att avbryta någon på franska.

Den andra kulturdefinitionen skulle jag vilja kalla den vetenskapliga. Det tar för lång tid att gå in på den mer noggrant, men jag skulle ändå vilja säga att under det socialdemokratiska maktinnehavet växte den samhällsvetenskapliga forskningen oerhört på bekostnad av den naturvetenskapliga och humanistiska. Jag hoppas att den forskningspolitiska propositionen skall lyfta fram den humanistiska forskningen igen.

Den tredje definitionen, herr talman, handlar om den estetiska kulturen – dans, musik, dramatik, författarskap, reklam, marknadsföring, arkitektur. Det gäller både skapande och konsumtion. Jag skulle vilja se på den som en oumbärlig och självbärande verksamhet. Det fordrar att kvalitet och originalitet sätts främst. Därför måste kulturpolitiken syfta till att främja utveckling av verkligt framstående skapande och inte främja en allmänt spridd konsumtion.

Den socialdemokratiska kulturpolitiken såg på den estetiska kulturen i ett negativt perspektiv. Man snärjde in kulturskapare och kulturinstitutioner i byråkrati, stöd, bidrag, avgifter och regler. Samtidigt som den svenska kulturen är en av de mest subventionerade i Europa, har klagomålen över bristande resurser vuxit sig allt starkare.

Jag anser att kultur är en av de viktigaste förutsättningarna för Sveriges ekonomiska utveckling och konkurrenskraft och att vi därför behöver en omprövning av kulturens ställning. Därför är det viktigt att vi snart kommer i gång med utredningen om de kulturpolitiska målen från 1974. Vi lever faktiskt inte längre i ett industrisamhälle. Vi lever i ett kunskapssamhälle, och i ett sådant samhälle blir fantasi och kreativitet viktiga råvaror och drivkrafter.

Anf. 184 GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Också denna debatt, som rör miljöpolitiken, förs utan att ansvarigt statsråd är i kammaren. Jag är inte så förvånad över detta, därför att Olof Johansson har ju lyst med sin frånvaro i debatten under hela det år som han har haft ansvaret för miljöfrågorna. Så varför skulle han dyka upp här i kväll? Det är visserligen litet oförskämt mot riksdagen att han uteblir, men å andra sidan får vi trösta oss med att statsministern följt debatten. Det får väl vara plåster på såren, och det tackar vi för.

Det är dystert att se hur miljöpolitiken har tappat terräng under det här året. Olof Johansson tvingas nu börja nästan varje anförande i landet med att säga att det är en myt som har skapats att han är passiv – tvärtom, han är mycket aktiv. Vi som följer honom vet att hans aktivitet hittills i stort sett har bestått i att han har kommit till riksdagen med en enda skrivelse, som har rört det som han tillsammans med partibröderna Olsson konstruerade omkring äggproduktionen, för burhönsen.

Nu aviseras en stor proposition från Olof Johansson som skall handla om kretsloppssamhället. Det skall bli intressant att följa den propositionen. Det blir spännande att se om den kan fyllas med något innehåll. Förväntningarna är icke stora.

Från socialdemokratisk sida förde vi under våren fram en lång rad konkreta förslag i riksdagen. De förslagen avvisades av riksdagen. De gällde bl.a. att vi ville ha ett återvinningssystem för uttjänta datorer. Nu förs miljödebatten i landet just omkring den saken. Man säger att detta är nödvändigt att åtgärda. Det kravet avslog riksdagen i våras.

Vi ville ha en kommission som följde upp Riokonferensen, alltså hur vi i Sverige praktiskt skall omsätta Riodiskussionerna i handling. Förslaget om den kommissionen avvisades också av riksdagen. Nu trycker allt fler på och

tycker, precis som Socialdemokraterna i våras, att det är angeläget att få en sådan kommission till stånd.

Vi krävde i våras i riksdagen att vi skulle få förslag från regeringens sida om hur man skall klara att bevara den biologiska mångfalden i jord- och skogsbruket. Också den saken avvisades. Vi tycker att det hade varit en poäng att man hade lagt fram ett förslag till åtgärder på det området innan vi reste till Rio och krävde samma sak av andra nationer.

Socialdemokraterna krävde i våras en öppen debatt om Sveriges förhandlingsposition inför det kommande medlemskapet i EG. Vi tyckte att det skulle vara viktigt, därför att väldigt mycket av vår trovärdighet som aktiva miljöpolitiker består i att vi visar konkret hur vi vill driva miljöfrågorna vidare, både i EG-medlemskapsförhandlingen och inom det framtida EG-medlemskapet. Också det avvisades.

Vi står nu snart i ett läge där vi skall börja förhandla. Och vi skall förhoppningsvis snart vara i en situation där vi är medlemmar. Sett ur det perspektivet är miljöpolitiken ett av de viktigaste sakområdena. Mycket av den ängslan som människor runt om i landet känner inför ett medlemskap är ofta kopplat till att vi kan komma att få sämre regler och sämre övervakningsfunktioner i vad gäller miljön.

Jag tror att det förhåller sig precis tvärtom. Men regeringens passivitet, miljöminister Olof Johanssons tystnad och oförmåga att lyfta fram en offentlig debatt på den här punkten, underblåser just den här typen av stämningar. Jag har sagt offentligt, i riksdagen och i press, att det finns några saker som vi borde lyfta fram och svara när det gäller den avis som EG-tjänstemännen lämnat till Sverige. Vi borde svara med ett förhandlingsupplägg som är offensivt på miljösidan.

Man ser direkt några saker som borde tas upp i ett svenskt svar, och de borde diskuteras först, så att alla förstår att här ges möjlighet till att lyfta fram miljöfrågorna sett ur ett internationellt perspektiv.

Låt mig peka på några saker:

Vi borde ta upp det vidgade producentansvaret – de många varorna som cirkulerar.

Vi borde ställa krav på producenterna att det skall vara möjligt att återvinna, dvs. rent från början.

Vi borde i förhandlingarna ta upp de utsläppsgränser som kan karakteriseras som kritiska belastningsgränser för vad naturen tål.

Vi borde inför en kommande EG-situation kräva att det förs in minimigränser, exempelvis för svavel och olja. Vi borde kräva det redan i förhandlingarna.

I det här arbetet borde vi ta upp att de miljöregler som EG har skall förknippas med ordentliga sanktionssystem, för att undanröja den oklarhet som Delors åstadkom i våras med sitt uttalande: Det här skall bevakas på lägsta möjliga nivå.

Vi borde i förhandlingarna ta upp svenska idéer om hur miljöavgifter och skatter kan kopplas till exempelvis sådana områden som den tunga trafiken och jordbruket.

Vi borde inför detta svenska medlemskap ta upp hur vi fortsättningsvis skall se till att med bra svensk politik klara en kemikaliekontroll – kampen

mot bekämpningsmedel. Det har vi nått framgång med vid EES-avtalets tillkomst.

Allt detta lyser med sin frånvaro. Det är allvarligt. Ställs inte kraven redan i förhandlingarna kommer människor inte heller att uppfatta oss som trovärdiga, när vi säger att vi ser EG-medlemskapet som en möjlighet att flytta fram positionerna på miljöområdet. Våra kamrater i den framtida gemenskapen kommer inte heller att uppfatta oss som trovärdiga om vi inte före medlemskapets ingående deklarerar var vi står någonstans och vilka frågor som vi kommer att driva.

Jag inser naturligtvis att vi inte får igenom allt i förhandlingarna. Vi kommer inte att nå ända fram. Vi skall emellertid lyfta fram frågorna till förhandling, och de skall vara förankrade i den svenska riksdagen och hos den svenska allmänheten. Då kan vi fortsätta att driva frågorna med trovärdighet inför svensk opinion och inför de andra medlemsländerna. Detta är Olof Johanssons bristande politiska insats, dvs. att inte ha lyft fram dessa frågor. Det kan bli så att miljöpolitiken blir den fråga som rent av stjälper den svenska lokala EG-debatten.

Anf. 185 Statsminister CARL BILDT (m):

Herr talman! En kort kommentar till Göran Persson, som jag vill uppmana att i dessa frågor inte spela för mycket dubbelt. I vad gäller vår förhandlingsposition gentemot EG förhåller det sig nämligen så att vi har både ett utförligt och ett förtroendefullt samråd med Socialdemokraterna i den här frågan.

När statsrådet Dinkelspiel här i kammaren i torsdags i förra veckan redovisade utgångspunkterna för de svenska förhandlingarna om medlemskap, inkl. miljöpolitiken, har det hela föregåtts av ett samråd med Socialdemokratin. Det framgick också av riksdagsdebatten då att en samsyn i dessa frågor förelåg.

Delar av de frågor som Göran Persson tog upp här har också varit föremål för diskussion. Några delade meningar från socialdemokratisk sida har inte förelegat. Jag förstår väl att det kan finnas en brist på ämnen i en allmänpolitisk debatt, och man kan ha behov av att profilera sig litet extra när man är ansvarig för ett visst område. Göran Persson bör dock kanske inte allför mycket klampa in på de samtal som redan har förts av de socialdemokratiska företrädare som svarar för Europapolitiken.

Vi har en stark gemensam förhandlingsposition i miljöfrågorna i EG-förhandlingarna, och det tycker jag inte att vi skall underminera med vad som kan uppfattas som politiskt dubbelspel.

Anf. 186 GÖRAN PERSSON (s) replik:

Herr talman! Det handlar inte om något politiskt dubbelspel, utan öppet framförda åsikter i en debatt som vi har velat få till stånd med den ansvarige ministern ända sedan i våras. Vi har förvägrats den debatten.

Det är beklagligt att just den typen av ansats i EG-debatten betraktas av statsministern som ett försök att klampa in. Jag tror att statsminister Carl Bildt begår ett oerhört misstag när han ser EG-frågan som något som är för-

behållet ett rätt så kvalificerat manskap bestående av de främsta företrädarna för partierna.

Experterna, javisst, de skall föra ett samtal, men utan en folklig förankring, utan en fri och öppen debatt i landet riskerar frågan att hamna i ett läge där det här blir en angelägenhet för en liten klubb. Det vore faktiskt att åstadkomma en situation som kan komma att belasta det svenska EG-medlemskapet med en misstänksamhet från alla de människor som har ett djupt engagemang i miljöfrågor.

Vi har bett miljöminister Olof Johansson om den här debatten, men vi har inte fått den. Det beklagar jag. Statsministern skall nog passa sig för att kalla det för att klampa in, att hos folket vilja förankra ett av de viktigaste beslut som vi har att fatta i den här kammaren under det kommande året.

Anf. 187 Statsminister CARL BILDT (m):

Herr talman! Jag håller med Göran Persson på en punkt, nämligen vikten av folklig förankring. Jag ägnar mycken tid under denna höst åt att åka från Ystad i söder till Haparanda i norr för att diskutera Europapolitik och ekonomiskt politik i alla dess delar – självfallet inkl. miljöfrågorna.

När det sedan gäller miljöfrågorna i EG-förhandlingarna, är det viktigt att man inte rycker loss dem ur helheten. Den svenska förhandlingspositionen utformas genom omfattande diskussioner inom regeringen för att integrera ekonomisk politik, miljöpolitik, jordbrukspolitik – för att nu ta ett utomordentligt näraliggande exempel.

Vi går därefter till socialdemokratin och andra för att komma fram till en gemensam ståndpunkt. Vi tar upp de olika intresseområdena över partigränserna och därefter diskuterar vi i riksdagen. Slutligen för vi samtal med olika europeiska regeringar och EG-kommissionen.

Göran Persson tenderar att spela dubbelspel och säger att han efterlyser en debatt. Gärna för min del, men debatten om hur vi skall föra EG-förhandlingarna fördes här i kammaren förra torsdagen. Jag tror inte att Göran Persson deltog i den, men det gjorde andra företrädare för socialdemokratin som varit inblande i att formulera vår förhandlingsståndpunkt när det gäller miljöfrågorna.

Jag utgår från att Göran Persson tog del i den socialdemokratiska process som ledde till att Socialdemokratin ställde upp som förhandlingspart också på miljösidan. Dubbelspel är att låtsas som om man inte är med i den process som man faktiskt är med i.

Anf. 188 GÖRAN PERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag noterar med viss tillfredsställelse att statsminister Carl Bildt i sin replik sade att jag tenderar till att spela dubbelspel.

Jag gjorde ju klart för statsminister Carl Bildt vad det faktiskt handlade om. Och jag kan glädja mig åt att statsminister Carl Bildt också tycks dela min uppfattning när det gäller vikten av att folkligt förankra denna för hela det svenska samhället enormt viktiga process. Jag påstår att inget annat sakområde är viktigare för vår EG-förhandling än miljöpolitiken.

Det finns också oerhört mycken ängslan, oerhört mycken rädsla, runt omkring i landet som rör just miljöpolitiken och våra möjligheter att i fortsätt-

ningen driva en progressiv miljöpolitik. Därför är det mycket viktigt att så många som möjligt av oss deltar i så många olika sammanhang som möjligt. Det rör inte bara det formella förhandlingsmandatet, som vi naturligtvis skall ta fram i en gemensam process här i riksdagen, och som vi inte alls har diskuterat och ifrågasatt. Därutöver måste vi också fullfölja våra uppdrag som riksdagsmän, parlamentariker och folkrörelseaktiva, och föra samtal ute i landets olika delar.

Jag är glad att också statsministern för samtal, men det var exakt den debatten som jag efterlyste tidigt i riksdagens utskott och i den allmänpolitiska debatten. Gång efter gång har vi utmanat Olof Johansson på den punkten men mötts av tystnad. Det finns en risk i en sådan hållning, som jag pekade på. Det kan bli dystert för den svenska EG-politiken.

Anf. 189 Statsminister CARL BILDT (m):

Herr talman! Göran Persson och jag är helt överens om behovet av att förankra Europapolitiken. Det är förvisso en av de allra största utmaningarna för Sverige på 1990-talet, och den kanske allra största politiska frågeställning som vi står inför, vid sidan av ekonomin, under de närmaste åren.

Jag delar också uppfattningen att miljöpolitiken är viktig i detta sammanhang. Om det är den svåraste frågan vill jag låta vara osagt. Vi har problem när det gäller anpassningen av jordbrukspolitiken. Vi kommer att slåss för regionalpolitiken. Det är en del på det utrikes- och säkerhetspolitiska området som måste göras till föremål för klarläggande och diskussion. Det finns åtskilligt att göra.

När det gäller miljöpolitiken, som är viktig, tror jag att vi skulle göra debatten en betydande otjänst om vi skapade ett intryck av att det förhåller sig på ett annat sätt än det gör. Det förhåller sig så med miljöpolitiken i EG-sammanhang att vi har en stark förhandlingsposition. Vi säger att vi skall utgå från högsta möjliga ambitionsnivå på miljöområdet, och den är inte bara stark, utan den är också gemensam för riksdagens ledande partier. Vi skall inte springa ifrån styrkan och enigheten när det gäller miljöpolitiken i de viktiga EG-förhandlingarna.

Jag var artig mot Göran Persson i mitt andra inlägg och sade att han tenderade att spela dubbelspel. Om det fanns en möjlighet att efter detta meningsutbyte säga att tendenserna till dubbelspel håller på att försvagas, skulle ingen vara mera glad över det än jag.

Andre vice talmannen anmälde att Göran Persson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 190 GUSTAF VON ESSEN (m):

Herr talman! Energisektorn är en viktig del av svensk infrastruktur.

Säkra och trygga leveranser av värme och el till rimliga priser är en grundbult för ett samhälles funktion och utveckling. I Sverige har vi byggt upp ett väl fungerande system vad gäller produktion och distribution av värme och el. En monopolsituation har dock rått, i synnerhet på eldistributionssidan.

De senaste åren har en nödvändig avreglering påbörjats, framför allt på eldistributionssidan. Denna utveckling bör givetvis fortsätta. En effektivare

kapitalanvändning kommer då till stånd, rimligen medförande en mer riktig företagsekonomisk struktur i branschen.

Skatteinstrumentet har i stor utsträckning använts för att styra produktionsinriktningen mot en miljömässigt effektivare riktning. Tyvärr har skatternas fiskala del kommit att betonas mer och mer. Det har behövts pengar till statskassan – vilket man kan förstå – och då har skatter och s.k. avgifter höjts. Detta har fått till följd ett för energibranschen inkonsistent skattesystem, vars effekter leder till snedvridning och egendomliga konkurrensförhållanden.

På elsidan är skatten en konsumtionsskatt, som varje abonnent får betala. I samband med elkraftsproduktion utgår ingen CO^2-skatt. På värmesidan är det tvärtom. CO^2-skatten läggs på bränslet och varierar efter en uppskattad miljöpåverkan. Det tycks dock som om denna miljöpåverkan ökar i takt med att statsfinanserna försämras.

För kraftvärmeproduktionen får detta märkliga konsekvenser. I ett modernt kolkondenskraftverk blir ca 43 % av bränsleinnehållet elektrisk kraft, och 47 % kyles bort. Resten går igenom skorstenen. Här är bränslet befriat från CO^2-skatt.

I ett kraftvärmeverk blir ca 35 % el, 55 % fjärrvärme och 10 % går igenom skorstenen. I detta fall beskattas 61 % av bränslet, trots att det endast åtgår 20 % mer bränsle för att producera en elenhet. Elproduktionen från sådana verk får således svårt att konkurrera med elproduktion från kondenskraftverk.

Likaledes får skattesystemets utformning egendomliga effekter även när andra tekniska lösningar väljes eller andra bränsleval sker. Kylvatten som släpps ut i havet från ett kraftverk är givetvis skattefritt. Om samma kylvatten skulle tas om hand i en anläggning för kombinerad produktion av värme och el och användas för uppvärmning, belastas bränslet med CO^2-skatt.

Dessa tingens ordning leder sannolikt till att investeringar i kraftvärmeanläggningar närmast helt kommer att upphöra, vilket är negativt ur både miljösynpunkt och energihushållningssynpunkt.

Jag vill också nämna problem som har uppstått i samband med de nya energiskatteregler som införs den 1 januari 1993. Biobränsleeldade energiverk med leveranser till tillverkningsindustrin har på många håll i landet fått problem genom att man inte använder fossila bränslen i tillräcklig utsträckning för att erhålla motsvarande skattereduktion. Industrierna hävdar givetvis att statsmakternas avsikt är att minska kostnaderna för industrins energianvändning. De bioeldade verken kan inte åstadkomma detta utan att kraftigt höja priserna för övriga konsumenter, eller att avstå från att leverera till industrikunder, som då själva gör i ordning egna fossileldade värmesystem, eller att energiverken själva ökar andelen fossilt bränsle, kanske med investeringar som följd och medförande negativa miljökonsekvenser.

Andra värmeverk har en mycket hög andel fossila bränslen och få industrikunder.

I och för sig borde då bränslebyten mellan olika fjärrvärmeverk vara möjliga, innebärande en sorts skatteplanering, men investeringar blir då nödvändiga. Därför bör statsmakterna i stället kunna acceptera att det biobränsleeldade fjärrvärmeverket får skatteåterbäring för sina leveranser av el och

värme till sina industrikunder, som om man hade eldat fossilt bränsle. Åtskilliga energiverk runt om i landet är i högsta grad beroende av att en lösning på dessa problem kan hittas.

Mitt inlägg har haft som syfte att ge en kort beskrivning av energiskattesystemets ofullkomligheter. Visserligen finns det en utredning som skall se över den tekniska utformningen av energiskatterna, men det räcker inte. Ett arbete bör påbörjas med inriktning mot ett enhetligt skattesystem. Utgångspunkten måste då vara bränslets miljöpåverkan och omfatta både el och värmeproduktion. Skattesatserna bör i rimlig utsträckning anpassas till de skattenivåer som föreligger eller planeras inom EG.

Det är viktigt att energiföretagen får långsiktiga och hållfasta spelregler. Knappast någon bransch har varit så utsatt för politikers nycker och regleringslusta. Det måste vara slut med det nu. Energibranschen vill kunna fungera som andra branscher i näringslivet, i konkurrens, både inhemsk och internationell.

Politikerna bör därför samla sig till att etablera en långsiktig och konsistent hållning, som inger förtroende och som bygger på insikten om värnet om miljön, om konkurrenskraftens betydelse för effektivitet och låga priser.

Slutligen anser jag att kärnkraften behövs och kommer att behövas även långt efter år 2010. Det är helt nödvändigt, om vi skall bevara en rimlig prisnivå till båtnad för både industrin och konsumenterna. Vi måste bli realister. Sveriges ekonomiska situation kräver det, både nu och framgent.

Anf. 191 LENNART DALÉUS (c):

Herr talman! Jag är glad att kunna referera till statsministerns redovisning av de förhandlingar som pågår när det gäller Sveriges nalkande till EG, som mycket tydligt pekar på att det finns en samstämmighet mellan partierna om hur miljöfrågorna skall hanteras i de förhandlingarna.

Man blir litet bekymrad när man hör Göran Persson hala sitt vanliga positiv, om att statsrådet som är ansvarig för miljöfrågor inte är här och att han inte är beredd att delta i en EG-debatt om miljöfrågorna. Det där med närvaro är kanske inte det allra viktigaste, men när vi senast hade en genomgripande miljödebatt här i kammaren var inte ordföranden i jordbruksutskottet närvarande.

Han hade åkt till Rio litet tidigare för att där påbörja sitt engagemang. Vid det tillfället hade vi en rejäl miljödebatt.

Man kan säga att miljöaspekterna på EG-frågan mycket glädjande har flyttat in i kanslihuset. Miljövårdsberedningen, som är regeringens rådgivande organ i miljöfrågor, har vid ett flertal tillfällen arrangerat omfattande informationsdebatter kring EG-frågan. Dessa debatter har haft ett stort antal deltagare från politiska partier, näringslivet, ideella organisationer m.fl. Men jag har aldrig sett Göran Persson delta i dessa debatter.

Viktigare än närvaron är kanske utgångspunkten vi bör ha för miljöarbetet efter den konferens som slutfördes i Rio i juni. Konferensen gav många signaler för vårt fortsatta miljöarbete på det internationella, nationella och även lokala planet.

En av grundbultarna i det arbetet var den klimatkonvention som lades fram för undertecknande. Klimatkonventionen kommer att ställa stora krav

på oss i Sverige. Man kan förvisso tycka att konventionen skulle ha varit kraftfullare om vi hade fått råda ensamma, men den är ändock ett bra instrument. Det här måste förbättras på olika sätt. Vi kan inte bara vara nöjda med vad vi har uppnått i den klimatkonventionen.

Konventionen om biologisk mångfald är väsentligt bättre. Den har muskler. Ett tecken på det är att USA inte vill skriva på konventionen. Det tyder på att det finns ett bett i konventionen.

Göran Persson och Socialdemokraterna hade den något orginella inställningen att Sverige skulle ha vidtagit alla åtgärder när det gäller biologisk mångfald redan innan vi åkte till Rio och blev klara med konventionen. Det är ett litet bakvänt sätt att angripa problemet.

Dessa frågor kommer att vara en utgångspunkt för regeringens arbete på miljöområdet. Förslag med anknytning till klimatkonventionen och konventionen om biologisk mångfald kommer självfallet att lämnas. Man kan också vara säker på att regeringens miljöarbete, liksom hittills under det gångna året, kommer att vara ett integrerat miljöarbete. Man tar upp miljöfrågorna i sitt sammanhang, dvs. i varje samhällssektor. Det må gälla biståndspolitiken, försvarspolitiken eller transportfrågor, där biltrafiken naturligtvis utgör ett särskilt fenomen. Det här tror jag inte att Göran Persson eller någon annan behöver vara orolig för.

Den aviserade kretsloppspropositionen kommer naturligtvis att rymma många av grunddragen. Den kommer även att beakta erfarenheter från andra länder, såsom Tyskland, som har tagit nya steg, även i sin medverkan i EG, för att kunna föra in nya instrument, t.ex. producentansvaret, på ett kraftfullt sätt i ett genomgripande miljöarbete.

Det finns en fråga där man kan ha och förvisso har delade meningar. Gustaf von Essen var mycket tydlig när han tog upp den frågan. Det gäller frågan om kärnkraften. Det är inget att hymla om. I den frågan finns helt uppenbart delade meningar. Fem svenska reaktorer står nu stilla av säkerhetsskäl. Samtidigt redovisar prognosinstrumentet NUTEK entydigt att vi under många år framöver kommer att ha ett elöverskott på minst 10 TWh om året. 10 TWh motsvarar elproduktionen från två mindre reaktorer. Jag har svårt att förstå att man inte av detta kan dra en mycket tydlig slutsats beträffande kärnkraftens fortsatta hantering. Vi påminns varje dag – signalerna kan vara utländska eller svenska – om att kärnkraften är en osäker energikälla. Kärnkraften kan ersättas med andra effektiva energikällor. Kärnkraften både kan och måste bort från det svenska energisystemet.

Jag tror att frågan om kärnkraften kommer att finnas kvar i miljödebatten tillsammans med de nya frågorna om kretslopp och övriga internationella frågor. Jag tror att många i samhället kommer att vara goda krafter i miljöarbetet. Jag hoppas att Göran Persson så småningom sällar sig till de krafterna.

Anf. 192 ANDRE VICE TALMANEN:

För ledamöternas planering vill jag meddela att vi har för avsikt att avsluta avsnittet om näringspolitik och miljöfrågor i kväll.

Anf. 193 GUSTAF VON ESSEN (m) replik:

Herr talman! Det är riktigt att vi har ett elöverskott nu. Om man studerar prognoserna för framtiden finner man att det knappast är troligt att det kom-

mer att föreligga ett sådant elöverskott vid sekelskiftet. I vilket fall som helst är priserna på el så pass låga för närvarande att investeringar i ny elproduktion för att ersätta kärnkraften knappast är möjliga i någon större skala. Dessutom har vi inte teknik för att utveckla nya investeringar som skulle kunna ersätta kärnkraften. Hälften av landets elproduktion kommer från kärnkraften. Det går inte att minska den eller tro att man skall kunna ersätta den med biobränslen och dylikt. Jag tror därför att det är realistiskt att tänka sig att den avfasning av kärnkraften som förr eller senare måste ske, får ta längre tid än den tid som är utmätt, dvs. fram till år 2010.

Anf. 194 LENNART DALÉUS (c) replik:

Herr talman! Det här beror litet på vilka utgångspunkter vi har när vi betraktar kärnkraften. Själv tillhör jag dem som gärna ansluter sig till en trygg marknadsekonomi. Det innebär att jag tycker att alla energikällor i landet skall bära sina egna kostnader. Det finns dock en energikälla som via undantagslagstiftning klarar sig från de kostnader den rätteligen borde bära, nämligen kärnkraften. Vi vet att det är en kvarleva från den tid då kärnkraften hade en annan ställning.

Är Gustaf von Essen beredd att förena sig med mig i ansträngningen att få bort den speciallagstiftning som ekonomiskt skyddar kärnkraften och därmed placerar den som en gökunge i energiboet och hindrar andra energikällor från att komma fram? Vilka kriterier skall vara uppfyllda för att vi skall kunna stänga av en reaktor? När anser Gustaf von Essen att de är uppfyllda?

Anf. 195 GUSTAF VON ESSEN (m) replik:

Herr talman! Jag börjar med den sista frågan. Kärnkraftsinspektionen övervakar den här verksamheten, och det måste vara dess bedömning som får fälla avgörandet. Så länge kärnkraften enligt myndigheterna är säker och ekonomisk finns det ingen anledning att avveckla den.

Den ekonomiska situationen i landet i dag länder till eftertanke. Det måste även kärnkraftsmotståndarna inse. Till industrin och andra aktörer på marknaden som kämpar för sin överlevnad kan vi inte komma med signaler om att vi nu skall avveckla kärnkraften och satsa på mycket dyra, nya investeringar i okänd teknik, som dock inte kan garantera en trygg och säker leverans av el.

Anf. 196 LENNART DALÉUS (c) replik:

Herr talman! En sanning måste slås fast, nämligen att det bekymmersamma ekonomiska läge som Sverige i dag befinner sig i på intet sätt är betingat av ett elunderskott. Det är inte synd om den svenska industrin därför att den inte får elektricitet till konkurrenskraftiga priser. Det finns inte heller något som talar för att det framöver kommer att uppstå ett elbehov som inte kan mötas med effektivitet och andra ellevererande energikällor.

Jag noterar att Gustaf von Essen inte vill ge sig in i en diskussion om huruvida man skall marknadsanpassa kärnkraften eller inte. Jag förstår naturligtvis varför. Det är svårt att frigöra sig från tanken att kärnkraften inte klarar sig på egna ben.

Herr talman! Min fråga om kriterierna för att kärnkraftsavvecklingen skall

kunna påbörjas gällde naturligtvis vilken energisituation som Gustaf von Essen anser skall råda för att vi skall kunna påbörja genomförandet av det beslut som riksdagen och den s.k. energiuppgörelsen pekar på.

Andre vice talmannen anmälde att Gustaf von Essen anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 197 GÖRAN PERSSON (s) replik:

Herr talman! Det är nästan rörande att se hur Lennart Daléus lutar sig mot statsministern i sin ansträngning att bedyra de höga miljöambitionerna inför det svenska EG-inträdet. Parhästarna Bildt och Daléus är kanske i miljösammanhang ett något omaka par. Men ännu är uppenbarligen inte undrens tid förbi. Det är intressant.

Jag är kritisk mot att miljöministern inte är närvarande. Jag tycker att det är rimligt att komma med den kritiken. Det är märkligt att det inte förrän nu har påpekats att vi har ytterligare en miljöminister, som uppenbarligen är så pass anonym att hon inte ens blir föremål för kritik när hon avstår från att dyka upp i riksdagens debatt. Det är anmärkningsvärt.

Lennart Daléus förde ett resonemang om kärnkraften. Lennart Daléus är sakkunnig i regeringskansliet och arbetar för samma regering som Carl Bildt leder. Står Lennart Daléus bakom flerpartiöverenskommelsen i energifrågan? Eller har Lennart Daléus som sakkunnig i miljödepartementet utrymme att driva en egen energipolitik?

Kommer den s.k. kretsloppspropositionen att innehålla konkreta förslag angående exempelvis avfallsfrågorna och producentansvaret? Eller kommer det att vara en proposition helt av principiell natur? Jag är rädd för att det kan bli det senare. Det har ju hittills varit så. De insatser som Lennart Daléus och hans ministrar har presterat har oftast bara handlat om ord. Det har ibland visserligen varit fråga om eleganta formuleringar, men det har ändock varit fråga om ord och inte handling. Kretsloppspropositionen är slagnumret under hösten. Kommer den att innehålla konkreta förslag och i så fall på vilka områden?

Anf. 198 LENNART DALÉUS (c) replik:

Herr talman! Det är knappast jag och Centern som har haft problem med trovärdigheten när det gäller agerandet i kärnkraftsfrågan. Jag tror att de miljövänner är få som har glömt det djupa svek som Göran Persson och hans parti en gång ägnade sig åt i den frågan.

Jag skall vara snäll och svara konkret på Göran Perssons två frågor. Jag vill då kanske inte ägna mig så mycket åt närvarokontrollen. Jag och Centern står självfallet bakom den energiuppgörelse som är omnämnd, sanktionerad och understödd i regeringsförklaringen och genom beslut i den här kammaren. Jag har självklart ingen som helst anledning att frångå en uppgörelse som ger möjlighet till ett offensivt energiarbete, som med mina utgångspunkter bör leda till att man skyndsamt blir av med kärnkraften.

Herr talman! Göran Persson, som har väsentligt större erfarenhet av regeringsarbete än vad jag har, borde veta att det här knappast är tillfället att

redogöra för innehållet i en aviserad proposition som skall vara klar till årsskiftet. Det kommer självfallet att vara en konkret och bra proposition.

Anf. 199 GÖRAN PERSSON (s) replik:

Herr talman! Det sista Lennart Daléus sade skall vi komma ihåg. Olof Johansson kommer alltså i december att lägga fram en konkret och bra proposition om kretsloppssamhället. Det är ett klart besked från en sakkunnig person i miljödepartementet. Det tackar vi för. De förslag som kommer att läggas fram, kommer i så fall att vara av mycket genomgripande natur. De rör sådana frågor som är fundamentala i industrisamhället – avfallsfrågor och produktansvar. Nu har vi fått besked, och det tackar vi för.

Det är också bra att Daléus backar några steg när det gäller kärnkraften. Alla som i protokollet kommer att läsa hans första inlägg och sedan se vad han säger till mig i sin replik kommer att förstå att Daléus i sitt huvudanförande kostade på sig en del återfall i folkkampanjens retorik för att sedan, när han insåg att han var avlönad av en regering som tillsammans med socialdemokratin har antagit en långsiktig politik för energifrågan, återföras till verkligheten.

Det vore bättre om Daléus ägnade sin kraft och tid åt att försöka påverka sina centerpartistiska regeringskolleger, och även övriga i regeringen, till att vidta åtgärder som konkret gör att vi klarar fyrpartiöverenskommelsen i energifrågan. Det är ett av de största och kanske mest spännande projekt vi i det här landet har att hantera under de kommande åren. Också på det området lyser ju handling med sin frånvaro. Möjligen beror det på att centerpartisterna när de väl får ansvaret inte orkar leva upp till den handling som retoriken har gett anledning att tro att de ibland skulle vara mäktiga. Daléus är i så fall bara ytterligare ett exempel på det tillkortakommandet i Centerns politik.

Anf. 200 LENNART DALÉUS (c) replik:

Herr talman! Göran Persson gör mig litet osäker när han talar om fyrpartiöverenskommelsen på energiområdet. Jag är inte så bekant med den som Göran Persson. Däremot känner jag till den trepartiöverenskommelse som jag refererade till tidigare och som ju, som vi har sett, ger utrymme för kraftfullt agerande på energiområdet.

Det finns olika åsikter i den här frågan. Jag är fullt medveten om det. Min åsikt är att vi i dag har en situation som möjliggör ett skyndsamt påbörjande och ett skyndsamt avslutande av den svenska kärnkraftsavvecklingen. Jag vill understryka att detta är en åsikt som fuller väl ryms inom ramen för trepartiöverenskommelsen och som också kan utnyttjas inom ramen för den.

Göran Persson talar nu om folkkampanjens retorik. Det var inte ovanligt att han betraktade de resonemang som vi i folkkampanjen förde fram på det sättet. Det är alldeles klart att vi som är kärnkraftskritiska – jag tillhör den skaran – har ambitionen att ändå driva en energipolitik som försörjer landet med energi, men med rätt energikällor och rätt användande.

Herr talman! Göran Persson refererar till min diskussion kring den proposition som kommer. Den finns omnämnd i förteckningen över propositioner till riksdagen, där det står att den kommer i december, vilket jag också sade.

Det är självklart att regeringen lägger fram konkreta propositioner. Jag utgår från att så alltid har varit fallet.

Andre vice talmannen anmälde att Göran Persson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 201 CARL OLOV PERSSON (kds):

Herr talman! Till att börja med vill jag säga att jag gläds över det samarbete som kunnat äga rum mellan Socialdemokraterna och regeringspartierna i den mycket svåra situation som vi har haft på ekonomisidan.

Min förhoppning är att samma samförståndsvilja också skall finnas framgent på miljöpolitikens område. Det kommer verkligen att behövas. Vi behöver inte, Göran Persson, söka sak i de här frågorna.

Först en liten positiv utblick. Betraktar man miljöproblemen i ett historiskt perspektiv kan man konstatera att det på nationell nivå har skett en hel del förbättringar under de senaste årtiondena. Effektivare rening i de kommunala reningsverken, minskade punktutsläpp från industrin liksom minskade utsläpp av svaveldioxid och kväveoxider visar på en positiv utveckling. Det visar också att människan kan om hon vill.

I Sverige har nyligen skogspolitiska kommittén släppt sitt slutbetänkande. Jag vill poängtera att den svenska skogen hamnar på miljöns pluskonto. Den svenska skogen är en oerhört värdefull, förnyelsebar resurs, som växer till mer än vi tar ut. Den är en viktig inkomstkälla för landet och erbjuder samtidigt stora miljövärden. Tack vare att delar av den stora tillväxten inte tas ut, blir skogen en allt vitigare kolfälla, som fördröjer den globala uppvärmningen.

Det är väldigt viktigt för oss att människorna i u-länderna får chansen att ta till vara den svenska återbeskogningsnormen. I det sammanhanget har Sverige med sitt kunnande ett speciellt ansvar. Jag vill sända med en hälsning till biståndsministern och SIDA: Prioritera program för utbildning och överföring av den svenska normbildningen i fråga om återbeskogning!

Vi ser avskräckande exempel på hur det kan gå. Jag kan ta upp Eritrea som ett exempel. Vid sekelskiftet var Eritrea och Etiopien över huvud taget till 55 % klätt med skog. I dag är bara 3 % beskogat. Om den här utvecklingen fortsätter i allt snabbare tempo, som den gör i dag världen över, innebär det en katastrof för allt som finns på jorden.

Ökningen av koldioxidhalten i atmosfären kan inte mötas bara med trädplantering. Förbränningen av fossila bränslen måste minskas. I propositionen "En god livsmiljö" fastslås en viktig princip – differentierad nybilsskatt. Det är en viktig åtgärd för att minska koldioxidutsläppen. Vi måste kämpa på flera fronter för att koldioxidutsläppen skall minska.

Den accelererande försurningen av skogsmarken utgör ett ökat hot mot miljön. Enligt en rapport som skogspolitiska kommittén fått ta del av måste utsläppen minska med 75 % för att försurningen skall stanna på nuvarande nivå.

Vår miljö är till stor del beroende av vad som händer internationellt. Vi är beroende av de miljöinsatser som våra grannländer gör. Jag är glad över att jordbruksministern vid sitt samtal med jordbrukspolitiker från de baltiska

staterna hade med sig ett löfte från regeringen om en svensk satsning på 500 miljoner kronor för en bättre Östersjömiljö. Vi ställer givetvis upp på en kraftfull satsning för att rädda Östersjön.

Herr talman! Insikten om problemen är egentligen en väldigt stor tillgång. Därför måste vi få till stånd en fruktbar dialog mellan miljöengagerade människor, som känner en berättigad oro för hotet om biologisk utarmning, och skogsägarna.

I Rio undertecknades en konvention om biolgisk mångfald. Den förpliktigar. Vi har under det senaste decenniet blivit starkt medvetna om den omfattande utarmning av den biologiska mångfalden som ett oförsiktigt nyttjande av naturens resurser gett upphov till, och vi har också fått insikt om varför det är av så ytterst stor vikt att den bevaras. Det kapital som ligger i ett bevarande av den biologiska mångfalden är av största vikt att lämna vidare till kommande generationer. En god miljö är en förutsättning för att vi människor skall leva vidare på jorden.

Vi måste samtidigt vara medvetna om att all mänsklig aktivitet betyder miljöpåverkan. Det gäller bara för oss att handskas med naturen så skonsamt som möjligt. Vi måste ta med oss de kristet västerländska värderingarna, som inkluderar förvaltaransvaret, in i framtiden. Ledstjärnan måste bli att förvalta och inte att förbruka.

Herr talman! Jag vill avsluta på samma tema som jag började. Ljuset i mörkret är att vi har börjat lära oss läxan om samarbetets välsignelse, och jag hoppas på ett ansvarsfullt samarbete mellan pragmatiker från olika läger, så att vi kan få en ansvarsfull inriktning på Sveriges miljöpolitik.

Anf. 202 KAJ LARSSON (s):

Herr talman! Vi har under den allmänpolitiska debatten hört ordet kris många gånger. Det är ekonomisk kris, det är sysselsättningskris, osv. Det är riktigt. Det är besvärligt i Sverige i dag i jämförelse med vad vi är vana vid i det här landet. Områden som vi ofta nämner och hänvisar till när det gäller en minskning av sysselsättningen är näringslivet, den offentliga sektorn och jordbruket.

Jag skall nu ta upp ett annat område, som också har det mycket besvärligt i dag. Det är nog känt för de flesta att svenskt fiske har det mycket bekymmersamt.

Problemet är att vi har en alldeles för stor fiskeflotta med tanke på tillgången på fisk i havet. För att få en bild av hur situationen ser ut kan jag nämna att det 1984 fiskades 420 000 ton torsk i Östersjön. För nästa år är kvoten satt till 40 000 ton.

Trots denna minskning har inte fiskeflottan minskat, tvärtom. Tekniken har också gjort framsteg. Både båtar och fångstredskap blir modernare och effektivare.

Det är viktigt att vi har en bra, effektiv och anpassad fiskeflotta. Det är också viktigt för sysselsättningen i alla fiskesamhällen längs våra kuster.

Jag läste ett pressmeddelande från jordbruksministern daterat den 9 oktober 1992 som oroar mig något. Han säger bl.a.: Även om det finns många mörka moln på fiskeområdet ser jag positivt på framtiden. Vi har stora fiske-

vatten där det finns relativt god tillgång på fisk, även om det inte är så bra varje år.

Eftersom jordbruksministern är i kammaren måste jag fråga: Är det ministerns kristallkula som säger detta, eller är det forskning och undersökningar som gett dessa besked? Om det är det senare, stämmer inte detta med de uppgifter jag har fått.

Eftersom Karl Erik Olsson också förespråkat totalstopp under ett år av torskfisket för att förbättra torskbeståndet har jag svårt att förstå hans optimistiska och positiva syn på framtiden för svenskt fiske.

I krisens spår och genom krispaketet vet vi i dag att det kommer besparingar på 250 miljoner på Jordbruksdepartementet. Hur mycket detta drabbar fiskenäringen vet vi inte i dag.

Däremot vet vi att anslaget till fiskevården i förra budgeten minskades kraftigt. Detta får till följd att fiskevården i vårt land inte kan bedrivas i samma omfattning som skett. Detta i sin tur får till följd att alla sportfiskare i vårt land, ca 1,5 miljoner människor, kommer att få mindre tillgång till fisk. Förutsättningarna för dessa att bedriva ett bra sportfiske blir betydligt sämre.

Av denna anledning vill jag också fråga jordbruksministern: Ångrar ministern i dag att utredningen som riksdagen beställde om allmän fiskevårdsavgift slängdes i papperskorgen? Är det inte dags i dessa besparingstider att plocka upp utredningen och återkomma till riksdagen med förslag om införande av en allmän fiskevårdsavgift? Detta skulle ge bra förutsättningar för sportfisket i Sverige för framtiden.

Jordbruksdepartementet har också framlagt ett förslag till ny fiskeriförordning och fiskelag. Detta är bra. Genom de nu framlagda förslagen vinner man fördelen att det finns möjlighet att särskilja olika kategorier fiskande: de som har fisket till yrke och fiskar för sin försörjning, och de som fiskar för nöje och rekreation och för de egna hushållens behov.

Genom den föreslagna reformen stärker man yrkesfiskarnas ställning på samma gång som man underlättar möjligheten att bedriva ett livskraftigt kustfiske med fortsatt bosättning även vintertid i glesbygder och skärgårdar. Samtidigt kvarstår möjligheten för allmänheten att fiska för det egna hushållets behov och för nöje och rekreation, men givetvis inte för avsalu.

Det bör också understrykas att dessa åtgärder kommer att gynna sportfiskarna.

Nu är förslaget ute på remiss, och det är oerhört viktigt att jordbruksministern snarast möjligt efter remisstidens utgång lägger fram en proposition för riksdagen.

I senaste nummret av tidningen Yrkesfiskaren kunde jag läsa att Folkpartiet var berett att upphäva 1985 års reform om det fria handredskapsfisket.

Vi vet var Moderaterna står i denna fråga, och nu är det viktigt att vi också får veta var Centern står. Har ni också ändrat er? Jag vet att flera yrkesfiskare i skärgården inte gillar den här reformen, eftersom det förekom störningar i form av skadade redskap och tjuvvittjning. Men det är inte motiv för att riva upp en reform som är oerhört viktig för mångas rekreation och för sportfiskare. Det finns inte något försvar för sabotage och stöld: det är dumdristighet och idioti. Men för att några få missbrukar och missköter sig

skall inte ett stort antal människor bli lidande. Det är ungefär som om vi skulle förbjuda all biltrafik i Sverige eftersom det förekommer trafiköverträdelser, rattfylleri, osv.

Min fråga är: Var står jordbruksministern och Centern?

Det finns också andra näringar, herr talman, som genomlevt mycket turbulens, t.ex. trädgårdsnäringen, men eftersom en utredning kommer att presenteras ganska snart skall jag inte uppehålla mig mer vid denna.

Till sist skall jag ta upp en näring som också har det besvärligt, nämligen pälsdjursuppfödningen. Jag vet att det förekommer delade meningar om den skall finnas kvar eller ej, men vi har i dag i utskottet behandlat motioner om denna, och jag vet att näringen gjort uppvaktningar på departementet för flera månader sedan. Nu vill näringen ha besked: Hur blir det, Karl Erik Olsson?

Anf. 203 Jordbruksminister KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! I morgon uppmärksammas Världslivsmedelsdagen och världens livsmedelsproblem runt hela jorden. De största problemen finns naturligtvis i u-länderna. Hunger och svält drabbar enligt FAO 780 miljoner människor. Jag tror att det är viktigt att vi har denna tragiska statistik med oss även när vi diskuterar jordbrukspolitik i Sverige.

Åkermarken som resurs hotas i världen av en försämrad miljösituation. Föroreningar, erosion och ökenutbredning försämrar marken och tar åkermark ur produktion. Vi måste ha en naturresursberedskap som innebär att vi försöker behålla den åkermark som finns och se till att den inte förstörs. En god tillgång på oförstörd åkermark är en av de mest grundläggande faktorerna för att lösa de globala försörjningsproblemen på sikt. Även om inte all mark behövs i dag finns det anledning att ha en beredskap för en eventuell försörjningskris som beror på en försämrad miljösituation.

Åkermarken kommer också att bli en allt viktigare resurs i miljöarbetet. Regeringen har angivit att jordbruket skall utnyttjas för att värna miljön. Vi menar med det att åkermarken skall användas för att producera råvaror, t.ex. till produktion av energi och industriråvaror.

Det råder här i kammaren stor enighet i många för landet viktiga frågor. Ansökan om medlemskap i EG står sex av riksdagens sju partier bakom. Överenskommelserna mellan regeringen och Socialdemokraterna för att förbättra Sveriges ekonomi är ytterligare ett exempel på den förmåga till samförstånd och bred enighet som finns.

Jag lade personligen ned stor möda på att skapa bred politisk enighet bakom det livsmedelspolitiska beslutet 1990. Nu krävs det anpassningar av 1990 års beslut, och jag hoppas att det skall gå att samla en lika bred och stabil majoritet igen.

Jordbruket är en biologisk produktion som kräver besked som håller under långa perioder, gärna under många mandatperioder. Det måste finnas ett nationellt ansvar för jordbruksnäringen. Ett sådant finns i flertalet andra industriländer, och det borde inte vara sämre i Sverige. Men ibland känns strömningar av en mycket jordbruksnegativ opinion.

Den 21 maj enades EG om en reformering av sin gemensamma jordbrukspolitik, den s.k. CAP-politiken. Principerna lades fast, men alla detaljer är

inte utformade. Det innebär emellertid att det vi tidigare betraktade som ett rörligt mål nu står tämligen stilla. Reformen går i huvudsak ut på att omfördela från prisstöd till inkomststöd. Inkomststödet föreslås utgå bl.a. som arealbidrag till spannmålsproducenter. Samtidigt sänks priserna på spannmål. För att få del av arealstödet måste man sätta en viss del av arealen i träda. Inom EG räknar man med att detta leder till minskad produktion och minskad intensitet.

Denna förändring i EG är säkert inte den sista, men den kommer att gälla under några år. Jordbruksministrarna i EG lade ner stor kraft på att komma överens, och det är mycket politisk prestige investerad i reformen. Den ligger därför säkert stilla tills Sverige blir medlem.

Jag är övertygad om att EG:s jordbrukspolitik måste förändras ytterligare, så att regleringarna minskar i omfattning och samhällskostnaderna sjunker. Jag tror att det kan vara möjligt med en sådan reformering mot slutet av 1990-talet. Men att tro att Sverige i samband med inträdet i EG skulle ändra på EG:s jordbrukspolitik är naivt.

Det har i debatten framförts att Sverige skulle kunna begära undantag från CAP vid en anslutning till EG. Sådana uttalanden tyder på en stor portion okunskap om hur EG fungerar.

Jordbrukspolitiken i EG är en av de äldsta delarna i gemenskapen. Den är obligatorisk för alla EG-länder. Den innebär bl.a. en omfördelning från rikare länder till fattigare och på jordbruksområdet mindre utvecklade länder.

Sverige skall naturligtvis som EG-medlem vara med i alla EG:s politikområden. Vi skall naturligtvis inte ha sämre regler och förutsättningar för t.ex. jordbruket än andra länder.

Det övergripande förhandlingsmålet på jordbruksområdet när det gäller EG bör vara en fullständig integrering med EG:s gemensamma jordbrukspolitik från den dag Sverige blir medlem. Utgångspunkten är att vi skall uppnå så stora positiva samhällsekonomiska effekter som möjligt, men också att vi tar hänsyn till behovet av en stark jordbruksnäring och till konsumenternas och skattebetalarnas intressen.

Om vi integrerar tidigt skall vi inte behöva vidta några övergångsåtgärder vid medlemskapet, i varje fall inte många.

När jag tillträdde som jordbruksminister för ett år sedan tillsatte jag en omställningskommission med uppdrag att stämma av 1990 års jordbrukspolitiska beslut inför ett EG-medlemskap. Kommissionen har redovisat ett första betänkande, och regeringen har lagt fast förhandlingsmålet för jordbruket. Med den här bakgrunden kan vi nu börja se konturerna på jordbrukspolitiken fram till ett EG-medlemskap. Den totala stödnivån till jordbruket måste anpassas till EG:s nivå. Det innebär att prisnivån sjunker för såväl jordbrukare som konsumenter. Vidare måste kostnaderna för jordbruket begränsas och anpassas till EG:s lägre nivå. Det gäller bl.a. de kostnader för jordbruket som regering och riksdag har beslutat om. Vi bör också närma oss den regim EG har på spannmålsområdet.

Jag vill ändå gärna betona att kärnan i själva omställningsbeslutet, att ställa om åkermark till annan produktion, fortfarande finns kvar. Åkermar-

ken behövs för produktion av andra grödor för att lösa de stora miljöproblemen. Av ekonomiska skäl bör produktionen av spannmål minskas.

Herr talman! Det skulle kunna vara intressant att med Carl Olov Persson föra en skogspolitisk diskussion. Jag skall avstå från det i kväll eftersom vi snart kommer att få en bred debatt med anledning av skogspolitiska utredningens förslag.

Beträffande Kaj Larssons frågor så vill jag säga att det pressmeddelande som Kaj Larsson citerade naturligtvis delvis grundar sig på min allmänt optimistiska livssyn, det medger jag gärna. Men det grundar sig också på de informationer som jag har fått om att det nu finns nya generationer av torsk. De kanske inte är så stora, men de är ändå bättre än några förlorade generationer i Östersjön.

Att det sedan råkade vara så att precis när jag skickade ut pressmeddelandet kom det in ytterligare litet saltvatten i Östersjön försämrar inte situationen. Det visste jag visserligen inte om när jag skrev, men det pekar åt rätt håll. Jag tror att det är viktigt att komma ihåg att det finns goda tillgångar, också på annan fisk, t.ex. sill och skarpsill – där är problemet att det inte finns en marknad, och det bör vi komma till rätta med. Marknaden blir bättre när vi blir medlemmar i EG och slipper EG:s tull på dessa varor.

När det gäller torsksituationen har jag sagt att vi naturligtvis allvarligt borde överväga att införa ett fiskestopp. Vi övervägde också detta mycket allvarligt, bl.a. i fiskeriverket och i regeringen. Sedan övervägdes det också i Warszawa, och man kom fram till att det gick att fiska litet. Det är riktigt som Kaj Larsson säger att det finns mycket litet att ta, och vi måste vara försiktiga med fångsten.

Inom Jordbruksdepartementet håller vi på att se över om stilliggersättningen kan anpassas till dagens situation för att råda bot på en del av de bekymmer som fiskarna har på grund av att det är så ont om fisk.

Det ställdes också en fråga om fiskevårdsavgiften. Jag har inte ångrat mig. Jag tror faktiskt att sportfiskarna klarar sitt fritidsfiske utan att vi går in med en statlig fiskevårdsavgift. En sådan skulle ge ganska litet pengar men förorsaka rätt mycken administration. Det finns inga planer på att ändra i 1985 års reform om fritt handredskapsfiske.

Anf. 204 KAJ LARSSON (s) replik:

Herr talman! Det hade varit bra om jordbruksministerns optimistiska syn hade stämt med verkligheten. Jag är oroad inför framtiden, eftersom det är så många faktorer som spelar in för att fisktillgången skall bli god. Torsken är för sin fortplantning beroende av miljön och saltvattentillströmningen från Västerhavet. Därför tror jag att situationen för fisket den närmaste tiden framöver inte är så gynnsam som Karl Erik Olsson gav uttryck för.

Jag tycker att det är synd att jordbruksministern inte kan tänka om när det gäller den allmänna fiskevårdsavgiften. En sådan avgift skulle vara till gagn för alla sportfiskare i landet. Den skulle ge pengar för utsättning, laxtrappor och allt annat som man använt statliga pengar till tidigare. Framöver kommer man inte att ha möjligheter att vidta sådana åtgärder. En stor del av den laxstam som vi har i dag är, bortsett från vildlaxstammen, ett resultat av att vi bedrivit en bra fiskevård i Sverige. Drar man nu undan de ekonomiska

förutsättningarna för fiskevård, kommer det framöver att bli betydligt sämre.

Anf. 205 Jordbruksminister KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! Fiskevård och utsättning för att befrämja fisktillgången på sikt är frågor som inte automatiskt är kopplade till frågan om en allmän fiskevårdsavgift. Min ambition är att vi skall fortsätta med de åtgärder som vi påbörjat på det området och att vi kanske t.o.m. skall kunna öka insatserna.

I mitt pressmeddelande stod faktiskt att jag ser många moln på himmeln – meddelandet började med de orden. Men när det är mulet måste man väl ändå tro att det någon gång skall klarna. Om man inte tror det, är det lika bra att ge upp med en gång, men det utgår jag från att inte heller Kaj Larsson vill göra. Jag tror alltså att det blir bättre, men vi har några svåra år dessförinnan, och de åren måste vi klara av. Det kommer alltså att bli bättre. Vi har stora fiskevatten, och det finns god tillgång på fisk. Vi har också ambitioner på miljöområdet, och vi skall alltså inte ge upp.

Anf. 206 KAJ LARSSON (s) replik:

Herr talman! Jag tror att det är bättre för fiskenäringen att man är litet mer realistisk och något mindre optimistisk. Det är naturligtvis riktigt som jordbruksministern säger att bakom molnen skiner alltid solen, men det kan vara molnigt väldigt länge. Vad som står i pressmeddelandet om molnen på himmeln citerade jag också i mitt anförande.

När det gäller den allmänna fiskevårdsavgiften tror jag att jordbruksministern har litet fel i sitt tänkande. Vi minskade förra året budgeten för detta ändamål från 8 miljoner till 4 miljoner kronor, och det måste naturligtvis sätta sina spår på fiskevården i Sverige. Jag ser en allmän fiskevårdsavgift som en fin möjlighet att få in pengar för att kunna bedriva en bra fiskevård i Sverige. När Sportfiskareförbundet var positivt till en fiskevårdsavgift, förstår jag inte varför man inte tog initiativ till en sådan avgift. Det är emellertid ännu inte för sent, Karl Erik Olsson.

På den fråga jag ställde om pälsdjursnäringen fick jag inget svar.

Anf. 207 Jordbruksminister KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! Jag tror inte att vi kommer mycket längre i debatten om en allmän fiskevårdsavgift. Vi har under lång tid haft olika uppfattningar på den punkten, och dessa olika uppfattningar kvarstår.

Pälsdjursnäringen arbetar under mycket svåra förhållanden. Jag liksom Kaj Larsson känner till de områden i södra Sverige som har ganska mycket pälsdjur. Vi har övervägt olika åtgärder, men det är inte helt enkelt att finna former för ett direkt stöd till den här näringen i ett läge där många branscher på många olika håll är illa utsatta.

Får jag återkomma till frågan om optimism och realism. Jag tycker inte att det ena utesluter det andra. Realism innebär att man ser både det mörka i dagsläget och möjligheterna inför framtiden. Det här pressmeddelandet härstammade från ett tal som jag höll på Sveriges Fiskares riksförbunds kongress. På den kongressen möttes jag av en större optimism än jag själv hade

förväntat mig. Det gladde mig att det kom så många positiva signaler från en näring som för tillfället är så hårt utsatt.

Anf. 208 INGVAR ERIKSSON (m):

Herr talman! Jag hade tänkt att mest tala om miljön, men jag vill börja med att säga några ord om jordbruket.

Jag vill då konstatera att Sveriges jordbrukare har det besvärligt just nu. Det beror främst på att man i år haft en mycket dålig skörd på grund av den svåra torkan.

Jordbrukarna känner en stor oro för framtiden. Det råder stor ovisshet. Omställningspolitiken har avstannat. Det beror främst på att GATT-förhandlingarna, som vi trodde skulle vara avslutade för snart två år sedan, ännu pågår. Vi hängde upp mycket av våra beslut år 1990 på just den förutsättningen.

Vidare har vi lämnat in vår ansökan om medlemskap i EG, och det har fått effekten att man slutat med omställningen, något som är ganska naturligt.

När vi fattade det mycket drastiska jordbrukspolitiska beslutet år 1990, beslöt vi också att vi skulle följa upp beslutet, utvärdera det och eventuellt korrigera det i framtiden. Det är naturligt när man fattar ett så drastiskt beslut som vi den gången gjorde.

För oss moderater och för hela regeringen är just EG-medlemskapet en av de mest centrala och viktiga frågorna. Jag vill också hävda att man inom svenskt jordbruk har samma uppfattning. Inom näringen är man dock orolig för de år fram till dess att vi blir medlemmar i Gemenskapen.

Det är viktigt att omställningskommissionens arbete följs upp på ett sådant sätt att infasningen av Sveriges jordbrukspolitik i EG snarast påbörjas. Det krävs nu klara signaler till svenskt jordbruk och svensk livsmedelsindustri. Påbörjas infasningen nu tror jag att det skapas möjligheter till mer av konkurrens på så lika villkor som möjligt. Då kan vi också påräkna svensk landsbygds och svenska bönders stöd för att ro i hamn den viktiga EG-frågan.

Herr talman! Under århundradenas lopp har landskapet avsevärt förändrats. Under det senaste seklet har människan i allt större utsträckning tillvaratagit och utnyttjat naturresurserna, och det har skapat problem. Restprodukter och föroreningar har deponerats i naturen. Sopor och soptippar är och förblir ett stort problem.

Regeringen arbetar just nu på flera propositioner som skall kunna bidra till bättre lösningar. Det gäller riktlinjer för kretsloppsanpassad hushållning, ändringar i miljöskyddslagen, vissa åtgärder på klimatområdet, m.m.

Ofta har vi en negativ och tyvärr destruktiv debatt om miljöpolitiken. Jag vill då gärna konstatera att de förändringar som under årens lopp skett inom näringslivet i många fall varit positiva och till gagn för natur och miljö.

För 100 eller 150 år sedan var det många människor som inte kunde leva av det som naturen gav. Man blandade t.o.m. bark i brödet då skörden slog fel. I dag är, tack och lov, situationen en helt annan.

Vi kan emellertid konstatera att stora områden i Sydsverige – jag tar gärna min egen hembygd, Hallandsåsen och Söderåsen, som exempel – för 100 år sedan var ljunghedar, fält av enebuskar och dungar av lövträd. Hade vi haft

den miljön i dag skulle vi helt säkert inte ha fått plantera skog på dessa områden. I dag har vi där högproduktiv skog, och nu får man knappt avverka den skogen.

Jag tar detta som exempel på att vi måste tänka och se litet grand tillbaka för att kunna gå vidare framåt.

Utvecklingen, tekniken, forskningen och erfarenheterna har givit oss nya möjligheter. Vi kan i dag både njuta och leva av det som naturen ger.

Jag vill mot den bakgrunden notera det jag tycker är väldigt allvarligt, nämligen att när nu svenskt skogsbruk och svenska skogsbönder är beredda att ta ett ökat miljöansvar, kritiseras de hårt av vissa miljöfantaster – det vill jag kalla dem – ute i världen. De hävdar att svenskt skogsbruk inte tar miljöhänsyn. Det skadar svenskt skogsbruk. Det skadar svensk skogsnäring och därmed riskeras också exportintäkterna för framtiden, vilka vi är så beroende av för vår välfärd.

Jag tycker att det är beklämmande att man från miljösidan inte är beredd att ta den kastade handsken och hjälpa till att skapa ett samarbete kring miljön i skogsbruket. Svenska skogsbönder har genom sitt ägande, sitt förvaltande, brukat skogen på sådant sätt att vi i dag har mycket värdefullt att bevara. Jag tycker därför att det är angeläget att här säga att vi måste samarbeta för att nå framgång. Äganderätten får icke äventyras. Jag känner viss oro inför många av de inslag som vi upplever i dag i den allmänna debatten.

Till sist vill jag nämna att vi kommer att få se vissa positiva saker framöver. Miljöbubblan, som t.o.m. har accepterats av Olof Johansson, är ett försök till nya grepp i miljöpolitiken. Jag hoppas att vi skall kunna enas i vår framtida strävan att skapa en bättre miljö.

Anf. 209 BENGT ROSÉN (fp):

Herr talman! När riksdagen med stor majoritet i juni 1990 beslöt att inleda en inhemsk avreglering och marknadsanpassning av jordbruket, pågick GATT-förhandlingar, som Ingvar Eriksson framhöll, om en internationell avveckling av stöd och handelshinder. De förväntades vara klara 1990.

I korthet går vårt beslut ut på att bönderna har fått ett beting. Med bibehållen nivå på importen till Sverige skall de under en femårsperiod skära ned överproduktionen av livsmedel, så att balans uppstår på den svenska marknaden. Staten åtog sig ett ansvar för att omställningen kan ske i "socialt acceptabla former". Men när perioden är över skall jordbruket betraktas som vilket annat småföretagande som helst.

Det slås på flera ställen i riksdagsbeslutet fast att vårt gränsskydd inte skall förändras utan GATT-avtal. Det blev inte något GATT-avtal 1990, förhandlingarna pågår fortfarande.

Men samtidigt som omställningsperioden inleddes förra året ansökte Sverige om medlemskap i EG. Vårt tänkta medlemskap förändrar radikalt förutsättningarna för vårt jordbruk. Att vi som EG-medlemmar skulle tillåtas eller kunna föra vår egen jordbrukspolitik är, som jordbruksministern framhållit, helt uteslutet. Vårt beslut, som syftade till balans mellan produktion och konsumtion på den svenska marknaden, är överspelat. Vi skall i stället uppträda på EG-marknaden, där vi förmodligen har större möjligheter att konkurrera med vegetabilier än med animalier.

Tyvärr innebär EG-medlemskap en återgång till en mer reglerad jordbruksekonomi. För mig som representant för Folkpartiet liberalerna, som varit pådrivande när det gällt att inleda en marknadsanpassning av jordbruket, känns det besvärande. Efter att man inom EG i decennier debatterat nödvändigheten av att förändra sin jordbrukspolitik – fortfarande går cirka två tredjedelar av den gemensamma EG-budgeten åt till att betala subventioner och överproduktion av livsmedel – lyckades man i juni i år enas om ett litet steg mot marknadsanpassning. En utvärdering av den förändrade politiken skall ske 1996. Med tanke på de protester mot beslutet från de starka bondeorganisationerna i Frankrike och Tyskland som vi åvittnat lär det dröja innan nya steg kan tas.

Sverige beräknas få betala ca 15 miljarder per år till EG:s gemensamma budget, varav ca 10 miljarder går till jordbruket, varav i sin tur ca 5 miljarder kommer tillbaka till vårt svenska jordbruk.

Den borgerliga regeringen har som vi hört tillsatt en kommission med uppdrag att lämna förslag om en anpassning av den svenska jordbrukspolitiken till EG:s.

Kommissionen har i en första rapport kommit med förslag som främst berör vegetabilieproduktionen. Jag tycker förslaget är väl avvägt.

Det finns ekonomer som kritiserat att vi inte avvecklade även gränsskyddet när vi beslutade att lägga om vår jordbrukspolitik. Våra livsmedelspriser – som ligger över EG:s – skulle då naturligtvis ha blivit lägre. Men det hade också fått den effekten att vi hade slagit ut vårt svenska jordbruk. Samma ekonomer – i regel hängivna EG-anhängare – protesterar nu med olika motiveringar mot kommissionens förslag till EG-anpassning.

Det har varit utifrån konsumentperspektivet vi från Folkpartiet liberalerna drivit kravet på omläggning av jordbrukspolitiken. Om vi hade utgått från att konsumenternas enda intresse var lägsta möjliga livsmedelspriser, hade vi naturligtvis även föreslagit en avveckling av gränsskyddet. Men konsumenterna har också ett intresse av levande landsbygder och att vårt nuvarande öppna och vackra jordbrukslandskap behålls. Lars Drake vid Lantbruksuniversitetet, SLU, har i enkätundersökningar visat att en majoritet av svenska folket anser att vi bör sätta in skattemedel om landskapsvården är hotad.

Lantbrukets utredningsinstitut har enligt en skrift från augusti i år sökt beräkna de samhällsekonomiska effekterna av en nedläggning av jordbruket. Effekten för landskapsvården skattas bli 4,8 miljarder kronor i ökade samhällskostnader per år, vilket känns rimligt med tanke på att vi varje år av skattemedel betalar över 2 miljarder för parker och allmänna grönytor i våra tätorter. Det blir dyrt att bedriva landskapsvård med kommunalanställda.

Eftersom vårt jordbrukslandskap endast omfattar ca 9 % av vårt lands yta, mot ett EG-genomsnitt på ca 50 %, är det mycket angeläget att vi inte tvingas beskoga ytterligare areal.

Det finns också en stark konsumentopinion i vårt land, med Astrid Lindgren i spetsen, som fått riksdagen att ta beslut om en humanare djurskyddslag. Om vi inte är beredda att betala den merkostnad som uppstår härmed, lär vi i framtiden enbart äta importerade animalier, producerade på ett sätt som vi inte tillåter.

Herr talman! Omställningskommissionen har lagt fram ett förslag om EG-anpassning som tar sikte på att vi vid inträdet skall vara nere i EG:s konsumentprisnivå. Det innebär krav på kraftiga men inte omöjliga rationaliseringar framför allt i livsmedelsindustrin och i handelsled. Vi bör följa kommissionens förslag.

Anf. 210 SINIKKA BOHLIN (s):

Herr talman! Jordbruksministern nämnde i sitt tal att vi behöver ta nationellt ansvar för jordbruket, för en långsiktig politik. Men han ville inte ta upp en debatt om skogspolitik i dag. Det tycker jag är litet synd, för det är där det verkligen behövs nationellt ansvar och långsiktighet.

Även skogspolitiken har drabbats av den borgerliga enda vägens politik. Man har totalt tappat den helhetssyn som har varit vägledande i den svenska skogspolitiken. Svenskt skogsbruk, med sin inriktning på ett uthålligt, aktivt skogsbruk, baserat på förnybar råvara, har varit ett internationellt föredöme. Detta vill man nu rasera. Man bortser från att skogen är ett av människans viktigaste livsvillkor från ekologi- och miljösynpunkt.

Skogen är även en värdefull resurs för Sverige. Där växer landets tillväxt. Skogsnäringen är en av våra viktigaste exportnäringar. Enligt de av riksdagen fastställda övergripande samhällsmålen måste näringen bidra till att uppfylla målen om full sysselsättning, ekonomisk tillväxt, en regional balans och balans i utrikesbetalningarna, men man måste också uppfylla målen för miljövårds- och naturvårdspolitiken.

Skogspolitiska kommittén har nyligen lämnat sitt betänkande. Det råder faktiskt politisk enighet om målen. Men där tar också samsynen slut. Det råder nästan en total oenighet om medlen. Moderaterna har, enligt Ingvar Eriksson, sin gamla invanda linje i utredningen: ägandet och rätten att utnyttja sitt ägande utan samhällets inblandning.

Men det jag är förvånad över är Centerpartiets åsikter. Ta t.ex. den regionala balansen. Kommitténs analys är att skogsnäringen har haft stor betydelse för sysselsättning och försörjning i skogslänen. Men i strid med sin egen analys föreslår kommitténs majoritet, Centern inräknat, att man t.ex. skall slopa några av de paragrafer i skogsvårdslagen som har en regionalpolitisk betydelse. Även de ekonomiska bidragen som riktats till skogsbruket i Norrlands inland föreslås avskaffas.

Samtidigt har skogsindustrin förändrat eller står i begrepp att förändra prissättningen till nackdel för Norrlands inland. Men detta har inte mötts med några förslag från majoritetens sida.

Centerns engagemang i "Låt hela Sverige leva" låter inte speciellt trovärdigt i dag. Det verkar nästan som att det finns en tyst överenskommelse inom regeringspartierna om att avfolka skogslänen och speciellt hela Norrlands inland.

Det andra som förvånar mig är Centerns gröna profil, som börjar bli mer och mer blåaktig. Kommitténs förslag angående medel att nå det nya miljömålet har brister när det gäller helhetssyn, långsiktighet och visioner. Hela betänkandet andas en stark tilltro till marknadsmekanismer, avreglering och frivillighet. Skogsbruk är en verksamhet med ett hundraårigt perspektiv. Det betyder att skogen byter ägare tre fyra gånger mellan sådd och skörd. Mark-

nadskrafterna klarar inte att hantera problem med så långt tidsperspektiv. Det finns därför inga skäl att tro att en avreglering av skogsbruket skulle göra marknaden effektivare eller att marknaden skulle ta de nödvändiga miljöhänsynen.

Kommitténs förslag presenterades två månader och 28 dagar efter det att Sverige undertecknat FN:s konvention om biologisk mångfald. Men regeringspartierna kör sin enda väg även i miljöfrågor.

Sverige kan, om vi vill, bli ett föregångsland när det gäller att bedriva ett miljömässigt uthålligt skogsbruk, en regionalt rättvis näringspolitik och att göra en framtidssatsning på nya användningsområden för träråvara. Den ambitionen finns inte i regeringspartierna.

Herr talman! I stället för avregleringar, marknadsstyrning och privatisering, behövs en starkare demokratisk och politisk styrning, så att vi kan garantera kommande generationer full handlingsfrihet att nyttja skogen på det sätt som de finner meningsfullt. Vi hoppas att remissinstanserna ger klara signaler så att den kommande propositionen har en tydligare inriktning och framtidstro på svensk skogsbruk.

Anf. 211 Jordbruksminister KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! Sinikka Bohlin säger att det är viktigt med en helhetssyn på ett uthålligt och aktivt skogsbruk. Det kan jag gärna hålla med om. Hon säger dessutom, och det är kanske mera tveksamt, att vi alltid har varit ett föredöme för internationellt skogsbruk. Det har förekommit en del metoder i det svenska skogsbruket under 60-talet och på tidigt 70-tal som inte varit riktigt bra. Under de två senaste årtiondena har det skett många positiva förändringar. Det är viktigt att vi nu går vidare med dessa.

Det finns egentligen två huvudmål för skogsbruket. Det ena är att uthålligt kunna producera en högklassig virkesråvara. Det andra är att bevara den biologiska mångfalden i våra stora naturområden, som till stor del är skog.

Det finns i det utredningsbetänkande som är lagt egentligen inte, och det sade också Sinikka Bohlin, några motsättningar om målen, men det finns det när det gäller åtgärderna. Det kanske inte är så konstigt, eftersom Socialdemokraterna konsekvent har varit för regleringar och detaljbestämmelser. Vi har haft en extra beskattning på skogsbruket tidigare i form av en skogsvårdsavgift, som regeringen har föreslagit skall tas bort och som riksdagen har beslutat skall tas bort. Det innebär att den överföring som har skett från skogsbruket i södra Sverige till bruket i norra Sverige kan man inte längre hålla på med. Däremot, Sinikka Bohlin, är vi i Centern fortfarande mycket positiva och aktiva när det gäller regionalpolitiken och regionalpolitiskt stöd.

Avslutningsvis vill jag säga något om principerna för hur man skall styra samhället och miljöfrågorna åt rätt håll. Det finns en grundläggande skillnad mellan olika former av lagstiftning i Sverige. Jag hade hoppats när vi antog naturresurslagen att vi skulle få in mer av den ena formen än av den andra. I naturvårdslagen och miljöskyddslagen, som är ganska unga lagar, har man tvingats till ett regelsystem med många förbud och regler för att komma åt problemen därför att det var så många fel i systemen. I skogsvårdslagen och skötsellagen för jordbruksmark har man haft ett regelsystem som inneburit

påbud: Så här skall du göra för att det skall bli bra. Jag tror aldrig att vi i längden kan komma fram på förbudsvägen och regelvägen, utan vi måste inpränta i varje människa att man skall vårda de resurser som vi har.

Anf. 212 SINIKKA BOHLIN (s) replik:

Herr talman! Jag sade i mitt anförande att vi är eniga om målen men att vi inte är överens om medlen. Jordbruksministern säger att vi socialdemokrater gärna vill detaljreglera. Jordbruksministern säger att jordbruket är ett nationellt ansvar och att det behövs en långsiktig politik. Nog behöver vi också ett nationellt och politiskt ansvar för skogen, som har en sådan långsiktighet och som är en så viktig näring i dessa dagar.

Jag trodde faktiskt att alla partier hade lärt sig litet grand av marknadskrafterna och den kortsiktighet som de innebär efter de veckor av kris som vi har överlevt i Sverige. Jag har inte någon enormt stor tro på marknadskrafterna. Jag tror faktiskt att vi behöver politiska och demokratiska beslut även i skogspolitiken.

Anf. 213 Jordbruksminister KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! Jag vet inte om Sinikka Bohlin uppfattade vad jag sade. Jag betonade just ansvaret, inte bara på nationell nivå utan ända ner på individnivå.

Det är intressant att se vad som hänt under de gångna årtiondena, då det uppstod skogsskador. Skador uppstod trots att vi hade ett ganska reglerat system. Jag tror alltså att det enskilda ansvaret är mycket viktigare. Vi kan säga att den största biologiska mångfalden har vi i det småskaliga skogsbruket, bondeskogsbruket, det privatägda skogsbruket, där man har decentraliserat ansvar. Jag tycker att det är väl värt att gå vidare på den vägen. Jag tror att vi den vägen kommer längre än med de hårda regleringarna.

Anf. 214 SINIKKA BOHLIN (s) replik:

Herr talman! Jag kan hålla med jordbruksministern om att vi visst har fått skador i våra skogar. Vi har utnyttjat dem på fel sätt. Men det har berott på en kunskapsbrist. När tekniken gick före den humana sidan av livet gick den kanske litet för fort framåt. Men under 80-talet har kunskapen om miljö, inte bara nationellt utan också globalt, ökat otroligt. Vi har fått nya lagar under de senaste tio åren för att skydda det som skyddas skall.

Det finns faktiskt stor tveksamhet hos många skogsägare inför det faktum att man slopar många av paragraferna i skogsvårdslagstiftningen. Det finns risk för spekulationer i framtiden – de kortsiktiga vinsterna.

Vår skogsvårdslagstiftning är faktiskt ett föredöme internationellt. Vi har nyligen haft folk från Canada på besök som har studerat vårt skogsbruk och tyckt att vi har skött oss bra. På den punkten tycker jag inte att vi som svenskar behöver skämmas för att vi inte skulle ha haft bra skogspolitik. Men okej, vi skiljs: Den ena sidan går åt marknadskrafterna och den andra åt gemensamt ansvar.

Anf. 215 Jordbruksminister KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! Jag refererade tidigare till den utveckling som vi har sett under de senaste 15 åren sedan slutet på 70-talet. Den kampanj för rikare skog

som Skogsvårdsstyrelsen har drivit tillsammans med olika folkrörelser har verkligen gett resultat, både på kunskapssidan och när det gäller sättet att bedriva skogsbruk.

Jag tror alltså att det är möjligt att gå den här vägen, att bygga på människors vilja till hänsyn och ansvar. Även om jag vill vänta med den definitiva debatten tills vi har fått in remissynpunkterna och i kammaren diskuterat en ny skogsvårdslag, tycker jag ändå att det är viktigt att nu slå fast att vi har stora möjligheter att nå ett långsiktigt mål med bevarad biologisk mångfald och en hög produktion, att både utnyttja och rädda skogen i framtiden, om vi klarar det här med kunskaper. Jag tror att det går den vägen utan detaljregleringar.

Anf. 216 INGVAR ERIKSSON (m) replik:

Herr talman! Sinikka Bohlin talade om att man är enig om målen i skogspolitiken. Så säger hon – jag hoppas att jag hörde fel – att vi från borgerlig sida ville rasera förutsättningarna för att nå målen. Det tycker jag är beklämmande. Sen säger hon att hon vill ha en starkare demokratisk och politisk styrning. Det är ingenting nytt, det känner vi igen. Socialdemokraterna har alltså inte lärt sig av erfarenheterna. Det har däremot vi gjort. Vi från moderat sida har alltid hävdat att frihet under ansvar är den vettigaste linjen.

Jag är faktiskt stolt över att kunna säga att vi är beredda att slå vakt om äganderätten, för det är just genom äganderätten som vi har fått ett varierat skogsbruk, som vi har någonting att bevara i skogsmiljön. Det är genom enskilda skogsbönder, inte genom de stora bolagen eller Domänverket, som vi har skapat dessa tillgångar. Det är genom enskilda människors olika sätt att tänka och bruka. Det tror vi är så oerhört värdefullt för framtiden att vi också är beredda att avreglera. Vi tror på avreglering.

Jag är mest orolig för hur det skall bli med ersättningen för naturvårdsmark och intrång. Vi moderater är icke beredda att ställa upp på att samhället, kommuner och landsting, skall kunna lägga beslag på skogsägarnas mark utan att betala ersättning. Med respekt för äganderätten borde man kunna kräva att varje intrång skall ersättas fullt ut.

Jag tror på svenskt skogsbruk, och jag tror att svenska skogsbrukare, alla kategorier, är mogna för att leva upp till det förtroende som vi moderater är beredda att ge, nämligen att skogsbrukarna skall ha möjlighet att arbeta i frihet under ansvar.

Anf. 217 SINIKKA BOHLIN (s) replik:

Herr talman! Jag sade till Ingvar Eriksson i mitt anförande att han och jag har helt olika syn på skogspolitik och ägande. Ingvar Eriksson vill ha enskilt ägande, medan jag kan tänka mig ett gemensamt ägande. Det är där som våra åsikter skiljer sig.

Den utredning som pågår angående äganderätten kan också föreslå att allemansrätten skall inskränkas. Ingvar Eriksson sade att det enskilda ägandet ger möjligheter till människor att utnyttja allemansrätten, men detta får vi återkomma till i en annan debatt.

Även jag tror på den svenska skogsnäringen. Ingvar Eriksson anser att det skall betalas full ersättning för all naturvård, men det rimmar väldigt illa med

majoritetens förslag till finansiering. Majoriteten ville att detta till stor del skulle finansieras med skattepengar.

Anf. 218 INGVAR ERIKSSON (m) replik:

Herr talman! Det bästa sättet att få bra naturvård är nog att utnyttja de enskilda skogsbrukarna. Gör upp med dem om ersättningen, så att de bevarar vissa områden och biotoper! Det är det billigaste, enklaste och effektivaste sättet att bibehålla naturvärdena för framtiden.

Sinikka Bohlin talade om allemansrätten. Den har vi aldrig ifrågasatt. Allemansrätten är en rättighet som också medför skyldigheter. Om dessa skyldigheter respekteras, kommer vi moderater aldrig att över huvud taget ifrågasätta allemansrätten.

Sinikka Bohlin och jag har olika syn på dessa frågor, och det är väl okej. Men jag är fullständigt övertygad om att om vi skall komma någon vart med att leva upp till ambitionerna att slå vakt om värdefulla biotoper och naturvården inom skogsbruket, gäller det att vi har skogsbrukarna med oss. Det behövs inte mer lagstiftning, utan ökad frihet. Då skapar man respekt. Den enskilde känner sitt ansvar. Vi vet – och det var också jordbruksministern inne på – att det pågår en utbildning och att medvetenheten på området har ökat väsentligt. Därför är jag optimistisk. Jag hoppas verkligen att man skall införa en ny skogspolitik som tillvaratar möjligheten till ökad frihet och därmed också till ökat ansvar.

Anf. 219 SINIKKA BOHLIN (s) replik:

Herr talman! Det är kanske bara en lek med ord, men Ingvar Eriksson sade att man skall utnyttja den svenska skogsbonden. Jag tänker inte utnyttja skogsägarna, men jag nyttjar gärna den svenska skogen på alla sätt.

Anf. 220 CARL G NILSSON (m):

Herr talman! Den här debatten framstår tyvärr kanske som något ostrukturerad när det gäller den areella delen. Ämnena pendlar mellan jordbruk, fiske och skogsnäring. Det är bara älgjakten som fattas.

Jag vill först säga till Kaj Larsson att det naturligtvis är fel att tro att man kommer till rätta med fisket och fiskevårdens problem och behov genom att införa en allmän fiskevårdsavgift – eller metskatt, som jag brukar föredra att kalla den. En ökad rundgång av pengar är inte vad som behövs. Sportfiskarna har ingenting emot att betala skäligt för sig, om pengarna går den rakaste vägen mellan konsument och producent, dvs. att pengarna skall gå till upplåtaren av fiskevatten, så att han kan ta sitt ansvar för fiskevården.

Detsamma gäller också statens områden som nu betraktas som fria fiskevatten. Det är naturligtvis inte så, att vi vill beröva de fiskande deras möjligheter till fiske i dessa fria vatten, men det vore en bättre lösning att också i det fallet låta sportfiskarna få betala direkt till dem som har ansvar för fiskevården.

Jag begärde egentligen ordet för att tala om skogen. Det finns anledning att påminna om skogens stora betydelse för Sveriges ekonomi och sysselsättning. Skogsnäringen är vår i särklass viktigaste exportnäring. Sammantaget inbringar den mellan 50 och 60 miljarder netto om året, dvs. fyra gånger så

mycket som den samlade bilindustrin. Skogsindustrin sysselsätter ca 200 000 människor, direkt eller indirekt. Skogen har ett mycket betydande rekreationsvärde. Dessutom är den också – som det tidigare har sagts här – väldigt betydelsefull för miljön.

Den nya skogspolitiska kommittén – som Mats Hellström på sin tid tillsatte – har avgivit ett betänkande. Jag tycker att det finns anledning att citera vad Mats Hellström sade i direktiven till denna kommitté när det gäller de medel som Sinikka Bohlin talade om: "En viktig utgångspunkt skall vara att medlen skall vara enkla och lätta att tillämpa, både av skogsägare och av myndigheter." Det är just därför som den skogspolitiska kommittén har kommit fram till att avregleringen i den nya skogsvårdslagstiftningen skall försvinna, vilket innebär att skogsägarna myndigförklaras och får inflytande över den egna skogens skötsel. Kommittén uttalar också att "den nuvarande lagen har motarbetat sina syften avseende både naturvård och skogsbruk, därför att den begränsar möjligheterna för skogsägarna att använda alternativa brukningsmetoder".

Den nuvarande lagen har tvingat skogsägarna att rätta sig efter en mängd detaljreglerade föreskrifter och åligganden. Det är ju detta som har skapat det kritiserade ensidiga skogsbruket med kalhyggen, monokulturer, osv.

Den nya avreglerande lagen kommer att tillföra skogsbruket den mångfald som de 250 000 enskilda skogsägarna i Sverige innebär – så många skogsägare finns det faktiskt i Sverige.

Kommittén betonar också vikten av den enskilda äganderätten och menar att intrångsersättning naturligtvis måste utgå i fortsättningen för dem som drabbas av särskilda intrång till följd av beslut som fattas av naturvårdshänsyn, dvs. särskilda reservat o.d. Staten skall alltså ersätta för sådana intrång. Socialdemokraternas och vissa intresseorganisationers planer på att låta skogsägarna betala sig egen socialisering – dvs. att låta skogsägarna betala skogsvårdsavgifter till en fond för reservatsinköp – måste stoppas.

Naturvårdshänsynen ökar faktiskt. Kommittén säger att biotopskyddet skall ges en ökad status, vilket för övrigt också tidigare betonats i vår skötsellag.

Jag anser att produktionsmålet när det gäller skogsråvara i fortsättningen allra bäst kan tillgodoses genom en fri marknadsekonomi, och det anser också skogspolitiska kommittén. Den mycket skadliga skogsvårdsavgiften har ju också tagits bort, vilken enbart fördyrade skogsbrukets produktion. Det förslag som skogspolitiska kommittén har lagt fram är bra. Förhoppningsvis innebär det införandet av en politik som kommer att gälla under lång tid framöver. I så fall blir det en skogspolitik *för* skogsägarna, i stället för det förmynderi över skogsägarna som den nuvarande politiken innebär.

Anf. 221 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! I regeringsdeklarationen slås det fast att regeringen skall arbeta för en levande landsbygd och för att hela Sverige skall leva. Som centerpartist finner jag det mycket glädjande med en sådan deklaration. Här i kammaren har det i dag diskuterats näringspolitik, jordbrukspolitik, fiskefrågor, miljöfrågor och skattepolitik. Allt detta har betydelse för i vilken mån vi kan behålla en levande landsbygd.

Det är naturligtvis väldigt viktigt att satsa på en decentralistisk uppbyggnad av vårt land, att vi satsar på småföretag, som utgör grunden för en verksamhet på landsbygden.

Inledningsvis vill jag peka på den kris som Volvo nu genomlider. Den socialdemokratiska regeringen gjorde en satsning på flera hundra miljarder kronor i Uddevalla. Jag leker med tanken att man i stället skulle ha satsat dessa miljarder på de mindre företagen i regionen. Hur skulle det då ha sett ut? Förmodligen hade det skapats väldigt många nya jobb som säkerligen också skulle ha funnits kvar.

Jordbrukspolitiken är av central betydelse i detta sammanhang, eftersom glesbygderna har jordbruket som sin väsentligaste näringskälla. Därför är det – som jordbruksministern sade – viktigt att det finns en bas för det svenska jordbruket, för att det skall kunna leva vidare. Det skall även vara lönsamt att göra nyinvesteringar, så att också unga människor är villiga att satsa på och utveckla jordbruksnäringen.

Vad jag i första hand skulle vilja tala om här i dag är det som måste göras i de områden där förutsättningarna kanske inte är lika bra som ute på slättbygderna. Det är t.ex. viktigt att Norrlandsstödet får vara kvar och att vi i de kommande förhandlingarna med EG slåss för den möjlighet till regionalpolitik som Norrlandsstödet är ett uttryck för.

Statsministern sade tidigare i ett replikskifte att regionalpolitiken är en av de frågor som är viktiga för Sverige vid dessa förhandlingar. Detta konstaterar jag med glädje.

Det finns områden i vårt land där man inte har samma förutsättningar som på slättbygderna att bedriva spannmålsodling och annat jordbruk, t.ex. södra Sveriges skogs- och mellanbygder, områden på våra öar och en del andra områden. I en situation då vi kanske får lägre priser på våra produkter kan vi få bekymmer i dessa områden om detta inte möts med någon annan åtgärd.

I detta sammanhang tycker jag att det är viktigt att föra fram tanken på att man skulle kunna ge ett arealstöd till vallodling i de områden som jag har talat om. Det skulle vara en möjlighet att hålla dessa bygder levande. Det skulle också vara en möjlighet att hålla landskapet öppet. Som Bengt Rosén pekade på här tidigare har det gjorts undersökningar av Lars Drake vid Lantbruksuniversitetet som visar att svenska folket lägger mycket stor vikt vid att ha ett öppet landskap och att bygden är levande. Om bygden skall vara levande måste det också finnas människor och djur där, och då måste vi ha ett levande jordbruk.

Av den anledningen tycker jag att det finns mycket som talar för att det skulle finnas ett arealstöd som utgår för vallodling. Till detta skulle pengar kunna tas från de pengar som i dag används för landskapsvård. Det skulle vara ett mer obyråkratiskt sätt att förmedla dessa pengar. Men det måste i så fall tillföras ytterligare resurser för att detta skall vara möjligt.

I den omstrukturering och omstöpning som nu sker för att det skall skapas förutsättningar för ett starkt jordbruk inför ett EG-medlemskap skulle det säkert också vara möjligt att lösa även denna fråga.

Jag sade att djur och djurhållning är någonting oerhört viktigt för dessa områden. Därför är det också viktigt att vi kan sälja våra produkter. Vi har

i Sverige en mycket bra kvalitet på våra produkter. Det har vi därför att vi har friska djur, vi använder inte antibiotika och andra mediciner i produktionen. Det är en tillgång för oss. Vi har också duktiga djurägare. Vi har en distriktsveterinärorganisation som har varit mycket nyttig i detta sammanhang. Jag anser därför att det är viktigt att vi i framtiden kan behålla en distriktsveterinärorganisation som bas för detta arbete.

Jag har framför mig ett referat från ett seminarium om antibiotikaanvändning och resistensutveckling som visar vilka faror det innebär om man släpper antibiotika fritt. Det redovisas resultat som innebär stora besvär, inte minst från Amerika där man har fått in en resistent form av tuberkulos som uppträtt i 13 delstater. Denna sjukdom hade varit försvunnen sedan länge. Denna sjukdom har inte gått att bota, och dödligheten har varit hög. Detta beror enligt de undersökningar som har gjorts på att det har använts för mycket antibiotika i produktionen av livsmedel. Dessa bekymmer har vi inte i Sverige, och det utgör en tillgång för oss i Sverige som vi skall vara rädda om. En viktig del i den diskussion som vi måste föra med EG och övriga europeiska länder är att vi i Sverige har möjlighet att fortsätta bedriva en produktion på detta ur hälsosynpunkt fina sätt.

Anf. 222 HOLGER GUSTAFSSON (kds):

Herr talman! Samtliga politiska partier inriktar i dag sina krafter på att reparera det svenska näringslivet. Det må ske med litet olika insikt om orsak och verkan men ändå med bidrag till konstruktiva åtgärder för att näringslivet skall återfå sin tillväxtkraft genom sänkta kostnader och ökad konkurrens och kunna ge nya arbetstillfällen till såväl ungdomar som vuxna som står utanför arbetslivet.

Det oundvikliga villkoret är att vi måste ha ett lönsamt och konkurreskraftigt näringsliv och en samhällsekonomi i balans för att kunna fortsätta samhällsbygget med förbättrad service och omsorg för barnen, de äldre och övriga.

Jag vill understryka, att då vi värderar de olika näringsgrenarnas bidrag till sysselsättning och välfärd, är det inte bara de moderna informations- och datateknologiska grenarna i näringslivet som är viktiga. Lönsamhet och arbetstillfällen är lika skyddsvärda och angelägna i våra långsiktiga basnäringar.

Att ha mat, kläder och husrum är fortfarande ett av våra viktigaste materiella behov att tillgodose.

Den näringsgren som jag vill lyfta fram berör oss alla mycket nära:

Dess produkter är vi beroende av dagligen för vår överlevnad.

Dess produkter påverkar vår hälsa mer än något annat.

Dess produkter står i centrum då vi vill skapa gemenskap, trivsel och glädje för oss själva och för våra goda vänner.

Dess produkter står i världsklass vad beträffar kvalitet och produktsortiment.

Dess produktion ger sysselsättning till hela den svenska nationen, både direkt och indirekt i mycket stor omfattning.

Dess produktion är en väsentlig del av vården av det svenska miljölandskapet.

Jag talar om svenskt jordbruk och svensk livsmedelsindustri, och jag hoppas att ni har mod att fortsätta att lyssna till mitt anförande, eftersom ni är mycket starkt berörda av det.

Denna näringsgren är i Sverige och i andra länder mycket beroende av politiska beslut och regleringar som syftar till att slå vakt om en högklassig livsmedelsförsörjning i det egna landet.

Det är svårt, ja nästan omöjligt, att finna bra regleringssystem. Därför har näringen ofta drabbats av regleringarnas "baksida". Dessa "baksidor" är väl kända av såväl näringens företrädare som oss politiker som har ett engagemang i svensk livsmedelspolitik. Det har gällt avregleringar, nedläggningar, omställningar och exporthinder.

Låt oss nu emellertid se framåt. Vad behöver näringen inom svenskt jordbruk och livsmedelsindustri för att kunna ge vårt land hälsosam och god mat, sysselsättning och utkomst för 100 000-tals människor och en god miljö?

Den här näringen är i behov av att i den svenska debatten få framstå som värdefull, önskvärd och positiv för samhällets utveckling. Den är också i behov av att gamla gruppmotsättningar i samhället byts ut mot nya och positiva förväntningar på en utveckling av branschens näringsliv.

Det är än viktigare att denna del av det svenska näringslivet får möjlighet att konkurrera fullt ut på lika villkor, på villkor som gäller i våra närliggande EG-länder. Jag är övertygad om att om svensk livsmedelsindustri får konkurrera på lika villkor, kommer det att leda till ett ännu bättre produktsortiment, en väsentlig exportandel med ökad svensk sysselsättning som följd och en förbättrad totalmiljö i Europa.

Vad innebär då konkurrens på lika villkor?

Regering och riksdag arbetar nu intensivt med att harmoniera svensk ekonomi och lagstiftning till rådande EG-politik, detta för att svenskt näringsliv skall kunna konkurrera på lika villkor i Europa, oavsett om vi blir medlemmar i EG eller ej. Detta sker framför allt genom EES-avtalet och de förestående EG-förhandlingarna.

Danska, tyska och franska livsmedelspriser är lägre än livsmedelspriser i Sverige, men matkostnaderna är inte lägre än i Sverige. Hur går då detta ihop? Jo, konsumenten betalar en väsentlig del av sin kostnad via EG:s budget, dvs. lägre priser men också en väsentlig del via skatten.

Den svenska livsmedelspolitiken måste harmonieras till EG:s politik på samma sätt som gäller för det övriga svenska näringslivet. Detta kommer att innebära sänkta marknadspriser, en övergång till viss budgetfinansiering och en gemensam exportfinansiering.

Sverige kommer att få bidra till EG:s budget för dess livsmedelspolitik om vi blir medlemmar i Gemenskapen. Då bör det vara självklart för oss att vi genom en anpassning till EG:s politik får tillbaka en del av pengarna för att stärka denna viktiga del av svenskt näringsliv.

Den arbetande Omställningskommissionen har lagt fram ett betänkande om åtgärder för att anvisa vägen för den svenska vegetabiliesektorns anpassning till EG.

Vi kristdemokrater förväntar oss att såväl jordbruksministern som Europaministern nu snarast tar över ansvaret för svensk livsmedelsproduktion och att den anpassas till Europapolitiken och att den därmed får möjlighet

att konkurrera på lika villkor. Då kommer vi gemensamt att kunna glädjas åt denna närings positiva utveckling framöver.

Anf. 223 BÖRJE NILSSON (s):

Herr talman! Arbetsmarknadsläget är just nu mycket svårt i så gott som hela landet. Kristianstads län utgör inget undantag. Framtidsutsikterna i länet är särskilt dystra, speciellt på grund av försvarsbeslutet i våras, som innebär att två regementen försvinner. P 6 och A 3 är en viktig del av Kristianstad socialt, ekonomiskt och arbetsmarknadsmässigt. Det är självklart att en nedläggning av regementena sätter djupa spår i hela regionen. Från socialdemokratiskt håll kämpade vi för att åtminstone A 3 skulle vara kvar, men det avslog den borgerliga majoriteten. Nedläggning av regementen i samband med en besvärlig lågkonjunktur gör det oerhört tungt för hela regionen. Framtidsutsikterna bedöms alltså som svåra, om inga åtgärder sätts in.

Även dessförinnan hade Kristianstadsregionen skakats av nedläggningar och utflyttningar inom såväl den privata näringen som den offentliga sektorn. Totalt har tusentals arbetstillfällen försvunnit. Från regionens sida har vi inför gästande statsråd, bl.a. arbetsmarknadsministern, redovisat våra svårigheter och krav på hjälp och stöd. Med hänsyn till att nedläggningarna av regementena slår väldigt hårt har regeringen ett speciellt ansvar för den uppkomna situationen och bör naturligtvis också medverka till att överbrygga läget. Vi förväntar oss att detta sker.

Idéer saknas ingalunda, sådana finns och har redovisats för statsmakterna. Närmast handlar det om satsningar inom utbildning, service och infrastruktur för att möjliggöra industriell verksamhet.

I de planer som redovisats finns bl.a. ett EG-kontor, ett internationellt centrum för hjälp till näringsliv och offentlig sektor. Frågan är mycket angelägen, men arbetet kan inte komma i gång utan statlig medverkan. Det är också offensiva satsningar av detta slag som behövs just nu, för att på nytt få fart på Sverige.

Det är naturligtvis bra att regeringen efter lång väntan nu äntligen samlar sig till ett beslut i frågan om lokal för högskolan i Kristianstad.

Från vår sida har vi i samband med försvarspropositionen i våras lanserat förslag om att landets första miljövärnskår etableras på P 6 i Kristianstad, som skall läggas ner senast juni 1994.

Miljöskadorna blir allt svårare, och alla är överens om att det krävs enorma ansträngningar för att komma till rätta med det växande miljöproblemet. Från skilda håll har under de senaste åren frågan aktualiserats om att använda militärt kunnande i civila insatser på miljöområdet. Sedan vi presenterat förslaget i våras har vi märkt ett stort intresse för ett miljövärn.

Arbetsuppgifterna för en miljövärnskår är många och stora, både i Sverige och internationellt. En FN-studie har beskrivit möjliga användningsområden. I studien sägs att de militära organisationerna är väl rustade för att ge sig i kast med katastrofsituationer. Man rekommenderade FN att stödja en miljöanvändning av militära resurser på olika sätt.

Vid Riomötet om miljö och utveckling fick idén stöd från svensk sida av miljöministern, som uttalade att aktiva ansträngningar bör göras att använda militära resurser och militär teknik för miljöändamål, inkluderande nöd-

situationer. I och med att militärutgifterna minskar kan enorma resurser, av både finansiell, teknisk och intellektuell karaktär, frigöras och i stället få produktiv användning i övergången till en hållbar utveckling, sade miljöministern. Jag välkomnar miljöministerns klara ställningstagande i frågan och uppfattar det som ett viktigt stöd för etablering av ett miljövärn.

Även riksdagens utrikesutskott har ställt sig bakom FN-studien.

Det finns således en mycket bred uppslutning bakom tanken på ett miljövärn, och vi måste nu gå från ord till handling. Kostnaderna för miljöförsummelserna är så höga att skälen till miljöskydd knappast kan överskattas, sägs det också i FN-studien.

P 6 i Kristianstad är en mycket lämplig plats för en miljövärnskår. Där finns det redan personella och materiella resurser samt lokaler. Dessutom finns det redan på orten miljövårdsutbildning, som skulle kunna bilda grund för en miljövärnskår. Önskemålet från vår sida, vilket även framförts till regeringen, är att utbildningen ges på högskolenivå.

Ytterst handlar åtgärderna på miljöområdet om mänsklig överlevnad, där vi alla måste ta ett större ansvar.

Jag uttrycker min uppskattning över miljöminister Olof Johanssons klara uttalande om ett miljöskydd. Det man säger i Rio får man stå fast vid här hemma. Jag förväntar mig nu ett initiativ i frågan från miljöministern.

(forts. prot. 8)

9 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades

Propositionerna

1992/93:3 Dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Tyskland

1992/93:32 Samerna och samisk kultur m.m.

Skrivelse

1992/93:18 Redovisning av Allmänna pensionsfondens verksamhet år 1991

10 § Anmälan om interpellationer

Anmäldes att följande interpellationer framställts

den 14 oktober

1992/93:8 av *Lennart Nilsson* (s) till arbetsmarknadsministern om Volvos fabrik i Uddevalla:

Under 80-talet skedde en nedläggning av Uddevallavarvet. Flera tusen yrkesskickliga människor blev av med sin arbetsplats.

Det s.k. Uddevallapaketet skapades genom en samverkan mellan regering-riksdag-kommun-näringsliv-myndigheter och organisationer.

Framtidstro skapades bl.a. genom Volvos etablering på det gamla varvsområdet.

I dag arbetar drygt 800 yrkesskickliga bilbyggare i kanske världens modernaste bilfabrik.

Bilindustrin världen över upplever i dag stora problem, inte minst mot bakgrund av den internationella lågkonjunkturen.

Detta innebär en stor oro, inte minst bland de anställda vid Volvo i Uddevalla.

Enligt uppgift kommer nu Volvo att göra en konsekvensutredning av en eventuell nedläggning av produktionsanläggningarna i Uddevalla och Kalmar.

Om utredningen leder fram till en nedläggning av Volvos fabrik innebär det en stor katastrof för människorna i Uddevalla och Bohuslän.

I samband med Uddevallapaketet erhöll Volvo lokaliseringsstöd på över 100 miljoner kronor, utbildningsstöd samt ett frisläppande av investeringsfonder.

Det är därför viktigt att dessa medel inte kastas bort utan används för att Volvofabriken i Uddevalla kan övervintra i avvaktan på bättre konjunkturläge för personbilsförsäljningen. Det vore ett slöseri med både människor, teknik och pengar att inte ge anläggningen i Uddevalla en chans att bevisa att man kan klara framtiden.

Vilka åtgärder är regeringen beredd att vidta för att trygga Volvos fortsatta drift vid fabriken i Uddevalla?

1992/93:9 av *Peter Kling* (nyd) till statsrådet Bo Lundgren om hobbyhästägande:

Katastrofalt dåligt! Det är den bistra sanningen beträffande samtliga travhästauktioner som ägt rum under 1992. Uppfödarna runt om i landet har tvingats att göra förluster på omkring 25 000 kr per 1,5-åring som sålts. Denna ohållbara situation kommer givetvis att slå mycket hårt mot travsporten, galoppsporten och deras binäringar. Dessa två hästsportsnäringar omsätter ca 11 – 12 miljarder per år, och sysselsätter omkring 60 000 människor. Statens inkomster enbart på totospelet är runt 650 miljoner/år. Hästsporten ger också staten stora inkomster via arbetsgivareavgifter och direkta löneskatter för dessa 60 000 personer, dessutom får staten in moms och diverse punktskatter på binäringarna runt om hästsporten. Man måste också beakta att ATG (Aktiebolaget trav och galopp) med ekonomiska medel stöder forskning och utbildning inom veterinärvården, hästsportkliniker, Flyinge, Wångens, Strömsholm samt inte minst friidrotten genom olympiatrav m.m. Inom samtliga dessa områden får staten göra större insatser om man inte stimulerar hästsporten genom att införa hobbyhästägande igen.

Hästägarnas kostnader för träningsavgifter, transporter och veterinärvård inom trav och galoppsporten är 1,8 miljarder/år, observera då att denna kostnad exkluderar kapitalkostnader för inköp av hästar. Den totala prissumma som dessa hästägare tävlar om är 550 miljoner, detta medför alltså en total nettoförlust för hästägarna på 1,25 miljarder, (fortfarande är ej kapitalkostnaden medräknad).

Dessa prispengar på 550 miljoner är i dag tyvärr skattepliktiga. Detta le-

der givetvis till att allt fler inte satsar på att köpa hästar, vilket i sin tur utarmar trav- och galoppsporten. Ingen sund människa köper en "lott" (tävlingshäst) och skattar bort ca 70 % av vinsten då chansen att få en Legolas eller Calit är nästan lika liten som att vinna en miljon på lotto. Denna negativa utveckling leder till att staten blir den stora förloraren.

Jag vill nu med dessa fakta fråga skatteminister Bo Lundgren vilka åtgärder regeringen kommer att vidta åt det prekära läge som svensk hästsport befinner sig i.

11 § Anmälan om frågor

Anmäldes att följande frågor framställts

den 13 oktober

1992/93:46 av *Göran Magnusson* (s) till statsrådet Bo Lundgren om bankernas fallskärmsavtal:

Avser statsrådet Lundgren att vidta åtgärder så att dels de kostsamma fallskärmsavtalen omförhandlas i åtminstone de banker som staten numera äger eller garanterar fortsatt verksamhet i, dels förhindrar att nya sådana avtal ingås?

1992/93:47 av *Bruno Poromaa* (s) till jordbruksministern om rabiesförekomsten i Finland:

Finland har sedan mer än fyra år betraktats som rabiessmittat land. Detta innebär att levande djur inte får införas från Finland till Sverige utan införseltillstånd och fyra månaders karantän.

Det här förhållandet innebär väldigt stora problem speciellt för människor boende i de östra delarna av Norrbottens län som tillbringar mycket av sin fritid i vårt östra grannland.

Är statsrådet beredd att ta initiativ till att Sverige icke längre klassificerar Finland som ett rabiessmittat land, med tanke på att inga nya fall av rabies i Finland kunnat konstateras under de senaste åren?

1992/93:48 av *Bruno Poromaa* (s) till kulturministern om ökat programutbud på tornedalsfinska:

Den 1 januari 1993 skall lokalradion slås samman med riksradion. I det centrala förslaget till programtablå framkommer det att de finskspråkiga programmen skall inskränkas till att sändas mellan kl. 18.00 och 19.00 vardagar. Ett förverkligande av detta förslag skulle innebära att det anrika och uppskattade programmet Pohjoiskalotti (Nordkalotten) efter 35 år skulle försvinna.

Enligt det nu gällande avtalet mellan Sveriges Radio och staten skall programverksamheten ta särskild hänsyn till språkliga och etniska minoriteter,

varvid finskan och samiskan har en särställning. I Norrbottens län bor flertalet av landets etniska minoriteter, nämligen tornedalingarna och samerna, vilka båda har sitt eget språk.

För den samiska befolkningen är programutbudet väl sörjt, medan tornedalingarna som numerärt är betydligt fler har ett mycket begränsat programutbud på grund av begränsade resurser. Med det förslg som nu föreligger begränsas detta ytterligare.

Är statsrådet beredd att medverka till ett utökat i stället för minskat programutbud på tornedalsfinska?

1992/93:49 av *Göran Magnusson* (s) till justitieministern om tingsrätterna:

Sedan domstolsutredningen fråntogs uppgiften att föreslå en framtida domstolsorganisation har Justitiedepartementet framlagt ett eget förslag – "Domstolsväsendet – organisation och administration i framtiden". Det föreslås bl.a. nedläggning av 24 tingsrätter. Runt om i Sverige har förslaget om nedläggning av de små tingsrätterna skapat oro. I samma PM föreslås också att Domstolsverket läggs ned och ersätts av en stabsmyndighet samtidigt som administration överförs till domstolarna.

Ingående beräkningar av kostnadseffekterna av departementets förslag visar att de årliga kostnaderna för domstolsadministrationen ökar med 65 miljoner kronor, ett belopp som överstiger Domstolsutredningens besparingar. Därtill kommer engångskostnader om 64 miljoner kronor.

Är statsrådet beredd att, mot bakgrund av betydelsen av fortsatt lokal förankring i dömandet och med hänsyn till det statsfinansiella läget, nu frångå promemorians förslag om nedläggning av bl.a. 24 tingsrätter?

1992/93:50 av *Berit Andnor* (s) till kulturministern om jämställdheten i arbetslivet:

Av regeringsförklaringen framgår att regeringen anser att den höga förvärvsfrekvensen för kvinnor är en viktig tillgång för Sveriges ekonomi. Vidare anges att jämställdhet i arbetslivet är ett centralt mål som kräver ökad uppmärksamhet när arbetslösheten växer.

Mot denna bakgrund vill jag fråga jämställdhetsminister Birgit Friggebo följande:

Vilka initiativ avser ministern att ta för att ge jämställdheten i arbetslivet ökad uppmärksamhet?

1992/93:51 av *Pär Granstedt* (c) till statsrådet Alf Svensson om energiförsörjningen i de baltiska staterna:

Litauen har redan drabbats av allvarliga svårigheter i sin energiförsörjning. Risken är stor att den kommande vintern kommer att leda till försörjningssvårigheter också i Estland och Lettland som blir ännu allvarligare än den gångna vinterns.

Vilken beredskap har Sverige för att snabbt och effektivt bistå de baltiska staterna vid en befarad energikris under vintern?

1992/93:52 av *Ulla Pettersson* (s) till kommunikationsministern om Gotlandstrafiken:

Riksdagen beslutade den 2 april 1992 att begära en översyn av högstprisregleringen och det s.k. Gotlandstillägget i frakttrafiken till och från Gotland. Regeringen uppdrog åt Sjöfartsverket att som en del i en redan pågående utredning av Gotlandstrafiken utföra denna översyn. Verket har nu avlämnat ett betänkande där föga nytt framkommer om frakttaxorna. Särskilt saknas analys av hur de fördyringar för Gotlandstransporter som en slopad reglering skulle innebära kan kompenseras.

Min fråga lyder: Avser regeringen att med detta underlag som grund lägga fram ett nytt förslag för riksdagen?

1992/93:53 av *Karin Wegestål* (s) till statsrådet Bo Könberg om kvinnorna och ett nytt pensionssystem:

Enligt promemorian av Pensionsarbetsgruppen sägs en grundläggande utgångspunkt vara att åstadkomma en ökad direkt koppling mellan avgifter och förmåner. Varje kronas inkomst kommer i princip att påverka den framtida pensionens storlek. En konsekvens av detta är att några begränsningar på förmånssidan som motsvarar ATP-systemets 15- och 30-årsregler inte skall finnas med det reformerade pensionssystemet. 15-årsregeln som finns i dag och gör att pensionen beräknas utifrån medelpoängen på de 15 bästa åren under arbetslivet ger alla ett bättre utgångsläge än om medelpoängen beräknas på en längre tid. De 30 åren som krävs för full pension har hitintills varit ett hinder för många kvinnor. Pensionen reduceras nämligen med 1/30-del för varje år mindre än 30. Av de kvinnor som pensionerades 1990 nådde bara 20 % upp till 30 år med pensionsgrundande inkomst. Med nuvarande regler skulle kvinnor år 2035 ha en medelpoäng från ATP som skulle vara 95 % av männens medelpension. Vid en regeländring till 40 intjänandeår skulle en fjärdedel av kvinnorna få sämre pension. En ändring innebärande att pensionspoäng räknas på hela livsinkomsten kommer att drabba ännu fler. Redan innan kvinnorna skulle få verklig nytta av 15- och 30-årsreglerna föreslås en ändring av pensionssystemet.

Hur skall kvinnorna med 10–20 år kvar till pensioneringen och som trots svårigheterna räknat med att uppnå full pension kunna kompensera sig för den försämring som det nya pensionssystemet kommer att innebära för dem?

1992/93:54 av *Maj-Lis Lööw* (s) till kulturministern om tiden för handläggning av vissa asylärenden:

Kultur- och invandrarminister Birgit Friggebo meddelade i torsdags att regeringen satt den s.k. treterminsregeln ur spel. Treterminsregeln har inneburit att familjer där barnen hunnit påbörja sin tredje termin i svensk skola fått stanna om inte särskilda skäl talar emot. Att denna tumregel nu upphör måste betyda att man räknar med avsevärt längre handläggningstider för ett stort antal barnfamiljer.

Hur lång är den förväntade handläggningstiden för en barnfamilj för närvarande?

den 14 oktober

1992/93:55 av *Hans Göran Franck* (s) till utbildningsministern om åtgärder för att motverka snedrekrytering till högskolan:

Den sociala snedrekryteringen till högskolan är markant. Det innebär att mänskliga resurser går förlorade för samhället. Det finns en begåvningsreserv som samhället måste ta till vara. För den enskilde betyder det förlorade möjligheter till ett rikare liv. Snedrekryteringen medför också att klassklyftor består. En cirkulation mellan socialgrupper främjar jämställdheten i samhället.

Jag ställer följande fråga till utbildningsminister Per Unckel:

På vilket sätt avser regeringen att motverka snedrekryteringen till högskolan så att befintlig begåvningsreserv tillvaratas?

1992/93:56 av *Roland Sundgren* (s) till kommunikationsministern om SJ:s upphandling av snabbtåg:

Det finns ett kontrakt mellan ABB och SJ om tillverkning av snabbtåget X 2000. Grundorden på 20 tågset är i det närmaste levererad. I avtalet finns en option på ytterligare 20 tågset. Tiden för option gick ut den sista september i år. På grund av lönsamhetskrav på SJ har de icke ansett sig kunna göra ytterligare beställningar. Detta har diskuterats med Kommunikationsdepartementet men utan något som helst resultat.

I det glapp som nu uppstår för tågtillverkningen hotas hela denna industri av nedläggning. Detta i ett läge då vi står inför stora satsningar på bl.a. snabbtåg. Ett besked till SJ måste komma under de närmaste veckorna, som underlättar för SJ att fattta ett beslut att utnyttja optionen.

När tänker kommunikationsministern ge SJ detta besked?

1992/93:57 av *Kjell Eldensjö* (kds) till näringsministern om småföretagens exportmöjligheter:

Svenska företags konkurrensförmåga gentemot omvärlden har genom åtgärder och beslut av regering och riksdag ökat. Den låga inhemska konsumtionen gör emellertid att exporten är än viktigare än tidigare.

De små företagen har ofta en förhoppning och tro på exportförsäljning, men ofta har de också på grund av sin litenhet "trösklar" att ta sig över för att nå de stora exportframgångarna. Sådana "trösklar" kan vara språkproblem, ett litet företags svårigheter att marknadsföra sig osv.

Min fråga till näringsministern är följande:

Vad gör regeringen för att förbättra småföretagens möjligheter att komma över olika "initialtrösklar" för exportsatsningar?

12 § Kammaren åtskildes kl. 21.05.

Förhandlingarna leddes
av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 6 § anf. 39 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. anf. 73 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. anf. 122,
av talmannen därefter t.o.m. anf. 154 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. anf. 184 (delvis) och
av andre vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

TOM T:SON THYBLAD

/Barbro Nordström

Innehållsförteckning

Torsdagen den 15 oktober

1 § Anmälan om partiernas företrädare i talmanskonferensen. 1
2 § Avsägelse 1
3 § Anmälan om kompletteringsval till vissa utskott 2
4 § Ledighet 2
5 § Hänvisning av ärenden till utskott 2
6 § Allmänpolitisk debatt (forts. från prot. 6) 3
Europafrågor, bistånd, säkerhetspolitik 3
Mats Hellström (s)
Richard Ulfvengren (nyd)
Bengt Hurtig (v)
Statsrådet Ulf Dinkelspiel (m)
Hadar Cars (fp)
Talmannen
Pär Granstedt (c)
Birgitta Hambraeus (c)
Ingbritt Irhammar (c)
Gunnar Hökmark (m)
Kristina Svensson (s)
Göran Lennmarker (m)
Ingela Mårtensson (fp)
Jan Erik Ågren (kds)
Sture Ericson (s)
Robert Jousma (nyd)
Arne Andersson (m)
Sven-Olof Petersson (c)
Åke Carnerö (kds)
Britt Bohlin (s)
Karin Wegestål (s)
Utbildningsfrågor 49
Bengt Silfverstrand (s)
Stefan Kihlberg (nyd)
Förste vice talmannen (om debattreglerna)
Björn Samuelson (v)
Margitta Edgren (fp)
Statsrådet Beatrice Ask (m)
Birgitta Carlsson (c)
Ingrid Näslund (kds)
Inger Hestvik (s)
Ulf Melin (m)
Christer Lindblom (fp)

Tuve Skånberg (kds)
Ulrica Messing (s)
(forts. 8 §)
7 § Information från regeringen om det nordiska samarbetet 86
Statsminister Carl Bildt (m)
Sten Andersson i Stockholm (s)
Elver Jonsson (fp)
Marianne Andersson (c)
Pär Granstedt (c)
Bo G Jenevall (nyd)
Daniel Tarschys (fp)
Lena Öhrsvik (s)
Bengt Hurtig (v)
8 § Allmänpolitisk debatt (forts. från 6 §) 99
Ekonomi och skatter 99
Hans Gustafsson (s)
Bengt Dalström (nyd)
Statsrådet Bo Lundgren (m)
Arne Kjörnsberg (s)
Olle Schmidt (fp)
Sonia Karlsson (s)
Dan Eriksson i Stockholm (nyd)
Lars Hedfors (s)
Peter Kling (nyd)
Lars Bäckström (v)
Hugo Hegeland (m)
Kjell Johansson (fp)
Ivar Franzén (c)
Harry Staaf (kds)
Anita Johansson (s)
Annika Åhnberg (-)
Näringspolitik, miljöfrågor m.m. 141
Odd Engström (s)
Rolf L Nilson (v)
Rolf Dahlberg (m)
Gudrun Norberg (fp)
Kjell Ericsson (c)
Roland Lében (kds)
Arne Jansson (nyd)
Birgitta Wistrand (m)
Göran Persson (s)
Statsminister Carl Bildt (m)
Gustaf von Essen (m)
Lennart Daléus (c)
Andre vice talmannen (om arbetet i kammaren)
Carl Olov Persson (kds)
Kaj Larsson (s)
Jordbruksminister Karl Erik Olsson (c)

Ingvar Eriksson (m)
Bengt Rosén (fp)
Sinikka Bohlin (s)
Carl G Nilsson (m)
Lennart Brunander (c)
Holger Gustafsson (kds)
Börje Nilsson (s)
(forts. prot. 8)

9 § Bordläggning 187
10 § Anmälan om interpellationer
1992/93:8 av Lennart Nilsson (s) om Volvos fabrik i Uddevalla 187
1992/93:9 av Peter Kling (nyd) om hobbyhästägande..... 188
11 § Anmälan om frågor
1992/93:46 av Göran Magnusson (s) om bankernas fallskärmsavtal 189
1992/93:47 av Bruno Poromaa (s) om rabiesförekomsten i Finland..... 189
1992/93:48 av Bruno Poromaa (s) om ökat programutbud på tornedalsfinska 189
1992/93:49 av Göran Magnusson (s) om tingsrätterna 190
1992/93:50 av Berit Andnor (s) om jämställdheten i arbetslivet 190
1992/93:51 av Pär Granstedt (c) om energiförsörjningen i de baltiska staterna 190
1992/93:52 av Ulla Pettersson (s) om Gotlandstrafiken 191
1992/93:53 av Karin Wegestål (s) om kvinnorna och ett nytt pensionssystem 191
1992/93:54 av Maj-Lis Lööw (s) om tiden för handläggning av vissa asylärenden..... 191
1992/93:55 av Hans Göran Franck (s) om åtgärder för att motverka snedrekrytering till högskolan 192
1992/93:56 av Roland Sundgren (s) om SJ:s upphandling av snabbtåg 192
1992/93:57 av Kjell Eldensjö (kds) om småföretagens exportmöjligheter 192

gotab 42159, Stockholm 1992